

ÖNSÖZ
KELÂM ÜSTÜNE KELÂM

MÜMİN SALT

İSTANBUL 2024

ÖNSÖZ
KELÂM ÜSTÜNE KELÂM

MÜMİN SALT

© Mümin Salt, 2024
© Her hakkı mahfuzdur.

Sayfa ve Kapak Tasarım

Adem Şenel

Baskı Tarihi

Eylül 2024

Baskı-Cilt

Şenyıldız Yayıncılık Hediyeelik Eşya ve Tekstil Tic. Ltd. Şti.

Gümüşsuyu Cad. Işık San. Sit. No. 19/102

Topkapı-İstanbul

Tel: 0 212 483 47 91 - 92

Sertifika No: 11964

ÖNSÖZ
KELÂM ÜSTÜNE KELÂM

MÜMİN SALT

İSTANBUL 2024

*...Kesinlikle kitabı insanlara açıklayacaksınız,
gizlemeyeceksiniz* ....*

---

* Mümin Salt - Kur'an-ı Kerim ve Meâli, 2024 - 6.nci Baskı, Âl-i İmran sresi, âyet:187

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	9
ALLAH'IN VARLIĞINA İMAN	82
VARLIĞIN YARATILIŞI.....	85
MADDİ VE MANEVİ ÂLEMİN YASALARI.....	96
MELEKLER.....	104
İNSANIN YARATILIŞI	109
KADER.....	118
KÖTÜLÜK SORUNU	129
NÜBÜVVET VE MUCİZE.....	145
HELAKLER VE KİYAMET.....	153
HAMAKAT EHLİ VE ŞEFAAT.....	157
KABİR AZÂBI	172
SİHİR VE BÜYÜ/CİNLER.....	176

ÖNSÖZ

Tarih boyunca hakikati yalnızca beşerî seviyede algılayan bir takım insanlar varlığı ve kendi var oluşlarını anlama-anlamlandırma çabalarının sonucu sadece yanılsamadan ibarettir. Bu yanılsamaya kapılanlar bir tanrıya inanmaksızın zihinlerinde tasarladıkları tutarsız ön kabullerle beşerî hakikatin dışında herhangi bir doğru olmadığına inanmışlar ve zihinsel yetilerini kullanmaktan aldıkları hazzı hakikat olarak kabul etmiş, varlığı ve var oluşu anladıklarını zannetmişlerdir. Bunun neticesinde de çoğunlukla gerçekliği olmayan düşsel kavramlara bağlanıp yanılmaz gördükleri kendi algıları doğrultusundaki hakikatin, ona uygun bir yaşantı sağlayacak olan hukuk ve ahlak ilkelerini ihtiva eden bir düzenin peşinde koşarken yanlış yumağı içinde debelenip durmuşlardır. Oysaki hakikat ilahi kökenli olmadıkça onun ne nesnel olabilmesi ne de cihanşümul olabilmesi mümkün değildir. Elbette ki ilahi hakikat, bir tanrı inancının kabulünü zorunlu kılmaktadır. Bununla birlikte muhakeme yoksunu bir kısım insan aykırı isteklere kapılarak inandıkları tanrının varlıkla ilişkisini sadece onun varlığı yaratmasıyla sınırlandırarak bu yönde bir hakikat anlayışına sahip olmuş, bir kısmı ise inandıkları tanrıyı bir kuklacı gibi tasavvur edip özünü kavrayamadıkları ilahi hakikat hakkında indî açıklamalarla inançlarındaki yanlış doğrultusunda hakikat anlayışlarını şekillendirmişlerdir.

Oysa fert olma bilincine sahip olan insan, aykırı isteklere gem vurmaya başarabildiği nispette hakikat yolunda bulunabilmektedir. Dolayısıyla hakikat, geçerli hukuk ve ahlak ilkelerinin tamamen fitrata uygun olarak sadece resûller ve onlardan sonrakilerin kısa bir döneminde tanrının buyrukları yani künhüne varılan ilahi öğreti kapsamında olduğu sürece söz konusu olabilmış, bunun haricinde ya ilahi hakikatin kişisel algılanışına göre ya da ilahi hakikati tamamen görmezden gelen o toplumun egemen gücünün aykırı isteklerine göre şekillenmiş, kişilere ve toplumlara göre değişkenlik gösteren tuhaf çelişkiler ortaya koymuştur. Nitekim tarihe bir dönem bir yerde günah ve suç olarak kabul edilen fahişelik ya da hırsızlık bir başka dönem ve yerde

meziyet olarak kabul edilmiş, bir dönem bir yerde günah ve suç olarak kabul edilen ensest ilişki bir başka dönem ve yerde seçkin olmanın niteliği olarak görülmüştür. Neticede bu kabullerle ilgili düzenlemeler her zaman egemen güçlerin anlayışı doğrultusunda, onların lehine olacak tarzda gerçekleşmekte ve toplumlardaki fert olma bilincinden yoksun kişilerin oluşturduğu kitleler de çoğunlukla hangi ilkelerin kabul edildiği dönemde yaşıyorsa diğer dönemin ilkelerini kötü kabul etmektedirler. Çünkü bu tür kitleler neyin hakikat olduğunu çok da umursamaksızın dünyevî ve uhrevî konularda çoğunlukla alışagelmiş, sıradan ve süflî olana meyilli olup tutarsız basit kabullere kendilerini kaptırırlar. Taklit sonucu elde ettikleri alışkanlıklara göre yaşadıkları hayâta uygun olana, kendilerini rahatsız etmeyecek olana kulak kesilirler. Bütünden koparılmış parçalar oldukları halde bütün yerine ruhsal dengesizliklerini gölgeleyecek şekilde ellerine tutuşturulan şablonlara âdiyet göstererek kendi yanlışlarını ortaya çıkaracak olan hemen her şeye bir kulp takarlar. Mevcut yanlışlarıyla yüzleşmekten ve onları telafi etmekten kaçınırlar. Toplumun egemen güçleri tarafından yönlendirilen algılara kapılmış olan insanların sözde eğitimli olanları da bu yanlışları ortaya koyan düşünceler karşısında her zaman, o düşüncelerin tutarlı ya da tutarsız olup olmadığı hakkında muhakemede bulunacak bir anlayışa sahip olmadıkları halde olumsuz ve tutarsız bir şekilde itirazda bulmayı huy edindikleri gibi hiçbir zaman karşı çıktıkları konuyla ilgili olumlu ve tutarlı bir cevapları da yoktur. Yapılan veya söylenen bir şeyin yanlışlığı konusunda haksız eleştirilerini sıralasalar da doğrusunun ne olduğu konusunda tek bir tutarlı sözleri bulunmayan bu insanların içinde buldukları tavırları için hazırladıkları kılıf da “Değişmeyen tek şey değişimdir” şeklindeki banal ifadedir. Oysaki değişmek süflî, gelişmek ise ulvî olduğu için insanın değişmesi değil gelişmesi gerekmektedir ve aksi durumda insanın şahıs olarak değişmesinin sonucu kendisini bir sabah yatağında hamam böceğine dönüşmüş halde bulmasıdır. Bu şekilde hakikate bağlı olduğu iddiasında bulunanlar aslında herhangi bir şeyin doğrusunu öğrenmekle ilgilenmeyen, kendi ahmaklıklarını saklamak için tartışmalarla beslenen, kendilerini de ancak bu şekilde ifade eden kimselerdir. Bu kişilerin herhangi bir konu ile ilgili itirazlarının tam aksini zamanla yine kendilerinden duyabilirsiniz. Bir müddet sonra ikinci itirazlarına da itiraz etmeleri her zaman mümkündür. Çünkü bu tür insanlar, içinde yaşadıkları olumsuz algılara göre her şeyi tüketme hevesi içinde bir davranış tarzını benimserler, hiçbir şeyden olumlu anlamda faydalanamazlar. Tıpkı bulunduğu ortamın özelliklerini ve güzelliklerini fark

edemeyen, hissedemeyen ve dolayısıyla o ortamdan ne bir ders ne de keyif alamayan günümüz insanının, “Ben de buradaydım” anlayışıyla oyalanmakta olduğu yerden öz çekim yapıp uzaklaşması gibi. Nitekim tartışma, hakikati kavramaktan ziyade insanların sahip oldukları fikrin kemikleşmesine, onların hakikate ulaşmalarından ziyade hakikatten uzaklaşmalarına yol açar ve bir noktadan sonra o fikri savunan kişilerin birbirlerini tahkir etmelerine, toplumun ayrışıp yozlaşmasına sebep olur. Öyle ki bu topraklarda yaşayanların çok iyi bileceği gibi güya tartışmanın değerini göstermek için dillere pelesenk olmuş “Bârîka-i hakikat müsâdeme-i efkârdan doğar” beylik lafı, bir imparatorluğun dağılıp yok olmasına sebep olmuştur.

Diğer taraftan ilahi hakikatin kaynağı olarak kabul edilen ve inanılan bir tanrının bazıları tarafından var olmadığı iddiası ise insanlık tarihinde bir tanrı inancına sahip olmayan hiçbir toplumun söz konusu olmadığı göz önüne alındığında, başlı başına bir çelişki yumağıdır. Oysa asıl burada dikkat çekmesi gereken şey bazı toplumlarda çok tanrılı, bazı toplumlarda tek tanrılı şekilde de olsa bir tanrının varlığına olan inancın bütün toplumlarda kendini göstermesidir. Tarihte ve günümüzde bu tür görüşleri ihtiva eden pek çok farklı inancı görebiliriz. Neticede farklı inançlara sahip toplumların büyük çoğunluğunun inandığı bir tanrı kavramı etrafında oluşturulan ilk insanın yaratılışına dair hikâyeler, tufan olayı, ölüm sonrası diriliş, bu hayatın sonrasında ödül veya ceza konusu gibi benzerlikler de söz konusudur. Ancak bu tür farklı inançlara sahip toplumların tek tanrı inancına sahip olanları, kendi tanrı inançlarıyla bağlantılı bilgileri, inandıkları tanrı tarafından kendilerine verilen Tevrat, İncil, Kur’an gibi kitaplar sayesinde edindiklerini iddia etmişlerdir. Öte yandan bu kitaplar incelendiğinde ve birbirleriyle karşılaştırıldığında yukarıda belirtilen benzerliklerle birlikte tanrının insanlar arasından seçtiği elçiler vasıtasıyla bu kitapları onlara ulaştırdığı iddiası ve gönderilen elçilerin çoğunun isimlerinin o kitaplarda geçmesi gibi aralarında özgün birçok ortak noktalarının olduğu göze batmakta, ister istemez bu durum bütün bu kitapların aynı kaynaktan çıkmış düşüncesini akla getirmektedir. Bu anlatılanların birbirlerinden alıntılanmak suretiyle oluştuğunu iddia etmek, her kitabı sahiplenen kesimin ötekisiyle kanlı bıçaklı olması nedeniyle pek mümkün görünmemektedir. Bu yüzden de ilahi denilen kitaplara biraz daha dikkat etmenin zarureti neticesinde insanın bir muhakemede bulunması kolaylaşıyor. Bu kitapları gönderen tanrı, her halde bir müddet sonra fikrini değiştirdiği için başka bir kitap göndermemiştir; çünkü böyle bir durum tanrı olma vasfıyla bağdaşmaz. Öyleyse

tanrının insanlara tekrar bir kitap göndermesi ancak bir önceki kitabın başına gelen birtakım olumsuzluklarla bağlantılı olmalıdır.

Elbette ki gönderilen kitaplarla ilgili olarak en bariz fark, en son kitap olması hasebiyle Kur'an'da kendisini gösteriyor. Çünkü ilahi kabul edilen önceki kitaplarda, son kitabı insanlara ulaştıracak olan ümmî nebînin ismen müjdelenmesi ve onu son resûl olduğunu bildiren ibare, o kitaplara tabî olanların egemen güçleri tarafından saklanıp üstü örtüldüğü yine o kitaplara tabî olup da ümmî nebînin gelişiyile onun ümmetine dahil olanlarca bildirilmiştir. Dolayısıyla Allah, önceki kitapları ve son olarak Kur'an'ı, fikrini değiştirdiği için değil, O'nun son gönderdiği kitapta da bildirdiği üzere, aykırı isteklere uyan insanların bu kitaplarda yaptıkları tahrifatlar sebebiyle aynı doğrultuda göndermiş, her seferinde de insanoğlunun gelişimine uygun olarak düzenlemiştir. Ancak edindikleri ile rahat bir hükümlerlik alanı bulup sonrasında kibirlenen insanlar, Allah'ın kendilerine ulaştırdığı kitaba uymaları gerekirken bazı metinleri çarpıtarak, bazı metinleri görmezden gelerek ya da "...çarpık düşüncelere dalanlar insanları belâya uğratmak için hemen müteşâbih âyetleri araştırırlar..." ifadesi uyarınca kitabı aykırı istekler doğrultusunda yorumlama yoluna giderek onun içeriğini değiştirmişler ve insanları fert olma bilincinden yoksun bırakmışlardır. Bunun sonucunda da kitleler ümmet şuurundan uzaklaşarak sadece sürü davranışlarına bağlı bir şekilde ömürlerini sürdürmüşlerdir.

Şüphesiz ki Allah tarafından, "*Allah'ın indirdiği konusunda hiçbir şüphe bulunmayan bu yüce kitap...*"² diye nitelendirilen ve O'nun "*Andolsun ki içindeki emirlere uyduğunuzda sizi yüceltecek bir kitap indirdik size...*"³ ifadesiyle önemini ve değerini vurguladığı, "*Andolsun bilgeliğin ta kendisi olan bu Kur'an'a!*"⁴ şeklinde vasıflandırarak yemine konu ettiği Kur'an, Allah'ın emirlerine uyup azâbından kaçınanlar için tek ve gerçek mürşit olma hasebiyle hakikati işaret etmektedir. Her ne kadar bazıları - "... *dînen bilinmesi gereken bütün hükümleri açıklayan...*"⁵ anlamındaki özgün metni, "Her şeyi açıklayan" şeklinde anlayıp onu, yerli yersiz her şeyi ihtiva eden bir ansiklopedi gibi kabul etse de Kur'an, özgür irade ile kulluk yapma teklifini kabul edenlere uymaları gereken kuralları açıklar, onlara yaratıcılarını hatırlatır,

1 A. g. e., Âl-i İmran Sûresi âyet: 7

2 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 2

3 A. g. e., Enbiyâ Sûresi âyet: 10

4 A. g. e., Yâsin Sûresi âyet: 2

5 A. g. e., Yûsuf Sûresi âyet: 111

yaratıcıları tarafından onların durumları ortaya konur ve hiçbir olumsuzluğun olmadığı cennete ulaştırılacak olan doğru yolu gösterir. Bununla birlikte elbette ki Allah Kur'an'da hem iradi varlıkların bilmeleri elzem olan kuraları onlara bildirmiş hem de O'nun tüm varlıkları kapsayacak şekilde kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara Kur'an'ın icazı doğrultusunda işaret etmiştir. Allah'ın insanlara bir lütfu olan Kur'an, *"Cebrail, iman edip Allah'ın rızâsına uygun davranacakları küfrün karanlıklarından doğru yolun aydınlığına çıkaracak olan Allah'ın vahyini kuralları ve cezâları çok anlaşılır bir şekilde açıklayan âyetlerle size bildirmektedir..."*¹ buyruğundan da açıkça anlaşıldığı üzere, Allah'a verdikleri söz doğrultusunda insanlar, akıllarını kullanarak O'nu hakkıyla tanıyıp birliğine iman etsinler; şahıs, aile ve toplum olarak O'na hakkıyla kulluk yapmaları gerektiğini idrak ederek bir nizam içinde fitratlarına uygun olarak yaşasınlar diye vahyedilmiştir. Şüphesiz ki Allah'a hakkıyla kulluk yapma çabası insanın hakikatidir ve bu durum O'nun Kur'an'da bildirdiklerine uygun bir hayat sürme çabasıyla gerçekleşmektedir. Bunun yanı sıra insanın yaratıcıyı, yaratılanları ve kendi hayatını sağlıklı bir şekilde kavrayıp anlamlandırabilmesi de ancak Allah'ın mutlak ilminden insanlara bilgi ulaştırılan Kur'an'ı ve ondaki işaretleri kavramasıyla mümkündür. Buna mukabil *"Her kim Kur'an'ı umursamazsa bilsin ki kıyâmet günü, yüklendiği günah belini bükecek."*²

Malum olduğu üzere Kur'an akıl sahiplerini muhatap alır ve onları akıllarını kullanmaya teşvik eder. Kişinin aklını kullanması, doğru ile yanlış ayırt edebilmesi, bütüncül yaklaşımla kişinin kendi yararına olanı elde etmeye çalışıp ondan istifade etmesi, ahmaklıktan kaçınıp kendine zarar verecek olanlardan uzak durmaya gayret etmesi demektir. Kur'an'ın indirildiği lisanı kullanan Araplar, bu tür bir davranışta bulunmayıp bedenî duygulardan kaynaklanan aykırı isteklere kapılanları, "Sığırdan daha aptal" özdeyişi ile vasıflandırılırdı. Zaten öncelikle vahye ilk muhatap olanların algı ve anlayışlarını gözeterek Kur'an'ı lütfedip indiren Allah, insanların akıllarını başlarına almaları ve iman edenlere de ibret olması için Bakara sûresinde, daha önce kendilerine kitap verilen ve büyük bir resûlün ümmeti olan Yahudilerin çoğunluğunun içine düştükleri ahmaklıklara göndermelerde bulunarak onların şahsında, *"...Kesinlikle siz, o buzağıyı ilâh edinmekle kendinize yazık ettiniz..."*³ ifadesiyle hakiki anlam üzerinden mecazi çağrışımla

1 A. g. e., Talâk Sûresi âyet: 11

2 A. g. e., Tâhâ Sûresi âyet: 100

3 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 54

sığır kalıbında kutsanan ahmaklığı, vahye muhatap olmalarına rağmen inatla fitrat üzere olmaktan uzak duran müşriklerin içinde buldukları durumla benzeştirerek yermekte, “...Allah size bir sığır boğazlamasını emrediyor...”¹ ifadesiyle de yine hakiki anlam üzerinden mecazi çağrışımla, tevhidî imanî muhafaza edebilen feraset sahibi bir Müslüman olabilmenin şartı olarak bedenî duygulardan kaynaklanan aykırı isteklere kapılmaktan sakınılması ve böylelikle ahmaklığın insan hayatından uzaklaştırılması gerektiğine dikkat çekmektedir. Bazı zevâtın söz konusu kastı kavrayamadıkları halde dillerine pelesenk olan “Belhümadal” ifadesi de aslında vahye muhatap olan kâfirlerin çok iyi bildiği “Sığırdan daha aptal” özdeyişine bir göndermedir. Bu aşağılama ifadesi, kişinin şahsını aşağılamaktan ziyade bizâtihi onun bölünmüşlüğü vurgulamak içindir. Çünkü kendisine vahşi bir hayvan yaklaştığında sığır cinsi dışında kalan benzer bütün hayvanların kaçma, bir araya toplanıp savunma ya da bir deliğe, kovuğa sığınma tarzında bir çaba içinde olmalarına karşın sığır, ilk pençeyi yiyene kadar söz konusu tehlikeyi umursamaz. Kur’an’da kâfirlerin bu tür benzer davranışlar içeren ahmaklıklarına dikkat çekilmesi de insan için her an ölümün vaki olduğunu bilmelerine rağmen cehennem uyarılarına karşın onların davranışlarını değiştirmeyip “Azap başınıza geldikten sonra mı resûle inanacaksınız? Şimdi mi iman ediyorsunuz?...”² ifadesi uyarıcı tövbenin geçersiz olduğu son ana kadar iman etmeyi umursamaz oluşlarını vurgulamak içindir.

Sırası gelmişken burada hamakat ehline muteber görülmesine karşın aslında duyguların membaı olan “Gönül” konusuna değinmekte de yarar var. Çünkü zehirli düşüncelere kapılmaya yatkın hamakat ehli akıldan daha fazla gönle itibar edip şeytanın kendisini Âdem (a.s.) ile kıyaslamasının ilk aklî önerme olduğu hezeyanına tutunmakta ve maalesef hissi bir kıyas sonucu yoldan çıkan şeytana akli izafe etmektedir. Üstelik “Bir de bizim ahmak, Allah hakkında hiç ilgisi olmayan şeyler söylüyormuş”³ ifadesiyle Kur’an’da onun ahmaklığı göz önüne serildiği halde. Gelgelelim nefiste mündemiç olan akli âtil bırakıp bedenî duygulardan kaynaklanan aykırı isteklere tabî olmanın sonu yanılığın denizinde boğulmaktır. Tıpkı küfrün karanlıklarına gömülen İblis gibi. Çünkü İblis akla tabî olsaydı, Allah’ın emrine aykırı davranılmayacağını bilerek “...Âdem’e secde edin...”⁴ buyruğuna hemen uyardı. Şayet o

1 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 67

2 A. g. e., Yûnus Sûresi âyet: 51

3 A. g. e., Cin Sûresi âyet: 4

4 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 34

olup biteni biraz akıl süzgecinden geçirseydi, Âdem (a.s.)'in kible konumunda bulunduğunu, secdenin aslında Allah'a yapıldığını idrak ederek secde yapması gerektiğini bilir ve emri yerine getirirdi. İblis bir parça da olsa akla meyletseydi, Âdem (a.s.)'in kible konumunda bulunduğunu göremese bile emre uymamanın bir cezası olacağını bilerek en azından bir mazeret ileri sürebilir ve “Ben senden başkasına secde etmem” de diyebilirdi. Fakat İblis akla sırtını dönüp ahmaklığı seçti, aykırı isteklere uyup emredilene yapmaktan kaçındı ve bu doğrultuda bir kıyasta bulunarak, “...*Ben ondan daha mükemmelim, beni ateşten yarattın, onu ise bir tür çamurdan yarattın' dedi*”¹ Lakin bu iki varlığın birinin ötekinden daha mükemmel olduğu iddiasıyla yapılan bu tarz bir kıyas aklî değil tepkisel ve hissî bir kıyastır. Evet, ateş toprağı yakıp kül edebilir, fakat toprak da ateşi söndürüp yok edebilir. Mükemmellik nerede? Dolayısıyla nefiste mündemiç olan akıl yerine, bedene âit aykırı isteklere yol açan gönle itibar etmemek gerekir. Çünkü aklî olan her şey aynı zamanda fitrîdir ve aslanan da insanın dünya hayatını fitratından uzaklaşmadan yaşamasıdır.

Kendilerini “Sözün efendisi” olarak gören vahyin ilk muhataplarının Kur'an'ı hakkıyla anlamaları konusunda bir sıkıntı olmasa da sonraki nesiller ve diğer milletlere mensup olup da Müslüman olanlar, Arapçaya yeterince hâkim olmayışları sebebiyle onu yüzeysel anlamakla yetinip zamanla Kur'an'ın içeriğinden gittikçe uzaklaşmaya başlamışlardır. Oysaki Müslümanlar Allah'a hakkıyla kulluk yapmak için Kur'an'ı göstermelik sahiplenmek yerine, onun kast ettiği gerçekleri tam olarak anlamaya gayret etmelidir. Bunun için de Kur'an'ın ilahi bir kitap olduğunun şuurunda olarak, ondaki kelimelerin ve deyimlerin, bir mucizenin parçası ve özenle seçilmiş olması hasebiyle Kur'an bütünlüğü içinde ne kadar kapsamlı olduklarını göz önünde bulundurmalı, ilk muhatapların anlayışını kavramaya çalışarak, ondaki emirleri bu bilinç temeli üzere yaşama çabasında olmalıdırlar. Zaten onun ilahi bir kitap olduğunun farklı âyetlerde birçok kez vurgulanması da bu sebeptir: “*Bu Kur'an'ı şeytanî cinler indirmedir*”² “*Bu onların harcı değildir ve buna güçleri de yetmez*”³ “*Gerçekten de bu Kur'an değerli bir elçinin, ümmî nebînin vahiyle bildirdikleridir*”⁴ “*O bir şâirin sözleri değildir, siz*

1 A. g. e., Sâd Sûresi âyet: 76

2 A. g. e., Şuarâ Sûresi âyet: 210

3 A. g. e., Şuarâ Sûresi âyet: 211

4 A. g. e., Hâkka Sûresi âyet: 40

neredeysse hiç inanmıyorsunuz”,¹ “O bir kâhinin lafları hiç değildir, siz neredeyse gerçeği hiç görüp anlamıyorsunuz”,² “O Kur’an’ın kısım kısım indirilişi Âlemlerin Rabbi tarafından’dır.”³

Gelgelelim Kur’an’daki kelimelerin anlamlarını, Kur’an bütünlüğünü gözetmedikleri için layıkıyla kavrayamayan insanlar, edindikleri anlamlar üzerinden Kur’an’a göre yaşadıkları iddiasına rağmen aslında aykırı isteklerin peşine düşmekte ve böylelikle hem kendilerinin hem de onların yaşantılarını görenlerin, İslam’ı olduğundan farklı bir şekilde algılamalarına sebep olmaktadır. Neticede Müslümanların Kur’an bütünlüğünü gözetmeden ondaki ifadeleri anlamaya kalkışmaları sonucunda meydana gelen anlayış farklılıkları, fırıncının, kundakçının ve itfaiyecinin ateşe yaklaşımlarında daha büyük farklılıklara ve sonuçlara sebep olmakta, Allah’ın ilk resûlden efendimiz (a.s.)’a kadar bütün resûllere, insanlara ulaştırmaları için aynı doğrultudaki emirleri farklı üsluplarla bildirdiği gerçeği genellikle fark edilememektedir. Bu yüzden de önceki nesiller hakkında verilen bilgiler sadece geçmişe âit birer kıssa olarak görülmektedir. Bu durum onun ne kadar az anlaşıldığının göstergelerinden birisi olmaktadır. Oysaki “*Tevrat’ta İsrailoğulları’na, ‘Kitaba uymazsanız kesinlikle iki defa kibre ve küfre dalarak yaşadığınız yerlerde kargaşa ve yıkıma neden olacaksınız’ hükmünde bulunmuştuk*”,⁴ “*Fakat ehl-i kitaptan olanlar, dînin emirlerini aralarında bölüp parçalar hâline getirdiler. Her taraftan kendi inancıyla sevinip böbürlenmektedir.*”⁵ ve “*Onlar Kur’an’da işlerine gelmeyen bölüp ayırmaktalar*”⁶ ifadelerinden de anlaşılacağı üzere Kur’an’daki önceki nesillerle, özellikle de kitap sahibi olan Yahudi ve Hristiyanlarla ilgili kınamalar bütünüyle, efendimiz (a.s.)’ın ümmetinden bir çok kişinin aynı durumlara düşmemesi için onları ikaz etmektedir. Diğer taraftan “*Tevrat’ta onlara; cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş ve yaralanmalara kisası farz kıldık ...*”⁷ ifadesi gibi daha önceki kitaplarda vahyedilmiş olup da bazıları Kur’an’da tekrarlanan hükümler hem Allah’ın ilk insandan beri buyurduğu emirlerin esasta aynı doğrultuda olup değişmediğini teyit etmekte hem de Kur’an’da kıssa

1 A. g. e., Hâkka Sûresi âyet: 41

2 A. g. e., Hâkka Sûresi âyet: 42

3 A. g. e., Hâkka Sûresi âyet: 43

4 A. g. e., İsrâ Sûresi âyet: 4

5 A. g. e., Mü’minûn Sûresi âyet: 53

6 A. g. e., Hicr Sûresi âyet: 91

7 A. g. e., Mâide Sûresi âyet: 45

üslubu ile tekrarlanan bu hükümlerin efendimiz (a.s.)'ın ümmetini de ihata ettiğini göstermektedir.

Her ne kadar vahyin ilk muhataplarını takip eden nesillerin Kur'an'ın hakkıyla anlayabilmeleri ve onların bu konudaki sıkıntılarının giderilmesi yönünde Zeccâc el-Bagdâdi, Zemahşerî ve benzer âlimler tarafından erken dönemlerde kapsamlı çalışmalar yapılmışsa da daha sonraki dönemlerde insanlar gittikçe sığ bir bakış açısıyla Kur'an'daki kelimelerin ve ibarelerin sözlük anlamlarına bağlı kalarak, öncelikle Kur'an'ın kendi içinde aranması gereken teşbihlerin ve mecazların anlamını göz ardı edip onun mucizevî icazını umursamadan yüzeysel bir şekilde anlamakla yetinmişler veya İsrâiliyat da denilen Yahudi tezviratları ışığında tefsir etmişlerdir. Genel olarak bunun sebebi efendimiz (a.s.)'dan sonraki dönemlerde siyasî ve kavmî sebeplerle Kur'an hükümlerine layıkıyla uymayan iktidar sahiplerinin kendi konularının sorgulanmaması için ilim sahiplerine baskı ve zulmü reva görmeleri, Kur'an'ın fert, aile ve toplum olarak insan hayatını düzenleyen mucizevî mecazlarını ve teşbihlerini kavrayabilecek edebî anlayıştan yoksun hamakat ehline ise toplumda geniş yer açmalarıdır; bu da fethedilen bölgelerde farklı ırk ve kültürlerden oluşan topluluklara mensup farklı inançlara sahip insanların ihtida edişleri sonrasında eski inançlarıyla ilintili geleneklerini bir şekilde devam ettirmelerine yol açmıştır. Şüphesiz ki bu durum daha sonraki dönemlerde Kur'an'a muhatap olanlar için olumsuz bir zemine sebep olmuştur. Bu açıklamalardan dolayı, "Kur'an'ı anlamak bu kadar zor mu, ondaki genel tanımlamalar veya Allah'ın Kur'an'da kulları için koyduğu hükümler açıkça anlaşılıyor mu?" soruları akla gelebilir; ancak Kur'an'ın kolay anlaşılır olması başka bir şey, bugünkü muhatapların onu layıkıyla anlayamıyor olması başka bir şeydir. Bu anlayışsızlığın temel sebebi bütünsel bakıştan mahrum olmaktır. Tıpkı "Cahiliye" ifadesinin, Allah'ı layıkıyla idrak edemeyip şefaathçiler edinerek O'na şirk koşanların zavallılığını vurgulamak için kullanıldığı halde, bugün dahi birçok konuda örnek teşkil edecek kurumlara sahip olan İslam öncesi Mekke toplumunun sosyal yaşantısını ve onun idari yapılanmasını, yetersizlik veya geri kalmışlık olarak anlamak gibi. Tıpkı "Asr-ı Saadet" ifadesinin, "...*Ey ümmî nebî! Allah'ın belirlediği şartlara göre insanları küfrün karanlıklarından doğru yolun aydınlığına, her dilediğini yapacak güçte olan, hamdedilmeye lâyık olan Allah'ın yoluna çıkartman için Kur'an'ı sana indirdik*"¹ âyeti uyarınca Allah'ın resûlüne

1 A. g. e., İbrâhim Süresi âyet: 1

vahyettiği Kur'an vasıtasıyla insanları şirkten arındırıp O'nun kullarına doğru yolu gösterdiği ve Allah'a kulluğun nasıl olması gerektiğini bizzat öğrettiği dönemi kast etmesine rağmen o dönemi asude bir cennet yaşantısının yer yüzündeki tezahürü olarak anlamak gibi. Tıpkı "Cennet anaların ayakları altındadır" ifadesinin, analara iyilikle davranılması, onların ayaklarının altına paspas olunması gerektiğini vurguladığı halde, anne olmayı ayrıcalıklı bir paye olarak algılamak gibi...

Bununla birlikte Kur'an lisanı, yaşayan dillerden birdir ve yaşayan diller içinde bazı kelimeler zamanla farklı anlam içeren kelimelere dönüşebildiği için Kur'an'ı anlama konusunda lisanın bu yönüne de dikkat etmek gerekir. Herkesin malumudur ki su kaynağından uzaklaştıkça farklı etkenler sebebiyle bulanıklaşır rengi hatta kokusu, tadı değişebilir. Bu durumda söz konusu suyun kullanılabilir olması için ya kaynağına gidilmesi ya da arıtılması gerekmektedir.

Dolayısıyla mucizevî Kur'an'ın hakkıyla anlayabilmek için ona muhatap olan kişi, geçmişten bugüne bir anlam değişikliğine uğrayıp uğramadığı konusunda kelimelerin zahirine bakarken, aynı zamanda o kelimelere Kur'an'da özel anlam yüklenerek ıstılah haline getirilip getirilmediğine de özellikle dikkat etmeli, bu tür kelime ve ibarelerin her birinin sözlük anlamlarını gözden kaçırmadan onları Kur'an bütünlüğü içinde değerlendirmelidir. Mesela Kur'an'da sık geçen terkiplerden; "Ameli Salih" sözlük anlamıyla "İyi davranış" olarak bilinse de Kur'an bütünlüğünü kavramış biri, bu ifadenin, Pekin'de bir Budist'in sabah yatağından kalkıp çayını demlemesini, çiçekleri sulamasını ve kuşlara yem vermesini kapsamadığını bilir. Peki, bu davranış, kötü bir davranış mı? Dünyada aklı başında hiç kimse bu soruya evet demez. Bununla birlikte Allah, Kur'an'da bu ibareye özel anlam yüklemiştir. "Ameli Salih" terkiplerinin Kur'an'daki anlamı; Allah'ın rızasına uygun davranışlar, O'nun birliğine iman edip emir ve yasaklarına uyarak yapılan davranışlardır. Aynı şekilde "Muttaki" kelimesi sözlük anlamıyla bir şeyden kendini sakınan kişi olarak bilinse de Kur'an'da; O'nun birliğine iman edip emir ve yasaklarına uyarak, O'nun azâbından kaçınanı ifade eder. Benzer şekilde "Muhsin" kelimesi sözlük anlamıyla iyilik yapan kişi olarak bilinse de Kur'an'da; düşünce ve davranışlarıyla Allah'ın rızası peşinde olan kişiyi ifade eder. Bazen de Kur'an'da geçen kelimeler resûl ve nebî kelimelerin de olduğu gibi anlam bakımından zenginleştirilmiştir. Kur'an'da, genelde bilindiği üzere kendisine kitap veya suhûf verilen Allah'ın elçilerine "Resûl",

kendinden önceki resûlün kitabına ve şeriatına uyan Allah'ın elçileri için de “Nebî” kelimesi kullanılmıştır. Bunun yanı sıra Kur'an'ın, - “...O'nun meleklerine, kitaplarına ve resûllerine iman ettiler...”¹ “Resûllerden sonra insanların Allah'a karşı bir bahanesi kalmasın diye Allah, resûlleri müjdeciler ve uyarıcılar olarak gönderdi...”² ve “Onlara iki resûl gönderdiğimiz halde hemen bunları inkâr etmişlerdi...”³ âyetlerinde işaret edildiği gibi Allah tarafından görevlendirilen bütün o elçilerin O'nun emirlerini insanlara ulaştırmakla görevlendirildiğini vurgulamak için “Resûl” kelimesi kullanılmıştır. “Bununla birlikte dindarlık; Allah'ın birliğine, âhiret gününe, meleklerle, vahyedilen kitaplara, nebîlere inanmak...”⁴ “...Şâhit olarak nebîler, onlara ilk îman edenler ve melekler getirilir...”⁵ ve “... Müslüman nebîler, Yahûdilere Tevrat hükümlerine göre hâkimlik yaparlardı...”⁶ ifadelerinde işaret edildiği gibi Allah'ın emirlerini, gönderdikleri toplumda uygulayan bütün elçilerin aynı zamanda içinde buldukları toplumun vahiy temelli idarecileri olduklarını belirtmek için “Nebî” kelimesi kullanılmıştır. Bu tür ayrımların farkına varılmadığı zaman bu konuya bağlı olarak bazı âyetlerde kast edilenler tam olarak anlaşılmasında, dolayısıyla idarecilik vasfıyla her nebînin kendi ümmetinin manevî olarak babası konumunda, hanımının da o ümmetin annesi konumunda oldukları gözden kaçmaktadır. İşte bu tür ifadelerdeki anlam farklılıklarına ve derinliklerine dikkat edilmediği için, Hûd sûresi âyet 78'deki “Kızlarım” kelimesinin sözlük anlamı bir tarafa, onun “Halkımın kadınları” anlamına gelen bir kinaye olduğu pek çok kişi tarafından anlaşılmıyor. Elbette ki “Müminler sadece kardeşirler...”⁷ vurgusu ve, “...nebînin hanımları da müminlerin anneleridir”⁸ ifadesi uyarınca Müslümanların manen birbiriyle kardeş oluşları da efendimiz (a.s.)'in kendi ümmetine karşı böyle bir konumda olmasından dolayıdır.

Kur'an'da kullanılan kelime ve ibarelerin anlamlandırılmaları konusunda kastedilen şeylerin daha iyi anlaşılması için onlardan bazılarının Kur'an bütünlüğü içindeki manalarıyla ilgili farklı örnekler de verilebilir. Mesela daha Kur'an'ın ilk sayfalarında geçen, “Bu yüce kitap” anlamındaki

- 1 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 285
- 2 A. g. e., Nisâ Sûresi âyet: 165
- 3 A. g. e., Yâsîn Sûresi âyet: 14
- 4 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 177
- 5 A. g. e., Zümer Sûresi âyet: 69
- 6 A. g. e., Mâide Sûresi âyet: 44
- 7 A. g. e., Hucurat Sûresi âyet: 10
- 8 A. g. e., Ahzâb Sûresi âyet: 6

الكتاب ifadesi maalesef sözlük karşılığıyla “O kitap” anlamında tercüme edilmektedir. Oysa Arap dil bilgisine göre uzaktaki somut bir varlığı ya da soyut varlıkları işaret etmek için kullanılan ذلك ismi işareti Bakara sûresinin ikinci âyetinde ve Yusuf sûresinin on ikinci âyetinde yakın somut varlık için kullanılmıştır. Bundan kasıt, aslında işaret edilen şeyin benzerlerinin çok fevkinde olduğunu vurgulamaktır. لا تقرب ifadesinin, kast edilen şeye yaklaşılmaması emri anlamı yanında, bunun akla bile getirilmemesi anlamını da içermesi böyledir. Benzer şekilde انزل kelimesinin bir şeyden uzaklaşma anlamından ziyade Kur’an’da, kast edilen şeyle ilgili bütün bağların koparılmasını ifade etmesi gibi. Kur’an’daki bu tarz kelimelerin tamamını burada işaret edemesek de bu konuda en kapsamlı örneğin انزل kelimesi olduğunu söyleyebiliriz. انزل ماء: “Suyu indirmek” anlamında tercüme edilen ve başka dillerde birazda anlamsız bir yapı teşkil eden bu ifadeden kastın, yağmur yağdırmak olduğu hemen anlaşılıyor. Oysa انزل ماء yerine يغيث المطر: “Yağmur yağdırır” şeklinde ifade edilse daha anlaşılır olmaz mıydı? Olurdu; ancak o zaman انزل ماء ifadesindeki derinlik ortaya çıkmazdı. Bu انزل kelimesi, Kur’an’da kullanıldığı pek çok yerde kast edilen konuyla ilgili olarak kulun Allah’a olan muhtaçlığını, kulun O’ndan çok aşağıda oluşunu ve O’nun kullara karşı olan lütfunu ifade etmektedir. Ayrıca bu ifadenin kast edilen anlamını tam olarak vermek için tercümesine “Lütuf” kelimesinin de eklenmesi gerekmektedir. Çünkü Kur’an’da “İndirmek” fiili kapsamında olan şeyler, bu dünyada insanın daha az sıkıntı çekip refaha ulaşmasını sağlayan ve âhîret yaşantısında kurtuluşa ermesini daha kolay hale getiren şeylerle ilgilidir. Şayet insan bu lütuftan mahrum kalmış olsaydı dünya ve âhîret hayatı açısından oldukça büyük sıkıntılar içinde kalırdı. Ayrıca tam olarak idrak edilmesi gereken şeylerden biri de bu kelimenin sözlük anlamını içeren “Yağmur indirmek”, “Vahyi indirmek” şeklindeki ibarelerde birbirlerine göndermelerin olması ve Allah’ın Kur’an’da gökten lütfuyla yağdırdığı yağmurun etkisini vahyi çağrıştıran ifadelerle vurgulaması, yağmurdan istifade eden hububatın daneleri dışında kalanlarının çerçöp oluşu gibi vahyedilen Kur’an’dan istifade edip ona uyanların dışındakilerin de Allah’ın değerlendirmesine göre çerçöp değerinde olacağıdır.

Bu lütuflardan istifade eden insanın bu şuuru elde etmesi için Allah, bunların içeriklerini de Kur’an’da ayrıca vurgulamaktadır: انزلنا الحديد: “...Demiri ve onu işleme bilgisini onlara, insanlar savaş gereçleri edinsinler, kendileri için

birçok fayda sağlasınlar diye lütfettik...¹ انزل لكم من الانعام "...O sizin için (...) kurbanlıklar lütfedip belirledi (indirdi) ..."² "İnsanlar, kurbanlıkları kendileri için kudretimizle yarattığımızı, bu yüzden onlara hükmedebildiklerini hiç mi düşünmediler?"³ انزل من السماء ماء : " O, gökyüzünden yağmuru lütfuyla yağdırır..."⁴, "... Sonrasında gökten yağmurları lütfumuzla yağdırırız, böylelikle su ihtiyacınızı onunla gideririz. Bizim belirlediğimiz kurallar olmaksızın siz onu elde edemezsiniz."⁵, "...Sonra O, yağmur suyunu yeryüzündeki su kaynaklarına yönlendirir. Daha sonra da O, o suyla renkleri, tatları, kokuları, şekilleri farklı ekinler meydana getirir..."⁶, "...Allah'ın hâricinde kim sizin için bir su kaynağı ortaya çıkarabilir ki?"⁷ : وامنوا بما انزلت "lütfumla indirdiğim Kur'an'a iman edin,"⁸ "...O size Kur'an'ı, kanunları ve kuralları lütfuyla indirdi, onunla size öğüt verdi..."⁹ örneklerinde olduğu gibi. Deyim ve tamlamalar için de benzer örnekler söz konusudur; Yûsuf sûresi âyet 18'de - صبر جميل ibaresinin Kur'anî tercümesi "Güzel bir şekilde sabır" olmayıp, ağlayıp sızlamadan "Şikâyet etmeden sabretmek" şeklindedir. Bakara sûresi âyet 41'de قليلا ثمنا ibaresinin Kuranî tercümesi "Az bir bedel" olmayıp, mal-mülk ve makam içeren, ahirette bir geçerliliği olmayan "Dünyalık" şeklindedir...

Bu tür ibarelerin yanı sıra Allah'ın fiillerine yönelik, "...biz sizi yoktan yaratmıştık, sonra size biçim vermiştik..."¹⁰ şeklinde birden fazla özneyi işaret eden, "Yarattık" ve benzeri şekilde kullanılan çoğul ifadeler; söz konusu edilen şeylerin, yaratılma aşamalarında Allah'ın maddî ve manevî âlem için tespit ettiği kesin yasalarının zorunluluğuna ve belirlediği muhtemel şartlara göre değişken olan kuralların serbestliğine bağlı olarak O'nun görevlendirdiği meleklerin görevlerini ifa edişlerine işaret etmektedir. "O, insanı rahme tutunan zigottan yarattı"¹¹ şeklinde tek bir özneyi işaret eden, "Yarattı" ve benzeri şekilde kullanılan tekil ifadeler ise söz konusu edilen şeyin yaratılma aşamalarının hem Allah'ın maddî ve manevî âlem için tespit ettiği kesin yasalarına göre değişmez olan kuralların zorunluluğuna ve belirlediği

1 A. g. e., Hadid Sûresi âyet: 25

2 A. g. e., Zümer Sûresi âyet: 6

3 A. g. e., Yâsin Sûresi âyet: 71

4 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 22

5 A. g. e., Hicr Sûresi âyet: 22

6 A. g. e., Zümer Sûresi âyet: 21

7 A. g. e., Mülk Sûresi âyet: 30

8 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 41

9 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 231

10 A. g. e., Ârâf Sûresi âyet: 11

11 A. g. e., Alak Sûresi âyet: 2

muhtemel şartlara göre değişken olan kuralların serbestliğine bağlı olarak meydana geldiğine hem de esasen O'nun görevlendirdiği meleklerin görevlerini ifa edebilme kabiliyetlerinin "...melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapan..."¹ ifadesinde de işaret edildiği üzere bizâtihi mutlak güç sahibi Allah tarafından onlara ihsan edildiğini vurgulamak içindir. Bunların yanı sıra Allah'ın zâtının fiillerini ifade eden terkiplere de dikkat etmek gerekir;

الله : Allah'ın emri; Allah'ın varlık âlemini yaratmayı murat ettiğinde, O'nun maddî ve manevî âlem için tespit ettiği kesin yasalarına göre değişmez olan kuralların zorunluluğuna bağlı olarak meydana gelen gerçekliği ifade etmektedir. Mesela maddî âlem söz konusu olduğunda Allah'ın emriyle gemilerin gitmesinden kasıt, geminin suyun üstünde, O'nun kesin yasalarına bağlı olarak kaldırma kuvveti sayesinde duruşudur. Manevî âlem söz konusu olduğunda Allah'ın emriyle azâbın gerçekleşmesinden kasıt, resûller döneminin sona ermediği süreçte, kâfirlerin zulümleri sebebiyle tevhidi imana sahip olanların yeryüzünden silinme noktasına geldiğinde kâfirlerin O'nun kesin yasalarına bağlı olarak azâba uğramalarıdır.

الله : Allah'ın izni; Allah'ın varlık âlemini yaratmayı murat ettiğinde, O'nun maddî ve manevî âlem için belirlediği muhtemel şartlara göre değişken olan kuralların serbestliğine bağlı olarak meydana gelen gerçekliği ifade etmektedir. Mesela maddî âlem söz konusu olduğunda Allah'ın izniyle gemilerin gitmesinden kasıt, O'nun kesin yasalarına bağlı olarak suyun üstünde duran geminin, O'nun belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak kas gücü, rüzgâr gücü, motor gücü ve benzerleriyle hareket etmesidir. Manevî âlem söz konusu olduğunda Allah'ın izniyle azâbın gerçekleşmesinden kasıt, O'nun kesin yasalarına bağlı olarak azâba uğrayacak olan kâfirlerin, O'nun belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak içinde buldukları konuma göre başlarına taş yağması, toprağa gömülmeleri, suda boğulmaları ve benzeri şekillerdeki helak edilişleridir.

الله : Allah'ın değerlendirmesi; Allah'ın ilmi ve kudreti doğrultusundaki zâtının kararlarının, O'nun maddî ve manevî âlem için tespit ettiği kesin yasaların ve zâtının belirlediği muhtemel şartların mutlak doğruluğunu ve hikmetini ifade etmektedir.

من لذه : O'na özgü olma durumu; Allah'ın ilmi ve kudreti doğrultusundaki zâtının kararlarının, O'nun maddî ve manevî âlem için tespit ettiği kesin yasalara ve zâtının belirlediği muhtemel şartlara bağlı olan gerçekliğin

1 A. g. e., Fâtır Sûresi âyet: 1

iç yüzünün, nitelik ve nicelik açısından yalnızca Allah tarafından tam olarak bilinebildiğini, mutlak ilmin yalnızca O'nun zâtına âit olduğunu ifade etmektedir.

Ne var ki günümüz Müslümanlarının bir kısmı Kur'an'ı daha iyi anlamaya çalışmaktan ziyade İslam adına çarpıcı söylemlerin peşine düşmekte ısrarcı olup aymazlık etmekte, "Bize Kur'an yeter" derken aslında Kur'an'daki ibareleri didikleyp kelimeleri bağlamlarından kopararak, Kur'an'ın bütünlüğüne ve evrenselliğine aykırı yorumlarda bulunmaktalar. Bu tür davranışta bulunanlar, sahih sünnetin Kur'an'ı açıkladığını ve Kur'an'ın da sahih sünneti doğruladığını umursamaksızın, kişiye özel veya mensuh hadislerin değerlendirme dışı bırakılması gerektiğini ve meşhur muhaddislerin tedvininde bulunsa dahi Kur'an bütünselliğine aykırı hadis denilen sözlere itibar edilmemesi gerçeğini göz ardı etmekte, mevzu sözleri de bahane ederek hadisleri toptancı bir anlayışla terk etmektedirler. Bu tür anlayışa karşı duruyormuş gibi görünmelerine rağmen hamakat ehlinde olup da güya hadis savunuculuğuna soyunan birtakım insan ise gerçeği öğrenip anlamaktan ziyade uydurulan sözleri dillerinden düşürmemekte, müminlerin efendimiz (a.s.)'a olan sevgilerini bir zaaf olarak görüp kendilerine paye çıkartmak için o sevgiyi istismar ederek her uydurma sözü ona isnat etmektedirler. Neticede zaman içinde çoğunluğun Kur'an'a bakışı, vahye ilk muhatap olanların neyi nasıl anladığını umursamaksızın, Arap lisanının inceliklerini ve Kur'an'ın bütünlüğünü gözetmeksizin, hatta metnin öncesini ve sonrasını dahi dikate almadan âyetleri kendi anlayışlarına uydurup hakiki anlamdan uzaklaşarak, kelimeleri mecaz dahi olamayacak bir anlama mahkûm etme şekline dönüşmüştür. Oysa bir Müslümanın Kur'an'a muhalif iddiaları dillendirmenin ve onlara inanmanın küfre düşmeye sebep olacağı bilincinde olması, kelimelerin sözlük veya mecaz anlamlarını Kur'an bütünlüğü içinde kavraması gerekir. Malum olduğu üzere Kur'an'ın işaret ettiği bir gerçekliğe karşı olan her türlü itiraz ya ahmaklık ya da münafıklık göstergesidir.

Ne var ki kendi yetersizliklerinin farkında olmadan büyük işler(!) yapmaya kalkanların bir kısmı, hayali kurgularını Kur'an'a isnat etme çabasıyla, Kur'an'daki مسنون kelimesini, مثنی kelimesiyle aynı köktenmiş gibi gösterip bunun üstüne sanrılarını yüklemektedir. Bir kısmı انزل الحديد ifadesi ve benzeri انزل kelimesinin kullanımını konusunda Kur'an bütünlüğünü gözetmeksizin görüş belirtip bilim kurgu romanlarından alıntılar yapmaktadır. Bir kısmı Kur'an âyetlerinin bazısını vahyedildiği döneme sıkıştırarak vaatlerin

ve kuralların o dönemdekiler için geçerli olduğunu iddia etmenin yanı sıra, Kur'an sanki ilahi olmayan sıradan bir kitapmış gibi bazı âyetleri önemsiz görmekteler. Dahası Arapçada genel hitabın erkeksi olduğunu bildikleri halde, Kur'an'daki cennet ve cehennem tasvirlerini karikatürize etme zavalılığına kapılarak, genel hitap içinde cennetlik kadınlara vaat edilen ipekli-leri, altın ve gümüş bilezikleri adeta içinde küçük bir kız çocuğu saklıyormuş gibi kendi üstlerine almaktadırlar. Bir başkası ise Kur'an âyetlerinin vahyedildiği döneme sıkıştırılmasına karşı bir tavır sergiliyormuş edasında sanki Kur'an Allah'ın indirdiği bir kitap olmakla birlikte yeterince açıklayıcı, değerli ve önemli değilmiş gibi kendince ona değer atfetmek için onun ilk muhataplarını derin bir kültüre sahipmiş gibi kabul edip bazı âyetlerinin daha iyi anlaşılması için Sümerlerin ve Antik Mısır'ın kadim kültürünü göz önünde bulundurulması gerektiği iddiasında bulunmaktadır. Bir kısmı ise Arap dil bilgisinin temellerini atıp kurallarını belirleyenler de dahil daha önce hiç kimse görüp anlayamamış gibi bazı kelimelere ve kinayelere Kur'an bütünlüğüne aykırı bir şekilde hiç olmayacak anlamlar yüklemektedirler. Bazı muhkem âyetlerin açık hükümlerine rağmen *"Allah'ın ibretlik, caydırıcı bir cezâsı olarak işledikleri suçtan dolayı hırsız erkeğin ve hırsız kadının ellerini kesin..."*¹ *"Ey nebî! Hanımlarına, kızlarına ve müminlerin kadınlarına, dışarıya çıktıklarında tepeden tırnağa hatlarını göstermeyecek şekilde örtünmelerini söyle..."*² ve *"Erkeklerin kadınlara karşı söz sahibi olmaları..."*³ ifadelerinden tuhaf sonuçlar çıkarıp yargıda bulunmakta, bazı durumlardaki kadının erkeğe bağımlılığı ve onun ikincil görüntüsünü ifade eden âyetlerden rahatsızlık duyup kendi aykırı isteklerine uygun yorumlara yer vermekteler. Ne yazık ki bu tür iddiaları benimseyerek Allah'ın belirlediği cezai hükümler yerine hiçbir caydırıcılığı olmayan bugünün cari örfünü gözetmek, insan hürriyeti ve toplum yararı açısından hem adaletsizliğe hem de günaha sebep olmaktadır. *"...Onların inançlarına uymadıkça, Yahûdi ve Hristiyanlar aslâ seni kabullenmeyecekler..."*⁴ şeklinde Allah'ın uyarısına rağmen kadın, kölelik, evlilik, cezalar konusunda adeta birilerine şirin görünme gayretiyle onları memnun edecek, onların hoşuna gidecek tarzda âyetleri anlamlandırmaya yorumlamaya çalışmak, acaba bu Müslüman olduğunu iddia edenleri nasıl bir konuma sokmaktadır? Oysaki Kur'an bütünlüğü içinde onun

1 A. g. e., Mâide Süresi âyet: 38

2 A. g. e., Ahzâb Süresi âyet: 59

3 A. g. e., Nisâ Süresi âyet: 34

4 A. g. e., Bakara Süresi âyet: 120

lisanının dilbilgisi özellikleri ele alındığında, kadının sahip olduğu fiziki özelliklerinin ruhsal durumlarına olan etkisinden kaynaklanan, erkeğin karşısındaki ikincil görüntüsü daha da belirginleşmektedir, “Allah sizi tek bir nefisten yarattı. Sonra da o nefisten onun hanımını yarattı...”¹ ifadesi, Allah’ın ilk önce erkeği yarattığını, ona öncelik verdiğini göstermektedir. “Ey ümmî nebî! Senden önce de kendilerine vahyettiğimiz adamları resûl olarak gönderdik sadece...”² ifadesi de Allah’ın, zâtının elçisi olarak sadece erkekleri görevlendirdiğini, onları tercih ettiğini göstermektedir; bunun yanı sıra bu durumun kadın açısından düşünülenin aksine bir eksiklik olmayıp aile ve toplum yaşantısı açısından onların bazı sorumluluklardan muaf tutulduklarına işaret eder. Tıpkı Âdem (a.s.) ve hanımına hitapta Âdem (a.s.)’in muhatap alınması “...Şu ağaca da sakın yaklaşmayın...”³ buyruğuna her ikisinin de uymayışlarına rağmen “Daha sonra Âdem rabbinden öğrendiği tövbe ifadeleriyle O’na yalvarıp yakardı...”⁴ ifadesinde tövbe fiilinin Âdem (a.s.)’a yüklenmesi gibi. Bu âyetler sadece muhatap alınma, görevlendirilme ve kınanma bakımından Âdem (as)’ın birincil oluşunu ortaya koymakla birlikte, Âdem (a.s.)’in hanımının suçsuz olup tövbe etmediği anlamına gelmemektedir; çünkü ikisi birlikte tövbe etmişler ve “Âdem’le hanımı, Ey rabbimiz! Biz kendimize yazık ettik...”⁵ şeklinde pişmanlık göstermişlerdir.* O’nun tarafından, dünya hayâtında her olumlu duruma bir olumsuzluk, her olumsuz duruma bir olumluluk takdir ettiğini kavrayamayıp aykırı düşüncelere kapılacak olan insanlar için Allah şu gerçeği bildirmiştir, “Allah’ın sizi birbirinizden

1 A. g. e., Zümer Sûresi âyet: 6

2 A. g. e., Enbiyâ Sûresi âyet: 7

3 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 35

4 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 37

5 A. g. e., Ârâf Sûresi âyet: 23

* Kur’an bütünlüğünü gözetemeyen muhakeme yoksunu bazı zevât da Yûsuf sûresi âyet 28’de “... bu siz kadınların düzenlerinden biridir. Gerçekten de sizin düzenleriniz çok çetindir...” ve Nisâ sûresi âyet 76’da “...Kesinlikle şeytanın düzeni yetersizdir” ifadelerini, metin üzerindeki bağlamıyla alıp kadının erkeğin karşısındaki ikincil durumunu şerre matuf addetmektedirler. Oysaki şeytanın düzeninin kadının düzenine nispetle yetersizliği, onunla insan arasındaki mahiyet farkı sebebiyledir. Buna mukabil kadınla erkek arasında hem mahiyet farkının olmayışı hem de kadın ile erkek arasında cinsel çekiciliğin olması, erkeklere karşı kadınların düzenlerinin çetinliğine sebep olmuştur. Allah’ın, Bakara sûresi âyet 187’de vurguladığı “...Kadınlarımızla siz, birbirlerinize olan arzularınızla iç içesiniz...” durumunun açıklanması ve Nisâ sûresi âyet 28’de “İnsan mizaç olarak cinsel arzulara eğimli olduğu için...” ifadesinin işaret ettiği gerçeklik doğrultusunda erkeğin kadına veya kadının erkeğe aldanması, insanın şeytana aldanmasına oranla çok daha kolay olmaktadır. Bu konudaki aldanma ve aldatma da kadın ve erkek açısından eşit seviyededir. Şayet böyle bir eşitlik olmasaydı, Nûr sûresi âyet 2’de “Zinâ eden kadın ve zinâ eden erkeğin her birine yüz sopa vurun...” şeklinde eşit ceza da söz konusu olmazdı.

üstün kıldığı şeylere heveslenmeyin Erkekler sahip oldukları durumlarına göre sorumludurlar ve buna göre sorgulanacaklar, kadınlar da sahip oldukları durumlarına göre sorumludurlar ve buna göre sorgulanacaklar..”¹

Aslında bazı Müslümanların Kur’an’a bu şekilde at gözlüğüyle bakması ve ondaki hükümleri anlama konusundaki aciziyetlerinin sebebi, şeytanî batı düşünce düzeninin zihinleri iğfal etmesiyle içselleştirilmiş bir cahillik ve öğretilmiş çaresizliktir. Sözde medeni batı karşısında kişiliksiz oluşlarının ortaya döküp onlara yaranmaya çalışanların, Kur’an’ın günümüzde karşılığı olmayan, uygulama alanı bulunmayan hükümleri içerdiği iddiasıyla birlikte, Allah’ın “*Biz, Kur’an’dan önceki herhangi bir ifadenin hükmünü kaldırır veya onu unutturursak, daha hayırlısını ya da benzerini getiririz...*”² buyruğuyla vurguladığı gibi sadece kendinden önceki tahrif edilen kitapları nesh eden Kur’an’ın kendi içinde de mensuh veya metruk âyetler olduğu iddiası, Kur’an’ın evrenselliğinin anlaşılammış olduğunun göstergesidir.* Geçmişte ve günümüzde Kur’an’da nesh olduğunu iddia edenlerin öncelikle efendimiz (a.s.)’in yaşantısıyla ilgili bazı âyetleri örnek göstermeleri aslında Kur’an bütünlüğünü gözetmediklerinden dolayıdır. Çünkü bu tür âyetler Allah’ın kastını hem efendimiz (a.s.)’in şahsında bütün Müslümanları ihata edecek şekilde vurgulamakta hem de bir insan olmasına karşın efendimiz (a.s.)’in Allah’ın değerlendirmesine göre sahip olduğu ayrıcalığını ve değerini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Kur’an’ın evrenselliği demek, ondaki

1 A. g. e., Nisâ Süresi âyet: 32

2 A. g. e., Bakara Süresi âyet: 106

* Malum olduğu üzere Kur’an’daki her özel hitap aslında geneli ihata etmektedir. Nesh iddiası bu kuralın gözden kaçırılmasından kaynaklanmaktadır. Oysa nesh edildiği iddia edilen bazı âyetlere ve hatta sûrelere Kur’an bütünlüğüyle bakarsak, hükümlerinin geçerliliğini daha iyi anlayabiliriz. Mesela, Müslümanların, Enâm sûresi âyet 70’de bildirilen “...*dinlerini oyun ve eğlenmeye çevirenler...*”den olmamaları için Bakara sûresi âyet 189’deki “...*Düzü bitmiş de dolambacı kalmış gibi sorular ve davranışlar dindarlık değildir...*” ifadesiyle uyarılmaları ve dîni konularda, şayet sadaka vermeyi gerektirseydi sormaktan imtina edilecek olan soruların sorulmaması gerektiğini, Mücâdele sûresi âyet 12’de vurgulanmaktadır. Bu âyette nebî kelimesi değil de resûl kelimesinin kullanılmış olması, efendimiz (a.s.)’dan sonra herhangi bir âlime de bu tarz soruların sorulmasının uygunsuzluğuna dikkat çekmek içindir. Mesela, Âl-i İmran sûresi âyet 176’da “...*onlar Allah’a aslâ bir zarar veremezler...*” ifadesi uyarınca Fil sûresi aslında Allah’ı doğrudan doğruya karşılarına alan yobaz kâfirlere karşı onları hezimete uğratacak olan O’nun zâtının kesin yasalarının kıyamete kadar geçerli oluşuna işaret etmektedir. Mesela, Tebbet sûresi, Müslümanların yobaz kâfirlere karşı daima diri tutmaları gereken duygularını yansıtmaktadır. Mesela, Âhzab sûresi âyet 28 ve benzeri âyetler, Allah’ın emirlerine uyma konusunda resûl hanımı dahi olsa insanların ayrıcalıklı olmayışlarına işaret etmektedir. Mesela, Mücâdele sûresi, Müslümanın, her dönemde söz konusu olabilecek “Anam avradım olsun ki” deme sapkınlığından uzak durmasını hatırlatmaktadır...)

âyetlerin bütünüyle her hal ve şartta geçerli olduğu anlamına gelmemekte ancak her hal ve şart için gerekli olan hükümleri ihtiva eden âyetlerin onda mevcut olduğu anlamına gelmektedir. Bu yüzden de içinde bulunulan hal ve şartlara göre öncelik kazanan Kur'an hükümleri, Müslümanların kâfirlerle olan ilişkilerini açıklayan âyetler gibi, diğerlerinin ebedi olarak mensuh veya metrukluğunu gerektirmez. Çünkü insanlık durağan değil değişken bir süreç içinde varlığını devam ettirmektedir. Dünde kalanın yarın insanlığın karşısına çıkmayacağını güvencesi yoktur. Bugün söz konusu olmayan köle ve cariyelerle ilgili hükümlerin bir sebeple yarının dünyasında cari olmayacağını da kimse iddia edemez. Kaldı ki batının köleliği sadece ticari kaygılarla haksız rekabetin önüne geçmek için resmi olarak yasaklamasına rağmen uluslararası kuruluşların raporlarında, bugünün dünyasında gayri resmi olarak yaklaşık otuz milyon kölenin varlığından bahsedilmektedir. Günümüzde olmasa da Müslümanlar kendi toplumlarının haricinde oluşacak olan alenî kölelik düzeni ile bir gün karşılaşabilirler. Bu durumda da Kur'an'daki bu konuyla ilgili hükmün cari olacağı açıktır. Bilindiği gibi köleleştirme denilen şey ya savaş neticesinde esir alınan kişiler veya savaş harici ortamlarda güçsüz kimselerin gasp edilip kaçırılarak özgürlüklerinin bir başka kişi veya kurum tarafından sahiplenilmesidir. Söz konusu her iki durum için de İslam cevaz vermemektedir. Ancak İslam köleleştirme olgusunu benimseyip onu kurumsallaştırmazsa da kölelik olgusunun insanlık tarihinde zaman zaman ortaya çıkan bir gerçeklik olduğunu da göz ardı etmez. Böyle durumlarda köle alım-satımı ve kullanımı ile ilgili kesin bir yasa söz konusu değildir. Malum olduğu üzere böyle bir durum vuku bulduğunda İslam, kişilerin özgürleştirilmelerini teşvik ederek mevcut köleliğin bir an önce izale edilmesinin yollarını göstermektedir, "...sahip olduğunuz köle ve câriyelere şefkatle davranın..."¹ "...Sahip olduğunuz köle ve câriyelerden çalışıp özgürlük bedeli ödemek isteyenlerle, bunu yapabilecek kabiliyette olduklarını anlarsanız anlaşma yapın..."² "...Her kim bir mümini kaza sonucu öldürürse mümin bir köle azat etmesi (...) gerekir..."³ "...on yoksulu giydirmek veya Müslüman bir köle azat etmektir..."⁴ ve "...hanımları ile cinsel ilişkiye girmeden önce bir köle azat etmeleri gerekir..."⁵ şeklindeki âyetlerde

1 A. g. e., Nisâ Sûresi âyet: 36

2 A. g. e., Nûr Sûresi âyet: 33

3 A. g. e., Nisâ Sûresi âyet: 92

4 A. g. e., Mâide Sûresi âyet: 89

5 A. g. e., Mücâdele Sûresi âyet: 3

de bu durum ortaya konmaktadır. İslam'ın kölelik olgusuna bakışı tıpkı fakirlik ve yoksulluk olgusuna bakışı gibidir. Çünkü söz konusu olan her iki olayda da kişiler, kendi rızaları dışında meydana gelen bir fiil sebebiyle aklı başında hiç kimsenin razı olmayacağı bir durumun içine düşmüşlerdir. İslam bu durumları sahiplenip kurumsallaştırmasa da söz konusu gerçekliği bütünüyle yadsıyıp reddetmemekte ve bu durumda olan insanların içinde buldukları sıkıntıların giderilmesi yönünde çareler sunup teşvik etmektedir.

Bütün bunların yanı sıra sorumluluk üstlenecek kadar akıl sahibi olduğu halde Kur'an'ın mana ve lafız olarak Allah'tan olduğuna inanmayanın kâfir olduğu Kur'an'ın şahitliğiyle sabitken, Allah'ın Kur'an'da vahyettiği ifadelerin kulların anlayışına göre olduğu ve bu sebeple O'nun farklı örnekler vermekten çekinmeyeceği de, *“Elbette ki Allah, müşriklerin anlayışsızlıklarını vurgulamak için bir sivrisineği hatta daha da bayağısını örnek vermekten hiç çekinmez...”*¹ şeklinde vurgulanmasına rağmen çok deruni bir ilme sahip(!) bir kısım Müslüman allame(!) kullanılan bazı ifadelerin ilahi olmayacağını ve Kur'an'ın lafzen resûle âit olduğunu iddia ederek aslında bir yönüyle kendilerini *“...Yoksa ‘O Kur'an'ı kendisi uyduruyor’ mu diyorlar?...”*² hitabıyla kınanan müşriklerin safına geçirmekteler. Bu allameler (!) iddiaları doğrultusunda, sözcüklerde zaman içinde anlam değişmesi gerçeğini göz ardı edip Kur'an'daki bazı kelimelerin bugünkü anlamı üzerinden kendilerince bayağı buldukları ifadeleri, *“Gerçekten de sen ahlâken çok yüksek bir seviyedesin”*³ hitabıyla Allah'ın övdüğü bir ahlaka sahip olan resûlüne yakıştıyorlar! Ne var ki haklı olduğu yerlerde dahi sert ve kırıcı ifadeleri kullanmayan efendimiz (a.s.) için kendisine aşırı düşmanlıkta bulunan yobaz kâfilere karşı Allah'ın, *“...De ki: ‘Kininizle geberin’...”*⁴ buyruğuyla, bazı kimselerin evine vakitsiz gelmelerinden dolayı resûlünün duyduğu rahatsızlık konusunda *“...nebînin evine erkenden gitmeyin, ancak tam çağrıldığımız vakit gidin ve nihâyetinde yemeği yiyince lafa dalmadan hemen dağılın...”*⁵ buyruğuyla, hanımlarının kendisini huzursuz eden istekleri karşısında *“...Şayet dünya hayâtını ve onun göz alıcı mülklerini istiyorsanız o halde gelin de sizi sıkıntıya sokup üzmeden nafakalarınızı verip boşayayım”*⁶ buyruğuyla onun durumunu rahatlatmış olduğunu görmek istemiyorlar. Şu da var

1 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 26

2 A. g. e., Yûnus Sûresi âyet: 38

3 A. g. e., Kalem Sûresi âyet: 4

4 A. g. e., Âl-i İmran Sûresi âyet: 119

5 A. g. e., Ahzâb Sûresi âyet: 53

6 A. g. e., Ahzâb Sûresi âyet: 28

ki Kur'an hakkında "Onlar Muhammed'in kendi yazdırdığı sözler" diyen müsteşriklerin iddialarıyla "Vahyedilenleri kendi kavramlaştırıyordu" denenin pek de farkı olmadığını anlayamayacak kadar allame(!) olanlar, Hz. Muhammed (a.s.)'in şahsını kınayan âyetlerin Kur'an'da bulunmasını nasıl açıklayacaklar? Oysa efendimiz (a.s.)'in Kur'an içeriğinde lafız ve mana yönünden herhangi bir dahlinin olmadığı şu ifadelerle özellikle vurgulanmaktadır: "Yalnızca kendisine vahyedilen Kur'an'dır söylediği",¹ "Şâyet o bizim adımıza bazı sözler uydursaydı",² "O uydurduğunu kudretimizle çıkarıp atardık"³ ve "Sonra da onun can damarını keserdik."⁴ "...Bundan başka bir Kur'an getir ya da bunu değiştir" dediler. De ki: 'Benim onu kendi isteğimle değiştirmem imkânsızdır'..."⁵

Kur'an bütünlüğü karşısında hiçbir tutarlılığı olmayan, neye hizmet ettiği bilinmeyen sadece suyu bulandırmaya yönelik bu tür kurnazlıkları dil lendirenler sığ insanlar da olabilir ne yaptığını bilen münafıklar veya dile getirdikleri bu tür ifadelerin kastettikleri manaları fark edemeyecek derecede kişilik bozukluğundan mustarip, kapıldığı ruhsal çöküntü sebebiyle aykırı algılara maruz kalmış insanlar da olabilir. Bu tür insanların kitleler tarafından tanınır olmaları herkesten daha bilgili ve becerikli oldukları anlamına da gelmez. Çünkü şu bir gerçektir ki resûllerin haricinde, tarihte ve günümüzde spor, siyaset, ticaret, bilim ve benzeri herhangi bir konuda bilinir olmak genellikle aynı anda üç hal üzere bulunmakla mümkündür. Bu üç hal ise uğraşılan konu hakkında belirli bir seviyede bilgi veya yetenek sahibi olmak, şanslı olmak ve yalnızca ruhsal bir dengesizliğin tetikleyebileceği aşırı bir hırsa sahip olmaktır. Bunlardan birinin eksikliği, bilinirliğin oluşmasına engeldir. Şüphesiz bilinirliğe önem verilse de onun her zaman bir değer ifade etmediği de bir başka gerçektir. Ne var ki bilinir olmanın kendilerine bir ayrıcalık verdiğini sanan bazı insanlar, kendi söylediklerine karşı tutarlı iddialarda bulunanlara karşı kibirli, küstah bir tavırla yaklaşmakta, "Bunu kim söylemiş?" itirazıyla söz konusu olan konuyla ilgili sanki bütün yazılanları ve söylenenleri biliyormuş tavrı takınmaktadırlar. Fakat öyle bile olsa bir başkası daha önce görülmeyeni göremeyecek mi? Yeni şeylerin ortaya çıkışı, farklı bakış açıları ve farklı düşünceler sayesinde olmuyor mu?

1 A. g. e., Necm Süresi âyet: 4

2 A. g. e., Hâkka Süresi âyet: 44

3 A. g. e., Hâkka Süresi âyet: 45

4 A. g. e., Hâkka Süresi âyet: 46

5 A. g. e., Yûnus Süresi âyet: 15

Göz önünde olan her şeyi herkesin görmesi ve bu görünene ilgili değerlendirmelerde bulunabilmesi mümkün mü? Elbette ki bu şekilde farklı bakışlara karşı küçümseyici tavır takınanlar aslında kendilerinin söz konusu olan şeyler hakkındaki yetersizliklerini saklama çabasından başka bir şey yapmamaktadırlar. Oysaki gerçekten de alim olma vasfını hak edenler “...Her bilgenin üstünde de daha bilgisi vardır”¹ ifadesinin her an farkında olmalıdır. Diğer taraftan, yazılıp çizilenlerin tamamından haberdar olduğunu zanneden ve bu yüzden de “Bunu kim söylemiş?” itirazıyla kendi yetersizliklerini saklamak isteyip “Yıllarca aynı şekilde göz önünde bulunanlar hakkında her türlü düşünce bugüne kadar zaten ortaya konmuştur” iddiasında olanlara ister istemez şöyle bir soru sorulabilir: “Newton’dan önce elmalar yere düşmüyor muydu, yoksa düşüyordu da gören mi olmuyordu(!)” Oysa ki herkesin baktığı açıdan farklı bakabilmek ve görüneni anlayabilecek yeterli bilgiye sahip olmak, söz konusu edilen her konudaki eksik ve yanlış olanı görmek için kafidir.

Aynı şekilde, “Ey insanlar! Sizi tek bir nefis olarak yaratan, onun hanımını da o nefisten meydana getiren, o ikisinden birçok erkek ve kadın çoğaltıp yüzüne yayan rabbinizin emirlerine uyup azâbından kaçının...”² “Ey insanlar! Biz sizi bir erkek ve bir kadından yarattık...”³ ve “İşte bunlar Âdem’in ve Nûh ile beraber gemide taşıdıklarımızın soyundan gelen...”⁴ insanlar, “İnsan neslini devam ettirmeyi onun soyuna bıraktık”⁵ ifadelerindeki vurgulara rağmen, güya ahlaki kaygularla onların insanoğlunun yaratılan birçok Âdemlerden ve Havvalardan meydana geldiği iddiasının Kur’an açısından bir zırva olduğunu göstermektedir. Oysaki “...önceden olan bir tarafa, iki kız kardeşle aynı zamanda evlenmek de size haram kılındı...”⁶ ifadesinin de işaret ettiği üzere insanlığın var oluş sürecinde bir şeyin haram ya da helal, ahlakî veya gayri ahlakî oluşu, Allah’ın bildirdiği temel ilkeler doğrultusunda geçerlidir ve insanlığın gelişim sürecine göre belirlenmiştir. Üstelik de insanlık hala bebeklik dönemini yaşarken ayrı batında doğanların çapraz evliliği, bir bebeğin emzirilme dönemine benzer. Şayet çocukluk veya gençlik döneminde bir bunalım yaşamamış ve dolayısıyla herhangi bir travmaya maruz kalmamış birinin bu gerçekliği inkâr etmesi, annesinin memesini sanki yetişkin

1 A. g. e., Yûsuf Sûresi âyet: 76

2 A. g. e., Nisâ:1 Sûresi âyet: 1

3 A. g. e., Hucurât Sûresi âyet: 13

4 A. g. e., Meryem Sûresi âyet: 58

5 A. g. e., Sâffât Sûresi âyet: 77

6 A. g. e., Nisâ Sûresi âyet: 23

haliyle emmiş gibi algılayıp kendi bebeklik döneminden öğrenerek bu gerçekliği inkâr etmesi gibi tutarsız bir davranıştır. Mümin Allah'ın emirlerine iyi veya kötü, doğru veya yanlış, faydalı veya zararlı olduğu için değil O emrettiği için uyar. Nihayetinde O, "...sığır ve davarların dışındaki bütün toynaklı hayvanları ve pençeli kuşları haram kılmıştık..."¹ buyurduğu üzere o gün onlara haram kıldığını bugün sana helal kılabilir. Bu haram kılma onlardan belli bir kesimi cezalandırmak için olsa da İsa (a.s.)'in dönemine kadar nesiller boyu devam etmiş olan bir yasaktır. Kur'an'da işaret edilen O'nun fiillerinin hikmetini Kur'an bütünlüğü içinde anlamak yerine kişinin Kur'an'da iç yüzünü kavrayamadığı konuları izansızlık sebebiyle de olsa kendi örfi anlayışına ya da kişisel takıntılara uydurmaya çalışıp Allah'a rol biçmeye kalkışması da küfrün bir başka şeklidir. Neticede O, "*Tevrat indirilmeden önce Yakûb'un kendine haram kıldığının hâricindeki...*"² ifadesinde bildirilen haram kılmaya ses etmezken "...*Hanımlarını memnun etmek için Allah'ın helâl kıldığını niçin kendine haram kılıyorsun?...*"³ ifadesiyle efendimiz (a.s.)'in haram kılışını kınamıştır. Bu iki âyet arasındaki küçük ayrıntıyı göremeyen veya kavrayamayan bu âyetler arasında tezat olduğunu sanabilir. Buradaki küçük ayrıntı ise bu haram kılmalar kişi bazlı olup Yakup (a.s.) yaratıcısının rızasını gözetmek için söz konusu şeyi kendisine haram kılarken, efendimiz (a.s.)'in hanımlarının rızasını gözetmek için söz konusu şeyi kendisine haram kılmış olmasıdır.

Diğer taraftan birtakım insanlar, Kur'an'ın bütünlüğüne ve icazına dikkat etmeyiştten kaynaklı kaderci bir anlayışı da sahiplenip rüzgâr önündeki yaprak misali kendilerini edilgen görerek kendi hatalarını göz ardı ettikleri gibi sorumluluklarından da uzaklaşmaktadırlar. Tıpkı "...*Başlarına bir iyilik gelirse, 'Bu Allah'tandır' diyorlar. Başlarına bir kötülük gelince de 'Bu senin yüzünden diyorlar' De ki: 'Hepsi Allah'ın değerlendirmesine göredir'...*"⁴ ifadesinden çıkarılan edilgen anlam gibi. Oysa bu ifade, O'nun kullarına karşı davranışının kuralsız olup keyfilik içerdiği ve insanların başına gelen kötülükleri Allah'ın dilemiş olduğu anlamına gelmemekte aksine şerrin de Allah tarafından olduğunun ima edilmesiyle iyi ve kötü, karanlık ve aydınlık şeklindeki iki ilah inancına karşı bir reddiyede bulunmakta ve O'nun yapmayı murat ettiği herhangi bir şeyi hiç kimsenin engelleyemeyeceğine dikkat

1 A. g. e., Enâm Sûresi âyet: 146

2 A. g. e., Âl-i İmran Sûresi âyet: 93

3 A. g. e., Tahrîm Sûresi âyet: 1

4 A. g. e., Nisâ Sûresi âyet: 78

çekmektedir. Hayır ve şerrin Allah'tan olduğunu imâ etmek yalnızca O'nun vahdaniyetini vurgulamak içindir. Aynı zamanda "...Her şey Allah'ın kesinleşmiş yasına göre gerçekleşmektedir..."¹ ifadesi uyarınca O'nun dilemesi, insan için her ne mümkünse ancak O'nun zâtı sayesinde mümkün olduğunun, O'nun zâtına rağmen varlık âleminde hiçbir şeyin gerçekleşemeyeceğinin, bu yüzden de O'nun kullarına kendi fiillerini tasavvur etme ve onları gerçekleştirme konusunda bir kısıtlamada bulunmadığının aksine onlara serbestlik tanıdığıнын, kulların arzu edip yaptığı ve bunların neticesinde onların başına gelen iyi ve kötü her şeyin Allah'ın kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak meydana geldiğinin tevhidi ifadesidir. Elbette ki "...Allah her şeyi kurallara bağlamıştır."² Bu yüzden "...O gün, yapmakta olduklarınızın karşılığını alacaksınız"³ ifadesi kapsamında herkes kendi yaptıklarından sorumludur. Bu yaptıkları da fitrat üzere olduğu sürece Allah'ın değerlendirmesine göre iyidir, fakat aykırı isteklere bağlı olarak kural dışı davranışlar sonucu şekillenmişse O'nun değerlendirmesine göre kötüdür. Aynı şekilde, "Yeryüzünde rızkı Allah'ın vermediği hiçbir canlı yoktur..."⁴ ifadesi de kümeşte yemlenen civcivler gibi bütün canlıların Allah tarafından rızıklandırılacakları anlamına gelmemekte aksine ihtiyaç duyulan rızıkların oluşması ve bunların elde edilme sebeplerini O'nun yaratmış olduğunu, Allah'ın kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak yeryüzündeki bitki ve hayvanların besin zincirine uygun bir dizilimle ve her birinin yaşam döngüsündeki konumlarına uygun olarak takdir edilen özelliklere sahip olarak yaratılmış olduğunu dolayısıyla bu döngü ve bu döngü içindekilerin sahip oldukları özelliklerle etkileşim içinde bulunan insanoğlunun kural dışı davranışlarla olumsuz bir etkileşime sebep olmadığı sürece bu dünyada canlıların ihtiyaç duyacağı şeylerin asla yetersizliğinin söz konusu olmadığını ve "...rabbimin tükenmez nimetlerine ..." ⁵ ifadesiyle de bu şeylerin tükenmesinin söz konusu olamayacağını belirtmektedir. Bunları elde etmenin yolunu da Allah, "Her kim âhiret için çalışıp çabalarsa onun çabalarının karşılığını çoğaltırız, kim de yalnızca dünya için çalışıp çabalarsa çabalarının karşılığını kendisine veririz..."⁶ buyruğuyla bildirmiştir.

1 A. g. e., Yûsuf Sûresi âyet: 21

2 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 20

3 A. g. e., Câsiye Sûresi âyet: 28

4 A. g. e., Hûd Sûresi âyet: 6

5 A. g. e., İsrâ Sûresi âyet: 100

6 A. g. e., Şûrâ Sûresi âyet: 20

Kur'an'a dikkatli bakıldığında, müstakil olan her âyetin aynı zamanda bir diğer âyetle ilgili açıklamaları ihtiva etmekte olduğu görülmektedir. “*Sakın ha sakın onların tutumlarını ortaya çıkarmak için kâfirlerin bazı kesimlerini faydalandığımız dünya hayatının debdebesine de göz dikme! Rabbinin ihsan edip gösterdiği doğru yolun sevabı daha hayırlıdır ve karşılığı sonsuzdur*” ifadesi de dünyalık konusunda kâfirlere ayrıcalık verildiğini göstermemekte aksine “*...Haram olanın çokluğu hoşunuza gitse bile haram ile helâl eşit değildir...*”² ifadesiyle konuya açıklık getirilip O'nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak edinilen şeylerin haram yolla çoğalışının bereketsizliğine ve başa gelecek olan cezalara işaret etmektedir. Bu yüzden de, “*Resûllerden sonra insanların Allah'a karşı bir bahanesi kalmaması diye Allah, resûlleri müjdeciler ve uyarıcılar olarak gönderdi*”³ çünkü “*Siz yalnızca Âlemlerin Rabbi Allah'ın belirlediği kıstaslara göre doğru yolda gidebilirsiniz*”⁴ ifadelerinin işaret ettiği üzere, ifa edilen davranışların geçerliliği yalnızca O'nun zâtının gösterdiği yolun kurallarına göre olması gerektiği içindir. Bu yüzden de nihai son, O'nun müjde ve uyarılarının dikkate alınıp alınmamasına göre ödülü hak etmek veya cezaya maruz kalmak şeklinde gerçekleşecektir. Allah, kullarına hiçbir konuda bahane gösterecekleri bir sebep bırakmamak için bütün kullarını kendi ihtiyaçlarını giderebilecek özellikle yaratmıştır ve hiçbiri için fiilî bir çaba olmaksızın ne özel bir ayrıcalık takdir etmiş ne de onların maddî ve manevî herhangi bir şey edinmesini takdir etmiştir. Gerek resûl olarak seçilip de görevlerinin hakkını verenlere özgü olan lütuf içerikli mucizeler olsun gerekse de müminlere tanınan ayrıcalıklar olsun neticede kulun gayretlerine bağlı olarak elde edilmiş olan ihsanlardır. Herhangi bir insanın bir diğerine yaptığı maddî yardımda dahi manevî âlemin kuralları dahilinde fikrî, kavli ya da fiilî kişisel bir çabanın etkisi söz konusudur. Bu yüzden de “*Dünyalık için çalışıp çabalayanın ve âhiret için çalışıp çabalayanın her birine de rabbinin ihsanından bol bol veririz...*”⁵ ifadesi uyarınca her kesin ulaşacağı sonuç özgür iradesiyle kendi çabaları doğrultusundadır. Hiç kimse nohut ekip de buğday biçemez. Allah da zâtının emirlerine uymayan hiç kimseyi acıdığı için cennete sokmaz; çünkü bu O'nun adil oluşuyla bağdaşmaz. Bu yüzden de O, “*...Resûllerin bildirdiği emirlere uymuş olduğunuzdan dolayı bu cennette hak*

1 A. g. e., Tâhâ Sûresi âyet: 131

2 A. g. e., Mâide Sûresi âyet: 100

3 A. g. e., Nisâ Sûresi âyet: 165

4 A. g. e., İnfîtâr Sûresi âyet: 29

5 A. g. e., İsrâ Sûresi âyet: 20

*sahibi sizsiniz!*¹” buyuracaktır. Çünkü O’nun emirlerine uymamak cehennemî zorunlu kılmaktadır. Ancak, “...Allah onların hak ettikleri sevabı lütfundan çoğaltacak ve onları yakında cennetlere girdirecek...”² ifadesinde işaret edildiği üzere kişinin tövbe edip tevhide iman sahibi olarak Allah’ın emirlerine uymasıyla azaptan uzaklaşmak mümkün olmaktadır. Şüphesiz ki insanlar “...iman etmiş olarak işlemekte oldukları sevapların karşılığında cennetlikler...”³ ifadesine uygun olarak yalnızca O’na iman edip O’nun rızasına uygun olan davranışların karşılığında cennete girecekler. Buna rağmen bazı insanların kuruntulara kapılarak O’nun adaletine uygun olmayan şeyleri doğru kabul edip benimsemeleri ve “...Allah aslâ kullarına haksızlık etmez (zulmetmez),”⁴ ifadesini aykırı istekler doğrultusunda yorumlayıp Allah’ın cehennemlikleri de affedeceği algısına kapılmaları ise sadece “...Andolsun ki insanlardan sana uyanlarla, sizin türünüzle cehennemi tamamen dolduracağım”⁵ buyuran Allah’ın ahde vefa göstermeyeceği iddiasını ortaya sürmektir. Elbette ki her insanın kendi tercihiyle ortaya koyduğu fikrî, kavli ve fiilî davranışlarının tamamı bir diğeriyle aynı kabul edilmeksizin Allah’ın emirlerine uygunlukları, çevresel etkenler yani onların içinde buldukları zaman ve mekân gibi maddî ve manevî şartlar dahilinde, edinmiş oldukları soy, ırk, cinsiyet, sağlık gibi maddî ve manevî sahiplikler ve benzeri birçok durumun en ince ayrıntısına kadar göz önüne alınarak “Ve senin rabbin son kararı verecektir”⁶ ifadesinin de işaret ettiği üzere yalnızca hüküm gününün sahibi Allah tarafından değerlendirilecektir. Hatta kişinin kendi yaptığı iyi ve kötü davranışlarının değeri dahi ömrünün gençlik ve yaşlılık dönemlerine göre farklılık gösterir ki bu da Allah’ın değerlendirmesinde göre zâtından başka hiç kimsenin bilemeyeceği şeylerin de dikkate alınacağını göstergesidir. Bundan dolayıdır ki “...farklı seviyelerde bağışlanma ve cennetler vardır,”⁷ “Her birinin yapıp ettiklerinin karşılığı olarak farklı seviyelerde cezâlar vardır...”⁸ ifadeleri uyarınca ne ödüller birebir aynı olacaktır ne de cezalar birebir aynı olacaktır. Bu yüzden de Allah’ın rahmetine nail olarak azaptan kurtulmak ancak kişinin kendi çabasıyla mümkündür.

1 A. g. e., Ârâf Süresi âyet: 43

2 A. g. e., Nisâ Süresi âyet: 175

3 A. g. e., Ahkâf Süresi âyet: 14

4 A. g. e., Fussilet Süresi âyet: 46

5 A. g. e., Ârâf Süresi âyet: 18

6 A. g. e., Necm Süresi âyet: 42

7 A. g. e., Enfâl Süresi âyet: 4

8 A. g. e., Enâm Süresi âyet: 132

Bunula birlikte O'nun rahmetinin göstergelerinden biri de zâtının adil olma vasfına karşıt olmaksızın, O'nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak müminler için genel olarak ayrıcalık takdir etmiş olmasıdır. Mesela Allah, O'nun birliğine iman ederek gereken hazırlığı yapan ve cesaretini kaybetmeyen insanın fikrî, kavli ve fiilî davranışlarının olumlu sonuçları konusunda zâtının ezeldenki takdirine şu âyetlerle dikkat çekmektedir; *"...Bir topluluk Allah uğrunda savaşıyordu, diğeri de kâfirdi..."*¹ savaşın öncesinde *"...onları sizin gözlerinizde az gösteriyor, sizi de onların gözlerinde önemsiz gösteriyordu..."*² çünkü, *"...siz onların ümit etmediği şeyleri Allah'tan ümit ediyorsunuz..."*³ Ahiret hayatına inananlar ölümü bir son olarak görmedikleri için sayıyı önemsemeyip karşılarındakileri az görmekte, dünya hayatına bağlanan kibirliler sadece kalabalık oluşlarına güvenerek karşılarındakini önemsiz görmekteydiler. Bunların yanı sıra savaşın başlamasıyla içlerine düşen ölüm korkusu sonucunda, *"...Onlar müminleri kendilerinin iki katı olarak görüyorlardı..."*⁴ ifadesi de bu gibi durumlardaki iman edenlerin ve etmeyenlerin ruhsal durumlarının iç yüzüne işaret etmektedir. *"Ey iman edenler! Savaş için kâfirlerle yüz yüze geldiğinizde artık sebat edin ve devamlı Allah'ı anın ki arzuladığınız başarıya ulaşabilirsiniz"*⁵ ifadesi de müminlerin üzerlerine düşenlerin hakkını verdiklerinde gazi de olsalar, şehit de olsalar sevap alacaklarını müjdelemekte ve ölümün bir son olmadığına bilincini güçlendirmektedir. *"Ey iman edenler! Allah'ın emirlerine itaat edin ve resûlüne tâbi olun, savaşın savaşmama konusunda birbirinizle tartışmayın, yoksa cesaretinizi ve saygılığınızı kaybedersiniz. Hem de sebat edin. Kesinlikle Allah sebat edenlere yardım etmektedir."*⁶ *"...duânıza karşılık verip buyurmuştu ki: "Ben mutlaka birbiri peşi sıra dizili meleklerin biniyle size yardım edeceğim."*⁷ *"Allah bu âyetle, kalplerinizi güven duygusu kaplasın diye yalnızca bir müjde vermişti. Zafer yalnızca Allah'ın değerlendirmesine göre-dir..."*⁸ *"...O, sizi temizleyip sizden şeytanın vesvesesini gidermek, sizi cesaretlendirmek ve onunla konumunuzu güçlendirmek için gökyüzünden üzerinize lütfuyla yağmur yağdırmıştı."*⁹ ve *"Bu sebeplerden dolayı aslında siz*

1 A. g. e., Âl-i imran Sûresi âyet: 13

2 A. g. e., Enfâl Sûresi âyet: 44

3 A. g. e., Nisâ Sûresi âyet: 104

4 A. g. e., Âl-i imran Sûresi âyet: 13

5 A. g. e., Enfâl Sûresi âyet: 45

6 A. g. e., Enfâl Sûresi âyet: 46

7 A. g. e., Enfâl Sûresi âyet: 9

8 A. g. e., Enfâl Sûresi âyet: 10

9 A. g. e., Enfâl Sûresi âyet: 11

*öldürmediniz onları ama Allah öldürdü. Attığın zaman da sen atmadın ama Allah attı. Bunları da müminlere lütufta bulunmak için yaptı...*¹ ifadeleri de Allah'ın müminlere ezelde ayrıcalık takdir ettiğini ve onların üzerlerine düşenleri yerine getirmeleri sebebiyle zafere ulaştıklarını ancak O'nun yasalarını yok sayarak bu zaferi bizâtihi kendilerinden bilip kibirlenmemeleri gerektiğini işaret etmektedir; çünkü Allah'ın âyetleri onları ümitlendirip cesaretlendirmeseydi kaçıp giderler veya üzerlerine düşenleri yapmayıp, "Nasıl olsa Allah yardım eder" düşüncesiyle lakayt davransalardı "...O vakit büyük bir ordu oluşunuzla övünmüştünüz fakat bu durumunuzun size hiçbir faydası olmamıştı. Bütün genişliğiyle yeryüzü size dar gelmişti..."² ifadesiyle vurgulandığı gibi başarısız olur, sıkıntıya düşerlerdi. Ayrıca "...Görmediğiniz ordular indirip kâfirleri cezâlandırıdı..."³ ifadesindeki ordulardan kasıt, O'nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak Allah'a hakkıyla iman edenlerin lehindeki kurallara işaret etmektedir. Yoksa bunun aksi bir anlayış, "Ey ümmî nebî! O vakit müminlere diyordun ki: 'İndirilen meleklerden üç bini ile rabbinizin sizi desteklemesi, size hiç yeterli gelmiyor mu?'"⁴ "Elbette ki yeterlidir. Eğer sebat ederseniz, Allah'ın emirlerine uyup azâbından kaçınırsanız, onlar bir anda üzerinize gelse de rabbiniz görevlendirilen meleklerden beş bini ile sizi destekler."⁵ "Allah, kalplerinizi güven duygusu kaplasın diye bu âyetle yalnızca bir müjde verdi size..."⁶ ifadelerinin idrak edilemediğini gösterir. Çünkü "Onun ardından gökyüzünden bir ordu indirmedik halkının üzerine, indirecek de değildik."⁷ "Yalnızca korkunç bir nâra yakaladı onları, nihâyetinde de sönmüş küle döndüler"⁸ ifadesinde işaret edildiği gibi bir şehrin tüm insanların yok edilmesi için bile binlerce meleğe ihtiyaç yoktur, bir melek yeter de artar. Diğer taraftan da "Göklerin ve yerin hükümranlığı yalnızca Allah'a âittir ve Allah her şeyi kurallara bağlamıştır"⁹ âyeti Kur'an bütünlüğü içinde tam olarak kavranırsa görülür ki O'nun melekleri fiilen müminlerin yardımına göndermesi ve kâfirlerin he lak edilmesi yalnızca resûller dönemiyle sınırlı olup tevhidî imana sahip

1 A. g. e., Enfâl Sûresi âyet: 17

2 A. g. e., Tevbe Sûresi âyet: 25

3 A. g. e., Tevbe Sûresi âyet: 26

4 A. g. e., Âl-i İmran Sûresi âyet: 124

5 A. g. e., Âl-i İmran Sûresi âyet: 125

6 A. g. e., Âl-i İmran Sûresi âyet: 126

7 A. g. e., Yâsin Sûresi âyet: 28

8 A. g. e., Yâsin Sûresi âyet: 29

9 A. g. e., Âl-i İmran Sûresi âyet: 189

olanların yeryüzünden silinme noktasına geldiği durumlarda söz konusu olmuştur.

Büyük bir çoğunluk, “Onlar Allah’ın ne kadar güçlü ve merhametli olduğunu kavrayamadılar...”¹ âyetine muhatap olmaktadır. Allah’ın ne kadar güçlü ve merhametli olduğunu kavrayamamak, aslında Allah’ın ne olup olmadığı anlaşılamamaktan kaynaklanmaktadır. Oysa Allah’ın ne olmadığı bellidir, “...O, kullarına âit özelliklerden çok uzaktır...”² O’nun ana-babası da öncesi de yoktur ve çoluk çocuk sahibi değildir. Ne dostu, ahabası vardır ne de bir sevgilisi ya da yardımcısı vardır. O’nun yaptıklarında ne yarattığı varlıklara has zaafı söz konusudur ne de haksızlık, zulüm, kötülük ve benzeri olumsuzluklar söz konusudur. O, zâtının yüceliğini en güzel isimlerle bizlerin anlayışına uygun olarak tanıtmaktadır. Bu yüzden de O’nun kendi zâtını tanıttığı isimler dışında O’na, soyut ya da somut insanî sıfatlar izafe edilemeyeceği gibi kulların anlayışına uygun olması için ifade edilmiş olan O’nun zâtıyla ilgili mecaz ve teşbihler de aynıyle doğru kabul edilemez; çünkü O’na denk hiçbir şey yoktur.³

O’nun ne olduğu ise Kur’an’da zâtını bildirdiği kadarıyla bellidir, “...O’ndan başka ilâh yoktur. O, her şeyin yaratıcısıdır. Bu yüzden yalnızca O’na kulluk edin. O, her şeyin sebebi ve güvencesidir.”⁴ “Yaratmayı başlatan üstelik davranışlarınızın karşılığını vermek için onu tekrarlayacak olan, O’dur...”⁵ O’nun konumu çok yücedir, “...Allah her şeyi bilmektedir, mutlak ilmiyle en doğrusunu yapmaktadır.”⁶ Allah Kur’an’da, özgür iradeye sahip olan kullarının anlayışları doğrultusunda onların kimden çekinip kime sığınacakları, kimden isteyip kime kulluk yapacakları hususunda bilinçlendirmek için onları yaratan, onlara öğreten, onları eğiten, onlara ihsan eden, onları koruyan, onlara acıyan, onların sahip olduklarından dolayı teşekkür edecekleri, onlardan zâtının emirlerine uyanları ödüllendiren aksi durumdakileri cezalandıran... bir varlık olarak zâtını tanıtırken varlık âlemindeki her şeyin temelde O’nun zâtının ilminden ve kudretinden, her iki özelliğin birlikteliğinden kaynaklandığına işaret eder.

1 A. g. e., Zümer Sûresi âyet: 67

2 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 116

3 A. g. e., İhlâs Sûresi âyet: 4

4 A. g. e., Enâm Sûresi âyet: 102

5 A. g. e., Rûm Sûresi âyet: 27

6 A. g. e., Enfâl Sûresi âyet: 71

Allah'ın Kur'an'da âyet sonlarında tekrarladığı O'nun zâtını işaret eden isimler zâtının yüceliğinin farklı yönleriyle zikrederken, öncesinde anlatılan konuları da açıklayıcı şekilde vurgulamaktadır. Mesela bu isimlerden -El-Aziz ve El-Hâkim- isimleri, anlatılan konunun başka türlü gerçekleşmesi de söz konusu olabileceken bulunduğu hal üzere olmasının nedeni, O'nun her dilediğini yapacak güçte olmasına karşın, O'nun mutlak ilmi doğrultusunda kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak o konunun mevcut duruma göre oluşmasının hikmetini vurgulamaktadır. Ne var ki bu isimlerden biri olup da O'nun rahmetini işaret eden -Er-Rahim-isminde olduğu gibi bu isimlerin anlamları da çoğunlukla yanlış algılanmaktadır. Öncelikle "O'nun rahmeti her şeyi kuşatmıştır" ifadesi, O'nun yaratmış olduğu mahlukat için gazabına değil de rahmetine öncelik verdiğini gösteren bir kinayedir sadece. Bu ifadenin sözlük anlamını doğru kabul etmek, O'nun sonsuz olarak ifade edilen özelliklerine kısıtlama getirir ki Allah için bu muhaldir.

Esasında Allah'ın rahmetinden kasıt; O'nun her dilediğini yapacak güçte olmasına karşın, özgür irade ile kulluk yapma konusunu icbarî değil ihtiyarî olarak varlık âlemine sunması, olabilecekler hakkında bu teklifi kabul edecek olan varlıkları bilgilendirmesi ve teklifi kabul eden insana karşı gazabına değil de rahmetine öncelik vermesidir. İnsanın ilk hatasında hak ettiği ödül veya cezayı zâtının mutlak ilmi doğrultusunda vermeyerek, onlar için kendi amellerini ortaya koyacakları bir süre ve ortam belirlemesidir. Bu konuda bocalayıp başarısız olmamaları için, "...benden size doğru yolu gösteren bir resûl geldiğinde hemen doğru yoluma uyanların..."¹ ikazı ile zâtı için bir mecburiyet söz konusu olamayacağı halde onları kendi hallerine bırakmayıp doğru yolu gösterecek resûller gönderdiği gibi. Allah, "...O, kullarının günahlarını hemen cezâlandırmayıp onlara tövbe etme fırsatı vermeyi kendi zâtına takdir etti..."² ifadesi doğrultusunda insanoğlunun belirlenen süre içinde yaptığı hatalara tövbe fırsatı sunup hemen cezalandırmayarak içlerinden hakkıyla tövbe edenleri bağışlamayı vaat etmektedir. "Şayet Allah insanları işledikleri günahlardan dolayı hemen cezâlandırsaydı, yeryüzünün üzerinde hiçbir canlı kalmazdı..."³ ifadesi uyarınca hata veya unutma neticesinde onların yaptıkları bazı yanlışları telafi edebilecekleri yolları göstermesi ve ibadetler konusunda insanlara kolaylaştırıcı ruhsatlar vermesi ile

1 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 38

2 A. g. e., Enâm Sûresi âyet: 12

3 A. g. e., Fâtır Sûresi âyet: 45

birlikte, “Her kim bir sevapla gelirse ona o sevabın on katı verilir, kim de bir günahla gelirse yalnızca o günahın karşılığıyla cezâlandırılır...”¹ vaadi vardır. “...Sadaka olarak fakirlere fazladan da verirseniz, bu sizin için daha hayırlıdır, çünkü Allah bunlara karşılık günahlarınızın bir kısmını bağışlar...”² âyeti ile malî ibadetleri de göz ardı etmeyip o ibadetlerde sebat gösterenlerin küçük günahlarını bağışlayacak ve de “Allah herkesi gücü yettiği kadarından sorumlu tutar...”³ hükmüne göre O’nun, her bir kulun söylediklerini ve yaptıklarını, etkileşimde olduğu çevresel etkenlere bağlı olarak değerlendirecektir. İşte bunlar Allah’ın kulları için ezelde takdir ettiği bir lütuf olup O’nun kullarına olan merhametini göstermektedir. Yoksa O’nun merhametli oluşu, O’na hakkıyla kulluk yapılıp yapılmadığına bakılmaksızın her insana af beratı verileceği anlamına gelmemektedir. Zira O, Kur’an’da “...Allah sizi kendi zâtına karşı uyarıyor. Çünkü Allah kullarına acımaktadır”⁴ buyurmakla insanların zâtı karşısındaki acizliklerini, hakkıyla kulluk yapmaya gayret etmekten başka bir kurtuluş fırsatlarının olmadığını da vurgulayıp insanları “Ve hiç kimsenin kimseye yardım edemeyeceği, hiç kimseden şefaatin kabul edilmeyeceği, hiç kimsenin günahlarına karşılık bir bedelin alınmayacağı ve hiç kimseye iltimas geçilmeyeceği kıyâmet günününün azâbından kaçının”⁵ buyruğuyla da uyarılmaktadır. Çünkü “Her kim âhirete inanmaksızın yalnızca dünya hayâtının geçimliliğini isterse biz ona dünya hayâtında bunları sebeplerimize uygun, çalışıp çabalamalarının karşılığı olarak hemen veririz...”⁶ “Kim de âhireti ister, orası için mümin olarak gerektiği şekilde çalışıp çabalarsa bu durumda da onların çabalarının ödüllendirilmesi gerekir”⁷ ifadelerinin işaret ettiği üzere dünya hayatının sonunda elde edilecek olan ödül ve ceza dahil her şey, O’nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak, kulun çevresel etkenlerle etkileşimiyle şekillenen fikrî, kavli ve fiilî davranışlarının neticesine göredir. Ayrıca Allah’ın, “Herkesin çabalarının karşılığını görmesi için kıyâmet kesinlikle kopacaktır. Onun vaktini yalnızca ben bilirim, neredeyse gerçekleşeceğini de bildirmeyecektim”⁸ buyruğu da O’nun merhametinin bir başka açıdan göstergesidir. Neticede O, özgür

1 A. g. e., Enâm Sûresi âyet: 160

2 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 271

3 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 286

4 A. g. e., Âl-i İmran Sûresi âyet: 30

5 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 48

6 A. g. e., İsrâ Sûresi âyet: 18

7 A. g. e., İsrâ Sûresi âyet: 19

8 A. g. e., Tâhâ Sûresi âyet: 15

iradeleriyle kulluk yapacak olanlara seçebilme ve yapabilme kabiliyeti verip doğruyu ve yanlış öğretilmiş, bu dünya hayatındaki davranışlarının neticesinde doğru yolda kalanın ödüllendirileceğini, doğru yoldan ayrılanın cezalandırılacağını onlara lütfedip bildirmiştir.

Şüphesiz ki biz, Allah'ın bildirmesiyle ve bize verdiği melekelerle bilgi sahibi olabilmekteyiz sadece. Ne var ki Allah'ın bildirdiklerinin iyiye, güzele, doğruya yönelik ve fitrata uygun olması, insanın her yaptığıının da bu doğrultuda olduğu veya olacağı anlamına gelmemektedir. Çünkü insan, özgür iradesiyle Allah'a karşı yapması gereken kulluğu, aykırı isteklere kapılarak çapraşık hale getirebilme kabiliyetine de sahiptir. Neticede "...*Bir inanca sahip olan herkesin yöneldiği bir yönü vardır...*" ifadesi uyarınca yeryüzünde yaşayan insanların tamamının akli olarak ya da aykırı istekler doğrultusunda benimseyip yaşadığı ve âdiyet duyduğu doğru veya yanlış bir inanç nizamı, bir din vardır. İnsanların, dolayısıyla toplumların her konudaki düşünce ve davranışlarına âdiyet duydukları o inanç nizamları etki eder. İnsan hayatını şekillendiren bu değerler bütününe ilahi ya da doğüstü olması da gerekmemektedir. Gerçi Âdem (a.s.) 'dan beri İslam dışı inançlar, temelde hak dine âit tapınma törenlerinin ve itikad esaslarının ifrat ya da tefrit yoluyla tahrif edilmesi sonucu oluşan aykırılıklar olarak kendini göstermektedir.* Bireyin ilahi olana âdiyet duyup, onun emirlerine göre hayatını idame ettirmesi de dindir, aykırı isteklerin etkisiyle edindiği putların şahsında taş-toprağa, aya, güneşe tapınıp onların bir şeyleri temsil ettiği ve beklentileri olduğu sanısıyla kendisinin kurgulayıp şekillendirdiği anlayışa göre bir hayat yaşaması da dindir. Kur'an bu tavrı, Allah'a kulluk ve aykırı isteklere kulluk olarak ayırt etmektedir. Hiç şüphesiz ki aykırı istekler; taklit etmeyi, bedenî hazlara tabi olmayı, nefiste mündemiç aklı âtil halde bırakıp Allah'a kulluktan uzaklaşmayı, O'nun emirlerine itaat etmekten kaçınmayı ifade eder. Ne var ki bu inanç ister bir tapınma içersin veya içermesin ya da beşerî öğretileri ve bilimi kesin doğru kabul edip yüceltisin ya da İslam'ın bazı öğelerini içersin, Allah'ın değerlendirmesine göre hiçbir geçerliliği yoktur. Çünkü. "*Her kim İslâm'dan başka bir din istiyorsa ondan o din aslâ kabul*

1 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 148

* En başından beri her resûlün vaaz ettiği namaz, oruç, hac, gusûl, tesettür gibi emirler, aykırı istekler sebebiyle birçok kez tahrif edilmişti ve en son efendimiz (a.s.) tarafından aslına rücu ettirilmiştir. Ne yazık ki ondan kısa bir süre sonra tahrifat tekrar ortaya çıkmıştır. Ondandır önce ıslık çalıp el çıparak yapılan tavaf bugün öz çekim yaparak, video çekerek yapılan tavaf haline gelmiştir. Ondandır önce putlardan şefaata dilenmek için koşuşturanlar bugün şefaata dilenmek için türbelere koşuşturmaktadırlar...

*edilmeyecektir...*¹ ve “Allah’ın değerlendirmesine göre din, İslâm’dır...”² âyetleri de belirtiyor ki İslam dışındaki inanç nizamları sadece insanları doğru yoldan çıkartan aykırı isteklere tapınmanın bir göstergesidir. Oysa özgür iradeyle Allah’a kulluk yapmak, putlaştırma veya put dikmeyi değil put dikmeye engel olmayı, putlaştırma ortamını izale etmeyi gerektirir. Müslüman; Allah’ın emir ve yasaklarına samimi olarak boyun eğen insan demektir. Bu yüzden de Allah Kur’an’da “...sizden din olarak yalnızca İslâm dînini kabul ederim...”³ buyurmakla, tevhidi imana sahip olarak ibadetlerine özen gösteren ve muamelatlarında dürüst olan insanları zâtına kul olarak kabul ettiğini belirtmektedir. Allah onları, “...önceki kitaplarda da bu Kur’an’da da Müslüman olarak isimlendirdi...”⁴

Allah, “Her topluluğa resûl gönderilmiştir...”⁵ âyetinden de açıkça anlaşılmaktadır ki en başından beri insanların zâtının emirlerine ram olmuş bir şekilde yaşamaları için onları doğru yolda tutacak resûllerini göndermiştir. O’nun bildirdiği aynı doğrultudaki hükümlerin aykırı isteklerin peşine düşüp şeytanın vesvesesine kulak verenlerce tahrif edilmesine karşın Allah, insanlığın bir insan gibi büyüyüp gelişimini de gözeterek, bu hükümleri insanın fitratına uygun bir şekilde farklı topluluklara farklı üsluba sahip resûllerle defalarca göndermiştir. Ancak bu resûller efendimiz a.s.’a kadar içinde buldukları kendi topluluklar için görevlendirilirken, insanlığın da yetişkinlik dönemine ulaşması sebebiyle, “Ey ümmî nebi! Biz seni bir resûl olarak, cennet ile müjdelemen ve cehennem azâbına karşı uyarman için insanların tamamına gönderdik...”⁶ ve “Ey ümmî nebi! De ki: ‘Ey insanlar! Gerçekten de ben, göklerin ve yeryüzünün hükümranlığı yalnızca kendisine âit olan, kendi zâtından başka ilâh olmayan, yaşatan ve öldüren Allah’ın resûlü olarak hepimize gönderildim...”⁷ âyetlerinin de açıkladığı üzere o bütün insanlık için görevlendirilmiştir. Bununla birlikte hem vahyin efendimiz (a.s.)’ın hayatında yirmi üç senelik bir süreci kaplaması hem de içinde yaşadığı toplumun güçlü bir hafızaya değer veriyor olması neticesinde herhangi bir tahrif ihtimaline karşı Kur’an’ı korumaya alan hafızlık kurumu meydana gelmiştir. Bundan dolayıdır ki Allah, İslam’ın hem tahriften hem de ilgadan beri

- 1 A. g. e., Âl-i İmran Sûresi âyet: 85
- 2 A. g. e., Âl-i İmram Sûresi âyet: 19
- 3 A. g. e., Mâide Sûresi âyet: 3
- 4 A. g. e., Hac Sûresi âyet: 78
- 5 A. g. e., Yûnus Sûresi âyet: 47
- 6 A. g. e., Sebe Sûresi âyet: 28
- 7 A. g. e., Ârâf Sûresi âyet: 158

olduğunu “...İnkâr edenler bugün itibariyle dîninize baskın çıkmaktan ümitlerini kestiler...” buyruğuyla bildirmiştir. Aynı zamanda “...o Allah’ın resûlü ve nebîlerin sonuncusudur...”² ifadesi de Allah’ın, Hz. Muhammed a.s.’dan sonra herhangi bir resûlün söz konusu olmadığı gibi idareci konumunda bulunup efendimiz a.s.’ın şeriatını vaaz etmek için de olsa bir nebî gönderilmeyeceğini çok net bir şekilde vurgulamaktadır. “*Andolsun ki içindeki emirlere uyduğunuzda sizi yüceltecek bir kitap indirdik size. Yoksa hâlâ doğru ile yanlış ayırt edemiyor musunuz?*”³ buyruğu da Allah’ın emirlerine bağlı olarak yaşama sorumluluğunun bilincinde olanların Mehdi gibi bir kurtarıcı hayaline ihtiyaç duymayacaklarını, onlara gereken şeyin yalnızca Kur’an’a ve sahih sünnete bağlı bir şekilde yaşamak olduğunu işaret etmektedir. Nitekim Kur’an bütünlüğü gözetildiğinde “*Ey İsa! Senin canını kesinlikle ben alacağım...*”⁴ ...*Senden önce de hiçbir faniyi ölümsüz kılmadık...*⁵ ve benzeri âyetlerle, Hz İsa (a.s.)’ın gökten inmesi ya da bu bağlamda Mehdi’nin gelmesi gibi itikat konusundaki İsrâiliyat kökenli birçok hurafenin geçersizliği daha anlaşılır olmaktadır. Aslında Mehdi ve benzeri konulardaki hurafelelerin sahiplenilmesi genelde kişilerin kendi üzerlerine düşenleri yerine getirmeyip “...*sen ve rabbin ikiniz gidip savaşın haydi...*”⁶ ifadesindeki tavrı benimseyenlerin hazıra konma arzusundan kaynaklanmaktadır.

Şüphesiz ki İslam dîni, tevhidi iman üzerine tesisi edilmiştir ve “*Onların bütün iyi davranışlarını ortaya döker, sonra da onları bir toz bulutu gibi savururuz*”⁷ ifadesinden de anlaşıldığı üzere İslam’da şirk, bütün doğruları geçersiz kılan büyük bir yanıştır. Allah da öncelikle bu yanlışın düzeltilmesi için vahyi O’nun birliğini vurgulayan âyetlerle başlatmış, insanlar için zâtından başka koruyucuların ve şefaatçilerin olmadığını açıkça belirtmiştir. Efendimiz (a.s.)’ın îtikadî konuları içeren bu âyetleri tatmin edici açıklama ve yorumlarla insanlara tebliğ etmesi sonucunda ümmî resûle iman eden insanlar tarafından öncelikle Allah’ın birliğine iman içselleştirilmiş ve sonrasında bu düsturu benliklerine yerleştirmiş olanlar Kur’an’ın bildirdiği emirlerinin ilk uygulayıcısı efendimiz (a.s.)’ın şahsında ibadet ve muamelata ilişkin hükümleri onun davranışlarını örnekleyerek Kur’an temelinden uzaklaşmaksızın

1 A. g. e., Mâide Sûresi âyet: 3

2 A. g. e., Ahzâb Sûresi âyet: 40

3 A. g. e., Enbiyâ Sûresi âyet: 10

4 A. g. e., Âl-i İmran Sûresi âyet: 55

5 A. g. e., Enbiyâ Sûresi âyet: 34

6 A. g. e., Mâide Sûresi âyet: 24

7 A. g. e., Furkân Sûresi âyet: 23

bu ilkelere göre sosyal yaşantılarını düzenlemişlerdir. Çünkü kişinin kendi var oluşunu ve etrafındaki varlığı doğru bir şekilde anlamlandırabilmesi, o kişinin yaratıcısına olan inancının tutarlı ve samimi oluşuyla bağlantılıdır. Elbette ki bu anlamlandırma çabası yalnızca Kur'an'ın anlaşılabilirdiği ölçüde ve onun anlaşılmasına yardımcı olan sahih sünnet ışığında sağlıklı bir şekilde kavuşabilmektedir. Çünkü efendimiz (a.s.)'ın her sözü ve davranışı doğrudan vahiy kaynaklı olmasa da Allah'ın "Gerçekten de sen ahlâken çok yüksek bir seviyedesin"¹ ifadesiyle de vurguladığı gibi onun Kur'an ahlakı üzere olması hasebiyle kişisel sözleri ve fiilleri bir yönüyle Kur'an'ın izahı şeklindedir ve Kur'an bütünlüğüne aykırı değildir. Bu yüzden de efendimiz (a.s.)'a isnat edilen Kur'an'a muhalif hiçbir söz, kim tarafından rivayet edilmiş olduğu söylenirse söylenirse sahih sünnet olarak kabul edilmemelidir.

Elbette ki Allah'ın birliğine, resûlünün hak oluşuna ve âhiret gününe iman ve bunun beyanı, düşünce asalaklığı sebebiyle taklit neticesinde de olabilir ya gerçekse düşüncesinden kaynaklanan korku ve endişe ile de olabilir, insan idrakine egemen olması gereken tefekkür ve tecessüs neticesiyle de olabilir. Şüphesiz ki olması gereken iman, tefekkür ve tecessüs neticesinde kişinin bütün kalbiyle bu gerçeğe iman etmesidir. İnsanın nasıl inanması, nasıl ibadet etmesi, nasıl bir yaşantı sürmesi ile ilgili sorumlulukları, açıklamaları ve uyarıları ihtiva eden hükümlerin nihai hali Kur'an'da bildirilmiş ve efendimiz (a.s.)'ın son nefesini verdiği ana kadar da uygulamalı olarak öğretilmiştir. Bu hükümler, insan hayatının her zaman bir bütün olarak değerlendirilmesinin, insanların bu dünya hayatında şahıs, aile ve toplum olarak kulluk vazifelerini yapmaları gerektiğinin, bu fiillere engel olacak kötülüklerden uzak durmanın hedeflenmesinin, şeytan ve onun yandaşlarına düşman olunmasının ve aslolanın bu dünya hayatında yapılanların karşılığının görüleceği âhiret hayatı için hazırlıklı olunmasının önemini ortaya koymaktadır. Fakat neticede bu iman ve onu beyan edenin samimiyeti, Allah'tan başkasından medet ummaksızın, Allah'ın vahyettiği ve resûlünün bildirip açıkladığı ibadetten muamelata kadar insan hayatını kapsayan bütün hükümlere uygun ahlakî bir hayatı içermesiyle kendini gösterir. Dolayısıyla örfî ahlak ve hukuk, İslam'ın temel ilkeleriyle uyuşmadıkça bir anlam ifade etmemektedir. Mesela bugünün batı dünyasında eşcinselleri hoş görüp onlarla iyi ilişkilerde bulunmak ya da kişinin kendi hanımını kıskanmaması ahlakî davranışlar olarak kabul edilmektedir. Bu yüzden de Müslüman açısından aslolan

1 A. g. e., Kalem Süresi âyet: 4

ahlakın dîni veya hukukun dîni değil, İslam'ın ahlakı ve İslam'ın hukukudur. Bu da eğitimle öğretilir ve yaptırımlarla korunur. Her ne kadar İsevî tavırlı modernist Müslümanlar, İslam'da itikadı ve ibadeti ikincil duruma itip ahlakı öne çıkarmaya çalışsalar da ileri sürdükleri ahlak anlayışının zaaflarından habersizdirler. Yaptırımın söz konusu olmadığı ve ahiret inancının bulunmadığı yerde, gücü yeten gücü yetene dayatmalarda bulunur ve neyin ahlaki olduğu buna göre belirlenir. Dolayısıyla İslamî hayat nizamı, Allah'ın birliğine iman etmek, O'na tapınmanın göstergeleri olan fiilleri ifa etmek ve O'na karşı kulluk görevlerini yerine getirirken insan ilişkileri konusunda fitrata uygun ahlakî ve hukukî kurallara uymak demektir. İman, ibadet ve muamelatın birlikteliğinden oluşan bu bütüncül yapının öğeleri arasındaki sıkı bağların gevşemesi yapının bozulmasına sebebiyet vermektedir. Bu yüzden de Allah Kur'an'da, zâtının birliğine ve resûlünün hak oluşuna iman etmeyenlerin veya ibadetten yoksun olanların ya da muamelat konularında dürüst davranmayanların değersizliğini farklı yerlerde vurgulamıştır. Neticede “...Kulluğunuz olmazsa rabbim sizi neden önemsesin ki?...”¹

Bu şekilde tevhidî imana sahip olarak Kur'an rehberliğinde Allah'ın emir ve yasaklarına katıksız bağlılık gösteren yani namazı ve zekâtı ihmal etmekten ölümüne sakınan, itikat ve ibadet konularında hurafelerden sıyrılıp etrafındaki kişilere ve canlılara karşı ihramlı gibi başkalarının malına ve namusuna karşı oruçlu gibi davranan, ölçü ve tartıda hile yapmayan, “...Yaptığınız işin hakkını verin, en düzgününü yapın...”² buyruğuna uygun olarak işini yapan, yardımlaşmada yarışan, işi ehline veren ve “...kâfirlere karşı çok sert, kendi aralarında çok şefkatlidirler...”³ şeklinde tanımlanan feraset sahibi fertlerden oluşan bir toplumun, Müslüman bir toplum olduğu söylenebilir ve onların idarecileri de sahip oldukları fazileti toplumlarından alırlar. Bu da ancak “Yanlış yaparsan seni kılıçlarımızla düzeltiriz” diyebilecek kişilerin olduğu toplumlarda söz konusudur. Ne yazık ki bu davranış, biat ve ulu'l-emre itaat anlayışının çarpıtılmasıyla kaybolmuştur. Çünkü “...sana biat edenler yalnızca Allah'a biât etmektedirler...”⁴ âyetinden de anlaşılacağı üzere biât edilenin hak üzere olması söz konusudur. Tıpkı “...sizden olan idarecilere tâbi olun...”⁵ âyetinde “sizden olan” yani fasık, facir olmayan bir

1 A. g. e., Furkân Sûresi âyet: 77

2 A. g. e., Sebe Sûresi âyet: 11

3 A. g. e., Fetih Sûresi âyet: 29

4 A. g. e., Fetih Sûresi âyet: 10

5 A. g. e., Nisâ Sûresi âyet: 59

mümin olma şartının gözetilmiş olduğu gibi. Bir toplumun haktan uzaklaşana biât etmesi de fasık ve facir idarecilere itaat etmesi de zulümdür. Müslüman toplumların bunlardan imtina etmeleri gerekir. Nihayetinde, “...onlar da Allah’tan umduklarını bulacaklardır...”¹ ifadesi uyarınca böyle bir toplumun fertlerine ilim kapıları da ardına kadar açılır, refah kapıları da ardına kadar açılır ve böyle bir tevhidî imana sahip bir toplum, sadece bir nesil bu şekilde yaşantısına devam ederse dünyanın hâkimi olur. Ne Reno’dan Edo’ya böyle bir toplumdan habersiz yaprak düşer ne de Sun City’den Oslo’ya böyle bir toplumdan habersiz kuş uçar. Çünkü Allah, “...Andolsun kendisini rehber edinenlere şan ve şeref veren bu Kur’an’a!”² ve “Andolsun ki içindeki emirlere uyduğunuzda sizi yüceltecek bir kitap indirdik size...”³ âyetleri ile bunu vadediyor. Bu anlayışa göre yaşamayanlar bilmelidirler ki: “...her kim doğru yolda giderse sadece kendine doğru yol edinmiştir, kim de doğru yolun dışına çıkmışsa sadece kendini doğru yoldan çıkarmıştır...”⁴ en sonunda herkes kendi yaptıklarından sorumlu tutulacak, hiç kimse bir affa uğramayacak ve hiç kimse bir başkasına yardım edemeyecektir. Bunu Cenab-ı Allah “...Korkun o hüküm gününden ki ne babanın elinden bir şey gelir oğlu için ne de evladın elinden bir şey gelir babası için...”⁵ âyeti ile açıkça belirtmiştir.

Unutulmamalıdır ki Allah’ın birliğine ve O’nun âyetlerine iman, yükümlü olunan amellerin sürekliliğiyle gerçekliğini ortaya koymakta, “İmanlarını ibâdetleriyle arttırmaları için müminlerin kalbine güven duygusunu indiren, O’dur...”⁶ ifadesi uyarınca yapılan amellerdeki samimiyet imanı artırmakta, “Onların inançları mı zayıf, yoksa resûl hakkında şüpheleri mi var...”⁷ ifadesi uyarınca da içten olmayan davranışlarla iman azalmaktadır.

Güçlü bir imanın göstergesi ise hakıyla yapılan ibadetlerin kişinin hayatındaki muamelat konularında kendine has bir nezaketi ve güzelliği yansıtması, nimete şükür ve belaya sabır gösteren bir kararlılıkla kişinin görevlerini yerine getirmesi, o kişinin dünyadaki nasibini unutmadan her an öleceği bilinciyle dünyalık kazanımlarını âhiret için de kullanmasıdır. “İnsanların bir kısmı, imanın kenarında, kıyısında Allah’a kulluk yapar. Çünkü o, başına bir hayır gelirse onunla huzur bulur, başına bir sıkıntı gelirse Allah’tan yüz

- 1 A. g. e., Tevbe Sûresi âyet: 100
- 2 A. g. e., Sâd Sûresi âyet: 1
- 3 A. g. e., Enbiyâ Sûresi âyet: 10
- 4 A. g. e., Yûnus Sûresi âyet: 108
- 5 A. g. e., Lokmân Sûresi âyet: 33
- 6 A. g. e., Fetih Sûresi âyet: 4
- 7 A. g. e., Nûr Sûresi âyet: 50

çevirir...¹ âyeti uyarınca zayıf bir İmanın göstergesi de kişinin ibadetlerindeki gevşekliği, muamelat konusundaki vurdumduymazlığı ve dünyaya bağlanıp uzun hayat sürme arzusudur. Şüphesiz başka göstergeler de vardır ve aslında her Müslüman sahip olduğunu iddia ettiği imanının seviyesini kendi düşünce ve davranışlarını gözden geçirerek kavrayabilir. En basit şekliyle de Allah'ın yasakladığı herhangi bir fiili duyan veya gören kişi bu fiil ile ilgili iğrenme hissi mi duyuyor; yoksa “Şayet onlara sorsan, üstüne basa basa, ‘Biz öylesine kaptırmış şakalaşıyorduk’ derler. De ki: Allah’la, O’nun âyetleriyle ve resûlüyle alay edip eğleniyor musunuz?”² ifadesi doğrultusunda “Şakadır, hatadır, sanattır” şeklinde benzer ifadelerle haramlara yer açmaya ve onları normalleştirmeye mi çalışıyor? Yaşadığı yerde savaş, doğal afet ya da salgın gibi kişinin hayatı için ciddi bir tehlike söz konusu olduğunda, yaşantısını devam ettirebilmek için Müslümanların yaşadığı ve ezan sesi duyabileceği bir bölgeye mi, yoksa “Gerçek şu ki inançlarına göre yaşamalarına fırsat vermeyen kâfirlerin arasında yaşayıp da kendilerine yazık edenlerin...”³ şeklinde kınanacak olanların yaşadığı çan sesi duyacağı bölgeye mi gidiyor?

Malum olduğu üzere, “Kesinlikle bu dîniniz tek dindir. Rabbiniz de bir tek benim. Yalnızca bana kulluk edin”⁴ emri uyarınca din, İslam’dır ve insan fitratına uygun kuralları ve emirleri ihata eder. Allah’ın birliğine ve O’nun resûlüne ve resûlü vasıtasıyla insanlara bildirilenlerinin doğruluğuna kalben iman edip bunu beyan eden, hayatını Allah’ın bildirdiklerine göre düzenleyen ve bu nizamı çerçeveleyen emirlerin ve kuralların bütününe özgür iradesiyle benimseyip kabul eden, bu hükümlere göre kendisini Allah’ın kanunlarına teslim eden ve yaratıcısına âdiyet duyup bu âdiyet gereğince fitrat üzere yaşayan kişiye de Müslüman denilir. Bu âdiyetin Müslüman üzerindeki en büyük etkisi ise “Erkek veya kadın mümin olarak her kim Allah’ın rızasına uygun davranırsa artık ona dünyada huzurlu bir hayât yaşatırız...”⁵ âyeti uyarınca başa gelen her şeyin O’nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak kişisel ve çevresel etkenlerin birbirleriyle etkileşimi sonucu meydana geldiğine ve hiçbir şeyin ilanihaye sürmeyeceğine, kişinin kendi yaptığı iyiliklerin ve kendisine yapılan kötülüklerin kesinlikle bir şekilde karşılık göreceğine olan imanın verdiği huzurdur.

1 A. g. e., Hac Sûresi âyet: 11

2 A. g. e., Tevbe Sûresi âyet: 65

3 A. g. e., Nisâ Sûresi âyet: 97

4 A. g. e., Enbiyâ Sûresi âyet: 92

5 A. g. e., Nahl Sûresi âyet: 97

Aynı zamanda Müslüman; kendi yaptığı yanlış davranışları uyanıklık, başkasının yaptığı doğru davranışları enayilik olarak görmeyen, bu tür kişisel sınırların ötesine geçen bir düşünce tarzının haddi aşmak olduğunu, kuralları yok saymak olduğunu bilen demektir. Çünkü haddi aşmak; Allah'ın emirlerine karşı olduğunda vebal, diğer varlıklara karşı olduğunda zulümdür ve alışkanlık haline geldiğinde tövbe kapısına ulaşmaya engel olmaktadır. Bir başka deyişle Müslüman, Allah'ın rızasını kazanmak ve bu rızanın karşılığını görmek için cihat şuuruyla hayatına yön verip böyle yaşayan kişi demektir. Şüphesiz ki tevhidi îmana sahip olarak yalnızca Allah'a kulluk edip günahlardan kaçınmak cihattır. Allah'a hakkıyla kulluk yaparken, kendi eliyle elde ettiği meşru kazançtan kendi hakkını unutmuyup başta aile fertleri olmak üzere Allah rızası için ihtiyaç sahiplerine harcama yaparak, veren el olma gayreti de bir cihattır. Allah'ın emirleri doğrultusunda yaşarken, şeytanın aklı çelmesine fırsat vermemek için bilgi edinmek ve bu bilgiyi bilmeyenlere aktarma çabasında olmak da bir cihattır. İman, ibadet ve muamelat konularında dürüstlüğünü korurken, her an savaşa hazır bir bedene sahip olmak ve gerektiğinde küfre karşı bedenî savaşa dâhil olmak da bir cihattır. Eğer ki biz bu şekilde Kur'an'ın rehberliğini kabul etmezsek, "...*Rabbim sizin yerinize başka bir topluluk getirir...*"¹ ifadesiyle olacaklar konusunda da Allah bizi uyarmaktadır. Neticede, "...*Allah kâfirlerin inancını ayaklar altına alacak, İslam'ı ise yüceltecek...*"². Ne yazık ki bugün Müslüman toplumların haline bakılınca, ortada ciddi bir sorun olduğu gözükmemektedir.

"*Başınıza her ne iyilik gelirse Allah'tandır. Başınıza her ne kötülük gelirse de kendinizdendir...*"³ ve "*Başınıza her ne kötülük geldiyse kendi işlediğiniz günahlardan dolayıdır...*"⁴ ifadeleri uyarınca Müslümanlar, sahiplendikleri dinin gerçeklerini kavrayamaz olmaya başladıktan sonra dünyevî ve uhrevî yönden kötü bir duruma düşmüşlerdir. Müslüman toplulukların içinde yaşadıkları olumsuzlukları ve başarısızlıkları tek tek sayacak olsak dünyanın en kötülerini içinde oldukları görülecektir. Çünkü Allah'a iman ettiğini söyleyen bir kısım Müslüman artık, "*Sonrasında bu Kur'an'a kullarımızdan temiz kabul ettiğimiz Müslümanları vâris yaptık. Fakat onlardan kendine yazık edenler de var...*"⁵ ifadesi uyarınca tevhidî imanın şuuruna varamadığı için

1 A. g. e., Hûd Sûresi âyet: 57

2 A. g. e., Tevbe Sûresi âyet: 40

3 A. g. e., Nisâ Sûresi âyet: 79

4 A. g. e., Şurâ Sûresi âyet: 30

5 A. g. e., Fâtır Sûresi âyet: 32

Allah'ın emir ve yasakları doğrultusunda ömrünü devam ettirmeyip aykırı isteklere göre yaşamakta, namaz ve zekât gibi ibadetlerinde devamlı ve içten olmak yerine riyakarca tutum takınmakta, muamelatlarında dürüstlüğü yanından dahi geçmemektedir. Oysaki yolsuzluk, rüşvet, liyakatsiz insanları kollamak, suçluları kayırmak, yapılan işin hakkını vermemek gibi davranışlar ölçü ve tartıda hile yapmaktır ve bu da cehennemi hak ettiren suçlardan biridir. Böylesine bir konumda olan kişinin kendisinin Müslüman olduğunu iddia etmesi, Müslüman hukukundan yararlanmasına sebep olmakta ancak O'nun tespit ettiği manevî âlemin yasalarına bağlı olarak ne müminler için takdir edilen ayrıcalıktan yararlanabilmesine ne de O'nun azâbından kurtulmasına fayda sağlamaktadır. Dolayısıyla bu tür davranışların ne kadar ciddi sonuçlara sebep olacağını kale almayan Müslümanlar, özellikle son üç asırdaki bu tür keşmekeş içinde bulunan sefil durumlarından dolayı, kâfirin hükmüne razı topluluklar haline gelerek, ahiret hayatını kazanma konusunda kendilerini başarısız kılacak bir ortama sebebiyet vermişlerdir. Ancak bu tür olumsuzluklardan söz edildiğinde sıralanan bahaneler hep harici etkenlere bağlanmaktadır. Ne tuhaftır ki Kur'an'daki "... tövbe edip dosdoğru O'na yönelin ki ömrünüzün sonuna kadar güzel bir şekilde faydalanacağımız refah içinde bir hayât yaşatsın size..."¹ ifadesine rağmen gayri Müslümler karşısındaki aciz durumları devam etmekte olan Müslümanlar bu durumdan kurtulmak için itikadî konular başta olmak üzere ne hurafelerden, ne yanlış algılardan sıyrılmaya çalışmakta ne de başlarına gelen musibetlerin kendi yanlışları olduğu gerçeğini kabul etmektedirler. Oysaki "*Kitap ehli, size küçük sıkıntıların dışında aslâ büyük bir zarar veremez...*"² buyruğuna rağmen günümüz dünyasında kâfirlerin söz sahibi olmalarının sebebini gizemli örgütlerin varlığına, kâfirin askeri, finansal ve teknoloji bakımından üstünlüğüne ve bunlara benzer söylemlere bağlayanlar sadece İslam'ı anlayamamış olmaktan kaynaklanan bir cehaleti ve yılgınlığı yansıtmaktadırlar.

Her kesin malumudur ki yaşanan olumsuzlukların sebebini tespit edip o hataları telafi etmek ve üzerine düşen sorumluluğun hakkını vermek yerine başa gelen olumsuzluklar karşısında mazeret üretmek, kişinin kendi dirayetsizliğini ve iradesizliğini saklama çabasından başka bir şey değildir. "... Eğer sebat eder ve Allah'ın emirlerine uyup azâbından kaçınırsanız, onların

1 A. g. e., Hüd Süresi âyet: 3

2 A. g. e., Âl-i İmran Süresi âyet: 111

*hileleri hiçbir şekilde size zarar veremez...*¹ buyruğuna rağmen, Müslüman toplumlarının içinde buldukları olumsuz görüntünün sebebi olarak, zaman zaman münafıkların ve kâfirlerin yapıp ettikleri ile ilgili bahaneler sıralansa da asıl etken, Müslümanların üzerlerine düşen görevleri ihmal etmeleri sonucunda zayıflayan imanlarını tekâmüle erdirme gayretinden uzaklaşmış olmaları, “*Müminler sadece kardeşirler...*”² ifadesindeki kardeşliği mezhep, tarikat, cemaat taraftarlığıyla Habil-Kabil seviyesinde tutup birbirlerinin kuyusunu kazmaları, ibadet ve muamelat konularındaki özensiz davranışlarının şefaât beklentisinden nemalanmasıdır. Oysaki Müslümanların akıllarını başlarına alıp kendilerine şiar edinecekleri gerçek ortadadır, “*Ey iman edenler! Siz kendi hâlinizi düzeltmeye bakın. Siz doğru yolda olursanız, yolun dışında olan size zarar veremez...*”³ Eğer biz üzerimize düşeni yaparsak, ne olabileceğini de Allah bize bildiriyor, “*Gerçekten müminseniz, itibarlı olan sizlersiniz. Cesaretinizi kaybetmeyin ve tasalanmayın!*”⁴ âyeti ile Allah’ın müminlere müjdesini bu şekilde beyan etmesine rağmen müminlerin bugün zillet içinde olmaları, her halde Allah’ın kast ettiği müminler olmayışımızdan kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte Allah insana değil de Müslümana değer atfederken, ferdi hataları İslam’a mal etme ve Müslümanlarda görülen bazı zaaflar sebebiyle Müslümanlığı perdeleme gayretiyle ortaya atılan “Aslolan iyi insan olmak” tarzında söylemlerde bulunmak da başlı başına bir izansızlık göstergesidir ve aykırı isteklere yer açmaktır. İyi insan ölçütü kime ve neye göredir? Behemehal Allah’ın emirleri doğrultusunda yaşama gayretinden sarfınazar edenin iyi insan olabilmesi mümkün müdür? İbrahim (a.s.) kendi toplumuna ve hatta babasına göre iyi bir insan değildi. Lut (a.s.) da kendi toplumuna göre iyi bir insan değildi. Avukatım demekle avukat, doktorum demekle doktor olunmadığı gibi tevhidi iman, özenli ibadeti ve dürüst muamelatı içermedikçe “Müslümanım” demekle de tam bir Müslüman olunmuyor. Buna rağmen asli görevini ihmal etmeyip her gün düzenli süt veren ve bunu dürüstçe yapan, süte su katmayan bir inek nasıl ki bir insandan daha değerli olamazsa hataları olan bir Müslüman da Müslüman olamayandan daha değersiz olamaz ve onu örnek alamaz. Ne var ki zillet içinde olmamız, diğerlerinin bizden değerli olduğu anlamına gelmese de bizim kirlenmişliğimize işaret etmektedir. Nasıl ki Altın

1 A. g. e., Âl-i İmran Sûresi âyet: 120

2 A. g. e., Hucurât Sûresi âyet: 10

3 A. g. e., Mâide Sûresi âyet: 105

4 A. g. e., Âl-i İmran Sûresi âyet: 139

her halükârda altındır” diyerek köpek pisine bulanmış altını kuyumcuya götürdüğünüzde o, “Bunu temizle de gel’ deyip kabul etmezse, yanlışlıklarımızdan arınmadığımız mevcut durumdaki Müslümanlığımızı da Allah’ın kabul edeceği oldukça şüphelidir. Müslümanların, içine düştükleri zilletten kurtulabilmeleri için Allah’ın Kur’an’da, âhiret için çabalamayı da dünyaya bağlanmadan kâfir karşısında güçlü olmak için dünyalık için çabalamayı da yani ibadete koşmayı da ticaret için koşuşturmayı da emirle ifade etmiş olmasının hikmetini kavramaları gerekmektedir. “*Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrıldığımızda alış-verişle ilgilenmeyi keserek hemen Allah’ı anmak için hutbe dinlemeye, namaz kılmaya koşun! ...*”¹ ve “*Nihâyet namaz bitince hemen işlerinizin başına koşun, Allah’ın lütfundan elde etmeye çalışın! ...*”² âyetlerine fikhî olarak bakıldığında her ne kadar birinci emir “Vücup” ifade ederken ikinci emir “İbaha” ifade etse de Allah’ın her iki kelimeyi emir şeklinde vahyetmiş olmasının hikmeti, O’nun değerlendirmesine göre dünyevî ve uhrevî açıdan en faziletli insanın, tevhidi imana sahip olarak hakkıyla namaz kılan ve “...*Elbette ki Allah’ın değerlendirmesine göre en değerli olanınız, harama-helâle en çok dikkat edeninizdir...*”³ ikazı doğrultusunda muamelat konularında titiz davranarak muhannete muhtaç olmaksızın alnının teriyle helalinden kendisinin ve ailesinin geçimini sağlayan ve elde ettiği kazançla oruç, hac, zekât gibi ibadetlerin de yolunu rahatlatan olmasıdır. Zaten “*Allah, iman edenlerin dînî ve dünyevî hayâtlarını canlandırmak için kutsal ev Kâbe’yi, hac ayını, hac zamanı kurbanlıklarını, hac için adanan kurbanlıkları meydana getirdi...*”⁴ buyruğu da Allah’ın hac ibadetini, ihrama girip Kabe’yi tavaf ve Arafat’ta vakfe ile sınırlandırmamak suretiyle sadece ibadete yönelik bir hayatı onaylamadığını ayrıca vurgulamaktadır. Çünkü söz konusu İslam olduğunda din, kendisini ibadetler ile sınırlamak bir yana idareden hukuka, ticaretten sanayiye insan hayatın her noktasında kendini göstermesi gerekir. Üstelik de Müslüman toplumların sanayileşmesi de teknolojidten istifadesi de bazılarının imrendiği batı dünyasının aksine doğayla uyum içinde insanlara ve diğer canlılara zarar vermeyecek bir üslupla, doğaya hâkim olma anlayışı dışında, insanlığa olumlu etkiler yansıtacak şekilde olması gerekir. Bir bina inşaatı söz konusu olduğunda dahi, Müslümanın çevresindekileri mağdur edip kul hakkına sebebiyet

1 A. g. e., Cuma Sûresi âyet: 9

2 A. g. e., Cuma Sûresi âyet: 10

3 A. g. e., Hucurât Sûresi âyet: 13

4 A. g. e., Mâide Sûresi âyet: 97

vermeyecek önlemlerle inşaata başlaması, ekolojik dengeye muhalefet etmeyen ve estetik olarak İslamî anlayışı çağrıştıran bir görüntüyü gözetmesi, inşaatın yapım esnasında çalıştırılacak olanlara maddî ve manevî haklarını tam olarak temin edip orda ikamet edeceklerin can güvenliği için gereken şartları sağlaması gereklidir. Görüldüğü gibi basit bir inşaat işinde bile dinî bakış ve denetim olmalıdır. Evet, inşaatın mekanik ve statik hesapları dînin konusu değildir gibi görülür ancak onların nasıl ifa edilecekleri dînin konusu dışında değildir ve bunlara gereken özenin gösterilmemesi günahdır. Aynı zamanda bu tarz çalışmalar insanda güzellik duygusunu uyandırmalı ve herhangi biri Müslümanların yaşadığı bir şehri, bir mahalleyi, bir sokağı gezerken İslamî bir letafet hissetmelidir. Bu ifade illaki bir cami görmeli, Kur'an tilaveti işitmeli anlamına gelmiyor. Kastedilen şey, yaratıcıyı hatırlatan ve insanı rahatsız etmeyen bir dinginlik ortamı, kulak tırmalamayan ses, göz yormayan manzaradır.

Nasıl ki insan doğru yolda olmakla görevlendirilmişse, şeytan da onu doğru yoldan çıkarmayı kendine görev edinmiştir. Çünkü o kibirlenip emre uymayışı sonucu bulunduğu konumu kaybedince, Allah'tan kendisini hemen cezalandırmayıp biraz süre vermesini istemiş ve böylelikle güç yetirebilecek olduğuna inandığı, fitraten rahmanî tarafta bulunan insanoğluna karşı şeytanî olanın düşmanlığı başlamıştır. *“İblis demişti ki: ‘Senin sarsılmaz hükümlerine yemin olsun ki kesinlikle hepsini doğru yolun dışına çıkaracağım...’*¹ *“...andolsun ki insanları senin doğru yolundan çevirmek için her an fırsat kollayacağım, sonra onlara vaatlerde bulunacağım, onları kuruntularıyla kışkırtacağım, onları -Allah affeder diyerek- aldatacağım, onların mallarına çocuklarına ortak olacağım, çoğunun sana minnet ettiğini görmeyeceksin’...*² demişti. Bu verdiği sözü yerine getirmek için İblis bütün fırsatları ve araçları kullanıp yeryüzünde rahmanî olana karşı şeytanî mücadeleyi sürdürürken, *“...Onlar birbirlerine, yanlışa sürükleyen vaatler, akli aldatan sözler fısıldarlar...”*³ ve *“Bir de o şeytanîler ister ki âhirete inanmayanların zihinleri bu sözlere kulak versin, ondan hoşlansın ve işledikleri günahları işlemeye devam etsinler”*⁴ ifadeleri uyarınca insanı fitratından uzaklaştırmak için akli âtil halde bırakacak şekilde bedenî duygulardan kaynaklanan aykırı istekleri köpürterek insanları devamlı suretle malayanilere dalmaya teşvik edecek

1 A. g. e., Sâd Sûresi âyet: 82

2 A. g. e., Ârâf Sûresi âyet: 16-17

3 A. g. e., Enâm Sûresi âyet: 112

4 A. g. e., Enâm Sûresi âyet: 113

vesveseler fısıldamaktadır. Şüphesiz ki Allah kullarına olan merhametiyle onları uyarıp cennete geri dönüşün yolunu göstermiş ve “...*Buna karşın, benden size doğru yolu gösteren bir resûl geldiğinde hemen doğru yoluma uyanların artık korkmaları için bir sebep yoktur ve onlar tasalanmayacaklardır*”¹ buyurmuştur. Bu şartlar altında insan, aykırı isteklere uyup fitratına aykırı davranışlarda bulununca bilinç altının dördüncü katmanı yapılan yanlıştan kaynaklı bünyeyi huzursuz edecek bir tepkiye sebep olur. Bu tepkinin sebep olduğu huzursuzluktan kişi ya tövbe ederek af edileceğine olan inançla kurtulur ya da söz konusu huzursuzluktan kaçınma isteğiyle zihni uyuşturacak malayanilere dalar. Ancak malayanilere dalan kişi aykırı isteklere kapıldığı için kendisini fitrat üzere olanlardan üstün konumda görerek kendi yaptığının doğru bir davranış olduğu inancıyla benzer davranışlarda bulunmayanları yanlış yapmış olmakla itham eder. Belirli bir süre sonra bu durumdaki kişi bununla da yetinmeyip fitrat üzere olanları tahkir etmeye başlar, çünkü fitrattan uzaklaşmış olan fitrat üzere olanı gördüğünde, fitrî yani iyi, güzel ve doğru kavramları barındıran dördüncü katmanın baskısı onu bilinç düzeyinde daimî olarak huzursuz etmektedir. Bu yüzden de “*O yobaz kâfirler müminler hakkında, ‘Şâyet tevhit dîni iyi bir şey olsaydı, ona îman etmede bizden çabuk davranamazlardı’ dediler. Bu söyledikleriyle bir sonuca varamadıklarında, ‘Bu çok eski bir yalandır’ diyecekler.*”² Fıtratından uzaklaşıp da aykırı isteklere bağımlı olarak yaşayanların tavır ve davranışları her konuda böyledir. Dalavere yaparak kendine bir geçim yolu bulan, kurallara uyarak dürüst bir şekilde geçim vasıtalarına ulaşmaya çalışanları yeterince aklını kullanmamakla itham eder. Okul tuvaletinde sigara içen birinin içmeye karşı takındığı tutumdan, küfür içinde yaşayan birinin, dîni bütün bir yaşantı peşinde olana karşı takındığı tutuma kadar yanlış tarafta olanların tavırları her zaman karşısındakileri küçümseyip tahkir etme şeklindedir. Allah bu konuda iman edenleri uyarmıştır, “...*Mutlaka, sizden önce kitap verilenlerden ve müşriklerden rahatsız edici birçok laf duyacaksınız...*”³ Neticede özgür iradeyle kulluk yapma teklifini kabul eden insan her hal ve şartta doğru yolu takip edecek yoksa bunun ceremesini çekecek.

Ne yazık ki günümüzde Müslümanlar da dahil bir yaratıcıya inanan insanların büyük bir çoğunluğunun yaşantılarına, söz ve davranışlarına bakıldığında, böylesine muazzam bir evreni yaratan yaratıcının ilmini ve kudretini

1 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 38

2 A. g. e., Ahkâf Sûresi âyet: 11

3 A. g. e., Âl-i İmran Sûresi âyet: 186

tam olarak idrak edemedikleri görülmektedir. “...Herkes kendi anlayışına göre davranmaktadır. Fakat kimin en doğru inanca sahip olduğunu en iyi rabbiniz bilir.”¹ âyeti uyarınca insanlar, bir ilah olarak farklı isimlerle tanımladıkları yaratıcıyı yani Allah’ı tanıdıklarını zannetseler de aslında bu tanıma onların kendi tasavvurlarına ve yaşantılarında göre belirledikleri bir ilah anlayışını ifade etmektedir. Çünkü bir yaratıcıya iman söz konusu olduğunda hangi inanç üzere olurlarsa olsunlar insanların büyük çoğunluğu zihinlerinde mücessim hale getirdikleri, yaşadıkları hayâta her an müdahale eden, bazen iyilikte bulunan, bazen acı çektiren, onların ırklarını, cinsiyetlerini, ömürlerini, bedenî görünümlerini, doğum yerlerini, ölüm yerlerini vs keyfine göre belirleyen Olympos dağındaki Zeus gibi bir ilah tasavvuruna sahiptir. Her ne kadar kendileri kabul etmese de Kur’an’a ve sünnete şekilci bir anlayışla yaklaşır Allah’ın birliğine iman eden Müslümanların çoğunun Allah tasavvuru da maalesef benzer şekildedir. Aslında günümüz Müslümanlarının sahip olduğu bu yaygın anlayış, sahih itikat sahibi olduklarını iddia edenlerin reddettikleri Cebriyye ve Kaderiyye anlayışlarıyla Mücessime anlayışının harmanlanmış halinden başka bir şey değildir. Bu yüzden de onların araya sıkıştırdıkları külli irade-cüzi irade tanımlamaları, Allah ve varlık arasındaki ilişkiyi anlamadaki yetersizliğin farklı bir şekilde ifade edilmesidir. “Kul ister, Allah da o fiili yaratır” mış. Peki kulun o fiile yönelik isteğini Allah yaratmıyor mu? Üstelik de onlar âyeti, “Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz...” şeklinde kelime anlamına göre anlamlandırdıkları halde. Oysa ki siyaktan da açıkça anlaşılacağı üzere âyet, “Siz yalnızca Allah’ın belirlediği kıstaslara göre doğru yolda olabilirsiniz...”² anlamında kinaye içermektedir. Aynı zaman da bu anlayışa kapılanların bazı takipçileri, bir cehennem olgusuna inançları söz konusu olsa da Allah’ın adil oluşunu görmezden gelecek O’nun zâtının rahmetinden kaynaklanan olumlu bir ayrıcalığı, insanoğlu için takdir etmiş olmasının keyfilik olmadığını anlamadıkları gibi kendi algıları doğrultusunda O’nun dilediği her şeyi keyfi bir şekilde yaptığına ve bu sebeple O’nun herkesi affedeceğine inanmaktadırlar. Bu tür düşünceye sahip insanlar, iman ettiklerini söyledikleri halde çoğunlukla temel ibadetlerle alakasız, muamelat konusunda hilekar veya imanlarına şirk bulaşmış olduğu halde İslam ve Kur’an hakkında ahkam kesen, Kur’an’daki âyetlerin öncesine ve sonrasına dikkat etmeyerek aykırı isteklerinin peşine takılıp Kur’an yerine vesveselere kulak veren, Allah’ın âyetlerini oyun ve eğlence

1 A. g. e., İsrâ Sûresi âyet: 84

2 A. g. e., İnsan Sûresi âyet: 30

edindiklerinin farkına varamayarak, “Allah kullarına zulmetmez” ifadesini anlamaksızın sahiplenmekte ya da şefaata peşinde koşmakla kendilerini güvende görmekte ve böylelikle bağışlanıp cennete girdirileceklerini hayal etmekte, dolayısıyla içten içe herkesin yaptığının yanına kar kalacağını çeşitli yollarla iddia etmektedirler. Bu anlayışlarıyla aslında Allah’a adaletsizlik atfetmekte olduklarını ve bu sebeple âhirette rahat yüzü görmeyeceklerini de anlamıyorlar. Oysa söz konusu durumu açıklayan âyetler, “*Bu azâbın sebebi de kendi yapmış olduklarınızdır, zirâ Allah kullarına hiç haksızlık yapmaz*”,¹ “*Allah kesinlikle zerre haksızlık yapmaz...*”,² “*Eğer siz minnet edip yalnızca Allah’a îman ederseniz, Allah size niçin azap etsin ki?...*”³ şeklindedir.

Elbette ki Allah kulluk vazifesini hakkıyla yerine getirmeyenleri cezalandıracaktır ve bunu zulmetmek şeklinde kabul edenler de bunun adalet gereği olduğunu geç de olsa anlayacaklardır; çünkü “*O gün Allah onlara hak ettikleri cezâyı verecek, onlar da Allah’ın ne kadar âdil olduğunu bilecekler.*”⁴ ve “*...O halde yakıtı insanlar ve taşlar olan, kâfirler için hazırlanmış cehennemden kaçın*”⁵ âyetlerinde ifade edildiği gibi bütün uyarılar kulların bu cezaya uğramaktan kaçınmaları içindir. Bu tür hayallere kapılanların bazıları da Yahudilerce “*...Bize birkaç gün dışında ateş zarar vermez...*”⁶ anlayışı ile ortaya atılan iddiayı benimsemekte, en kötü ihtimalle cehennemde bir müddet ceza görüp sonra cennete girebileceğini zannetmektedir. Oysaki “*...Her kim düşünüp tasarlayarak günah işler de iyice günahlara dalarsa işte onlar cehennemliktir, sonsuza kadar da oradadırlar.*”⁷ ve “*İman edip Allah’ın rızasına uygun davrananlara gelince, onlar cennetliktirler, sonsuza kadar da oradadırlar*”⁸ âyetlerinin açıkça belirttiği üzere insanlar cennetlik veya cehennemlik olarak dirilecekler ve sonrasında ne cennetten çıkış vardır ne de cehennemden. Şüphesiz ki bu tür ifadeler aykırı isteklere tabi olanların kuruntularıdır. Çünkü Allah cennet konusunda, “*Bu vaade ulaşmak ne siz müminlerin boş umutlarıyla olur ne de kitap ehlinin boş umutlarıyla...*”⁹ buyurarak insanları ikaz etmektedir. Bunun aksi bir anlayışa sahip olan kişi, içine

1 A. g. e., Âl-i İmran Sûresi âyet: 182

2 A. g. e., Nisâ Sûresi âyet: 40

3 A. g. e., Nisâ Sûresi âyet: 147

4 A. g. e., Nûr Sûresi âyet: 25

5 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 24

6 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 80

7 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 81

8 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 82

9 A. g. e., Nisâ Sûresi âyet: 123

düştüğü yanlış sebebiyle ahirette hayal kırıklığına uğramamak ve hatalar içinde bir yaşantı sonrası ahirette korkup tasalanmamak için bu anlayıştan kurtulup davranışlarını düzelterek fitratına uygun bir şekilde yaşama gayretinde olmalı ve Allah'ın gösterdiği yoldan ayrılmamalıdır. Neticede fitrata aykırı olan her şey kişiyi cehenneme yönlendirmektedir.

Artık insanların kendilerini kaptırdıkları bu tür yanlış görüşler üzerinde tek tek durma gereği de yoktur. Ancak teknolojik gelişmelerin etkisine göre şekillenen bugünün dünyasında, zihni bulandıran algılar karşısında bin küsur yıl öncenin tarım ve göçebe toplumlarının bakış açısıyla itikadî konuları kavramaya çalışmak, günümüz insanı açısından iman edilen görünmeyenleri anlamlandırma konusunda tatmin edici cevap ve açıklamalardan uzak durmakta, yetersiz kalmakta ve söz konusu yanlış görüşler çoğalarak sürüp gitmektedir. Tıpkı içtihat kapısı kapandı sapkınlığı neticesinde üretimden tüketime, ulaşımdan ikamete, tarımdan ticarete değişen insan ilişkileri ve teknolojinin toplum hayatına olan etkisine karşın muamelat konusundaki geçmiş dönemlerin şartlarına uygun olan hükümlerin bugünkü Müslümanın hayatında yetersiz kalışının birçok yanlışla yer açmış olduğu gibi. Neticede bu yanlışların Kur'an bütünlüğünü gözetmeyen Müslümanlar tarafından benimsenmesiyle benzer yanlışların ibadet konularına sirayet etmesine ve ibadetlerin maneviyattan soyutlanıp kuru bir şekle dönüşmesine yol açmıştır. Bütün bunların temel sebebi ise içinde yaşadığımız çağda bile hala yaygın kabul gören, münafıkların İslam'a taşıdığı ve hamakat ehlinin sahiplendiği itikat ve ibadet konularındaki hurafelerin Müslümanları manen esir almış olması, ferdi bilinci dışlayıp onların zihni gelişmelerine ket vurarak ahiret hayatını kazanmaları bir yana, dünyadan alabilecekleri paydan da mahrum bırakmış olmasıdır. Üstüne üstlük bu kavrayış yoksunluğunun yanında günümüz dünyasında rahmanî olanla mücadelesine hız kesmeden devam eden şeytanî cephenin kurguladığı ve toplumun zihni yönden gelişmemesi için tesis edilen yıkıcı ve güdücü bir eğitim düzeni sebebiyle bilgi kaynağı artık sosyal medya saçmalıkları olmuş, ortalık inkârcı tavır ve davranışlardan geçilmez bir haldeyken kürsüye çıkıp gevezelik yapan da posta kurulup maskaralık yapan da müceddid olarak anılmaya başlanmıştır. Dolayısıyla İslam'ın hakikatini kavrayamadığı için geleneği din olarak algılayan bu kişiler, içine düştükleri çıkmazın farkına varmaksızın, agnostikler ile deistlerin zihni bulandıran şeytanî iddiaları sebebiyle yaşadığı hayatı sorgulayıp kendi varoluşu hakkındaki sorulara tutarlı bir cevap veremeyen ve kafa karışıklığına maruz kalan günümüz insanının karşısında, ne yapacaklarını

bilemez bir durumda, kendi ön yargılarıyla baş başa kısır bir döngünün içine hapsolmuşlardır. Bu durum hem onları tevhidi imandan uzaklaştırmakta hem de doğruyu işaret eden delilleri görmelerine engel olmaktadır; çünkü kendilerine söylenen veya gösterilen gerçekler, putlaştırılarak ellerine tutuşturulan şablonlara uymadığı için bunları dikkate almamaktadırlar. Bu anlayıştaki insanlar adeta “...‘Bizi davet ettiğin tevhit gerçeğine karşı bilincimiz körelmiş, kulaklarımızda da babalarımızın sözleri var...’”¹ diyen müşrikler gibiler. Belki de bunun sebebi artık her şeyin çabucak tüketilip atıldığı değer bilmez bir toplumda değer verilecek bir fikri üretmek kadar, bu fikri anlatabilmenin de deveye hendek atlatmaktan zor bir hale gelmiş olmasıdır. Öyle ki tevhidi ayakta tutmak için çabalayıp “Kabirleri türbelere, türbeleri put hanelere dönüştürmeyin” diyenin karşısına, onu vehhabilikle, selefilikle... itham eden bir grup çıkıyor ve maalesef bu ithamda bulunanlar kendilerinin müşriklerin davranışlarını benimsemiş olduklarını görmüyorlar. Ne var ki geçmişin müşrikleri de aynı şeyleri yapıyorlardı. Günümüzde de bu müşrik tavrı takınmış olanlar, büyük bir tazimle, buldukları şöreti hak etmiş veya etmemiş tarihi şahsiyetlerin isimlerini ardı ardına sıralarken, her gün defalarca Allah’a “...Yalnızca sana kulluk ederiz ve yalnızca senden yardım dileriz”² diyerek yalan söylüyorlar. Kendilerine, “Bu kişilerin yaptıklarını zannettiğiniz güzel hasletleri aşma yolunda olun, bunu yapmıyorsanız onları toz toprağın içinde bırakın” diyeni de töhmet altında bırakıyorlar. Kendi davranışlarının ise Nuh a.s.’in halkının davranışları gibi olduğunun kesinlikle farkına varmak istemiyorlar. Allah’ın resûllerine vahyettiği İslam dîni, tevhit üzere olmasına karşın onlar, “...kök salmış bir düzen kurdular”³, “...‘ilâhlarınızı ortada bırakmayın, ne Ved’i ne Suva’yı ne Yegus’u ne Yeuk’u ne de Nesr’i aslâ sahipsiz bırakmayın’ dediler”⁴

Efendimiz (a.s.)’in, “Müminin ferasetinden sakının” buyruğuna rağmen Müslüman topluluklardaki olumsuzluklara zemin hazırlayan, itikat ve ibadet konusundaki hurafelerin İslam toplumuna hâkim olmasının tek bir açıklaması olabilir; o da çoğunluğun, zayıf bir iman neticesinde tuhaf bir anlayış kıtlığına, zihni tembelleğe kapılmış olmaları ve bundan kurtulamamalarıdır. İçine düşülen bu anlayış kıtlığının iç içe geçmiş dünyevî ve uhrevî hayâta dönük iki yüzü vardır. Bir yüzünde, çıktığı kabuğu beğenmeyip bile isteyey

1 A. g. e., Fussilet Sûresi âyet: 5

2 A. g. e., Fâtiha Sûresi âyet: 5

3 A. g. e., Nûh Sûresi âyet: 22

4 A. g. e., Nûh Sûresi âyet: 23

İslam dışı düşünce ve davranışları benimseyen ve her şeyi o dünya ölçğine göre değerlendirme özenti ve taklitçiliğin etkisiyle, İslam dünyasında kök salan zihni yetersizliğin tayin ve tespit edilip giderilmesinin önünde set kurmaya çalışanlar vardır ki onların “...dünya hayâtında ki bilgileri yüzeyseldir ve âhiret hakkındaki gerçeklerden de habersizdirler.”¹ Diğer yüzünde ise bu tür bir anlayışın yeşerip geliştiği ortamı hazırlayan, Müslüman olduklarını iddia etmelerine rağmen sözde uhrevî kaygılarla dünya nimetlerine sırt çevirip Hristiyan ruhbanlarının yaşantılarına özenen ve bunu bir meziyetmiş gibi gösteren hamakat ehlinin İslam dünyasında yaydığı ve toplum hayatından bir an önce temizlenmesi gereken hurafeler yumağı vardır. Çünkü hurafe “Bunda ne var ki?” denilecek masum davranışlar olmayıp bulunduğu yapı içinde gerçeğe muhalefet eden etkinliklerdir ve hoş görüldükleri ortamlarda gerçeğin yerini işgal edip asıl gerçekliği unutturmaktadırlar. “...Onlar bizim kendilerine emretmediğimiz halde yalnızca Allah’ın hoşnutluğunu dileyerek kendilerini dünyadan soyutlama yoluna girdiler, ne var ki gereken özeni göstermediler. Onların çoğu küfürde ısrarcıydı...”² ifadesinin tanımladığı hamakat ehli aslında İslam anlayışına göre Allah’ın nimetlerine nankörlük eden, “...Allah’ın helâl kıldığını niçin kendine haram kılıyorsun? ...”³ âyetindeki hikmeti görmezden gelerek Allah’ın kendilerine helal kıldığı şeyleri güya kâmil insan olma hevesiyle kendi nefislerine haram kılan ve bunun yanlışlığının farkına bile varamayan kimselerdir. “De ki: ‘Allah’ın kulları için meydana getirdiği güzel ve temiz kıyafetleri, lezzetli nimetleri kim haram kıldı?’ De ki: ‘Bunlar, müminlerin dünya hayâtında faydalandığı şeylerdir, kıyâmet gününde ise yalnızca onlara âittir’...”⁴ ifadesinin de açıkça işaret ettiği üzere dünya nimetlerinden helal yolla istifade etmek başka bir şeydir. “...‘Dünya hayâtına dalıp kalmamızdan dolayı yazıklar olsun bize’ diyecekler...”⁵ den olmak başka bir şeydir. Hristiyan keşişlerinin kötü bir taklidi olan sofi tarzı bir hayatla dünya nimetlerine sırt çevirmenin, efendimiz (a.s.)’in hayatında bulunmayan bu tür davranışların İslam’da yeri yoktur. Ayrıca bu dünyada bile isteye sefilliğe razı olanın âhirette zenginliğe ve saygınlığa ulaşacağı da oldukça şüphelidir. İslamî yaşam tarzı; “Allah sizin uyum içinde olmanız için kendi nefsinizden hanımlar yarattı, hanımlarınızdan da size çocuklar ve

1 A. g. e., Rûm Sûresi âyet: 7

2 A. g. e., Hadîd Sûresi âyet: 27

3 A. g. e., Tahrim Sûresi âyet: 1

4 A. g. e., Ârâf Sûresi âyet: 32

5 A. g. e., Enâm Sûresi âyet: 31

torunlar verdi. Size güzel ve lezzetli yiyecekler de verdi...¹ ifadesi uyarınca O'nun nimetlerinden istifade edip şükretmeyi ve aile hayatının ikamesini kapsamakta, "Nihâyet namaz bitince hemen işlerinizin başına koşun, Allah'ın lütfundan elde etmeye çalışın! ..."² âyetinin de belirttiği gibi kişilerin kendi kazançlarıyla geçinmelerini teşvik etmekte ve "Allah'ın sana verdikleriyle âhîret diyarını arzula, dünyadan da nasibini unutma. Allah'ın sana ikram ettiği gibi sen de ikramda bulun..."³ ifadesi uyarınca zekât ve sadaka verebilmek için çalışmanın gerekliliğini vurgulayıp bunların olabilecek getirisini işaret etmektedir. "...Yiyin, için ama israf etmeyin..."⁴ ve "Ne elini sımsıkı kapayıp cimrilik yap ne de elini büsbütün açıp saç. Her iki durumda da azarlanmış, kederli bir halde bir başına kala kalırsın"⁵ ifadesi ise Müslümanların dünya hayatına sırt çevirmemesinin ve dünyaya kapılmadan ondan istifade etmesinin inceliğine işaret etmektedir. Dünya hayatına bağlanmamak için onu terk etmek gerekmez, ondan faydalanırken ona meftun olmamak yeterlidir. İşin esası insan yaşantısı menfaat üzerine kuruludur ve bunun aksine olan iddialar düşünce yoksunluğunu veya ruhsal uyumsuzluğu saklama çabasıdır. "Mallarını Allah uğrunda harcayanların durumu, her başağında yüz tohum olan yedi başak yetiştirmiş bir tohuma benzer. Allah, kendisi için harcayanlara karşılığını kat kat verir..."⁶ ve "Allah, zâtı uğrunda savaşan, bu sebeple öldüren ve ölen müminlerden karşılığında cenneti vermek üzere canlarını ve mallarını satın almıştır. Allah'ın vaadi kesindir. Bu vaat Tevrat'ta da İncil'de de Kur'an'da da bildirilmiştir. Sözüne Allah'tan daha sâdık olan mı var? Bu yüzden O'nun ile böyle bir alış-veriş yaptığınıza sevinin..."⁷ Bu dünyada insanın haz peşinde koşması menfaat elde etmenin en alt seviyesi iken menfaat elde etmenin en üst seviyesi, insanın Allah'tan öğrendikleriyle O'na yönelip malı ve canıyla O'nun emirlerine uygun yaşama gayretiyle O'nun rızasını ve âhîret yaşantısını kazanmasıdır.

Aynı zamanda "Ey iman edenler! Daha güçlü olabileceğiniz her çeşit silâhlarla ve de savaş atlarıyla onlara karşı hazırlıklı olun..."⁸ âyeti de Müslümanların diğerlerinden her alanda daha başarılı olma konusunda yükümlü

1 A. g. e., Nahl Sûresi âyet: 72

2 A. g. e., Cuma Sûresi âyet: 10

3 A. g. e., Kasas Sûresi âyet: 77

4 A. g. e., Ârâf Sûresi âyet: 31

5 A. g. e., İsrâ Sûresi âyet: 29

6 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 261

7 A. g. e., Tevbe Sûresi âyet: 111

8 A. g. e., Enfâl Sûresi âyet: 60

olduklarına işaret etmektedir. Buna rağmen doğru ile yanlış, gerçek ile yalancıyı ayırt etmek için akıllarını kullanmaktan kaçınıp ısrarla “...*Aykırı isteklerini ilâh edinen...*”¹ çevrelerinde gördüklerini körü körüne taklit eden bazı insanlar her işin kolayına kaçıyorlar. Allah’ın dışında her ne olursa olsun bireyin hayatına yön veren şeylere önem ve öncelik vermenin aslında aykırı istekleri ilah edinmek olduğunu ise hala anlamıyorlar...

Maalesef işte bu yüzden taklitçi insanlar, önder belledikleri kişilerin bayağı davranışlarını aşırı tevazu olarak algılayıp aslında onların kibrin zirvesine ulaşmış insanlar olduklarını fark edemiyorlar. Allah’ın değerlendirmesine göre insanların en üstünü olan efendimiz (a.s.)’in hayatında bulunmayan bu tür aykırılıkları savunup benimseyen insanlar, akletmeksizin, yaratıcı karşısında kendilerini en önemli varlık olarak gören bu kibir abidelerinin peşine takılıp kendilerini de ayrıcalıklı gördükleri gibi onların sözüm ona dualarıyla yetinerek, yerine getirmeleri gereken sorumlulukları tembellik ya da cimrilik neticesinde ihmal ederek kendi ihtiyaçlarını “kuklacı” gibi tasavvur ettikleri yaratıcının gidermesini beklemekteler ve bu tavırlarıyla “...*Allah’ın dilerse yedirip içireceği kişiyi biz mi yedirip içireceğiz?...*”² şeklinde düşünceye sahip yobaz kâfirlerle aynı safta olduklarını dahi fark edememekteler. Üstüne üstlük aykırı isteklerin peşine düşmüş olan bu zihniyetteki insanlar kendi sorumluluklarını yerine getirmemekten kaynaklanan olumsuzlukları, kendi hatalarını görmezden gelerek, “...*Allah olmasına izin vermeseydi, biz de atalarımız da O’ndan başka hiçbir şeye tapmazdık ve O’nun haram kıldığının dışında herhangi bir şeyi haram yapmazdık...*”³ diyen müşriklerden pek farklı bir düşünceye sahip olmadıklarını ortaya koymaktalar. Oysaki “...*bütün sebeplerin yaratıcısı yalnızca Allah’tır*”⁴ ifadesi, varlık âleminde olan biten her şeyin Allah’ın doğrudan müdahalesiyle değil, O’nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olduğuna insanın da “...*yalnızca çalışıp çabaladığına sahip...*”⁵ olduğuna işaret etmektedir. Neticede olumsuz algılar sonucunda oluşan bu durum bir kısır döngüye sebep olmakta, hamakta ehli hurafeleri yaymakta, yaygınlaşan hurafeler hamakat ehlini çoğaltmakta ve bu döngü İslam’ın doğru anlaşılıp yaşanmasının önünde büyük bir engel olarak durmaktadır. Bunun neticesinde İslam’ı doğru anlamaktan uzaklaşan

1 A. g. e., Furkân Sûresi âyet: 43

2 A. g. e., Yâsin Sûresi âyet: 47

3 A. g. e., Nahl Sûresi âyet: 35

4 A. g. e., Hadid Sûresi âyet: 5

5 A. g. e., Necm Sûresi âyet: 39

Müslüman toplumlarda yozlaşma yaygınlaşmaktadır. Çünkü “...*Ey halkım! Yalnızca Allah’a kulluk edin ve âhiret gününde yaptıklarınızın karşılığını bekleyin...*”¹ emrine ve “...*Şefaât hakkının tamamı Allah’a âittir...*”² buyruğuna rağmen Müslümanların çoğunlukta olduğu toplumlarda hamakat ehli, insanların din anlayışına şefaati ikame ederek şeriâtın yani Allah’ın belirlediği kesin ölçü ve kuralların göz ardı edilmesine sebep olmuştur. Hamakat ehlinin peşine takılanlar da “Nasıl olsa bize şefaât edilir ve bağışlanırsız” düşüncesiyle bir kısmı görünüşte temel ibadetleri eksiksiz yerine getirse dahi büyük çoğunluğu muamelat söz konusu olduğunda lanetlik davranışlar içinde adeta Allah’ın âyetlerini dünyalık karşılığında satmaktadırlar. Böylelikle iltimas, kayırmacılık, tembellik, liyakatsizlik, rüşvetin topluma hâkim olması, ölçü ve tartıda hilenin mevcudiyeti, yapılan işin hakkının verilmeyişi gibi vakalar toplumda olağanlaşmıştır. Üstüne üstlük bunların başındaki taç da edeptir(!) Bir de bu lanetlik davranışlara kapılanların bazıları kendi durumlarını düzeltmek yerine zaman zaman hac, umre gibi ibadetlerle ya da muhtaçlara hayır hasenatta bulunarak aynı hal üzere olmaya devam etmektedirler. Bu tür bir davranış dahi insanların Kur’an bütünlüğüne ne kadar yabancı olduğunu göstermektedir. Allah Kur’an’da insana öncelikle tevhidi imana yönelmeyi ve olumsuz davranışlardan uzaklaşmayı, onları terk etmeyi emretmekte, olumlu davranışların ahiret açısından değeri konusunda ise onun olumsuzluklardan uzak oluşunu gözetmektedir. Kur’an’a göre olumsuz davranışlarla elde edilen imkânlarla gerçekleştirilen olumlu davranışların hiçbir değeri yoktur. Haramlarla helallere yer açılmaz. Müslüman olduklarını iddia eden bu tür insanlar şefaât peşinde olmakla aslında müşrikçe davranmakta, başına bir bela gelmedikçe Allah’tan ve âyetlerinden bahsetmemektedirler. O’nun yerine hocalarından, şeyhlerinden, abilerinden kıl ü kal nakletmekte ve bahaneleri hazır bir halde aykırı istekler doğrultusunda O’nun kullarına kötüyü emretmeyeceğini, yarattıklarına haksızlık etmeyeceğini, adaletten de sapmayacağını anlamamakta ısrar etmekte. Üstelik Kur’an’ın, “...*Hiç kimse haksızlığa uğratılmadan herkese yaptıklarının karşılığı tam olarak verilir*”³ ikazına rağmen hamakat ehlinin “...*şefaât yalanı...*”⁴ uydurarak insanları bu şekilde Kur’an’dan sürgün edip doğru yoldan uzaklaştırması, bu şeytanî anlayışa kendini kaptıran bazı insanların Allah’tan başkasından şefaât

1 A. g. e., Ankebût Süresi âyet: 36

2 A. g. e., Zümer Süresi âyet: 44

3 A. g. e., Nahl Süresi âyet: 111

4 A. g. e., Ankebût Süresi âyet: 17

beklentisi içine girmesine, toplumun bir kesimine hâkim olan bu anlayışın dîni şekilcilğe indirgemesine ve böylelikle insanların hem muamelatı göz ardı etmesine hem de onların tevhidî imandan uzaklaşmasına yol açmıştır.

Kıyamete kadar şeytanın ve yandaşlarının Müslümanlara olan düşmanlıkları devam edeceği için onlara karşı hiçbir konuda zayıf olmamak, Müslümanlar için bir yükümlülüktür. Bu yüzden de Müslüman, karşısına çıkan her meselede doğru ile yanlışın ayrımını yapabilmelidir. Şayet sen, “İki günü birbirine müsavi olan zarardadır” ikazına ve “Hiç ölmeyecekmiş gibi dünya, yarın ölecekmiş gibi âhiret için çalış” düşüncesine uymak yerine hamakat ehlinin yaptığı gibi tevekkül edip dua ile yetinirsen ne işi ehline veren ne de yaptığı işin hakkını veren biri olma gayretinde olmazsan bunun neticesinde “Niçin gayri müslime karşı zayıf kaldın?” diye âhirette ayrıca sorguya çekilirsin. Neticede dua, içtenliğini gayret ile göstermiyorsa sadece lafügüzafıdır. Bunun bilincinde olan resûller, oturup dua etmekle yetinmemiş bütün hayatlarını her türlü olumsuzlukla mücadele ederek geçirmişlerdir. Müslüman, yeryüzünde Süleyman gibi olma gayretinde bulunurken, Allah’ın karşısında kendi aczini her dem akılda tutup aykırı isteklere yenilmemelidir. Ne var ki günümüzde Müslümanlar uçlara savrulmuş, bir kısmı Allah’a kulluk yapma yerine asıl cenneti unutturacak malayanilere dalıp yeryüzünde bir cennet yaratma gayretkeşliğine, bir kısmı da bir hırka, bir lokma safasatasıyla asgari ihtiyaçlarla yetinme hımbıllığına düşmüştür. İşin acı tarafı, bu tür davranışlar ümmetin büyük bir kısmına sirayet etmiştir. Çünkü itikat, ifrat ve tefrit arasında çarpıtılmakta, bir taraf pagan inancını içselleştirip tevhidî inanca sahip olduğunu iddia etmekte, diğer taraf ise Deizm’i içselleştirip sanayi ve teknolojik gelişmelerden geri kalmışlığın sebebini İslam(muş) gibi gösterirken bile tevhidî inançtan bahsetmektedir. Sanki her türlü gelişmişlikten yoksun başka dine mensup toplumlar yokmuş gibi

Aslında söz konusu olumsuzluklar Resûlullah ve Hulefa-i raşidin dönemleri sonrasında, liyakatsiz kişilerin toplumu yönetecek ve yönlendirecek mevkilere gelip “Rabbim kolaylaştır, zorlaştırma!” yakarışında bulunan fakat bu yakarışı, hükümleri gevşetme ve onları akıllarına estiği gibi yorumlama şeklinde anlayanların ve benzerlerinin, Kur’an’a uyduklarını iddia ederken aldıkları kararlarda ibadet ve muamelatın tevhidî îman şemsiyesi altındaki bütünlüğünü gözetmeyip aykırı isteklerin peşine düşmeleri, siyasî ve idarî konular başta olmak üzere pek çok konuyu bu şekilde hükme bağlamaları ve de iktidar sahibi olanların İslamî olmayan örfî hükümleri topluma zorla

kabul ettirerek uygulamaya koymalarından kaynaklanmıştır. Kur'an ile ilgili yanlış algılar daha o zamanlarda başlamış ve bu konu hakkında uyarıda bulunup doğru değerlendirmelerde bulunanlar göz ardı edilmiş, böylelikle birbirleriyle uyumlu olması gereken tevhidî îman, ibadet ve muamelat, özellikle uydurma sözleri hadis olarak benimseyen hamakat ehlinin gayretleri sayesinde her nesilde biraz daha çapraşık bir hale getirilmiş ve bu hal günümüze kadar devam etmiştir. Artık Müslüman olduğunu iddia edenler çoğunlukla, Müslümanca bir hayat sürmek yerine benimsedikleri şekilci, folklorik bir yaşantıyı Müslümanmış gibi yaşıyorlar. Çamura batmamak için çizme giymeden yağmur duasına çıkan ya da kurban kesimini vekalet verip tatile giden Müslümanlar buna güzel bir örnektir. İslam'ın özünden ne kadar kopuk olduklarını, şekli ibadetlerden başka ellerinde bir şey kalmadığını, bu tür davranışlarıyla teyit etmektedirler. İbadetlerin şekli oluşunun en açık göstergesi ise muamelât yani insan ilişkileri konusunda Müslümanların ahlakî olmayan tutumlarını, kendilerini ve başkalarını aldatmaya yönelik dindarlık görüntüsüyle saklama gayretleridir. Bu görüntünün sebebi ise insanların Kur'an'a karşı bigâne kalıp, Allah'ın "...sakın ha şeytan da Allah -affeder diyerek- kandırmasın sizi!"¹ uyarısını göz ardı etmeleri ve ibadet konusundaki hurafelere kapılıp her şekilde bağışlanma vaatleri içeren uydurma sözleri efendimiz (a.s.)'a isnat ederek "Büyük günahlardan kaçınıldığı müddetçe beş vakit namaz ile iki Cuma, aralarında işlenen küçük günahlara kefarettir."(Müslim, Taharet) hükmünü verip yapılan ibadetlerle, namazla, hacla günahların affedileceği sanrısı içinde olmalarıdır. Oysa "...namaza hakkıyla devam et. Aslında namaz, Allah'ın belirlediği sınırları aşmaktan ve dinin onaylamadığı davranışlarda bulunmaktan uzak tutar..."² ifadesinin de vurguladığı gibi namaz, günahın affedilmesine sebep olmaktan ziyade, kişiyi günahattan uzak tutmaktadır. Çünkü namazı ikame etmek yani namazı hakkıyla kılmak; tadili erkâna riayet etmenin gerekliliğini ifade ettiği gibi aynı zamanda bir sonraki namaza kadar Allah'ın emirlerini akılda tutup yalnızca O'na kulluk yapma, O'nun emirlerine aykırı davranmama hususunda samimiyeti ortaya koymayı da gerektirir. Diğer taraftan günahların affı, kişinin kendisini dünya hayatına kaptırmamasıyla ve bunun göstergesi olarak Allah uğrunda mücadele ve muhtaçlara maddî yardımla bağlantılı olduğu şu âyetlerle net bir şekilde ortaya konmuştur: "...Rahmetimi, âyetlerimize inanıp Müslüman olan, Allah'ın emirlerine uyup azâbından kaçınan

1 A. g. e., Lokman Sûresi âyet: 33

2 A. g. e., Ankebût Sûresi âyet: 45

ve zekât verenlere hasredeceğim yalnızca.”¹ “Ey îman edenler! Allah’ın emirlerine uyup azâbından kaçınırsanız, O size doğru ile yanlış ayırt edecek anlayış verir, günahlarınızın bir kısmını bağışlar, sizi bağışlar...”² “Tövbe edenlerin mallarının bir kısmını sadaka olarak al ki günahlarınızın kefâreti olarak bununla onları temizleyip arındırmış olasın...”³ ve “Farz olarak zekât verirseniz, ne kadar da güzel bir şeydir o. Sadaka olarak fakirlere fazladan da verirseniz, bu sizin için daha hayırlıdır, çünkü Allah bunlara karşılık günahlarınızın bir kısmını bağışlar...”⁴ Dolayısıyla içselleştirilmeyen, günaha engel olamayan, kişinin beşeri münasebetleri konusunda düşünce ve davranışlarında bir iyileştirmeye sebep olmayan ibadetler her ne olursa olsun şekli bir âyin olarak kalmakta ne günahların bağışlanmasına sebep olmakta ne de Allah’ın rızasına uygun davranışlardan biri olmaktadır. Çünkü “...dindarlık ; Allah’ın birliğine, âhiret gününe, meleklerle, vahyedilen kitaplara, nebilere inanmak, fakir akrabaya, fakir yetimlere, yoksullara, sıkıntıya düşen yolcuya, dilenenlere ve kölelik durumunda olanlara mal sevgisine rağmen yardımda bulunmak, namaza hakkıyla devam etmek, zekât vermek, antlaşma yaptıklarında, antlaşma yapanların sözlerini yerine getirmesi ve bir de yoksulluk ve ızdıraplar içinde, belâ anında sabretmektir...”⁵, “...dindarlık, Allah’ın emirlerine uyup azâbından kaçınmaktır...”⁶

Ayrıca “Dünyalık için çalışıp çabalayanın ve âhiret için çalışıp çabalayanın her birine de rabbinin ihsanından bol bol veririz...”⁷ ifadesi uyarınca elde etmek istenilen şey her ne ise kişinin onun için uğraşması gerekmektedir. “Ey îman edenler! Sebatsız ve namazla Allah’tan yardım isteyin...”⁸ buyruğu, “Olduğunuz yerde oturup kalın, içine düştüğünüz yardım gerektiren durumun sona ermesini namaz kılarak, dua ederek bekleyin” anlamına gelmemekte aksine “Başınıza ne gelirse gelsin bulunduğunuz konuma uygun bir şekilde elinizden geleni yapın ve Allah’ın emirleri konusunda gevşekliğe kapılmayın ki böylelikle Allah’ın kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak ihtiyaç duyduklarınıza kavuşursunuz” anlamını içermektedir. Ne yazık ki dün olduğu gibi bugün de Müslüman olduğunu iddia edenlerin

1 A. g. e., Ârâf Sûresi âyet: 156

2 A. g. e., Enfâl Sûresi âyet: 29

3 A. g. e., Tevbe Sûresi âyet: 103

4 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 271

5 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 177

6 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 189

7 A. g. e., İsrâ Sûresi âyet: 20

8 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 45

büyük çoğunluğu Allah'ı Kur'an'dan öğrenip anlamak yerine, itikadî konulardaki olumsuz güncel algıları doğrultusunda Allah anlayışlarına Kur'an'ı uydurmaya çalışmaktadırlar. "Benim inandığım Allah böyle yapmaz, benim inandığım Allah böyle bir şey emretmez" önyargılarıyla Kur'an'a bakanlar aslında aykırı isteklerine göre bir din oluşturma gayretindeler ama farkında değiller ve neticede bu tür yaklaşımda bulunanlar, "...Ey Kitap ehli! Doğru olduğunu görüp bildiğiniz halde niçin îman edenleri Allah'ın yolundan uzaklaştırıyor, o yolu tutarsız göstermeyi amaçlıyorsunuz?..." ifadesiyle kınanmakta olanların değirmenine su taşımaktan başka bir şey yapmamaktadırlar.

Müslümanların artık dünyevî ve uhrevî hayatlarını tehlikeye atan cahillikten, öğrenilmiş ve öğretilmiş çaresizlikten bir an önce kurtulmaları ve hak ettikleri konuma ulaşabilmeleri için Kur'an esaslı yalın bir anlayışa bağlanma ihtiyacı vardır. Bunun için de dînî konularda çalışma yapan âlimler başta olmak üzere, konusunda uzman olan liyakat sahibi kişilerin büyük bir içtenlikle bir tecdid harekâtını başlatmaları, itikat ve ibadet konusundaki hurafeler başta olmak üzere Müslümanların muamelatındaki yanlışlıkları da giderecek bir kalkışmaya öncülük etmeleri gerekir. Ancak böyle bir kalkışmaya öncülük edecek vasıflara sahip olan kişiler öncelikle müsteşrik bakış açısına sahip tarihselci ve hurafelere boğulmuş gelenekselci sıfatlarından ve bir kısmının da şahsi bakış açılarında hâkim olan batı düşüncesinin şeytanî algılarından ve onlara bağımlılıktan kendilerini arındırmaları zorunludur. Bu zorunluluk gerçekleştirilmediği sürece, Kur'an hükümlerine uygun hüküm vermek demek, sadece Kur'an'ı geçmişin belirli bir zaman dilimi dahilinde uhrevileştirmek ya da Kur'an hükümlerini gündelik hayâta taşımak yerine onun hükümlerini gündelik yaşantıya uygun hale getirip dünyevileştirmekten başka bir şey değildir. Neticede kişinin böyle bir harekâta "Dinde reform" diye yaklaşması dahi başlı başına batı düşüncesiyle konuya yaklaştığının göstergesi, futbolu basketbol kurallarıyla oynama çabasıdır. Doğaya hâkim olma, çalıp çırpma, yakıp yıkma anlayışına sahip olan kapitalist sistemin düşünce yapısını terk etmeden İslamî kuralları değerlendirmek, muamelata âit kuralları yeniden düzenlemeye çalışmak İslam'ı tahrif etmeye kalkışmaktır. Çünkü İslam böyle bir anlayışın karşısında durmakta, insanın fitratını ve onun doğayla uyumunu adalet üzere gözeten bir yapıyı savunmaktadır. Bu yüzden de İslam dîni ile ilgili olarak tecdit ve müceddid kelimeleriyle kast edilenlerin reformist bir kalkışma olmadığı, hiçbir konuda

1 A. g. e., Âl-i İmran Sûresi âyet: 99

Kur'an'ın izdüşümünün dışına çıkılamayacağı, ibadet şekillerinin ve vakitlerinin asla değiştirilemeyeceği, bununla birlikte efendimiz a.s.'dan bugüne kadar geçen zaman içinde insanların sosyal ve ticari hayatlarındaki değişiklikler göz önüne alınarak zekat gibi bazı dînî konularda öncekilerden farklı yorum ve uygulamaların olacağı, bu farklılıkların itikadî konulardaki yorumlara da etki edeceği ve muamelata dair bir çok konuda köklü değişikliklerin söz konusu olabileceği gerçekliğinin net olarak anlaşılması lazımdır. Bunun için de öncelikle, “Allah, sarsılmaz bir adâlet üzere olan zâtından başka ilâh olmadığına tanıklık eder...”¹ ifadesinin de işaret ettiği gibi İslam'da temel ilkelerin tevhit ve adalet olduğunu unutmamak gerekir. Dolayısıyla kanun koyucu olan Allah'ın haram olarak belirlediği şeylerin (ki bunu doğrudan yasak diyerek, günah olduğunu söyleyerek, sevmediğini belirterek, kınayarak veya şeytan işi pislik olduğunu ifade ederek yapar) hikmetini tam olarak idrak etmek gerekir. Şüphesiz ki zâtının rızası için yapılmasını emrettiği ibadetler ferdin ve toplumun yararınadır ve O'nun bazı suçlar için bu dünyada belirlediği cezalar ve cezanın gerçekleşmesi için ortaya koyduğu şartlar göz önüne alındığında idrak etmemiz gereken şey, O'nun, cezayı suçluların salt acı çekmeleri için değil, ferdin ve toplumun fitrat üzere toplum nizamının yararına olacak şekilde yaşantılarını sürdürmeleri açısından işlenen suçun, toplum içinde alenî olarak yapılmamasını ve örnek alınıp genelleşmesinin önüne geçilmesini ve cezanın caydırıcı olacak şekilde uygulanmasını murat etmiş olduğudur. Zaten suçun asıl cezası, tövbe-i nâsuh olmadıkça, her halükârda âhirette uygulanacaktır. Dolayısıyla Allah'ın kastının tam olarak anlaşılması ve Müslüman toplumlardaki hukuki sıkıntıları giderecek günün şartlarını gözeten yeni hükümlerin belirlenmesi konusunda sağlıklı bir neticeye varılabilmesi için kesinlikle Kur'an'ın bütünlüğü gözetilmelidir. Meseleye bu şekilde Allah'ın kastı açısından yaklaşıldığında, “Müslüman bir toplumda alkolsüz de olsa şarap ve bira satışına izin verilebilir mi, faizin haramlığı konusunda kast edilen mal alım değerini belirleyerek alıcıyı koruyan aritmetik artış mı yoksa borçluyu perişan eden geometrik artış mı, el kesme veya çapraz kol kesme cezaları neticesinde mağdurlar protez el veya kol kullanabilir mi ya da cezalar infaz edilirken narkoz uygulanması söz konusu olabilir mi...?” sorularının ve benzerlerinin cevabı daha sağlıklı biçimde verilebilir.

Elbette ki Müslümanlar tek bir bütünün parçalarıdır ve Allah Kur'an'da “Doğru olan dinlerinden ayrılıp bölük pörçük olanlardan da olmayın...”²

1 A. g. e., Âl-i İmran:18 Sûresi âyet: 18

2 A. g. e., Rûm Sûresi âyet: 32

buyurmaktadır. Ne yazık ki günümüzde İslam ve Müslümanlar konusunda şeytanın fısıldayıp münafıkların yaygınlaştırdığı ve kâfirlerin dillendirdiği etiketler ister mezhep adı altında ister tarikat adı altında isterse de cemaat adı altında olsun yalnızca Müslümanların bölünmesini sağlamaya yönelik ümmet şuurunu unutturacak çabalar olarak göze çarpmaktadır. Bu yüzden de selefi denildiğinde, ilk Müslümanlardaki sarsılmaz tevhit imanını ve onların Paganist örfe ve hurafelere karşı duruşlarının örnek alınması, İslam'ın tarihî değil evrensel olduğu düşüncesini ve ibadetlerde özenli olunması, ibadet şekillerinin değişmezliğinin savunulması kast ediliyorsa bu anlamıyla zaten her Müslüman *“Yarattığımız insanlardan gerçeği gösteren ve o gerçekle âdaleti gözeten bir topluluk da hep olmuştur”*¹ ifadesi uyarınca selefi tarafta olmak zorundadır. Öte yandan ıslahatçı denildiğinde, muamelat konusunda zamanla ortaya çıkan yenilikler hakkında içinde bulunulan zamana uygun İslâmî hükümlerin oluşturulması ve geçmiş zamanlara âit olan ancak güncelde geçerli olmayan hükümlerin ayıklanması kast ediliyorsa bu anlamıyla zaten her Müslüman *“...hakkında âyet indirilmemiş olan yönetimle ilgili işlerde onların fikrini sor...”*² ifadesi uyarınca ıslahatçı tarafta olmak zorundadır. Siyasal İslâm denildiğinde, toplum hayatına hâkim olan siyasal nizamın Allah'ın kanunları doğrultusunda olması gerektiğini savunanlar kast ediliyorsa bu anlamıyla zaten her Müslüman *“Allah'ın âyetlerine ve âhiret gününe inanırlar, İslâmî toplum kurallarını emreder, dinin onaylamadığı davranışları engeller, dünya ve âhiret faydasına olan işlere koşuştururlar...”*³ ifadesi uyarınca siyasal İslâmcı tarafta olmak zorundadır. İlimli İslam denildiğinde, İslâm'a karşı düşmanlık yapmayan gayri Müslimlerle aşırıya kaçmayan ilişkiler kast ediliyorsa bu anlamıyla zaten her Müslüman *“Ey ümmî nebi! Müminlere kâfirlerle nazikçe konuşmalarını söyle. Elbette ki şeytan birbirlerine düşürür onları...”*⁴ ifadesi uyarınca ilimli İslâmcı tarafta olmak zorundadır. Köktenci denildiğinde, Müslümanların yobaz kâfire karşı olan sert tavırları, Allah'ın emirlerine katıksız bağlılıkları kast ediliyorsa bu anlamıyla zaten her Müslüman *“Yobaz kâfirlere karşı hiç yakınlık göstermeyin...”*⁵ ifadesi uyarınca köktenci tarafta olmak zorundadır. Ancak bu terimlere farklı anlamlar yüklemek suretiyle İslam'ı başka bir şekle dönüştürmek isteyenler karşısında her bir Müslüman bu tür etiketlerden uzak durmalı ve salt Müslüman

1 A. g. e., Ârâf Sûresi âyet: 181

2 A. g. e., Âl-i İmran Sûresi âyet: 159

3 A. g. e., Âl-i İmran Sûresi âyet: 114

4 A. g. e., İsrâ Sûresi âyet: 53

5 A. g. e., Hûd Sûresi âyet: 113

kimliğiyle yetinmelidir ki tarihi süreç içinde mezhep taassubu ve tarikat taraftarlıklarıyla birbirlerine muarız olmuş olan Müslümanlar bir de maruz kaldıkları gâvurun yaftasıyla parçalanıp birbirlerinden iyice uzaklaşsınlar. Aksine şartlar oluştuğunda büyük bir nehir oluşturacak yağmur taneleri olarak kalsınlar. Unutulmasın ki “Müslümanlar bir vücudun organları gibidir” ifadesi ayrılığı dışladığı gibi aynılığı de dışlamakta, birlik ve bütünlüğe vurgu yapmaktadır. O halde hala ne duruyoruz, “*Daha önce kendilerine kitap verilen ve aradan zaman geçince kalpleri katılaştıran, çoğunluğu da günaha ısrarcı olanlar gibi olmamaları için müminlerin Allah’ın Kur’an’ına, zâtı tarafından inen gerçeğe içtenlikle bağlanma vakti gelmedi mi?*”¹

“...Allah Âdem’e yarattığı bütün varlığı kavram olarak öğretti...”² ifadesi insanın sahip olduğu bilginin kaynağı olarak Allah’ı işaret etmektedir. “*Allah sizi tek bir nefisten yarattı. Sonra da o nefisten onun hanımını yarattı...*”³ ifadesi aynı zamanda bekar erkeğin ya da kadının eksik oluşunu gösterip bir insanın bütünlüğünün ancak karşı cinsle birlikteliği sayesinde mümkün olabileceğini işaret etmektedir. Aynı zamanda bu ifade bir yönüyle Âdem (a.s.) ve hanımının cennette tüm insanlığı temsil ettiğini de göstermekte ve dolayısıyla, “*Sizi tek bir nefisten meydana getirip çoğaltan da O’dur...*”⁴ ifadesinden de anlaşılacağı üzere ilk yaratılan nefse kavramlar halinde öğretilenler, onun soyundan çoğalarak meydana gelen ve gelmekte olan insanoğlunun bilincinde de bulunmaktadır. Bunun kanıtı da O’nun “...âdemoğlunun tamamının nefislerini kendilerine şahit tutarak, ‘Ben sizin rabbiniz değil miyim?’...”⁵ sorusuna, onların olumlu ya da olumsuz bir cevap verebilmeleri için öğretilmiş bir bilgiye sahip olmaları gerektiğidir. Âdem (a.s.) ve hanımının, “...*Şu ağaca da sakın yaklaşmayın...*”⁶ emrine uymamaları sebebiyle ortaya çıkan kusurlarını ve zaafalarını gidermek, maruz kaldıkları olumsuzluklardan kurtulmak için şaşkınlık içinde bakınmadan hemen örtünmeye çalışmış olmaları da bu tür durumlarda nasıl davranacakları bilgisinin kendilerine öğretilmiş olmasından ötürüdür. Ne var ki dünya hayatına dahil olmakla insan bilinci yeryüzü şartlarında bedenî duygulardan dolayı katmanlar haline dönüşmüş ve öğretilen kavramlar alt katmanlarda kalmıştır. Bunun sebebi de Âdem (a.s.)’in ve hanımının kendilerine lütfedilen konumdan uzaklaştırılmış

1 A. g. e., Hadid Sûresi âyet: 16

2 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 31

3 A. g. e., Zümer Sûresi âyet: 6

4 A. g. e., Enâm Sûresi âyet: 98

5 A. g. e., Ârâf Sûresi âyet: 172

6 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 35

olmalarıdır. Kur'an'da اهبطوا ifadesi, lütfedilen bir üst konumun değerinin bilinmemesi sonucunda o konumdan soyutlanmayı, dışlanmayı işaret etmektedir. Ancak kıyamet sonrası yeni bir yaratılışla yaratılacak olan insanın bilinci bir kez daha tek katmanlı hale gelecek ve herkes kendi var oluş sürecini bütün çıplaklığıyla hatırlayıp bilecektir.

“...Sakın sizi cennetten çıkarmasın, yoksa çok sıkıntı çekersiniz.”¹ “Doğrusu sen orada ne aç kalırsın ne de açıkta kalırsın,”² ve “Sen orada ne susuzluk bilirsin ne de güneşten bunalırsın”³ şeklindeki ifadelerden anlaşılacağı üzere Âdem (a.s.) ve hanımının o anki mevcut konumlarını koruyamayışları, hem buldukları ortamın değişmesine hem de sahip oldukları bünyede değişikliklere sebep olmuş, öğretilenlerin olduğu ortamda bilinçleri tek katmanlıyken onların ve dolayısıyla soylarının bilinci çok katmanlı hale dönüşmüş, böylelikle insanoğlunun bilinci, kavram halindeki eşyayı bünyesindeki farklı katmanlarda barındırır olmuştur. Dolayısıyla bilinç hali denilen bilincin birinci katmanı, duyu organlarınca algılanıp seçilerek tasnif edilen ve an itibarıyla farkında olmayan mevcut gözlemleri ihtiva eder. Bilincin ikinci katmanı, öğrenilenlerden ve deneyimlerden meydana gelmiş olan anıları ihtiva eder ve bunlar ancak bilincin birinci katmanındaki bir etkenle hatırlanma neticesinde bir üst katmana geçici geçişler yaparlar. Bilincin üçüncü katmanı, duyu organlarınca algılanmasına rağmen algıda seçicilik sebebiyle farkında olunamayan, bilinç halinde seçilip tasnif edilmemiş olan şeyleri ve önceleri ikinci katmandaki olup da sonradan önemsizlenen veya travma sonucu birinci ve ikinci katmanlardan dışlanan anıları ihtiva eder ve bunlar çoğunlukla hipnotizma ya da bir başka travma sonucu gün yüzüne çıkar veya uyku halinde kâbus olarak simgesel görüntüler olarak kendisini fark ettirir. Bilincin dördüncü katmanı, Âdem (a.s.)’in bilincine yerleştirilen kavram halindeki iyi, güzel ve doğru eşyayı ihtiva etmektedir ki bunlar onun nefisinden neşet eden hanımının ve o ikisinden meydana gelmeye başlayan tüm âdemoğlunun bilincinin dördüncü katmanında bulunmakta olup bilincin tabii halinde, aklın bilinçteki bilgileri, bilincin dışındaki eşyayla irtibatlandırıp karşılaştırması neticesinde kavram veya nesne olarak somut hale gelmektedir. Gayri tabii olarak bilinç katmanları arasındaki bağlantıları etkileyerek aralarında geçici dalgalanmalara sebep olan organik veya inorganik maddelerin kullanımıyla bir karmaşa halinde olsa da bunlarla ilgili görüntüler

1 A. g. e., Tâhâ Sûresi âyet: 117

2 A. g. e., Tâhâ Sûresi âyet: 118

3 A. g. e., Tâhâ Sûresi âyet: 119

elde edilebilmektedir.* Her insanın bilincinin en alt katmanı olan beşinci katman ise Allah'ın, o insanın yaşantısı hakkındaki ezeli mutlak bilgisinin ilahi yansımasını ihtiva etmektedir.

*“Her insanı eksiksiz, ayrıntılarıyla kendi zihinlerine kaydettiğimiz davranışlarından sorumlu tutarız. Kıyâmet günü de o davranışlarını kaydedilmiş bir şekilde onun karşısına ayrıntılarıyla çıkarırız”*¹ ifadesinin özgün metninde kullanılan kelimelerle, ilk cümlede önce teşbih sonra da kinaye yapılarak vurgulanan şey, Allah'ın her insan hakkındaki ezeli mutlak bilgisinin, her insana âit olanının o insanın bilincinin derinliklerine O'nun zâtı tarafından yansıtılmış olduğuna işaret etmektedir. Dolayısıyla insan, ilahi mutlak bilgide soyut halde mevcut olan ve bilincinin derinliklerine yansıtılmış olan kendi yaşantısını yine kendi davranışlarıyla somut hale getirmektedir. *‘Allah insanın ölmesi ya da uyku hâline geçmesi durumunda, irâdi özelliklerinin kaynağı olan nefisleri tamamen işlevsiz kılar. Sonra, ölen insanın nefsinin işlevsizliğini devam ettirir, uyku hâlinden çıkan insanların irâdi özelliklerini sağlayan nefislerini bir süre daha işlevli hale getirir...’*² ifadesinden de anlaşılacağı üzere insanın, nefiste mündemiç aklın bir cüzü olan bilinci uyku ya da baygınlık halinde, beden ile ilişkisini neredeyse kesmektedir. Böylece her insanın bilincinin en derininde bulunan bu ilahi yansımalar çoğunlukla, nefsin beden ile ilişkisinin en asgari seviyeye düştüğü, bedenî duygulardan kaynaklı aykırı isteklerin nefse olan etkisinin azaldığı uyku halinde kendisini fark ettirir; nadiren de uyanıklık halinde nefsin beden ile ilişkisinin farklı etkenler sebebiyle zayıfladığı anlarda hissikablelvuku denilen önsezi olarak o kişinin yakın zamanda kendi yaşayacaklarının anlık yansıması olarak belirebilir. Bunun yanı sıra bazen de uyku halinde net bir şekilde ilahi yansımalarından kaynaklanan görüntüler uykudan kalkıldığında hiç hatırlanmaz ancak uyanıklık halinde zaman zaman insana daha önce yaşanmışlık hissi verir. Bununla birlikte hatırlanan görüntüler, uyku halindeyken insan bilincinin katmanları arasında rahat geçişler söz konusu olduğu için görüntülerin

* Nefisten bedene bilgi akışını sağlayan ve bedene ait uzuvları denetlemekle görevli olan beynin çalışma düzeninde herhangi bir şekilde meydana gelen aksaklık sonucu bilincin dördüncü katmanında bulunan kavram halindeki bilgiler, nadiren koma halindeki kişinin bilincin üçüncü katmanındaki farkında olunamayan bilgilerden birinin tetiklemeyle akış halinde ikinci katmana yerleşebilir ve bu bilgi türüne göre kişi daha önce kendisinde görülmemiş olan (yabancı lisan konuşma, ileri seviyede ansiklopedik bilgi sahibi olma, matematiğe aşırı yatkınlık, resim yapma, müzik aleti çalma veya besteleme v.b.) yeteneklerle komadan uyanabilir.

1 A. g. e., İsrâ Süresi âyet: 13

2 A. g. e., Zümer Süresi âyet: 42

hangisinin ilahi yansımalarından kaynaklandığı, hangisinin insanoğlunun bilincine yerleştirilen kavramlara âit olduğu ya da hangisinin anılar, gözlemler, umut ve korkular sonucunda meydana geldiği çoğunlukla tam olarak anlaşılamaz. Çünkü uyku halinde ilahi yansımalarından kaynaklanan söz konusu görüntüler çoğu zaman, bilincin diğer katmanlarının ihtiva ettiklerinin ya da kişiyi çok fazla etkilemiş olan bazı yaşanan olayların etkisiyle aslından farklı bölük pürçük anlaşılmasız görüntüler ve yorum gerektiren semboller haline dönüşürler. Uyku halindeki bu görüntülerin semboller haline gelmesinin en büyük etkeni de kişinin nefsinin bedenle olan irtibatının yoğunluk derecesiyle, bedene âit aykırı isteklerin nefse baskın olup olmamasıyla ilgilidir.

Dolayısıyla, “...Babacığım, ben rüyamda on bir yıldızın, güneşin ve ayın bana secde ettiklerini gördüm...”, “...Ben rüyamda kendimi üzüm suyu sarkarken görmüştüm...”, “...Ben de rüyamda kendimi başımın üstünde kuşların yediği ekmekleri taşıırken görmüştüm...”² ve “... Ben rüyamda yedi besili ineği, yedi cılız ineğin yediğini gördüm, yedi dolgun taze başakla, yedi boş kuru başak da gördüm...”³ ifadelerinin işaret ettiği gibi bedeninin nefse baskın oluşunun derecesine göre bu görüntülerde semboller ve hatta karmaşa söz konusudur. “...Yavrucuğum! Ben seni rüyamda boğazladığımı görüyorum...”⁴ ve “Andolsun ki Allah, Allah’ın emriyle güven içinde, kafalarınızı kazıtmuş veya saçlarınızı kısaltmış olarak korkmadan Mescid-i Haram’a mutlaka gireceğinizle ilgili resûlün gördüğü rüyayı doğru çıkarmıştır...”⁵ ifadelerinden de anlaşıldığı üzere uyku halindeki bu görüntüler çoğunlukla resûllerde yorum gerektirmeyen netlikte görülmüştür. Çünkü onlar her ne kadar kendi yaşantılarında bir nebze aykırı isteklere kapılmışlarsa da görevlerini tam olarak idrak ettikten sonraki dönemlerinde bedene âit aykırı isteklere kapılmak bir yana nefislerini dahi Allah’a kurban edecek seviyeye ulaşmışlardır. Ancak kişinin uyku halinde kendi hayatının dahil olmadığı geleceğe âit görüntülerin olması söz konusu olmadığı gibi nefsinin bedene baskınlığı resûller seviyesinde olmayacağı için kendi hayatının dahil olduğu geleceğe âit görüntülerin netliği de bir süreci ihtiva etmeyen anlık görüntü şeklindedir. Zaten insan bir bütün olarak kendi geleceğini görebilse dahi sahip olduğu duygular

1 A. g. e., Yûsuf Sûresi âyet: 4

2 A. g. e., Yûsuf Sûresi âyet: 36

3 A. g. e., Yûsuf Sûresi âyet: 36

4 A. g. e., Yûsuf Sûresi âyet: 43

5 A. g. e., Sâffât Sûresi âyet: 102

6 A. g. e., Fetih Sûresi âyet: 27

sayesinde değişime uğrayacak olan o gelecek, onun geleceği olmaktan çıkar. Doğuştan kör olanlarda ise bu süreç ses halinde gerçekleşmektedir.

“Sonrasında, kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini ona göstermek için Allah, yeri eşeleyeyen bir karga göndermişti. ‘Kahrolayım ki şu karga gibi olup da kardeşimin cesedini gömemedim’ demişti...”¹ âyeti doğrultusunda insan ilk önce çevresindeki mevcut canlıları ve eşyaları görür ve bu sayede, bilincinin dördüncü katmanında kavram halinde saklı olan bilgileri öncelikle taklit ederek ve daha sonra üst bilinçte biriken bilgiler sayesinde tasavvur ve tahayyül neticesinde O’nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak belirli bir düzene göre hatırlar. Tefekkür ederek bilinç düzeyindeki bilgisinin eşya ile etkileşimi bilincin derinliklerindeki başka bilgileri çağrıştırıp bilinç düzeyine çeker ve insanın o hatırladığı kavramı bir nesneye dönüştürmesinin ardından o nesne, mevcut olmayan başka bir kavramın hatırlanıp nesne olarak ortaya konulmasına sebep olur. İşte bu tepkilerin devamlılığı insanın gündelik hayatına uyarlanarak insanın öğrenim sürecini oluşturur. Bu şekilde edinilen bilgiler, ortaya çıktıkları toplumlarda aklın faal olarak kullanılmasına ya da bedenî duygulardan kaynaklı aykırı isteklere göre gelişip aynıyla veya biraz değişikliğe uğrayarak başka toplumlara aktarılırlar. Âdem (a.s.)’a öğretilip de âdemoğlunun bilincinde yer eden kavramlar bu şekilde insanlığın geçirdiği aşamalarla varlık âleminde somut hale gelmektedir. Bu da biz insanoğlunun ilerleme veya gelişme dediği süreci oluşturmaktadır. Dolayısıyla Allah’ın emri karşısında sebat göstermediği için cennet hayatının dışına çıkarılan insanın yeryüzündeki yaşantısının başlangıcından bugüne kadar ortaya çıkan eşyaların ve olayların tamamı ilahi bilgi kaynaklı olarak dîni kökenlidir. Ancak göz önünde bulundurulması gereken nokta, bilincin ihtiva ettiği ve hatırlama sonucu edinilen bu bilgilerin fitrat üzere aklı faal olarak kullanarak iyiye, doğruya ve güzele meyletmesiyle meydana gelen gelişmelerin rahmani olduğudur. Bununla birlikte insanın, fıtrata uygun olmayacak bir şekilde bilincin ihtiva ettiği bu bilgileri aykırı isteklere göre, kural dışı davranışlarla şekillendirilip çarpıtarak kötü ve çirkin hale dönüştürmesi ya da iyi ve güzel görünmesine karşın insan ve çevre için kötü ve çirkin sonuçlar doğuran gelişmelere, dîni emirlerin sonuçlarıyla ilgili vaat edilen ödül veya ceza konusunda insanlık tarihi boyunca insanların algılama farkından dolayı ortaya çıkan çelişkili düşünce ve davranışlara sebep olması ise şeytanîdir. İnsanın aykırı

1 A. g. e., Mâide Süresi âyet: 31

isteklere tâbi olarak akli faal olarak kullanmayıp bilincin ihtiva ettiği bilgiler doğrultusunda her konuda taklitçi davranması ve bu durumun uzun sürmesi ise bedenî duygulardan kaynaklanan aykırı isteklerin nefse hâkim olmasına ve aklın daimî olarak âtil kalmasına ve böylelikle bilinçte mevcut olanlarla ilgili muhakeme yoksunluğuna sebep olmaktadır. İşte bu yüzden insanoğlunun oldukça büyük bir kısmının davranışlarını akli değil hissî kıyaslar şekillendirmektedir. Bu durum tıpkı, insan davranışlarını taklit eden bir şempanzenin durumunda olmak gibidir. Elbette ki insanın mevcut bilgileri aykırı istekler doğrultusunda şekillendirmesi de O'nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak gerçekleşir. Çünkü Allah, *“Doğru yolu da yanlış yolu da ona göstermedik mi?”*¹ buyurarak insana hem yapılması gereken iyiyi ve kaçınılması gereken kötüyü öğretmiş hem de insana öğretilenleri uygulayabilme kabiliyeti vermiştir. Şüphesiz ki, *“...Allah aslâ iğrenç davranışlarda bulunmayı emretmez...”*²

Bilginin ilahi kaynaklı olduğunun en büyük göstergesi; hayvanların evcilleştirilmesi, dokuma tezgâhı, gemi yapımı, madenlerin işlenmesi gibi insanlığın dönüm noktalarını oluşturan büyük hatırlamaların resûller vasıtasıyla insanlara hatırlatılıp öğretilmiş olmasıdır. Şüphesiz ki *“Ve Allah, Âdem'e yarattığı bütün varlığı kavram olarak öğretti...”*³ ifadesi doğrultusunda Âdem (a.s.)'in şahsında insanoğlunun bilincine kuramsal olarak işlenen bu öğrenimin en önemli konuları, resûller aracılığıyla da eylemsel olarak insanoğluna hatırlatılmıştır. Neticede bu bilgiler ilk insanlardan beri fetihler, afetler ve benzeri olaylar sonucu oluşan göçler neticesinde ya da seyyahlar ve ilim meraklıları vasıtasıyla başka bölgelere ulaştırılıp o bölgelerde düzgün ya da çapraşık yapısal değişikliklere uğrayarak insan hayatında köklü dönüşümlere sebep olan birikimler haline gelmiş ve efendimiz (a.s.) sonrası süreçte Müslüman alimlerce toparlanıp tasnif edilerek bir ileri aşamaya taşınmıştır. Ne var ki diğer milletlere nazaran bariz ve ayırt edici özelliği işgal etmek, tahrip etmek, çalmak ve sahiplenmek olan batı dünyası, benzer şekillerde seyyahlar ve ilim meraklıları sayesinde Müslümanlardan edindikleri bilgi birikimiyle gerçekleştirdikleri Rönesans'ın ardından, tarihi süreç içinde bilginin taşınma ve gelişme aşamalarında Müslümanları dışlayıp onların bu konudaki büyük katkılarını yok sayarak, insanlığa âit bilginin kaynağını beşerî

1 A. g. e., Beled Sûresi âyet: 10

2 A. g. e., Ârâf Sûresi âyet: 28

3 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 31

kabul edip içselleştirmiş ve kendisine bir kök edinme telaşıyla bilginin kaynağını Antik Yunan dönemi olarak belirlemiştir.

Bu süreçte, insanın doğayla uyumunu bozan sanayi devrimi sonrası Anglosaksonların ve Yahudilerin başını çektiği batı dünyası, bilimi kullanarak insanların dine karşı duydukları âdiyet hissini kendisinin oluşturduğu kurgulara yönlendirip her türlü dînî inancı çelişkili ve geçersiz göstermekte. Toplumları inançlardan ve inancın oluşturduğu geleneklerden yoksun yığınlara dönüştürmekte. Allah inancını sarsmak için tüm insanlığı şeytanî algılara maruz bırakarak bir çıkmazın içine sokmakta. İnsanı daha mutlu etme iddiasıyla çapraşık yapısal değişikliklere uğrattığı bilimi kutsayarak, kendisinin oluşturduğu kurgulara hizmet edecek şekilde tasarladığı eğitim düzenini yaygınlaştırıp insanları, Allah'ın yarattığı fitrattan uzaklaştırarak tek tip insan haline getirmek için onları doğruya yönlendirir gibi yanlışla, şeytanî olana yönlendirmektedir. Elbette ki herhangi bir insanı bir şeye yönlendirmenin en kolay ve etkili yolu, o kişiyi düşündüklerinin ve yaptıklarının kendi arzusu doğrultusunda olduğuna inandırmaktır. Bu yüzden de batı, insanlığa dayattığı çarpık anlayışın büyük kitlelere yerleşmesi için bu yönde onları heveslendirecek çeşitli algılar oluşturmakta. Sahip olduğu teknoloji ürünlerini abartılı gösterişlerle onları tüketim odaklı hale getirmek için tüm insanlara sunmakta. Kendisini uygarlığın merkezi olarak gösterip kitleleri buna ikna ederek, kendi yaşantısını dünyanın geri kalanına imrenilecek bir hayatmış gibi göstermekte. Bunu yaparken de dil ve din üzerinden kendi toplumları da dahil insanların sahip oldukları inançlara ve kültürlere gittikçe yabancılaşacakları bir ortam sağlamaktadır. Böylelikle bu albenili sunum, kitle iletişim araçları ve dünyanın çeşitli yerlerinde açılan batı tarzı eğitime yönelik okullar sayesinde genç zihinlerin büyük bir kısmının aklını çelmekte, onların ülkelerine veya bölgelerine olan mensubiyetlerini zayıflatmaktadır. Sonuçta ayartılan bu insanlar genellikle edindikleri düşünceleri ve taklit ettikleri davranışları sorgulamaktan aciz histerik kişiler haline gelmektedir. Bu tür insanların önemli mevkilere ve etiketlere sahip olanları her ne kadar kendi yurtlarına ve halklarına hizmet ettiklerini söyleseler de sadece batılı efendilerinin çıkarlarına hizmet ederler. Bunun sebebi de onlara, “Doğru sadece batının bildiği ve söylediğidir, başarılı olmak için onun söylediklerine kulak verilmeli, onun söyledikleri yerine getirilmelidir” şeklinde zihinlerine nakşedilip benimsetilen düşüncelerin etkisiyle giyim kuşamdan yeme içmeye kadar her konuda batı tarzı bir hayatı kendi toplumlarına özendirme görevini gönüllü olarak üstlenmiş olmalarıdır.

Bu tür sonradan görmeler, içlerinde sakladıkları ezikliği öteki olmaya çalışarak bastırırlar. Oysaki batının çarpık fikirlerle tasarlanan algılarına kanaarak onun ışıltılı yüzüne aldanmak, içselleştirmeye çalışmak, bu yüzü gerçeklik sanmak budalalığın ta kendisidir. Asıl gerçek ise *“Onları kesinlikle doğru yoldan çıkaracağım, onları kesinlikle boş umutlara salacağım, onlara devamlı emredeceğim, böylelikle kurbanlık hayvanları kesinlikle putlara adayacaklar, onlara devamlı emredeceğim, bu yüzden Allah’ın koyduğu kanunları kesinlikle değiştirecekler...”*¹ ifadesi doğrultusunda verdiği söz gereği insanoğlunu Allah’ın doğru yolundan uzaklaştırmak için uğraşan şeytanın genelde insanlara özelde ise müminlere alenen düşman olması ve edindiği hizmetkârları kullanarak öncelikle müminler olmak üzere tüm insanlığı ifsat etmeğe ve onların Allah’a hakkıyla kulluk yapmalarına engel olmaya çalışmasıdır. Dolayısıyla batı dünyası bugün için artık şeytanın yeryüzündeki en iyi hizmetkârı olarak insanlık tarihi boyunca devam eden rahmanî ve şeytanî mücadelenin şeytanî tarafını temsil etmekte ve başta İslam olmak üzere din düşmanlığını kurumsallaştırıp yaygınlaştırmakta, egemen güçlerin çarpık anlayışları doğrultusunda toplumsal birliktelik oluşturmaya çalışmaktadır. Bunun neticesinde artık yaratıcının emirlerine uyulmaz ama seçkinlerin arzularına uyulur, yaratıcının emirleri göz ardı edilir ama gücü elinde tutanların düzenlerini korumak için ortaya çıkardıkları kurallar benimsenir. Suni aidiyetlerle fitrattan uzaklaşıp yozlaşma benimsenir.

Bütün bunların yanı sıra batı, bilimi kutsayıp bilime sahip olan insanı tanrılaştırdı ve onu doğaya hükmetme anlayışla donattı. Bu süreçte insan eliyle meydana gelen tahribatlar ve katliamlar ise batı toplumunun çıkarlarına uygun olduğu sürece meşru görülmeye başlandı. Gerek kendi toplumlarında olsun gerekse dünyanın geri kalanında olsun insan hayatının olmazsa olmazları gibi gösterdikleri ekonomik, siyasi ve kültürel alanlarda arzu ettikleri değişiklikleri gerçekleştirme yönünde Modernizm ve Sekülerizm kavramlarını sopanın ucundaki havuç olarak kullanarak, temel amaç gibi algılattıkları gündelik hayatı kolaylaştıran yeniliklerle insanları aldatmaktadır. Neticede oligarşinin kucağındaki batı, demokrasi yanılısamasıyla dünyayı aldatan bir hokkabazdır. *“Yaşadığımız yerlerde kargaşa ve yıkıma neden olmayın’ denilirse onlara, ‘Biz sadece düzgün bir hale getirenleriz’ derler”*² ifadesi uyarınca batı, insanlığı sürüklediği yok oluşa karşı göstermelik çözümler sunmaktadır. Öyle ki söz konusu teknolojik gelişmenin ve yeniliklerin

1 A. g. e., Nisâ Sûresi âyet: 119

2 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 11

insan hayatını kolaylaştıran önemli bir gelişme olduğu algısı zihinlere yerleştirilirken aslında bunların zaman içinde insana sahip olduğu yalınlığı terk ettirdiği, insanı yiyip içip süt veren, çiftleşen sığır konumuna indirgelediği, insanın itikadından ve ananesinden uzaklaşmasına sebep olduğu fark ettirilmemeye çalışılmaktadır. Bunu fark edenlere ise zamana uymanın zorunluluğu, uymayanların zamanın dışında kalacağı söylemleriyle laf cambazlığı yapılmaktadır.

Bu durum artık öyle bir hale gelmiştir ki rahmanî ve şeytanî mücadelenin şeytanî tarafındaki batı, dünyadaki bütün toplumların dinlerini ve geleneklerini eğlence adı altında yozlaştırmaya yönelik olarak insanı düşünebilme vasfından soyutlayacak yoğunlukta filmler, müzikler ve benzeri etkinlikleri üreten bir sanayi oluşturup kitle iletişim araçları vasıtasıyla bu sanayinin ürünlerini dayatarak, allayıp pullayıp elma şekeri haline getirdiği zehirli elmayı ısırma heveslendirmektedir. Bu süreçte insanlar eğlendikleri sanrısıyla sadece güdülerini tatmin etmekte, yaratıcıya karşı olan sorumluluklarından kaçınmakta ve bunları akla getirmemektedirler. Bunlar eğlence ve dinlence amacından ziyade insanın var oluşuyla ilgili sorumluluklarından uzaklaşması için hayatın merkezine çekilmiş etkinliklerdir.

İnsanlar çalışıp yorulduklarında dinlenmiyor, aksine bu eğlence denilen yozlaşmaya kendilerini kaptırmak için çalışıp didinmiyorlar. Öz çekim için umre yapanlara, reklam aralarına namazı sıkıştıranlara bakınca ne yazık ki Müslümanların da bu yozlaşmaya katıldıkları, kitlelerin gözüne sokulan bu tür algıların aldanışına kapıldıkları gerçeği su yüzüne çıkmaktadır. Diğer taraftan batı, varlık âleminde bütün ihtişamıyla göz önüne serilmiş olan yaratıcının sanatı yerine onun kötü bir taklidi olup zamanı ve döngüyü donduran, insana geçici ve fani oluşunu unutturan, doğru yoldan uzaklaşmasına yol açabilecek olan resim ve heykel gibi araçları sanat adı altında insanlara sunmaktadır. Nasıl ki nefiste mündemiç akıl tefekkür üzere manaya, soyut olana öncelik verirse, bedenî duygulardan kaynaklanan aykırı istekler de taklit üzere maddeye, somut olana öncelik vermekte, şeytanî olanların çabalarının sonucunda toplum küçük adımlarla da olsa, tevhidî imandan uzaklaştığı nispette manadan maddeye doğru her yönüyle sathi bir yaşantının içine çekilmektedir. Böylelikle ruhsal dengesizliklere maruz kalan veya aşırı kibre tutunan kişiliksizlerin varoluş çılgınlığı büyük bir aldatmacayla sanat denilerek putlaştırılır ve buna ikna edilen toplumlar da kişiler bazında dönüşmeye başlar. Neticede insan, Allah'ın "*Andolsun ki âdemoğlunu verdiğimiz*

özelliklerle şerefli ve değerli kalmıştık...”¹ buyruğuna rağmen, sanat adı altında aykırı isteklere ulvî anlamlar yükleyip onları putlaştırarak, ibadetlerle alay edip onları oyun haline getirerek, özgür iradeyle Allah’a kulluk yapma konumundan uzaklaşıp sürüngenlerin seviyesine inmektedir.

Artık günümüz dünyasında batı sermayenin sözcüsü haline gelmiş olan tarihçiler, sosyologlar, antropologlar ve bilim insanı denilen diğer uzmanlar dahi böylesine bir değişimin zorunlu bir süreç olduğunu iddia etmektedir. Neticede yağmacı bir zihniyet üzerine inşa edilen sanayi devrimi, eşyanın çoğalıp yaygınlaşmasına ve insan faaliyetlerinin bedenî açıdan kolaylaşmasına katkı sağlamakla birlikte zihni meşgul edecek şeytanî fısıltılara da daha geniş bir alan hazırlayarak modernitenin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Böylelikle toplumların inançları ve gelenekleri üzerinde büyük bir tahribatta bulunup teknolojik gelişimle ters orantılı bir şekilde manevî hayatın dönüşmesine sebep olmuştur. Paylaşımdan yoksun bir ekonomik sistem doğrultusunda sanayi ve teknolojik gelişmelerdeki üretim artışlarının topluma yayılması insanı görünür bir rahata erdirmiş olsa da onu daha huzurlu değil daha huzursuz bir hale getirmiş, kıl çadırda bedenî yorgunluğuna rağmen iç huzuru yerinde olan insanların yerini saray yavrusu evlerde konfor içinde yaşayan tedirgin insanlar almıştır. Toplumlardaki bu kural dışı dönüşüm en sonunda aile ve toplum düzenini sarsan bir anomaliye sebep olmuştur. Çünkü üretimdeki katkısı üzerine yapılan çeşitli algılarla daha kolay istismar edilebilmesi için pazara çekilmiş olan kadın, erkeği tamamlamak yerine erkekle yarışan, erkekleşmeye çalışan biri haline gelmiş, “Kadın” olma vasfından sıyrılıp salt dişi olarak yüzeysel özellikleriyle yetinmeyi seçmiştir. Aynı zamanda bu durum kadının bir anne olarak yetiştireceği erkek konusunda yoğun bir kafa karışıklığına maruz kalmasına da yol açmıştır. Bugün geldiğimiz noktada kadının toplumdaki yeriyle ilgili olumlu ne söylenirse söylenilsin, daha düne kadar ailede huzuru temin eden kadın, şeytanî düzenlerin algılarıyla artık huzursuzluğun kaynağı haline getirilmiştir. Çünkü “*Kim de âyetlerimi umursamazsa bilsin ki huzursuz bir hayâtı olacaktır...*”² ifadesi uyarınca fitrata uygun yaşamayanın mutluluğu sadece bir sanrıdır ve ilim, insan fitratını gözetene kadar da bu anomalinin etkisiyle insanlar, belki bedenî rahatlık içinde olacak fakat zihnî yönden gün be gün mevcut rahatsızlıkları artacaktır. Ne yazık ki batının sebep olduğu bu anomali, üretilen cafcıflı algılarla bir taraftan toplumsal çözölmeyi hızlandırmış diğer taraftan da dinî kurumları bu yeni duruma onay verecek hale getirmiştir. Bu şekilde hem dinî kurumların hem de kadının istismar edilmesi,

1 A. g. e., İsrâ Sûresi âyet: 70

2 A. g. e., Tâhâ Sûresi âyet: 124

aslında toplumun istismar edilmesidir.* Neticede şeytanî düzenler kendi dışında bir otorite ve kendi dayattığının haricinde bir hayat tarzı istemediği için dînî kurumları denetimleri altına aldıktan sonra ebeveynlerin konumlarını baskılayarak aile hayatını tahrip edip onu etkisiz hale getirmeye başlamışlardır. Artık ebeveynler çocuklarını inançları doğrultusunda terbiye etmeğe kalkıştıklarında büyük bir engel olarak şeytanî düzenin kurallarını karşılarında bulmaktadırlar. Öyle ki Allah'ın hakkından bahsedenin karşısına insan hakları, kadın hakları, vatandaşlık hakları gibi karşılıklar getirilmeye başlanmıştır.

Doğal olarak batı, insanlarda duygusal çöküntüye ve öfkeye sebep olan bu tür eylemlere karşı en çok direnç gösteren İslam inancını çağ dışı göstermek için yalan ve iftiralarını fikir özgürlüğü adı altında onun üzerine boca etmektedir. Allah'ın emri doğrultusunda insan hayatının tamamını kapsamaması gereken İslam'ın esaslarını, bu konuda teşvik ettiği aykırı yorumları öne çıkarmak suretiyle kötülererek hem Müslümanlar hakkında olumsuz algılar oluşturup derin bir suçluluk hissi oluşturmaya hem de tahsilli münafıkların yardımıyla, onların İslamî anlayışı yozlaştırıp dînî dünyevileştirmeye, hayatın dışına çekilmiş, özünden uzaklaştırılmış bir İslam tesis etmeye çalışmaktadır. Öyle ki sandalye taşınan camilere sonrasında sıraların yerleştirilmesi, özgün metnin olmadığı meallerin yaygınlaştırılması, ibadetleri önemsizleştirecek şekilde iyi davranışların(!) öne çıkarılması... nihayetinde sevgi dini haline getirilmiş, Hıristiyanlaştırılmış bir İslam peşindeler. Elbette ki batının bu şekildeki davranışları kendilerince doğru kabul ettikleri bir nedenden dolayıdır ve Müslümanların içinde bulunduğu perişanlığın bahanesi olarak kabul edilebilecek şeyler değildir. Çünkü bugünün İslam dünyasında kendilerini ilim adamı, fikir adamı olarak görüp de Kur'an'a göz ucuyla dahi bakmayan, baksa da anlamayan ve İslam denilince 1400 sene önceki sözler diyerek burun kıvrıp 2000 sene önce yaşamış olan Sokrat, Platon, Aristo üçlemesinden kendilerini kurtaramamış ve her fırsatta onlara olan hayranlıklarının dile getiren Müslümanların bahaneden ziyade günahları vardır.

*"Bir de o şeytanîler ister ki âhirete inanmayanların zihinleri bu sözlere kulak versin, ondan hoşlansın ve işledikleri günahları işlemeye devam etsinler"*¹

* Pazarla çekilerek salt dışı haline getirilen kadının toplum genelinde edindiği serbestlik alanıyla birlikte, cinsel birliktelikler artık dînî ve ahlakî kurallardan soyutlanmaya başlamıştır. Sonuçta evlilik dışı cinselliğin olağan görülmesi, süt kardeş gibi nikahlanması yasak olanlarla veya hayız halinde bulunanla cinsel ilişkinin doğal kabul edilmesi, her an el altındaymışçasına görüntüsü veren cinselliğin kuralsızlığı en çok kadının aleyhine olmaktadır. Bu durum kadının ve cinselliğin değersizleşmesine sebep olmuştur. Kadının değersizleşmesine fırsat vermeyen tek şey erkek ve kadının, cinsellikle ilgili konuları da kapsayan emirler doğrultusunda, fitrata uygun bir hayat sürme çabalarıdır.

1 A. g. e., Enâm Süresi âyet: 113

ifadesi uyarınca şeytan görevini hiç aksatmamakta, tevhit inancını sarsmak amacıyla evrim düşüncesi veya uzaylıların varlığı gibi bilimsel sınırları bir yaratıcıya inanmayan çarpık ilim sahiplerine fısıldamaktadır. Onlar da bir yaratıcının olduğu fikrini kabul etmeden, insanları doğru yoldan uzaklaştıracak her türlü akıl çelici iddiayı sahiplenir, evrenin büyük bir patlama ile oluştuğuna ve dünyanın canlı oluşumuna ve gelişimine rastlantısal bir şekilde ulaştığını iddia eder ve bu yönde bir teori geliştirirler. “Her şey büyük bir patlama sonrası kaostan meydana gelmiştir” fikri, bir avuç kumu düz bir zemine savurmak ve ardından da çok ayrıntılı ve anlamlı bir resmin oluşmasını ummak gibi değil midir? Böyle bir iddianın tutarlı olduğu söylenebilir mi? Ne var ki çarpık ilim sahipleri yine de evrenin bir köşesindeki yeryüzünde hayatın sudan mikro organizmalarla başlayıp bir tekâmül neticesinde geliştiği, sürüngenlere, memelilere ve memeli primatlardan insana ulaştığı iddiasını genel kabul olarak ileri sürerek dîni, hurafelerden meydana gelmiş bir yapı olarak göstermeye çalışmaktadırlar. Ancak doğru olan Kur’an’ın bildirdiğidir. “Sizi tek bir nefisten meydana getirip çoğaltan da O’dur...”¹ Oysaki evrim düşüncesi asıl olarak, bir kısım Yahudi’nin ibadete hasredilen günü ihlal edip de “...İşte o yüzden biz onlara “Aşağılık maymunlar olun” buyurmuştuk”² ifadesiyle başlarına gelen azapla ani nitelik değişimine uğrayıp maymuna dönüştürülmeleri sonucunda geriye kalanlarda oluşan değersizlik hissini veraset yoluyla edinmiş olan sonraki nesillerden bir Yahudi’nin, içinde bulunduğu kişilik bozukluğunun da etkisiyle ortaya attığı kendi hezeyanlarını tüm insanlara mal etme çabasından başka bir şey değildir. Evrim teorisini destekleyebilecek yegâne şey, herhangi bir hayvan türünün kendi türünü ihtiva eden bir gelişim aşamasının ortaya konulabilmesi ile mümkündür. Oysa milyonlarca yıl içinde arıya dönüşen bir sineğe rastlanmamaktadır. Canlılar âleminde bir üst türe dönüşten ziyade çürüme sebebiyle alt türlere dönüşüm söz konusudur. Evrim teorisinin temelini oluşturan türlerin gelişip bir üst türe dönüşmesi, gücünün ayakta kalması, ortama ayak uydurması gibi altı doldurulamayan iddialar, dîni inanca sahip olanlara karşı şeytanilerin ortaya attığı safsatalardan oluşmaktadır. Çünkü evrimin olduğu iddiası ister istemez şu tür soruları akla getiriyor: İnsan dışında herhangi bir canlı türü daha kolay ve tehlikesiz beslenme tarzı ortaya koyabilmiş mi? Barınma şeklinde bir aşama kaydetmiş insan dışında canlılar var mı? Bu ve benzeri soruların cevapları bir yana, çarpık ilim sahipleri

1 A. g. e., Enâm Sûresi âyet: 98

2 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 65

insana rağmen varlığını koruyan etoburlar ile otoburlar arasında ki eşsiz dengenin dahi sağlıklı bir izahını yapamamaktadırlar. Aynı şekilde çarpık ilim sahipleri öncelikle, hangi nedenle aynı toprak, aynı su ve aynı iklimde binlerce farklı bitki çeşidi olduğunun tutarlı bir izahını da yapmaları gerekmektedir. Neden binlerce yıldır bu tarz bir evrim, bir üst forma geçiş gözlenemiyor veya tartışmaya yer bırakmayacak emarelerine rastlanamıyor? Neden türler aynı ortam da yaşadıkları halde, kendi içinde binlerce çeşidi barındırıyor? Neden bir iki çeşit balık, bir iki çeşit kuş, bir iki çeşit böcek, bir iki çeşit bitki yok? Aynı türlerin içinde olsun veya türler arası olsun, gücünün ayakta kaldığı iddialarının geçerli olabilmesi için belirli bir bölgede yaşayan canlılardaki çeşitliliğin varlığını bu tür iddia sahipleri tutarlı bir şekilde nasıl izah edebilirler?

Çarpık ilim sahipleri, evrim teorisiyle ikna edemediklerinin zihninin bulandırmak için, ellerinde herhangi somut bir kanıt olmaksızın yeryüzünde oluşan insan türünün ancak dünya dışı çok gelişmiş bir canlı türü sayesinde eğitilip yönlendirilmiş olabileceğini, hatta insan hayatını yeryüzünde onların başlattığını, bunların da uzayın çok uzak noktasından gelen varlıklar olduğunu iddia ederler. Aslında yeryüzünde yaşayan insanların çoğunun sahip olduğu bir yaratıcı inancı daha makulken, insanın var oluşunu onların iddia ettiği bu uzaylılara dayandırmak tuhaf bir durum değil mi? Her şeye gücü yeten sonsuz kudrette bir yaratıcıya inanmak varken, neden uzaylılar peşine düşülür ki? İnsana sonsuzluk hissi veren evrenin toz zerreciği konusunda dahi olmayan bir yerinde, yeryüzünde yaşayan insanoğlunun macerasından bahsediyoruz elbette. Esasen Kur'an'ı hakkıyla kavrayamamış bir müminin bile başka dünyalar olması fikrine sıcak bakması gayet mümkündür çünkü onun inancına göre Allah bunu gerçekleştirebilecek güç ve kudrettedir. Ancak gerçekliği kavrama noktasındaysanız, yoldan çıkarıcı, dikkat dağıtıcı bir söylemdir bu; zira *“Allah buyurdu ki: “Bulduğunuz konumu birbirinize düşman olarak terk edin ve bir süre yeryüzünde yerleşip hayatınızı orada sürdürün.”*¹ ve *“...Orada yaşayacak, orada ölecek ve orada diriltileceksiniz.”*² İfadeleri açıktır. Ne var ki Allah'ın yüceliğini tanımayıp da *“...resûllerimiz onlara çok açık kanıtlar getirdiğinde hemen kendi bildikleriyle böbürlenmişler, resûllerle alay etmişlerdi...”*³ âyeti uyarınca bilimi kutsayan çarpık ilim sahipleri, başka dünyaların olmadığı iddiasına karşın “Evren yalnızca

1 A. g. e., Ârâf Süresi âyet: 24

2 A. g. e., Ârâf Süresi âyet: 25

3 A. g. e., Mü'min Süresi âyet: 83

insanlar için ise bu kadar büyük bir evren israf değil mi” şeklinde kendini bilmez tarzında itirazda bulunmaktadır. Fâni bir yaşantısı olan ve bulunduğu mekânda yetmiş cm³ yer işgal eden zavallı insan, kendisi için milyonlarca m³ yer işgal eden dev kabir ve köşk yaptırmasına etken olan şeyleri idrak edemezken, ezeli ve ebedi yaratıcının ilmi ve kudretiyle bu muazzam âlemi var ederken aynı zamanda ona kendi azametini de yansıttığını nasıl kavrayabilir ki? Aslında bu kavrayış yoksunluğu, vahyin temel ilkelerinden iyice uzaklaşıp eski pagan inançları üzerine oturtulan çarpık bir din anlayışından kaynaklanmaktadır. Bu yüzden de onlar, bir ilah inancına sahip insanları çocuksu bir saflık veya ahmaklıkla itham ederken kendilerinin şeytanın hizmetinde bulduklarının şuuruna varamamakta, bilmedikleri konularda bilgiçlik taslayıp “...İman eden ahmaklar gibi mi iman edelim? ...”¹ düşüncesiyle iman edenleri ahmaklıkla itham ederek, ilkel insanların doğa karşısındaki acizlikleri sebebiyle kendilerinden daha üstün efsanevi bir varlığa sığınma güdüsü neticesinde tanrı inancının ortaya çıktığını iddia etmekte. Şayet bu iddia doğru ve tutarlı olsaydı, sahip olduğu teknolojiyle doğaya hükmetmeye çalışan insanlığın bu iddiayı doğrulayacak tarzda tanrı inancından mahrum olması gerekirdi ki böyle bir gerçek yoktur ve olması da imkânsızdır.

Gelgelelim durum çarpık ilim sahiplerinin iddialarının tam tersidir. Allah’ın insanlara dînî emirleri bildirmek için resûl göndermesi ve resûllerin bu süreçte başlarından geçenler, gerçekleri kavrayamayan sığ insanların tahayyül ve tasavvurlarında zamanla efsanelerin temellerini oluşturmuştur. Şüphesiz ki din, Allah tarafından insanlara vaaz edilmiştir ve yaratan ile yaratılan arasındaki ilişkiyi, insan hayatının her yönüyle kapsayacak şekilde belirleyen kurallar bütünü olarak ilk insandan beri vardır. Bundan dolayı kökeni Âdem (a.s.) ve ilk insanın yaratılışı başta olmak üzere Nuh (a.s.)’ın yaşadıkları ve ondan sonraki dönemler, Musa (a.s.) ve İsrail oğullarının on iki aşiretinin başkanları etrafında şekillenmiş olan Tevrat yorumları, insanların olağan dışı hayalleri ve tasavvurlarıyla ya da nesilden nesle aktarılan anlatıların abartılmaları, gerçekle yalanların iç içe geçmesi ve bazen de onların bilinçli çarpıtılmalarıyla ortaya çıkan efsaneleri oluşturmuştur. Nuh (a.s.)’ın halkının yaşadıklarının Sümer efsanelerinin özellikle Gılgamış destanının temeli olması, Kral Midas efsanesinin kaynağının lanetlenen Samiri’nin olması ya da Odiseus destanının içeriğine şekil veren anlatılar ve

1 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 13

benzerleri, genelde resûllerin başlarından geçenlerin çarpıtılmış iz düşümleridir. Özellikle Tevrat yorumları o derece hayal gücü ile süslenmiştir ki tamamının yetmiş deve yükü, yaklaşık otuz ton kadar oldukları söylenir. İşte bu olağan dışı söylemler farklı bölgelere yayılmış ve o bölgelerde yaşayanların gelenekleri, şahsi görüşleri ve çarpık tasavvurlarının etkisiyle veya bu bilgilere sahip bazı insanların beyin kimyasını etkileyen yüksek ateşe maruz kalması ya da eski rahiplerin ve kâhinlerin kullandıkları organik kimyasallarla duygu ve düşüncelerinde meydana gelen normal dışılığın tesiriyle ortaya çıkan halüsinasyonlar sonucu anlatılanların çok farklı bir şekilde algılanması Yunan miti, Roma miti gibi birçok mitolojiye kaynak oluşturmuştur. Bariz bir şekilde insanlığın ergenlik dönemini teşkil eden İsrail oğullarının Musa (a.s.) dönemi ve sonrası Yunan mitolojisinin esin kaynağıdır. On iki kabile reisine karşılık on iki tanrı, Tur dağına karşılık Olympos dağı bir rastlantı değildir. Musa (a.s) ise mitolojide Zeus'a dönüştürülmüştür. Onun öfkesi ve hatta görünüşü süreç içerisinde uğradığı küçük değişikliklere rağmen birebir örtüşen şablonlar gibidir. Dolayısıyla din efsanelerden değil, efsaneler dîne âit anlatılardan türetilmiştir. Bunu idrak edebilen insanların kendilerini çapraşık söylemlerden kurtarmaları gerekir. *“Andolsunki o resûllerin başından geçenler, akli başında olanların önem vereceği hususlardır. Bu Kur'an uydurulacak bir söz değildir. Tam aksine kendinden önceki kitapların da Allah tarafından vahyedilmiş olduğunu doğrulayan, dînen bilinmesi gereken bütün hükümleri açıklayan, îman edecek insanlara da doğru yolu gösterip cennete ulaştıran bir kitaptır.”*¹

---

1 A. g. e., Yûsuf Sûresi âyet: 111

ALLAH'IN VARLIĞINA İMAN

“Allah vardır. O’ndan başka ilâh yoktur. O, daima var olan ve sonu olmayandır. O, bizâtihi var olan ve her dâim yaratandır...”¹ “O Allah yoktan var edendir...”² Bu âyetler aynı zamanda Allah’ın, varlığın ortaya çıkışının ilk sebebi olduğunu da işaret etmektedir. Bunula birlikte “Göklerde ve yerde bulunanlar, gönüllü ya da zorunlu O’na teslim olmuş...”³ ifadesi O’nun mahlûkâta, zâtına karşı bir âdiyet şuuru yerleştirmiş olduğunu bildirmekte, “...Senin rabbin, âdemoğlunun tamamının nefislerini kendilerine şâhit tutarak, “Ben sizin rabbiniz değil miyim?...”⁴ sorusunun cevabını “...Evet, kesinlikle rabbimizsin...”⁵ şeklinde almak suretiyle mahlûkâta nakşedilen âdiyet şuurunun, özgür iradesiyle kulluk yapmayı tercih edenlerin nefislerinde de mevcut olduğunu vurgulamaktadır. Nitekim, O’nun zâtına karşı bir âdiyet şuuru mahlûkatın özüne yerleştirildiği için yüce yaratıcıya karşı inancı olmayan hiçbir mahlûkat yoktur; yalnızca iradî davranışlarda bulunabilme yeteneği verilmiş olanlar içinde bu âdiyet şuurunu aykırı isteklerle baskılayanlar vardır. Dolayısıyla modern bilimin insanda dînî duygunun ve tanrı inancının oluşumuyla ilgili tezleri basit kabullerin üzerine bina edilen sığ fikirlerden başka bir şey değildir. Allah inancı, insanın var oluşuyla birlikte onda mevcuttur. Bu yüzden de Kur’an’da bizâtihi Allah’ın varlığını ispata yönelik âyetler yoktur; yalnızca O’nun varlığını işaret edip hatırlatan ve birliğini vurgulayan âyetler vardır. Aslında Allah’ı inkâr etmek, O’nu yok saymak yani inanmıyormuş gibi yaşamak, O’na inanmaktan daha zordur. “Allah’ı nasıl inkâr ediyorsunuz ki?...”⁶ ifadesi uyarınca bu zorluğu sahiplenmek sadece bir şeyler bildiği sanrısında olan kendini beğenmiş birinin ahmaklığını dışa vurması, nadanlığını teşhir etmesi ile mümkündür. Zaten bu âdiyet

1 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 255

2 A. g. e., Haşr Sûresi âyet: 24

3 A. g. e., Âl-i İmran Sûresi âyet: 83

4 A. g. e., Ârâf Sûresi âyet: 172

5 A. g. e., Ârâf Sûresi âyet: 172

6 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 28

hissinden dolayı O'nun zâtına hali hazırda iman edenlere Allah, yalnızca zâtının birliğine, tek ve bir oluşuna iman etmeleri gerektiğini *"Ey iman edenler! Allah'ın birliğine ve resûlünün hak oluşuna, O'nun resûlüne kısım kısım indirdiği Kur'an'a ve önceden indirdiği kitaplara iman etmede kararlı olun..."*¹ âyetiyle emretmektedir. *"Allah, zâtına ortak koşulmasını kesinlikle başıslamaz, zâtına ortak koşmaksızın hakkıyla tövbe edeni ise başıslar..."*² ifadesi uyarınca O, yalnızca kendi zâtının birliğine iman etmeleri konusunda kullarını uyarmakta ve onların fitratlarına aykırı bir şekilde ister şefaatchi olarak, ister başka şekilde O'na ortaklar edinmelerini şiddetle reddetmektedir. Allah, zâtına olan âdiyet şuurunu insanın özüne yerleştirirken *"Andolsun ki biz insanı her yönüyle mükemmel biçimde yaratmıştık"*³ ifadesinin de belirttiği üzere onu fitraten iyiye, güzele, doğruya meyilli olacak şekilde biçimlendirmiştir. Bu yüzden de insan, fitratına yakın bulunduğu nispette sahip olduğu âdiyetin etkisiyle, kendisine bir faydası veya zararı olmasa dahi gördüğü ya da duyduğu çirkin, kötü ve yanlış olan konulara tepki gösterir. Her ne kadar Allah'a karşı bir âdiyet şuru taşıymıyormuş gibi aykırı istekler doğrultusunda bir yaşantıya sahip olan insan bile az da olsa bu tür olaylardan manen rahatsız olur ve vicdanıyla baş başa kaldığında şuuraltındaki gerçekliğin etkisiyle, *"...kendi kendilerine, 'Asıl yanlış yapan bizlermişiz'"*⁴ demekte ya da baş edemeyecekleri ölümcül bir duruma düşünce, *"...Şayet bizi bundan kurtarırsan yalnızca sana minnet edeceğiz"*⁵ diyerek bu gerçeği kabul etmektedirler.

*"Göklerde ve yerde Allah'ın birliğine ve kudretine işaret eden nice deliller varken, insanlar onları umursamadan yanlarından geçip gidiyorlar"*⁶ ifadesi, O'nun varlığının delillerinin bakmasını bilenler için her yerde olduğunu, bu gerçeklik görmezden gelinmedikçe, Allah'ın varlığının tartışılmayacağını vurgulamaktadır. *"Bunların anlatılma sebebi, Allah'ın varlığının gerçek, O'nun hâricindeki yalvardıklarının uydurma ve yüceler yücesi en büyük olanın yalnızca Allah olmasındandır."*⁷ *"...O'nun varlığı yarattığı delillerle bilinmektedir, zâtı ise duyularla kavranamamaktadır..."*⁸ ve *"Hiçbir mahlûk O'nu*

1 A. g. e., Nisâ Sûresi âyet: 136

2 A. g. e., Nisâ Sûresi âyet: 116

3 A. g. e., Tîn Sûresi âyet: 4

4 A. g. e., Enbiyâ Sûresi âyet: 64

5 A. g. e., Yûnus Sûresi âyet: 22

6 A. g. e., Yûsuf Sûresi âyet: 105

7 A. g. e., Lokman Sûresi âyet: 30

8 A. g. e., Hadid Sûresi âyet: 3

kavrayamaz ama O, her yarattığını bütün yönleriyle kavrar...¹ ifadeleri de O'nun mahiyetinin tam olarak bilinemeyeceğini, insana, sadece Kur'an'ın bildirdiği kadarıyla yüceliğini ve kudretini anlayıp idrak etmenin gereğini öğretir. *“O zâtından başka ilâh olmayan, Allah'tır. O, her şeyin tek sahibidir, her türlü çirkinlikten uzaktır, her türlü eksiklikten uzaktır, güven verendir, her şeyi gözetip kollayandır, her dilediğini yapacak güçtedir, hiçbir şekilde karşı konulmaz olandır, yüceliği her şeyi kaplayandır...²* âyeti uyarınca varlığı tartışma dışı olan Allah'ın, mahlûkat tarafından zâtının özelliklerinin bilinip anlaşılması, sadece O'nun bildirdiği kadarıyladır. Böylelikle Allah'ın yüceliğini ve karşı konulamaz oluşunu kavrayıp O'nun emirlerine uyulması gerektiğini anlayan kişiden de şüphesiz O'na hakkıyla iman edip O'nun emirlerini yerine getirmesi beklenir.

Allah, *“İnsanlar, ‘İnandık’ demeleriyle kendi hallerine bırakılacaklarını, çeşitli sıkıntılarla tutumlarının ortaya çıkarılmayacağını mı sanıyor?³* ifadeyle ibadetten yoksun îmanı kabul etmediğini vurguladığı gibi tevhidî îmanı içermeyen ibadete de hiçbir değer atfetmemiş, ortak koşanları *“Onların bütün iyi davranışlarını ortaya döker, sonra da onları bir toz bulutu gibi savururuz⁴* âyetiyle uyarmıştır. Allah, zâtının emirlerine muhalif muamelat konularında ise, *“Ölçü ve tartıda hile yapanlar kahrolsun!”⁵* *“Kahrolsun o alay edip çekiştiren,”⁶* ve *“Artık kahrolsun böyleleri, bir de namaz kılmaktalar”⁷* buyurarak ne îmanın varlığını ne de ibadetlerin geçerliliğini kabul etmiştir. Dolayısıyla Allah'a iman etmek; fitrat üzere şirk koşmaksızın O'nun birliğine iman etmekle birlikte, ibadetlerde özenli ve devamlı olmak, muamelatta dürüst ve ahlaklı davranmak demektir. Neticede Kur'an'a bir bütün olarak bakıldığında görülür ki Allah sadece bu şekilde iman edenlere cenneti vaat etmekte ve zâtına kul olarak kabul etmektedir.

1 A. g. e., Enâm Sûresi âyet: 103

2 A. g. e., Haşr Sûresi âyet: 23

3 A. g. e., Ankebût Sûresi âyet: 2

4 A. g. e., Furkân Sûresi âyet: 23

5 A. g. e., Mutaffifin Sûresi âyet: 1

6 A. g. e., Hümeze Sûresi âyet: 1

7 A. g. e., Mâûn Sûresi âyet: 4

VARLIĞIN YARATILIŞI

“**O**, bu benzersiz göklerin ve yerin eşsiz yaratıcısıdır...”¹ ve “...Rahmân'ın yarattığında hiçbir uyumsuzluk göremezsin...”² ifadelerinin işaret ettiği üzere Allah, zâtının azametini ve yüceliğini göz önüne sermek için varlık âlemini aralarında ahenkli bir etkileşim olacak şekilde zâtının ilmi ve kudretiyle yaratmış ve “Yeryüzünü bütün özellikleri ve canlılarıyla size faydası olacak şekilde meydana getiren ve gökyüzünü de üzerinize korunak yapan, rabbinizdir...”³ ifadesi uyarınca O'na özgür iradeyle kulluk yapacak vasfa sahip olanların da bu etkileşimden istifade edebilmelerini takdir etmiştir. Şüphesiz ki Allah'ın varlık âlemine dahil olmalarını takdir edip bütün niteliklerini, niceliklerini, mahiyetlerini ve nihayetlerinin nasıl olduğunu bildiği mahlûkatın tamamının O'nun zâtının mutlak ilminde bir anda mevcudiyet bulmuş olsa da varlık âlemine dahil olmaları “Allah yaratmayı başlatandır...”⁴ ifadesi uyarınca, varlık âlemini yaratmayı murat etmesiyle birlikte, iradi olarak kulluk yapma teklifini kabul edenlerden, cennetlik ve cehennemlik olanların durumlarının somutlaşmasına kadar devam edecek bir süreçte başlamıştır. Böylelikle O'nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak birçoğu bizim anlayışımızın ötesinde bir nizam içinde birbirleriyle etkileşimleri neticesinde, soyut kavramlar ve somut varlıklar, varlık âlemine dahil olmuştur. Varlık âlemi; Kur'an'da arş olarak ifade edilip de bizim varlık tasarımı olarak belirttiğimiz, “...Allah bunlardan önce varlık tasarımını, sonra da yaşam gücünün kaynağını yaratmıştı...”⁵ ifadesiyle işaret edilen ve ilk olarak yaratılmış olan, O'nun ilminin ve kudretinin yansımasından meydana gelmiş “Sıra dışı” bir akıl aracılığıyla O'nun azametini ve

1 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 117

2 A. g. e., Mülk Sûresi âyet: 3

3 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 22

4 A. g. e., Rûm Sûresi âyet: 11

5 A. g. e., Hûd Sûresi âyet: 7

yüceliğini ortaya çıkaracak şekilde tedricen var olmuştur.* Herhangi bir şeyin somut hale gelme aşamasında, zamandan ve mekândan münezzehten olan Allah'ın o şeyler ile ilgili fiilleri ve nesnelere o an yarattığını söylemek ya da "Allah bir şeyin olmasını dilerse sebepleri halk eder" diyerek sanki -haşa- Allah'ı, her insan ya da her varlık için her an bir şeyler yaratmak için hazır bekliyormuş gibi tasavvur etmek, Allah'ın ilmini ve kudretini yeterince kavrayamamış olmanın sonucudur.

Şüphesiz ki "O ilk olandır ve son kalandır. O'nun varlığı yarattığı delillerle bilinmektedir, zâtı ise duyularla kavranmamaktadır. O ise her şeyi ayrıntısıyla bilmektedir"¹ ifadesi uyarınca mahlûkatın varlık haline gelişinin esasını, insan ve diğer mahlûkat ancak yaratıcının işaret ettiği kadarıyla ve kavrama kabiliyetleri nispetinde bilebilmektedir. Allah da Kur'an'da kullarını bu konuda gerektiği kadar bilgilendirmiştir. "Ben şeytanî cinleri ne göklerin ve yer yüzünün yaratılışına ne de kendilerinin yaratılışına şahit tuttum..."² ifadesiyle Allah, yaratılışın esasını hakkında zâtının bildirdiği ve işaret ettiği haricindeki düşünce ve iddiaları kınamaktadır. Bundan dolayıdır ki O'nun ilminin ve

* Elbette ki ilminin ve kudretinin yansımalarıyla Allah'ın var olmasını takdir ettiği bütün varlık, varlık tasarımının bünyesinde soyut bir halde bulunmaktaydı. Bu konu Kur'an'daki Bakara sûresi âyet 31'de "Ve Allah, Âdem'e yarattığı bütün varlığı kavram olarak öğretti..." ifadesiyle benzerlik göstermektedir. Kullanılan ifade varlığın tamamını kastetmesi sebebiyle Allah'ın Âdem (a.s.)'a sadece o an mevcut olan somut varlıkları öğretmediği aksine bugün kullanılan eşyaları da henüz icat edilmemiş olanları da kapsayacak şekilde soyut ve somut olarak varlığın tamamını kavram olarak öğrettiğini işaret etmektedir. Bu öğretilenler kavramlar, insanoğlunun cennetten çıkarılmasıyla katmanlar haline dönüşen bilincinin dördüncü katmanında bulunmakta, mevcut kavramların ve eşyaların sebep olduğu çağrışımlar sayesinde bilincin en üst katmanına çıkıp insan eliyle somut olarak varlığa dahil olmaktadır. Öyle ki insanın bilincinin dördüncü katmanı; telefon kavramını, onu oluşturan her türlü malzemeyi içermekteydi. Ne var ki insanın konumu telefon kavramını çağrıştıracak bilgi ve beceriye ulaşmadıkça o, bilincin derinliklerinde kavram olarak kalmış ve nesneleşmemiştir. Yani insan telefon kavramının ifade ettiği bir nesneyi düşününce, Allah o düşünceyi yaratmadığı gibi insan, o kavramı somutlaştıracak fiillere yöneldiğinde de o fiilleri yaratmamaktadır. Çünkü O, her bir varlığın bütün vasıflarıyla O'nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olmasını murat ederek varlık âlemini yaratmıştır. Mesela kendi içinde birçok ihtimali barındıran küçük bir tohum; meydana gelen çevresel etkenler sonucu veya insan etkeniyle nemli toprağa düşerse filizlenir veya börtü böceğe yem olur. Filizlenirse topraktan çıkar ancak fidan durumundayken insan tarafından kesilip asa yapılabilir, herhangi bir etkenle kırılabilir veya büyüyüp ağaç olabilir. Ağaç halinde meyve verir ya da kuruyup odun olabilir veya insan tarafından ahşap malzeme haline getirilir... Daha da çoğaltılabilecek bütün bu örnekler o küçük tohum için söz konusu olabilecek her şey Allah'ın, varlığı yaratmayı murat etmesiyle mevcut hale gelmiştir. Ancak zamanı gelmediği ve çevresel şartların oluşmadığı sürece gizli kalacaktır. İnsanın duygu ve düşünceleri de aynı minvaldedir. Varlık âleminde kibir kavramının soyut halde bulunduğu halde, Bakara sûresi âyet 34'de "...Âdem'e secde edin"..." buyruğuna kadar fiiliyata dönüşmemiş olması gibi.

1 A. g. e., Hadid Sûresi âyet: 3

2 A. g. e., Kehf Sûresi âyet: 51

kudretinin yansımasıyla hiçlikten var edilen varlık âlemi, O'nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak, tesadüfün ve gelişigüzelliğin söz konusu olmadığı bir durumda bölünme, birleştirilme, inşa edilme ve şekillendirilme şeklinde oluşmuştur. Bununla birlikte Allah'ın aşkınlığı sebebiyle varlık tasarımı haricinde herhangi bir varlık ile doğrudan ilişkisi de söz konusu değildir. Allah'ın aşkın olması; nasıl ki O'nun, Bakara:255 - "uyuklamasına", Ahkâf:33 - "yorulmasına", Yûnus:44 - "zulmedip haksızlık etmesine", İbrâhim:27 - "tutarsız davranmasına" ve benzeri durumlara engel ise varlık âlemiyle doğrudan ilişkisine de engeldir. Çünkü "...*rabbi dağa tecelli edince hemen onu un ufak etti...*" ifadesinin işaret ettiği üzere O'nun tecellisi bile varlığı yok eder. Bu durumları Allah'a bir eksiklik olarak izafe etmek ya da varlık âlemiyle özellikle de insan ile doğrudan ilişki içinde olduğunu iddia etmek, O'nun aşkın ve yüce oluşunu kavrayamamaktır. Bu idraksizlik temelde, kendisini varlık âlemindeki en değerli varlık olarak gören insanın kibrinden kaynaklanmaktadır. Bu yüzden de O'nun varlığı yaratması, zâtının ilmi ve kudreti dahilinde olmasına karşın bizzat değildir. Elbette ki "*Her şeyin yaratıcısı Allah'tır. O her şeyin sebebi ve güvencesidir.*"² ve "*Sizi de yaptığınız şeyleri de Allah yaratmaktadır.*"³ Ancak bu gerçeğin tam olarak anlaşılabilmesi için Kur'an'daki "Yarattık" ve benzeri şekilde kullanılan çoğul özneli ifadeler ile "Yarattığım" ve benzeri şekilde kullanılan tekil ifadelere özellikle dikkat etmek gerekmektedir.

Zâtının bir ve tek oluşunu vurgulayacak şekilde yaratılışı başlatan Allah, O'nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak oluşan varlık tasarımıyla ilk olarak, Hud sûresinin yedinci âyetinde "Su" kelimesiyle işaret edilen ve bizim "Yaşam gücünün kaynağı" olarak ifade ettiğimiz, mevkii ve görevi sebebiyle Rûhü'l-kudüs de denilen Cebrail (a.s.)'ı meydana getirmiştir. Onun ardından da aynı özden Mikail (a.s.) ve diğer melekleri meydana getirip onları, "...*Bizden her birinin de emredildiği görevleri ve görev yerleri vardır*"⁴ ifadesi doğrultusunda, zâtının yaratmayı takdir ettiği evrenin varlık âlemine dahil oluşuyla ve O'nun takdir ettiği kurallara göre belirli bir nizam içinde işleyişiyle ilgili görevlendirmiştir. "...*Yaşam gücünün kaynağı rabbimin kesinleşmiş yasına göre belirlenmiştir...*"⁵ ifadesi uyarınca

1 A. g. e., Ârâf Sûresi âyet: 143

2 A. g. e., Zümer Sûresi âyet: 62

3 A. g. e., Sâffât Sûresi âyet: 96

4 A. g. e., Sâffât Sûresi âyet: 164

5 A. g. e., İsrâ Sûresi âyet: 85

Allah'ın kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak Cebrail (a.s.)'a mündemiç kılıp idaresini ve tasarrufunu ona verdiği ve genel olarak ruh diye bilinen yaşam gücü, insan da dâhil, varlık âlemindeki bütün mahlûkatın canlılık etkenidir. Bu yüzden de Ruh-ül Kudüs olarak da isimlendirilen Cebrail (a.s.), Allah'ın yarattığı düzende canlı olarak bilinen bütün mahlûkun canlılığını, O'nun kesin yasalarına ve muhtemel şartlarına bağlı olarak sağlamakla ve denetiminde tutmakla görevlidir. Şüphesiz ki, "...Allah'ın değerlendirmesine göre o çok güçlü bir mevki sahibidir."¹

Allah'ın, insanın manevî canlılığını sağlayan vahyi de kullarına onun aracılığıyla göndermesi, vahyedilen emirlere uymanın nefislere can suyu olmasından dolaydır. Cebrail (a.s.) Allah tarafından, varlık tasarımının kapsamında bulunan ve O'nun mutlak takdiri doğrultusunda kâinatta vücut bulacak olan mahlûkatın canlılığını sağlamak ve devam ettirmekle görevlendirilmiştir. Onun böyle bir konumda oluşuna şu âyetler işaret etmektedir, "Cebrâil, 'Ben sadece rabbinin elçisiyim. Sana temiz bir oğul bağışlamak için geldim'..."² ifadesi onun alışılmışın dışında da canlılığa sebep olabildiğini göstermekte, "...Böylece onun içine nüfuz edip bir can yerleştirdik..."³ ifadesindeki çoğul anlam ise Cebrail (a.s.)'ın Allah tarafından görevlendirildiğini ve O'nun ilmi ve kudretiyle bu canlılığın sağlandığını göstermektedir. Zaten "Bizim olmasını istediğimiz bir şeyle ilgili sözümüz yalnızca onun için 'Ol' demektir. Sonrasında o olmak zorundadır"⁴ ifadesindeki "Kun fe yakun" terimi de yalnızca insanın canlı olarak meydana geliş aşamasına ve bu canlılığın oluşumuna aracılık eden Cebrail (a.s.)'ın görevine olan bağlılığına işaret etmektedir. "...Ben onların görüp anlamadıklarını görüp anladım, bu yüzden melek elçinin bastığı yerden bir avuç toprak almıştım sonra da onu eriyen ziynetlere attım..."⁵ diyen, "...Sâmiri, bir buzağı leşini altın-gümüşle kaplayıp böğürecekle hale getirdi..."⁶ ifadesine göre Samiri denilen şahsın, Cebrail (a.s.)'ın insan suretindeyken bastığı toprağın yeşerdiğini görerek oradan bir avuç toprak alması, Kur'an'da açıkça belirtilmese de onun canlılığı sağlayan etkene sahip olduğunu fark etmesi sebebiyledir. Allah, Cebrail (a.s.)'ı aslı görevinin yanı sıra resûller dönemi sürecinde onu hem insan suretinde bir elçi olarak resûllerine göndermiş hem de özgür irade sahibi olanların

1 A. g. e., Tekvir Sûresi âyet: 20

2 A. g. e., Meryem Sûresi âyet: 19

3 A. g. e., Enbiyâ Sûresi âyet: 91

4 A. g. e., Nahl Sûresi âyet: 40

5 A. g. e., Tâhâ Sûresi âyet: 96

6 A. g. e., Tâhâ Sûresi âyet: 88

sınırlı konumlarını kendilerine göstermesi için onu görevlendirmiştir. Her ne kadar insana olmayacak vasıflar mal etmeye çalışan hamakat ehli görmezden gelse de Allah Cebrail (a.s.)'ı insan suretinde, Kur'an'da "...nübüvvet verdiğimiz kullarımızdan birine..."¹ âyetinde bahse konu olan kişi olarak, resûl da olsa sahip olduğu özelliklere aşırı güvenen insan türüne had bildirmek için ve "*Vahye muhatap olan biri...*"² âyetinde bahis konusu kişi olarak, sahip olduğu özelliklere aşırı güvenen cin türüne had bildirmek için görevlendirmiştir. Bu tespitimizi ayrıca teyit eden icaz gereği Kur'an'daki "Biz" kapsamlı ifadeler, bazen "...kusurlu hale getirmek istedim"³ şeklinde tekil anlam içerse de "...Ben bunların hiçbirini kendi aklımdan yapmadım..."⁴ ifadesindeki çoğul anlama işaret etmekte ve "...zorlamasını hoş görmedik",⁵ "...merhametli birini vermesini istedik"⁶ âyetlerinde de görüldüğü gibi çoğul anlam sürdürülmektedir.

Yukarıdaki âyette söz konusu edilen toprak olayına benzer şekilde "...balık da denizde tuhaf bir yere sığınmıştı..."⁷ âyeti de balığın Cebrail (a.s.)'ın temas ettiği suda canlandığına işaret etmekte ve şu âyette ki "...İşte aradığımız buydu!..."⁸ tepkisi de Musa (a.s.)'a, buluşacağı o kişinin bazı özelliklerinin bildirildiğini göstermektedir. Ayrıca, "...onu Cebrâil ile nüfuz sahibi yaptık..."⁹ ifadesi de sperm olmaksızın yumurtayı dölleyen Cebrail (a.s.)'ın (bastığı topraktakine, temas ettiği sudakine benzer şekilde) bünyesinde bulunan canlılık etkeninin, temas ettiği toprakta ve dokunduğu suda olduğu gibi döllenen yumurtanın bünyesine de bir nebze sirayet edişine işaret etmektedir. Bu kapsamda "...Belirlediğim şartlara göre çamuru kuş biçimine getirişini, sonrasında ona üfleyip de hemen onun belirlediğim şartlara göre bir kuş olup uçuşunu, (...) Belirlediğim şartlara göre ölüleri hayâta döndürüşünü hatırla..."¹⁰ âyetleriyle de İsa (a.s.)'ın Cebrail (a.s.) ile nasıl nüfuz sahibi yapıldığı daha anlaşılır hale gelmektedir. Yaşam gücünün kaynağı olarak ifade ettiğimiz Cebrail (a.s.)'ın varlık âlemindeki konumunu örneklemeye çalışırsak, onu tüm dünyanın elektrik ihtiyacını her cihaza uygun akım sağlayarak

1 A. g. e., Kehf Sûresi âyet: 65

2 A. g. e., Neml Sûresi âyet: 40

3 A. g. e., Kehf Sûresi âyet: 79

4 A. g. e., Kehf Sûresi âyet: 82

5 A. g. e., Kehf Sûresi âyet: 80

6 A. g. e., Kehf Sûresi âyet: 81

7 A. g. e., Kehf Sûresi âyet: 63

8 A. g. e., Kehf Sûresi âyet: 64

9 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 253

10 A. g. e., Mâide Sûresi âyet: 110

karşıl原因 bir elektrik santrali gibi düşünebiliriz. Allah'ın, oluşmasını takdir ettiği mahlûkata ulaştırma görevini Cebrail a.s.'a verdiği canlılık etkeni olan ruh*, meleklerden cinlere, insanlardan hayvanlara, bitkilerden mikroorganizmalara kadar aynı nitelik, fakat farklı nicelik üzere bulunmaktadır. Çünkü cihazların işlevlerine göre nasıl ki farklı bir akım ve voltaj gerekiyorsa, canlılarda da kendi türü içinde dahi basit halden daha gelişmiş hale yönelme durumunda ruhun bir varlığa nüfuz edişinin onun niceliğinin değişmesini gerekli kılmaktadır. Nasıl ki her cihaz için farkı elektrik akımı ve voltajı söz konusuysa, cihazların bu yönde hazırlanması gerekiyorsa, ruhun yani yaşam enerjisinin de bulunduğu varlığın niteliğine uygun olarak niceliği değişmektedir. Bir tohumun ağaca dönüşmesiyle nasıl ki tohumdaki canlılık ağaca dönüşle farklılaşıyorsa, bir spermin ve yumurtanın, o sperme âit canlı türüne dönüşmesiyle de sperm ve yumurtanın sahip olduğu canlılık yani ruh farklı bir hale dönüşmekte, böylelikle varlığın niteliğindeki değişim ruhun niceliğinin değişmesine yol açmakta fakat ruhun niteliği asla değişmemektedir. Bu ruha yani canlılık etkenine sahip olan melekler, insanlar ve cinler sahip oldukları nefis sayesinde işlevlerini özgür iradeleriyle farklı seçenekler arasından tercihlerde bulunarak yapabilirken, ruhu yani canlılığı olup da bir nefse ve dolayısıyla özgür iradeye sahip olmayan diğer canlı türleri yaratılışlarına uygun bir şekilde işlevlerini içgüdüleriyle ya da içinde buldukları koşullara bağlı tabi hal olarak ifa ederler. Elbette ki Cebrail (a.s.) tarafından varlıklara sağlanan bu canlılık, Allah'ın kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak canlılık özelliği ve şekli, O'nun tarafından ezelde takdir edilmiş olan varlıklar için söz konusudur. Dolayısıyla Cebrail (a.s.) veya onun temas ettiği şeyin canlılığa sebep olması ancak canlı bir varlığın kalıntısı ya da canlı bir varlığı temsil edecek şekilde getirilmiş cansız bir varlığın ortada mevcut olmasıyla mümkün olmaktadır.

Şüphesiz ki Allah'ın varlık âlemini yaratışı ne birden biredir ne de duraksamalı. O'nun varlık âlemini bir anda yarattığı izlemine veren "Kun fe yekun" ifadesi, Allah'ın özelde İsa (a.s.)'ı genelde ise kıyamet günü cinleri ve insanları, zâtının dilediği her şekilde yaratabileceğini ve ölümden sonra dirilişini de kesinlikle başlatacağını vurgulayan bir ifadedir. Bu yüzden de bu ifade Kur'an'da sadece insanın yaratılışını ve ölümden sonra tekrar diriltileceği gerçekliğinin vurgulandığı yerlerde kullanılmıştır. Zaten O'nun yaratmayı murat edip de mutlak ilminde soyut olarak mevcut olan varlıkların

* Genel anlayış ruh kelimesini nefis anlamında kullanılmaktadır. Oysa ki ruh sadece insandaki canlılığı sağlayan şeydir.

somut hale gelmelerinin bir süreç dahilinde olduğuna, “Gökleri, yeryüzünü ve bunların arasındakileri altı günde yaratan, Allah’tır...” ifadesi açık bir şekilde işaret etmektedir. Buradaki zamanın gerçek anlamda ne kadar bir süreyi içerdiğini bilemeyiz. Her ne kadar bazıları Kur’an’da havsalarının almadığı konuları eğip bükmeye, tevil etmeye çalışsa da “...Allah’ın kararında ayların sayısı dördü haram olan on iki aydır...” ifadesinden de anlaşılacağı üzere Allah’ın yeryüzünde geçen olaylarla ilgili zaman kastının kamerî takvime göre olduğudur.* Diğer taraftan, “...sizin hesaplamanızla bin yıl sürecek bir günde O’nun zâtına yükselir” ya da “O’nun emirlerini buyurduğu mevkîye melekler ve Cebrâîl süresi elli bin yılı kapsayacak bir günde yükselip çıkar” gibi ifadelerdeki kasıt yeryüzü olmayıp uzay-zamandır. Bu tür anlamlarda hem dünya ve kâinat ilişkisindeki zaman ölçütünün değişkenliği hem de varlıklar açısından zaman algısındaki gerçekliğin değişkenliği vurgulanmaktadır. Üstelik uzay-zaman kastı içeren bazı âyetlerdeki zaman kavramı hıza, bazı âyetlerdeki zaman kavramı ise mesafeye işaret etmektedir. Yine de kâinatın yaratılış süreci ile ilgili âyetler bu konuda bize bazı bilgiler vermektedir; “...O, iki günde göğü yedi gök hâline getirmiş...” ifadesi, evrendeki gök cisimlerinin hiçlikten mevcut düzenlerine kavuşuncaya kadarki süreci kapsayan zamana işaret etmektedir. Bu sürecin ardından, yeryüzünün yaşanır bir hale gelebilmesi için gereken atmosfer tabakasının oluşması için de ayrıca bir bu kadar daha zamanın geçmiş olduğu, “...yeryüzünü iki günde yaratamı inkâr edip de başka şeyleri O’nun yerine mi koyacaksınız?...” ifadesinden anlaşılmaktadır. Yeryüzünün canlı yaşamı için uygun hale gelmesinden sonra bitki ve hayvanlarla bezenerek insanın haricindeki canlıların

1 A. g. e., Secde Süresi âyet: 4

2 A. g. e., Tevbe Süresi âyet: 36

* Bu doğrultuda Ankebût süresi âyet 14’de “...Böylece o, kesintisiz dokuz yüz elli sene tebliğde bulundu...” ifadesinin özgün metinde “Bin yıldan elli sene eksik” olarak bildirilmesi ise Arapların böylesine uzun sürelerin kesinliğini bu şekilde ifade ettikleri ve söz konusu zamanın gerçekliğini ve kesinliğini vurgulamak içindir. Bundan dolayıdır ki bu gerçekliği bilip de azaptan kaçınmaya çalışan kâfirlerin, Bakara süresi âyet 96’da işaret edildiği üzere “...her biri bin yıl ömür sürmeyi arzular...” Elbette ki bu ifadenin “Bin yıl” şeklinde olması ve özellikle sene kelimesinin nekre oluşu, “Bin yıl civarı” anlamını içermektedir; ancak onların kavramadığı şey, insanöğlunun kural dışı davranışları sonucu meydana gelen ve Rûm süresi âyet: 41’deki “...işledikleri günahlardan dolayı karada ve denizde yozlaşma baş gösterdi...” ifadesi uyarınca, o dönemdeki bütün kâfirleri helak eden tufan hadisesi sonrasında O’nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak insan ömrünün hızla kısalmaya başladığıdır.

3 A. g. e., Secde Süresi âyet: 5

4 A. g. e., Meâric Süresi âyet: 4

5 A. g. e., Fussilet Süresi âyet: 12

6 A. g. e., Fussilet Süresi âyet: 9

tamamının meydana gelmesi için geçen sürenin tam olarak evrendeki gök cisimlerinin hiçlikten mevcut düzenlerine kavuşuncaya kadar geçen süreye eşit olduğunu da “O, yeryüzünde dağları yükseltmiş, orayı faydalanılacak bir yer hâline getirmiş, orada yaşayacakların ihtiyaç duyacağı rızıkları eşit kuralarla belirlemişti dördüncü günün sonunda”¹ ifadesi teyit etmektedir. İnsanın varlık âlemine dâhil oluşu ise Allah’ın, “Geçen tüm zamanın içinde insan, yakın bir zamana kadar üzerinde konuşulmayan bir şey değil miydi?”² âyetiyle bildirdiği üzere bütün bu sürecin tamamlanmasından çok sonradır. Çünkü O, “Andolsun ki biz ilkin insanı şekil verilebilen kara balçıktan, süzül-müş kupkuru çamurdan yaratmıştık”³ ve “Cinleri de daha önce kül eden ateşin sıcak havasından yaratmıştık”⁴ buyurmaktadır. Allah, iradi hareket kabiliyetine sahip olarak yaratıp melek, cin ve insan olarak isimlendirdiği üç cins varlıktan biri olan meleklerin, “...Allah’ın mâiyetindeki melekler de Allah’a kul olmaktan aslâ rahatsızlık duymazlar...”⁵ ve “...Her zaman O’nun emirlerine uygun davranırlar”⁶ âyetlerinde işaret edildiği üzere Allah’ın mâiyetinde olmaları sebebiyle buldukları hal üzere O’nun emrine karşı gelmeleri söz konusu değildir. Meleklerden çok sonra varlık âleminde gözük-en, yaratılış dokuları ve kabiliyetleri farklı olan cinler ve de sonrasında insanlar, özgür iradeleriyle Allah’ın emrine karşı gelebilme özelliğine sahip olsalar da “Cinleri ve insanları yalnızca bana kulluk etsinler diye yarattım”⁷ âyetinin işaret ettiği üzere, şirk koşmadan yalnızca Allah’ın zâtına kulluk yapma, temel ilkesi üzerine yaratılmışlardır. Zaten şirkin en büyük günah olması da bu temel ilkenin ihlal edilmesinden kaynaklanmaktadır.

“...Kulluğunuz olmazsa rabbim sizi neden önemsesin ki?...”⁸ ifadesi uyarınca onların Allah katında bir değer ifade etmeleri de ancak O’na hakkıyla kulluk yapmaları sayesinde mümkün olmaktadır. Bu arada insanın iradi davranışlarda bulunabilen diğer iki varlıkla aralarındaki en bariz farkın, insanın bizâtihi kendisinin eşyayı şekillendirebilme bilgi ve becerisine sahip olduğunu da hatırlatalım. Üstelik melekleri özel konumlarından dolayı ayrı tutarsak, yeryüzünde insan ve cinler dışında hiçbir canlı bir başka tür üzerinde

-
- 1 A. g. e., Fussilet Sûresi âyet: 10
  - 2 A. g. e., İnsan Sûresi âyet: 1
  - 3 A. g. e., Hicr Sûresi âyet: 26
  - 4 A. g. e., Hicr Sûresi âyet: 27
  - 5 A. g. e., Nisâ Sûresi âyet: 172
  - 6 A. g. e., Enbiyâ Sûresi âyet: 27
  - 7 A. g. e., Zâriyât Sûresi âyet: 56
  - 8 A. g. e., Furkân Sûresi âyet: 77

kendi açıklığını giderme dışında tasarrufta bulunamaz. Bir başka canlıyı eğitemez, kendine hizmet ettiremez, alet üretmez vs. “*Gerçekte kullarımı senin zorlamaman mümkün değildir*”...¹ ifadesi uyarınca İblisin de insanlara ve cinlere vesvese verme dışında bu iki türe bir yaptırım söz konusu değildir. Melekler ve cinler, insanlardaki beceriye sahip olsa da bu konudaki yetenekleri yaratılış aşamasında sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla melekler yalnızca Allah’ın emretmesiyle eşyayı şekillendirebilir. Cinler ise bir insanın tasarrufu altında bulunduğu sürece ancak onun isteğine göre eşyayı şekillendirebilir. Melekler, cinler ve şeytan insan görünümüne de girebilmektedirler ne var ki kendileri bildirmediğçe onların aslında insan olmadıkları anlaşılamaz. “...*Biz de hemen Cebrâil’i ona gönderdik, Meryem’e tam bir fâni olarak göründü*”² ifadesi meleğin insan görünümüne girişini bildirmektedir. “...*Saltanatını elinden almış, tahtına da insan görünümlü birini bırakmıştıktık*...”³ ifadesi de cinin insan görünümüne girişini bildirmektedir. “...*Ben, Rahmân’a oruç adadım, bu yüzden de insan sûretindeki hiç kimseye bugün konuşmayacağım*...”⁴ ifadesinde geçen ve bizim “İnsan suretinde” olarak tercüme ettiğimiz, Arapça metindeki “İnsanımsı” anlamına gelen bir kelimenin kullanılmış olması hem bizzat insanı hem de insan suretine girebilen cinleri ve şeytanı kapsamaktadır. Şunu da hatırlatmadan geçmemek lazım, “*Biz o resûlleri yiyip içmeyen insan görünümlüler olarak meydana getirmedik*...”⁵ ifadesi Allah’ın toplumlarını uyarmaları için görevlendirdiği resûllerin melek olmadıklarını vurgularken, insan suretini alan meleklerin yeme-içme gibi fiillerde bulunmadığını da belirtmektedir.

Allah, yaratmış olduğu varlığın bir kısmı için süreç dahilinde zâtının maddî ve manevî âlem için belirlemiş olduğu kesin yasalarına bağlı değişmez kurallara zorunluluk tespit etmiştir “*Ne güneşin ayı yörüngesinden çıkartması ne de gecenin gündüzü ortadan kaldırması mümkün değildir*...”⁶ ifadesinin açıkça gösterdiği gibi gök cisimlerinin yörüngelerine bağlı kalmaları, ateşin yakması, suyun ıslatması, vb. böyledir. Allah, yarattığı varlığın bir kısmına da bu süreç dahilinde zâtının maddî ve manevî âlem için belirlediği muhtemel şartlara bağlı değişken kurallara serbestlik tespit etmiştir ki maddî ve manevî bakımdan varlıklar arasındaki sebep-sonuç ve etki-tepki

1 A. g. e., İsra Sûresi âyet: 65

2 A. g. e., Meryem Sûresi âyet: 17

3 A. g. e., Sâd Sûresi âyet: 34

4 A. g. e., Meryem Sûresi âyet: 26

5 A. g. e., Enbiyâ Sûresi âyet: 8

6 A. g. e., Yâsîn Sûresi âyet: 40

ilişkileri neticesinde oluşan şeyler bu şekildedir. Mesela gel-git olayının etkileri, suyun buharlaşıp bulutları oluşturarak yağmur-kar-dolu halinde yeryüzüne inmesi, yağmurların yeryüzünde göller ve nehirler oluşmasına sebep olması, madenlerin oluşumu, bitki ve hayvanlarda melezleşme, insanın yeryüzünde tasarrufta bulunması, iklimlerin insan üzerindeki tesiri, samimi duanın yağmur yağmasına sebep olması, günahların insanı kötü etkileyecek olumsuzlukları meydana çıkarması gibi... Allah zâtına özgür iradeyle kulluk yapma teklifini kabul edenler için ise hem kesin yasalarına göre kurallar hem de muhtemel şartlarına göre kurallar tespit etmiştir. Özgür iradeyle kulluk yapma teklifi kabul edenlerin hayatlarını idame ettirmeleri O'nun muhtemel şartlarına göre serbestlik içinde sebep-sonuç ve etki-tepki ilişkilerine göre- dir; ancak ölmeleri, kesin yasalarına göre zorunludur. Onların fikrî, kavli ve fiilî davranışlarının nedenleri O'nun muhtemel şartlarına göre serbestlik içinde sebep-sonuç ve etki-tepki ilişkilerine göre- dir ancak bu davranışlarının sonuçlarından sorumlu olmaları da kesin yasalarına göre zorunluluk içermektedir. Bununla birlikte *“Yedi kat göğü ve gökler gibi yedi katman hâlinde yeryüzünü yaratan, Allah'tır. Allah'ın her şeyi en ince ayrıntısına kadar bildiğini ve Allah'ın her şeyi kurallara bağladığını bilmeniz için bunların aralarındaki etkileşimler de Allah'ın kesinleşmiş yasasına göre gerçekleşmektedir”*¹ ifadesinin de işaret ettiği üzere varlıklar, O'nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak varlık âlemine dahil olup bu doğrultuda sahip oldukları özelliklere uygun olarak birbirleriyle uyum içinde etkileşimde bulunurlarken, insan, içinde bulunduğu varlık âlemindeki mevcut uyumu kural dışı olumsuz davranışlarla bozabilecek kapasitededir.

Mutlak bilgisiyle en doğrusunu yapan, ilmini ve kudretini ortay koyan, *“Allah her canlıyı sudan yaratmıştır. Buna karşın onlardan bazıları sürünmekte, bazıları iki ayağı üstünde yürümekte, bazıları da dört ayağı üstünde yürümektedir...”*² ifadesi, herhangi bir türün bir başka türden meydana gelmediği ve bir üst forma dönüşmediği, her türün yaratılışının farklılığına dikkat çekerken, âyetteki “Su” kelimesinin nekre olarak gösterilmesi, bu özellikleri bildirilen hayvanların kendi cinslerine has spermden meydana geldiklerini, ilk anda benzeş oldukları halde sonrasında çok farklı oluşlarına ve bunun tesadüfen veya gelişigüzel olamayacağına işaret etmektedir. Yaratıcının ilmini ve kudretini göstermesi açısından bitkiler ile de benzer örnekler verilmiştir. *“...Meyvenin çiçekten meyveye dönüştüğü ve olgunlaştığı zamanki farklılığını düşünüp*

1 A. g. e., Talâk Sûresi âyet: 12

2 A. g. e., Nûr Sûresi âyet: 45

*anlamaya çalışın...*¹ ifadesi de elmadan armuda, erikten kiraza, üzümden hurmaya bütün bitkilerde çiçek meyveye dönüştüğünde toplu iğne başı kadar yeşil bir top gibi olan ürünlerin, olgunlaştıklarında renklerinin, kokularının, tatlarının, görüntülerinin birbirlerinden farklı bir hale gelişlerine ve bunların da tesadüfen veya gelişigüzel olamayacağına işaret etmektedir. “*Kâfirler, göklerin ve yeryüzünün bitişik olduğunu, daha sonra bizim onları ayırdığımızı ve bütün canlıları da sudan yarattığımızı hiç mi düşünmediler?...*”² ifadesindeki “Su” kelimesinin mârife olarak gösterilmesi ise bütün canlı mahlukata verilen hayatın Allah tarafından, tek bir ilah tarafından verildiğini vurgulamakta, “Yaratma” fiilinin “Biz” kapsamlı olması da daha önce belirttiğimiz gibi canlı hale gelmenin, Allah’ın koyduğu kurallar çerçevesinde Cebrail (a.s.)’a verilen görev dahilinde gerçekleştiğini göstermektedir. Ayrıca, “...*O, orada her türlü canlıyı yaratıp yaydı...*”³ ifadesinde “Çoğalttı” anlamına gelecek bir kelime yerine özellikle “Yaydı” anlamına gelen kelimenin kullanılmasından da net bir şekilde anlaşılacağı üzere, Allah ilmini ve kudretini ortaya koymak için her canlı türünü zâtının mutlak takdirine göre ayrı ayrı, o canlıya has özelliklerle yaratmıştır; dolayısıyla türler arası geçişe sebep olacak bir evrim söz konusu değildir. Hatta bu düşüncenin tam aksine canlı türler arasından bir üst türe geçiş olmamakla birlikte, bir alt türe ani biçim değişimi (deformasyon) ya da ani nitelik değişimi (mutasyon) sebebiyle geçiş söz konusudur. Böyle ani biçim değişimi konusunda Allah insanları ikaz da etmiştir “*Daha sonra onu en kötü biçimli cehennemliklere dönüştüreceğiz.*”⁴ Bu ikaza aldırış etmeyenler bu dünya hayatında da böylesine benzer, ani bir nitelik değişimine maruz kalmışlardır. “*İsrâiloğulları’ndan inkâr edenler, Dâvud’un ve Meryem’in oğlu İsa’nın ağzından çıkan sözlerle lânetlendiler*”⁵ ifadesinin de açıkça belirttiği gibi onlar “...*Allah’ın lânetlediği ve gazap ettiklerinden, maymuna, domuza dönüştürdüğü...*”⁶ kimselerdir.

Sözün özü, “...*O her şeyi yaratan, her yarattığını en uygun özelliklerle meydana getirendir*”⁷ bu yüzden de artık “...*O’nun yoktan nasıl yarattığını düşünüp anlamaya çalışın!*...”⁸

-
- 1 A. g. e., Enâm Sûresi âyet: 99
  - 2 A. g. e., Enbiyâ Sûresi âyet: 30
  - 3 A. g. e., Lokmân Sûresi âyet: 10
  - 4 A. g. e., Tîn Sûresi âyet: 5
  - 5 A. g. e., Mâide Sûresi âyet: 78
  - 6 A. g. e., Mâide Sûresi âyet: 60
  - 7 A. g. e., Furkân Sûresi âyet: 2
  - 8 A. g. e., Ankebût Sûresi âyet: 20

MADDÎ VE MANEVÎ ÂLEMİN YASALARI

“...*Elbette ki Allah her şeyi kurallara bağlamıştır*”¹ ifadesi uyarınca Allah, varlık âlemini yaratmayı murat ettiği ilahi süreçte, maddî ve manevî âlem için kesin yasalarına göre değişmez olan kuralların zorunluluğuna ve belirlediği muhtemel şartlara göre değişken olan kuralların serbestliğine bağlı olarak gerçekliğin meydana gelmesini ve gerçeklik haline gelenlerin de sayısız ihtimalleri ve çözümleri ihtiva eden bu kurallar çerçevesinde birbirleriyle fitrî uyum içinde etkileşime girmelerini takdir etmiştir; böylelikle gök cisimlerinin birbirlerine karşı durumları, yeryüzündeki ekolojik dengenin varlığı gibi iyi, güzel, faydalı ve düzenli olan şeyler meydana gelmektedir. Neticede “...*Rahmân'ın yarattığında hiçbir uyumsuzluk göremezsin...*”² Ne var ki özgür iradeye sahip olarak yaratılanlar, bu doğrultuda yaratılmalarına karşın “*Başınıza her ne iyilik gelirse Allah'tandır. Başınıza her ne kötülük gelirse de kendinizdendir...*”^{3*} âyetinde açıklandığı üzere onların, Allah'a karşı kulluk görevlerinden uzaklaşıp diğer varlıklar karşısındaki fikrî, kavî ve fiilî kural dışı davranışlarından kaynaklanan olumsuz etkileşimleriyle varlık âlemindeki bozulan fitrî uyum sebebiyle kötü, çirkin, zararlı ve dağınık olan şeyler meydana gelmektedir. Buna rağmen mutlak iyi olan Allah'ın bütün yaratıkları için iyiyi ve güzeli murat etmesinden dolayı söz konusu etkileşimlerdeki fitrî uyumun tamamen ortadan kalkıp da bunun sonucunda insanların topluca azâba uğramaması için O, genelde insanlar ve özelde müminler için manevî âlemin kurallarına bağlı olarak meydana gelecek olan ayrıcalıklar tespit etmiştir. Neticede, “...*Allah'ın sizin imanınıza ihtiyacı yoktur fakat O kullarının küfre dalıp da azâba uğramalarından hoşlanmaz...*”⁴ Bundan dolayıdır ki “...*Allah'ın emirlerine uyup azâbından kaçınanlar kendilerine*

1 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 109

2 A. g. e., Mülk Sûresi âyet: 3

3 A. g. e., Nisâ Sûresi âyet: 79

* Kendinizdendir ifadesi bazen ferdi, bazen toplumu bazen de insanlığı işaret etmektedir.

4 A. g. e., Zümer Sûresi âyet: 7

şeytandan vesvese geldiğinde, Allah'ın emirlerini ve azâbını hatırlayıp O'na sığınurlar. Nihâyetinde vesvesenin yok olduğunu görürler”¹ âyeti doğrultusunda, manevî âlemin kurallarına bağlı olarak Allah'a hakkıyla kulluk etmenin hem fizikî hem de manevî olumsuzluklara karşı sağladığı bir koruma mevcuttur. Bu durum, fizikî olumsuzluklara karşı maddî âlemin kurallarına bağlı olarak şemsiyenin yağmura veya paltonun soğuğa engel olmasıyla kişinin ıslanıp üşümekten ve de hasta olmaktan korunması gibidir.

Ne var ki insan nankörlük etmekte, olumsuz düşüncelere sarılmakta, haset etmekte, hainlik yapmakta, başkalarını kışkırtmakta, iftira atmaktadır. Bu tür fiillerin sonucunda kendisinin veya başkasının bir felakete maruz kalacağı davranışlarda bulunup haddi aşmasına sebep olacak günahlar işlemektedir. Kendisinin veya başkasının bereketten mahrum kalmasına, soy ve mal bakımından sıkıntı çekmesine sebep olmaktadır. Bu şekilde aykırı isteklere tabi olarak etkileşim içinde olduğu varlıklara karşı fitrata uygun olmayan fikrî, kavli ve fiilî davranışlarla olumsuz sonuçlara yol açmaya devam etmektedir. Oysaki “...İman edip küfrünüzden dolayı rabbinizden af dileyin. Sonra da tövbe edip dosdoğru O'na yönelin ki size bereketli yağmurlarını göndersin, soyunuzu ve malınızı çoğaltsın...”² ifadesi, O'nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak insanın söz konusu olumsuz sonuçlardan kurtulmak için yapması gerekenin fitrata uygun fikrî, kavli ve fiilî davranışlarda bulunması gerektiğine işaret etmektedir.

İnsanın bedeni, yemeden içmeden mahrum kaldığında nasıl ki fizikî ve manevî olumsuzluklara maruz kalıyorsa, nefsi de vesveselerle aykırı isteklerin denetimine girip Allah'a hakkıyla kulluk yapmaktan uzaklaştığında insan hem bedenî hem de nefsî bakımdan fizikî ve manevî olumsuzluklara maruz kalmaktadır. Buna mukabil “...Onlar iman ettiklerinde, dünya hayâtında başlarına gelmek üzere olan aşağılayıcı azâbı üzerlerinden kaldırmış ve onları ömürlerinin sonuna kadar dünya nimetlerinden faydalandırmıştı”³ ifadesi uyarınca fitrata uygun fikrî, kavli ve fiilî davranışların neticesi her zaman olumlu olmaktadır. Fakat malum olduğu üzere yapımı yıllar süren bir binanın bir anda yıkılışı, büyümesi yıllar süren bir ağacın kısa bir sürede kesilmesi gibi olumsuz olan kısa zamanda gerçekleşirken iyinin oluşumu zaman almaktadır. Bu yüzden insan olumsuz sonuçlardan kurtulmak için aceleci beklentiler içinde olmamalıdır. Acelede telaş vardır ve telaş,

1 A. g. e., Ârâf Süresi âyet: 201

2 A. g. e., Hûd Süresi âyet: 52

3 A. g. e., Yûnus Süresi âyet: 98

aksaklıklara sebep olup zamanın kısalmasından ziyade uzamasına yol açar. Diğer taraftan manevî âlem söz konusu olduğunda insan, Allah'ın ne kesin yasaları ile muhtemel ve değişken kuralları arasındaki etkileşimi ne de kurallarının zorunluluğu ile onların serbestliği arasındaki etkileşimi ve ne de bu etkileşimlerle kuşatılan insanın bu konudaki payını tam olarak kavrayamayacağı için fitrata uygun fikrî, kavli ve fiilî davranışlarda bulunup iyi şeylerin olması beklentisi içindeyken, anlık durumlara göre değerlendirmelerde bulunması da onun anlayış kıtlığına işaret etmektedir; çünkü "...Hoşunuza gitmeyen şey sizin yararınıza olabilir ve hoşunuza giden şey de sizin zararınıza olabilir..."¹ ifadesinin de işaret ettiği gibi iyiye ve güzele yönelik olarak bir süreç dahilinde meydana gelecek olan gerçekliği bir bütün haline getirecek aşamaların, bazen iyi bazen de kötü sonuçlar doğuracağına dair izlenimler vermesi mümkündür. "Şüphesiz, çekilen güçlüğün yanı başındadır kolaylıklar"² ifadesi aynı zamanda her kolaylığın yanı başında bir güçlüğün olduğunu da işaret etmektedir. Kur'an'da özellikle Yusuf (a.s.) ve Musa (a.s.)'in hayatlarından kesitler sunan âyetlerde bu net bir şekilde görülmektedir. O'nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak insan açısından bu dünya hayatı, çevresel etkenler ve kişisel fikrî, kavli ve fiili davranışlar sonucu oluşan olumlu ve olumsuz etkileşimlerle şekillenmektedir. Bu konuyla ilgili örnekleri, çevresine dikkatli bakan her insanın görebilmesi mümkündür.

Allah Kur'an'da, "...Bizim adâletimize uygun olan, müminlere yardım etmektir"³ buyurmakla, özgür iradeyle kulluk yapanlardan mümin olanlara özellikle ayrıcalık gösterdiğini vurgulamaktadır. Aslında özgür iradeyle kulluk yapanların yaptıkları bazı kötülükler sebebiyle belaya uğramaları, Allah'ın onlara ayrıcalık tanınmasından dolayıdır. "...Biz de tövbe edip Allah'a yönelsinler diye işledikleri günahların bazı olumsuzluklarını kendilerine yaşıttırıyoruz."⁴ ve "...onların bazı günahlarından dolayı başlarına gelecek musibeti Allah'ın dilediğini bil!..."⁵ ifadelerinin vurguladığı gibi bu şekildeki cezalar, O'nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak haddi aşmamış olan insanların ebedi azâba uğramadan önce hatalarından dönüp günahlarına tövbe ederek kendilerine çeki düzen vermesi için bir uyarıdır.

1 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 216

2 A. g. e., İnşirâh Sûresi âyet: 5

3 A. g. e., Rûm Sûresi âyet: 47

4 A. g. e., Rûm Sûresi âyet: 41

5 A. g. e., Mâide Sûresi âyet: 49

Fakat birçok kişi, hatalarını kabullenip tövbe etmek yerine kendini temize çıkarma peşine düşerek bu gerçekliğin sebebinin çevresel etkenler olduğunu iddia eder. Böylelikle onlar, O'nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak tevhidî imanla Allah'a hakkıyla kulluk edip üzerine düşeni yerine getirdiğinde, yani her ne iş yapıyorsa onun hakkını verdiğinde, her zaman diğerlerine üstün gelecek olduğu halde, bu gerçekliğin şuuruna varıp üzerlerine düşeni yerine getirmekten kaçınırlar. Bunun yerine, Allah'ı bir kuklacı gibi tasavvur ederler ve manevî âlemin yasalarının nasıl çalıştığını veya nasıl etkide bulunduğunu kavrayamadıkları için yasalara bağlı olarak meydana gelen şeyleri izah ederken sadece Allah'a izafe edilen, "Allah yazmış", "Öldürmeyen Allah öldürmez", "Allah denk getirdi" gibi basmakalıp sözlere sığınır veya mahiyetini kavrayamadıkları duaya sarılıp avunurlar. Oysa ki duanın gerçekleşmesi ancak kişinin kibirden uzaklaşıp Allah'ın karşısında kendi aczini en yüksek seviyede kabul ve itiraf ederek, tevhidî iman konusundaki O'na olan bağlılığını samimi bir şekilde ibadet ve muamelat alanlarında da ortaya koymasıyla ve arzu edilen şeyin gerçekleşmesi için üzerine düşenleri yerine getirecek çabayı sarf etmesiyle mümkündür.

O'nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak başa gelen musibetler, insanın haddi aşımaması ya da resûller döneminde olup olmaması gibi değişken özelliklere de sahiptir. Resûller döneminin devam ettiği süreçte insanlar, mucizelere rağmen haddi aşmışlarsa inkârıyla kişinin helakini gerektiren mucizelerin ardından gelen azâba uğramaları şart iken resûller dönemi bittikten sonraki süreçte haddi aşanların başlarına musibet gelmesi, "...Ben senden hem daha zenginim hem de oğullarımın çokluğu sayesinde daha güçlüyüm..."¹ ve "...'Bu zenginlik sadece benim özel bilgim ve kabiliyetimle olan bir şeydir?...'"² ve "En büyük rabbiniz benim'..."³ şeklinde kibirlerini dillendirmedikleri sürece söz konusu değildir. Özellikle resul-ler dönemi sonrasında, "İtaatsizliğin devamında ise yoksulluk ve ızdırap yerine mal ve nüfusça çoğalana kadar sağlık ve zenginlik vermiştik..."⁴ ifadesinin de işaret ettiği üzere musibetlerin başa gelmesi, O'nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak genelde haddi aşana kadardır. Haddi aştıktan sonra onlar için söylenecek tek şey "Kendilerine verdiğimiz

1 A. g. e., Kehf Sûresi âyet: 34

2 A. g. e., Kasas Sûresi âyet: 78

3 A. g. e., Nâziât Sûresi âyet: 24

4 A. g. e., Ârâf Sûresi âyet: 95

imkânlarla ve nimetlere nankörlük ederek yiyip içip arzu ettikleri gibi yaşasınlar(!)...” buyruğudur. Kur’an’ın işaret ettiği haddi aşma durumu; şirk koşturmak, cinayet işlemek, ahlaki olmayan davranışlarda bulunup günaha dalmak değildir; çünkü bütün bu sayılan günahlardan tövbe edip iman sahibi olarak doğru yola ulaşmak mümkündür. Haddi aşmak; günahlarda ısrar etmekle beraber kişinin aykırı istek ve davranışlarıyla ilahlık iddiasında bulunması, İslam’ın değerleriyle alay edip onları küçümsemesi, Müslümanlara hakaret edip onları aşağılaması ve fırsat bulduğunda onlara eziyet etmesidir. Diğer taraftan *“Allah’ın koyduğu kanuna göre, inkârda haddi aşanların bilinçleri körelir, kulakları tıkanır ve gözleri kapanır gerçek karşısında...”*² ifadesi de sanki Allah engelliyormuşçasına, haddi aşanların hatalarından ders alıp kendilerini düzeltmelerinin imkânsız olduğuna işaret etmektedir. Bu yüzden de Allah, *“Ey ümmî nebî! Gerçek şu ki o yobaz kâfirleri uyarıp uyarmanın arasında hiçbir fark yoktur. Onlar iman etmezler”*³ buyurmuştur. Artık onların bu dünya hayatındaki yaşantıları sadece inkârlarını arttırmaktadır ve *“...O yalnızca günahlarını çoğaltmaları için onlara süre vermektedir.”*⁴

Şüphesiz ki insan, maddî âlemi gözlemleyerek bilgi edinmiş, doğayı ve doğada meydana gelen olayları yorumlamış, ihtiyaç duyduğu konulara karşı önlemler almaya çalışırken maddî âleme bağlı kurallardan istifade etmenin yollarını bulup yağmur ve rüzgâra karşı barınaklar edinme, suyun kaldırma gücünü öğrenip su üstünde gidebilecek vasıtalar yapma ve benzeri pek çok konuda doğayla olan etkileşimini fitrî uyum içinde sürdürmüştür. Bazen de manevî âlemin yasalarıyla daimî etkileşim içinde olan maddî âlemin yasalarıyla inatlaşıp kural dışı davranarak zımnen ilahlık iddiasıyla doğaya hükmetmeye çalışmış; çevre kirliliği, iklim değişikliği gibi olaylara sebep olacak tarzda doğayla fitrî uyum içinde olan etkileşimini bozmuş ve neticede sellere, depremlere, verimsiz topraklara, yoksulluklara, kirli sulara, hastalıklara vs. sebep olmuştur. Elbette ki insan maddî âlemi gözlemlediği gibi manevî âlemi gözlemleyecek durumda değildir ve bu yüzden de aynı şekilde onun hakkında kesin bilgi edinmesi söz konusu olmamaktadır. İnsanın manevî âlemin kurallarını anlayabilmesi, bu kuralları koyan yaratıcının bu konudaki işaretlerine kulak vermesiyle ancak bir nebze mümkün olmaktadır. Bu işaretlere göre insan sadece fitrat üzere kalabildiği sürece bu kurallardan olumlu bir şekilde istifade edebilmektedir. Şüphesiz ki başa gelen

1 A. g. e., Rûm Sûresi âyet: 66

2 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 7

3 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 6

4 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 15

musibetlerin sebebi bazen çevresel etkenlerle kural dışı kişisel etkileşimler, bazen de çevresel etkenlerle kural dışı toplumsal etkileşimlerdir. Bu yüzden de manevî âleme âit kurallardan kişisel ve toplumsal olarak istifade edebilmek veya onlara bağlı olarak bir zarara uğramak, "...Allah'ın, zâtının emirlerine uyup azâbından kaçınanlara yardım etmekte olduğunu da bilin!"¹ ifadesinin de işaret ettiği gibi insanın Allah'a karşı yapması gereken kulluğunu hakkıyla yerine getirmesine bağlıdır. Bu durumun aksine fikrî, kavli ve fiilî davranışlarla insanların manevî âleme âit kurallarla olumsuz bir etkileşim sürecine girmesi sonucunda "*İnsanların işledikleri günahlardan dolayı karada ve denizde yozlaşma baş gösterdi...*"² ifadesi uyarınca kendilerinin sebep olduğu ve sonucunda zarar görecekları fitrî uyumsuzluklar meydana çıkmaktadır. Çünkü O'nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak insan davranışlarının, manevî âlem açısından olumlu ya da olumsuz olmasına göre maddî âlemdeki karşılığı olumlu ya da olumsuz olduğu gibi insan davranışlarının maddî âlem açısından olumlu veya olumsuz olmasına göre manevî âlemdeki karşılığı da olumlu ya da olumsuz olmaktadır. Gerek nefis-beden ilişkisi gerekse insanın çevresel etkenlerle ilişkisi, etki-tepki ve sebep-sonuç ilişkisini içermektedir. Bunun sebebi de nefis-beden birlikteliğinin birbiriyle olan belirsizlik içindeki etkileşimi ile insanın fikrî, kavli ve fiilî davranışlarının çevresel etkenlerle olan doğrudan veya dolaylı etkileşiminin, kaçınılmaz şekilde birbirleriyle bağlantılı olması ve birbirleri üzerinde yadsınamaz etkilere sahip olmalarıdır.

Allah'ın varlığını görmezden gelen insan ise meydana gelen gerçeklikler konusunda zaten söz konusu şeyin O'nun manevî âlem için tespit ettiği kesin yasalarının zorunluluğuna ve muhtemel şartlarının değişkenliğine bağlı oluşunu yok saymakta ve sadece kendi algısına göre olan maddî âlemin yasalarına bağlı olarak bir açıklama bulma çabasıyla "kaos teorisi", "kelebek etkisi" gibi yorumlarla bazı olayların kozmik karmaşa veya doğal nedensellik sonucu ve hatta rastlantısal olduğunu varsaymaktadır. Gerçek şu ki manevî âleme âit kurallar neticesinde maddî âlemde etkisi görülen fakat maddî âlemin insanlar tarafından bilinen kurallarına uymayan davranışlar ve olaylar için tesadüf deme kolaycılığı aslında ilahlık iddiasındaki insanın kavrayamadığı için yok saydığı maddî ve manevî âlem arasındaki etkileşimleri ve belirsiz oluşumları, rastlantısal olarak kabul edip benimsemesidir.

1 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 194

2 A. g. e., Rûm Sûresi âyet: 41

Allah inancı olan bir insan için varlık âlemi, ilahi nizama bağlıdır. O'nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak, soyut veya somut hiçbir şey rastlantısal değildir. Bu yüzden de meydana gelen herhangi bir şeyin esasını bilmeden görünüşüne bakarak onun hakkında bir yargıda bulunmak yanlış kararların alınmasına sebep olur. Allah "...Hoşunuza gitmeyen şey sizin yararınıza olabilir ve hoşunuza giden şey de sizin zararınıza olabilir..." ikazıyla insanın, bütün gerçekliği tam olarak kavraması için maddî ve manevî âlem arasındaki etkileşimlerin dikkate alınması gerektiğine işaret etmektedir. Mesela "...gemi denizde çalışan yoksul insanlara âitti..."² ifadesindeki geminin kusurlu hale gelmesiyle onlara âitliğinin devam etmesi, o yoksul insanların alın terleriyle helal rızık peşinde olmalarının, O'nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara uygunluğu sebebiyledir. "...Duvarın altında onlara âit bir define vardı..."³ ifadesindeki definenin duvarın onarılmasıyla çocuklara âitliğinin devam etmesi, onların Allah'ın rızasını kazanmış bir babanın yetimleri olmalarının, O'nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara uygunluğu sebebiyledir. "Ergene gelince, onun ana-babası mümindir..."⁴ ifadesindeki onların mümin olma halinin devam etmesi de küfre saplanıp da ebeveynlerine "...Her ikinize de yuf olsun!"⁵ diyen ve "...buldukları yeri yozlaştırmaya..."⁶ çalışanlardan olan ergenin öldürülmesinin, O'nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara uygunluğu sebebiyledir.

"Ey iman edenler! O gün siz, vâdinin berisindeydiniz, kâfirler ise vâdinin ötesindeydi ve kervan da sahil tarafında, size yakındı. Şâyet onlarla bu şekilde toplanmak için sözleşseydiniz, kesinlikle buluşma vakti ve yeri konusunda anlaşmazlığa düşerdiniz. Fakat gerçekleşecek olan Allah'ın kesinleşmiş yasasına göre olacağı için bu şekilde toplandınız..."⁷ âyetinde maddî âleme âit yasaların manevî âlem ile ilişkisine güzel bir gönderme vardır. "...O, vahyettiği hükümlerle tevhidî yerleştirmek ve küfrü gidermek istiyordu."⁸ Bu yüzden de O'nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak müminleri veya kâfirleri bu seferden alıkoyacak birçok etken, her iki tarafın

1 A. g. e., Bakara Süresi âyet: 216

2 A. g. e., Kehf Süresi âyet: 79

3 A. g. e., Kehf Süresi âyet: 82

4 A. g. e., Kehf Süresi âyet: 80

5 A. g. e., Ahkâf Süresi âyet: 17

6 A. g. e., Mâide Süresi âyet: 33

7 A. g. e., Enfâl Süresi âyet: 42

8 A. g. e., Enfâl Süresi âyet: 8

fikrî, kavlî ve fiilî davranışları neticesinde zail olmuş, böylelikle söz konusu mevzilenme ve dizilim gerçekleşmiştir. “...üstüne basa basa, ‘Ben bunu yarın yapacağım’ deme”,¹ “Ancak Allah dilerse yaparım de...”² ifadeleri de Allah’ın maddî ve manevî âlem için tespit ettiği yasalar söz konusu olmaksızın ne böyle bir durumun ne de başka türüsünün denk gelmesinin imkânsızlığına işaret etmektedir. Şüphesiz ki yeryüzünde gerçekleşen her şey yalnızca insanın görüp bildiği fiziki âlemin şartlarına ve sahip oldukları becerilerine göre gerçekleşmemektedir; çünkü özgür irade ile alınan doğru veya yanlış kararların ya da kişinin en basit isteklerin gerçekleşmesi, insan davranışlarına etki eden O’nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak çevresel etkenlerin ve insanların birbirleriyle etkileşiminin sonuçlarına göre şekillenmektedir. Mesela; insan ertesi sabah kalkıp bulunduğu şehirden bir başka şehre gitmek istediği halde o sabah, yatağından kalkamayacak kadar hasta olabilir. Bir yakınının vefat haberi geldiği için onunla ilgilenmesi gerekebilir. Aniden ortaya çıkan bir sivil itaatsizlik sebebiyle gidilecek vasıta bulamayabilir. Bir doğal afet sebebiyle o şehre gidilebilecek olan yolların tümü kapanabilir....

---

1 A. g. e., Kehf Sûresi âyet: 23

2 A. g. e., Kehf Sûresi âyet: 24

MELEKLER

Melekler “...O’nun seçkin kullarıdır sadece”.¹ Meleklerin ve cinlerin gündelik yaşantıları veya kendi cinslerinin birbirleriyle ilişkileri hakkında kapsayıcı bir bilgiye sahip olunmasa da “*Hem de biz insanların ve cinlerin Allah hakkında aslâ yalan söylemeyeceğini zannederdik*”² ifadesinden cinlerin de insanlar gibi mâ lâ-ya’nî ile meşgul olabilecek kabiliyette oldukları anlaşılmaktadır. Buna karşın “*Biz öylesine oyalanmak isteseydik bize özgü bir şekilde oyalanırdık. Biz böyle şeyler yapmayız*”³ ifadesinin, meleklerin görevlerini ifa edişlerini kapsayacak şekilde “Biz” kelimesiyle açıklanması, melekleri bu tür mâ lâ-ya’nî davranışlarla meşgul olmaktan istisna etmiştir. Üstelik de Allah, melekleri varlık âlemine öncelikle dahil edip görevlendirmiş ve “*O, melekleri en yüksek mertebeye yükselten varlık tasarımıının sahibidir...*”⁴ ifadesinde belirtildiği gibi onların varlık âleminin en değerlileri olmalarını takdir etmiştir. Allah, zâtının birliğine hakkıyla iman edip günahattan uzak duran ve kendilerinin rableri olduğunun yakînen bilincinde olan meleklerle, zâtının maiyetinde bulunma lütfunu ihsan etmiştir. Dolayısıyla melekler günah işleyemez varlıklar değildir; ancak “*Bilirler ki içlerinden biri, ‘O’nun hâricinde ben de ilâhım’ derse bu durumda biz hemen onu cehennem ile cezâlandırırız...*”⁵ ifadesi uyarınca, Allah hakkındaki yakîn bilgileri, onları günah işleme varlıklar haline getirmiştir. Öyle ki “...Onlar Allah’tan korktukları için kendilerine tapınılmasından endişe içindedirler”⁶ ve “...O’nun merhamesini umarlar, azâbından korkarlar...”⁷ Bu durum, tıpkı “*Kesinleşmiş yasa-mıza göre azap geldiğinde Hûd’u ve beraberindeki îman edenleri gösterdiğimiz doğru yolda oldukları için kurtardık. Biz onları kıyâmet gününün gittikçe*

1 A. g. e., Enbiyâ Sûresi âyet: 26

2 A. g. e., Cin Sûresi âyet: 5

3 A. g. e., Enbiyâ Sûresi âyet: 17

4 A. g. e., Mü’min Sûresi âyet: 15

5 A. g. e., Enbiyâ Sûresi âyet: 29

6 A. g. e., Enbiyâ Sûresi âyet: 28

7 A. g. e., İsrâ Sûresi âyet: 57

daha da şiddetlenecek olan azâbından da kurtardı¹ ifadesinde işaret edilen ve kâfirlerin uğradığı azâba gözleriyle şahit olan o müminlerin kendilerini azâba sevk edecek fiilleri ölünceye kadar yapamaz duruma gelip cehennem azâbından kurtulmuş olmaları gibidir.

“...sorumlu melekler sert ve tâvizensizdir, Allah’ın kendilerine emrettiklerine âsla karşı çıkmazlar ve kendilerine ne emredilirse onu yaparlar”² ifadesi uyarınca melekler, Allah’ın kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak meydana gelen gerçekliği, *“(Andolsun) Hemen görevlerinin başına koşan meleklerle”³* ve *“(Andolsun) Ardından emredildikleri işleri düzenleyen meleklerle!”⁴* âyetlerinin de vurguladığı gibi yönetmek, denetlemek ve korumakla görevlidirler.

“O gecede dînî ve dünyevî her işin durumu mutlak bilgiyle en doğru şekilde sınıflandırılır”⁵ ve *“O gece, rablerinin belirlediği şartlara göre melekler ve Cebrâil, görevlerinin her birini yerine getirmek için bölük bölük inerler”⁶* âyetlerinin işaret ettiği üzere Allah, dönemsel olarak mutlak ilmiyle varlık âleminde yakın gelecekte vuku bulacak şeyler hakkında melekleri gerektiği kadar bilgilendirip görevlendirir. Meleklerin denetlemekle yükümlü oldukları varlıklar, varlık tasarımı aracılığıyla varlık âlemine bir süreçle dahil oldukları için meleklerin sorumlu oldukları konular tedrici bir şekilde genişlemektedir. *“...Bizden her birinin de emredildiği görevleri ve görev yerleri vardır”⁷* diyen meleklerin bu ifadeleri hem aralarında bir görev paylaşımı olduğunu hem de *“Meleklerin konuşmalarının hiçbirine kulak veremez...”⁸* ifadesi ile kendi aralarındaki konuşmaların bir hoş sohbetten ziyade yakın gelecekte ortaya çıkacak olaylarla ilgili kendilerine verilen görevlerin paylaşımı ve bunların ifası hakkında olduğunu vurgulamaktadır. *“(Andolsun) İş bölümü yapan meleklerle!”⁹* âyetinde de meleklerin görevlerinin ve görev paylaşımının önemine işaret edilmektedir. Allah Kur’an’da, bir kısım meleklerin bazı görevlerini özellikle insanlarla ilgili olanlarını bize bildirmektedir. Bu görevlerden bazısını şöyle sıralamak mümkündür: *“...onlardan*

1 A. g. e., Hûd Sûresi âyet: 58

2 A. g. e., Tahrîm Sûresi âyet: 6

3 A. g. e., Nâziât Sûresi âyet: 4

4 A. g. e., Nâziât Sûresi âyet: 5

5 A. g. e., Duhân Sûresi âyet: 4

6 A. g. e., Kadir Sûresi âyet: 4

7 A. g. e., Sâffât Sûresi âyet: 164

8 A. g. e., Sâffât Sûresi âyet: 8

9 A. g. e., Zâriyât Sûresi âyet: 4

sekizi rabbinin varlık tasarımını taşımaktadır üzerlerinde”¹ şeklindeki ifadeye göre varlık tasarımının işleyişini şeytanî cinlerin müdahalesine karşı koruyup kollamak. “...melekler onlara sorar, ‘Dînî emirlerin hangilerini yerine getirdiniz?’ Onlar da ‘Biz bu topraklardaki ezilenlerdik, hiçbirini yerine getiremedik’ derler...”² şeklindeki ifadeye göre cehennemlikleri günahlarıyla yüzleştirmek. “...O, her hâlinizi kaydeden melekleri üzerinize gönderir. Daha sonra sizden birinin ölüm anı geldiğinde, görevlerini kusursuz yapan melek elçilerimiz onun nefsini çekip alırlar”³ şeklindeki ifadeye göre insanları ve cinleri gözetleyip onların günahlarını ve sevaplarını kaydetmek, ölüm sonrasında nefisleri hesap gününe kadar kalacakları yere götürmek. “...biz onların şüphe etmekte oldukları azap ile geldik sana,”⁴ şeklindeki ifadeye göre resûller döneminde tevhide imana sahip olanların neredeyse yok olacakları noktada, iman edenlere karşı olanları helak etmek. “Biz o ateşin sorumluları olarak yalnızca melekleri atadık...”⁵ şeklindeki ifadeye göre cehennemle ilgili görevle yükümlü olmak. “...Ardından da melekler, müminleri gayrete getirmiş...”⁶ şeklindeki ifadeye göre bütün kalbiyle iman edenleri hayra teşvik edip şeytanın vesvesesinden korumak...

“...Biz de hemen Cebrâil’i ona gönderdik, Meryem’e tam bir fâni olarak göründü”⁷ ifadesinin bildirdiği gibi melekler insan suretine girebilirler ancak beden ile ilişkileri, nefsin bedenle ilişkisi gibi değildir; çünkü onların insan suretine girmeleri bedene nüfuz etme şeklinde değil, bir elbiseymiş gibi bedenle örtünme şeklindedir. Bundan dolayıdır ki melekler, “Sonra da onların yeme-işlerinden dolayı içine bir korku düştü...”⁸ âyetinde de işaret edildiği üzere ne acıkma, susama gibi bedenî bir ihtiyaç duyarlar ne de göründükleri bedeninin zaaflarından ya da zafiyetlerinden etkilenirler.

“O’nun emirlerini buyurduğu mevkiye melekler ve Cebrâil süresi elli bin yılı kapsayacak bir günde yükselip çıkar”⁹ ifadesinden anlaşılacağı üzere insanoğlunun içinde yaşadığı zaman ile onların içinde yaşadığı zaman da nitelik ve nicelik bakımından çok farklıdır. Aynı zamanda “Onun ardından

1 A. g. e., Hâkka Süresi âyet: 17

2 A. g. e., Nisâ Süresi âyet: 97

3 A. g. e., Enâm Süresi âyet: 61

4 A. g. e., Hicr Süresi âyet: 63

5 A. g. e., Müddesir Süresi âyet: 31

6 A. g. e., Enfâl Süresi âyet: 12

7 A. g. e., Meryem Süresi âyet: 17

8 A. g. e., Zâriyât Süresi âyet: 28

9 A. g. e., Meâric Süresi âyet: 4

*gökyüzünden bir ordu indirmedik halkının üzerine, indirecek de değildik.*¹ ve *“Yalnızca korkunç bir nârâ yakaladı onları, nihâyetinde de sönmüş küle döndüler”*² ifadesi onların yeteneklerinin de insanların yetenekleriyle hiç mukayese edilemeyecek bir seviyede olduğunu göstermektedir. Kur’an’da, bir yeri azabâ uğratmak için birden fazla meleğin görevlendirildiğine işaret eden âyetler sadece orada işlenen günahların büyüklüğünü ifade etmek içindir. Meleklerin bu ayrıcalıklı ve üstün durumlarına rağmen Allah ne onlarla ne herhangi bir varlıkla sohbet eder ne de mutlak ilmine onları ortak eder. O her an her şeyi geçmiş ve gelecek olarak mutlak ilmiyle bilir ve gerek melekleri gerekse resûlleri vahiyle gerektiği kadar bilgilendirir. Bu bilgilendirme doğrultusunda yapmaları gerekenleri de onlara emreder. Zaten İblis’in de *“...Onların diriltilecekleri güne kadar bana süre versen...”*³ diyebilecek bir bilgiye sahip olması, Allah’ın yaratacağı insan hakkında melekleri bilgilendirmesi esnasında öğrendiklerinden dolaydır. Şüphesiz ki Allah, yaratılış sürecinde insan ile birlikte ortaya çıkacak yeni durumlarla ilgili görevlerini meleklerle bildirmek ve o konuyla ilgili gerçekleri onlara açıklamak için *“...Ben, yeryüzünde sizin yerinize orada yetki sahibi olacak birini mutlaka yaratacağım...”*⁴ buyurmasının ardından, insan tarafından ortaya çıkabilecek kesin veya muhtemel her durumla ilgili olarak onları bilgilendirmiştir. Meleklerin Allah’tan edindikleri insan hakkındaki tüm bilgilere rağmen *“...orada kargaşa ve yıkıma neden olacak, ölüme sebep olacak olanı mı yaratacaksın!...”*⁵ ifadesiyle onların insan hakkında yalnızca insanın olumsuz özelliklerinden bahsedip onun olumlu yanlarını bilmiyormuş gibi bu konuda sessiz kalıp şaşkınlık göstermeleri karşısında Allah, *“Âdem’e yarattığı bütün varlığı kavram olarak öğretti...”*⁶ ve böylelikle meleklerin insan hakkında dile getirmedikleri gerçeği ortaya koyup ardından da *“...açıkladıklarınızı da gizlemekte olduklarınızı da bilirim”*⁷ buyurarak melekleri kınamış ve onlara *“...Âdem’e secde edin...”*⁸ buyurmakla onların kınanışlarını bu tür bir fiil ile somutlaştırmıştır. Onlar da bu emre tereddütsüz uyarak O’nun yanındaki konumlarının ve değerlerinin hakkını vermişlerdir.

1 A. g. e., Yâsin Sûresi âyet: 28

2 A. g. e., Yâsin Sûresi âyet: 29

3 A. g. e., Ârâf Sûresi âyet: 14

4 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 30

5 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 30

6 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 31

7 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 33

8 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 34

“Gerçek şu ki rabbinin huzurundaki melekler de O’na kibirlenmeden kulluk ederler, O’nu tesbih ederler ve yalnızca O’na secde ederler”¹ ifadesinin net olarak açıkladığı üzere şüphesiz ki Allah, zâtından başkasına secde edilmesini kullarına yasaklamıştır. Bu sebeple O’nun has kulları olan melekler esasında kible konumunda bulunan Âdem (a.s.)’a değil bizzat Allah’a secde etmişlerdir; çünkü onlar Allah’a kulluktan bir an bile gafil olmazlar. “Biz sadece Allah’a ibâdet etmek için saf tutmaktayız”² derler. Secde edilen ile secde için kible mesabesinde olan şey apayrıdır. Malum olduğu üzere Kâbe yönüne secde eden Müslümanlar Kâbe’ye değil, Kâbe’nin rabbine secde etmektedirler. Allah’a yapılan secde yalnızca Allah’ı ilah kabul ederek, kulluğun yalnızca O’na yapıldığının ve kulun O’nun karşısındaki kendi acziyetini kabul ettiğinin en büyük göstergesidir.

---

1 A. g. e., Ârâf Süresi âyet: 206

2 A. g. e., Sâffât Süresi âyet: 165

İNSANIN YARATILIŞI

“Allah sizi tek bir nefisten yarattı. Sonra da o nefisten onun hanımını yarattı...”¹ “...O, insanın bedenini bir tür çamurdan meydana getirdi”² ve “Nihâyet bütün uzuvlarını sağlam bir şekilde düzenleyip ona can verdiğimde...”³ ifadeleri ile birlikte “...sizden birinin ölüm anı geldiğinde, görevlerini kusursuz yapan melek elçilerimiz onun nefisini çekip alırlar”⁴ ifadesini de göz önüne aldığımızda açıkça anlaşılacağı üzere insan, nefis denilen varlığa giydirilen canlı bedenden oluşan bir varlıktır. “Sizi tek bir nefisten meydana getirip çoğaltan da O’dur ...”⁵ ifadesi uyarınca insanların nefsi tek bir nefisten neşet etmiştir. Yarattılan nefisler, ceninin üçüncü ayını tamamlamasıyla birlikte bir tür toprak kökenli canlı beden ile birleşmekte* ve ölüm hali denilen canlılığın sona ermesiyle bedenden tekrar ayrılmaktadır. Cenin ile birleşene kadar nefislerin durumu ve konumu hakkında bir bilgimiz olmasa da her nefsin, beden ölümü sonrasında “...Diriltilecekleri güne kadar onları aslâ kıpırdatmayan bir engel vardır önlerinde”⁶ ifadesiyle, hiçbir şekilde hiçbir şeyle ilgilenemeyecek bir konumda olacağını biliyoruz. Ancak kıyametle birlikte “Nefisler bedenlerine yerleştirildiğinde”⁷ her insana kendisiyle ilgili her şey ayan olacaktır. Kuran’da; **جسد** : Ceset kelimesi, insanın veya başka bir canlının cansız bedenini bazen de sadece beden olarak görüntüsünü ifade etmek için kullanılmıştır. **بشر** : Beşer kelimesi, insanın bu dünyada yeme, içme, barınma ihtiyacı duyan bir fâni oluşunu, canlı

1 A. g. e., Zümer Sûresi âyet: 6

2 A. g. e., Secde Sûresi âyet: 7

3 A. g. e., Sâd Sûresi âyet: 72

4 A. g. e., Enâm Sûresi âyet: 61

5 A. g. e., Enâm Sûresi âyet: 98

* Bu yargıya varmamızın sebebi, Bakara sûresi âyet 233’te “...eksiksiz iki yıl çocuklarını emzirirler...” ve Ahkâf sûresi âyet 15’te “...Onun karında taşınma ve süttten kesilme süresi otuz aydır...” ifadelerinin, hamileliğin son altı ayında ceninin nefis sahibi olarak tanımlandığına işaret etmesinden dolayıdır.

6 A. g. e., Mü’minûn Sûresi âyet: 100

7 A. g. e., Tekvîr Sûresi âyet: 7

bedeninin görüntüsünü ve bunun geçiciliğini ifade etmek için kullanılmıştır. روح: Ruh kelimesi, insan bedeninin canlılığını sağlayan etkeni ifade etmek için kullanılmıştır. Eskiler buna hareket nefsi de demişlerdir. Ayrıca canlılığı devam ettiren suyun topraktaki tohumları filizlendirmesi gibi insanın nefsinin fitrat üzere kalmasını sağladığından dolayı Kur'an'ı (vahyi) ifade etmek için de canlılığın kaynağı olmasından dolayı Cebrail (a.s.)'ı ifade etmek için de kullanılmıştır. Zaten nefislere can suyu olan vahiy de bu yüzden Allah'ın ezelde canlılığın kaynağı olarak takdir edip görevlendirdiği Cebrail (a.s.) vasıtasıyla resûllere ulaştırılmıştır. نفس: Nefs kelimesi, insanın öz benliğini, bedenin iradî davranışlarını sağlayan etkenini ve insanın davranışlarından sorumlu olan yanını ifade etmek için kullanılmıştır. Eskiler buna temyiz nefsi de demişlerdir. Neticede bir bütün olarak bakıldığında, ruh ve nefsin cesetteki birlikteliğine insan denilmektedir.

Ceset, ruh, nefis birlikteliğinden meydana gelen insan varlığının durumunu daha kolay kavramak için şu şekilde bir örnekleme yapılabilir. Herhangi bir cihaz, insanın cansız bedeninin karşılığıdır. Bu cihazın işlevini yerine getirebilecek durumda olmasını sağlayan elektrik, bedene canlılık veren ruhun karşılığıdır. Söz konusu cihazın işlevlerini düzenleyen ve bir tür yazılım olan yapay zekâ ise canlı haldeki beden iradi davranışlar yapmasını sağlayan ve bunlardan sorumlu olan nefisin karşılığıdır. Nefis, davranışlarını sergileyebilmek için ceset ve ruha yani canlı bir insan bedenine ihtiyaç duyarken, ruh kendi varlığını göstermek için sadece canlılık takdir edilmiş bir varlığa ihtiyaç duymaktadır. İnsan söz konusu olduğunda uyku ya da baygınlık halinde veya beden, beyin veya sinir sistemi gibi bazı asli bileşenleri, çevresel etkenlerden kaynaklı olağan dışı bir durumla akamete uğrayıp koma hali söz konusu olduğunda nefis kendisini fark ettiremezken, bedenini iradi davranışları haricindeki kan dolaşımı, terleme gibi canlılık emarelerinin varlığıyla ruh kendisini fark ettirmektedir. *“Allah insanın ölmesi ya da uyku hâline geçmesi durumunda, irâdi özelliklerinin kaynağı olan nefisleri tamamen işlevsiz kılar. Sonra, ölen insanın nefsinin işlevsizliğini devam ettirir, uyku hâlinde çıkan insanların irâdi özelliklerini sağlayan nefislerini bir süre daha işlevli hale getirir..”*¹ Aynı zamanda nefis, duyu organları ile elde edilen bilinç düzeyindeki kavramlar arasında özgür iradeyle ilişki kurma kabiliyetine sahiptir. Bu ilişkiler fitrî uyum sebebiyle yalnızca iyiye, güzele, doğruya yönelik olması gerekirken, bedenî duygulardan kaynaklı

1 A. g. e., Zümer Sûresi âyet: 42

aykırı isteklerin nefse baskın gelmesiyle insanın kural dışı davranışlarda bulunması da söz konusudur. Ne var ki bilinç hali devam ettiği müddetçe insan yaptıklarından sorumludur. Ancak nefsin bedenle fitrî uyumu, çevresel etkenler sebebiyle akamete uğrayıp delilik ve benzeri durumla zihnin bedenle sağlıklı bir ilişki kurup temyiz yeteneğinin kullanılmasına engel teşkil ederse, iradi davranışlar tıpkı çocuklarda olduğu gibi değerlendirilme dışı kalmaktadır. İnsan davranışlarının neticesini oluşturan taklit, tasavvur, tahayyül ve tefekkürün, bedeni uzuvlarla elde edilen bilgilere bağlı olarak davranış haline gelmesi zihnin denetiminde olduğu sürece geçerli kabul edilmektedir. Ancak beyin fonksiyonlarının bir şekilde görevlerinin tam olarak yerine getirmemesi zihnin sağlıklı çalışmasına engel olmakta, bu da nefiste mündemiç olan aklın muhakeme yetisinin izhar edilmesine set vurmaktadır.* Bu yüzden de sağlıklı bir bilinç hali olmaksızın taklitle yapılan olumlu davranışlar büyük bir değer ifade etmediği gibi olumsuz davranışlar da suç olarak kabul edilmez. Bunun aksine sağlıklı bilinç hali söz konusu olduğunda ise bazılarının “...biz babalarımızdan gördüğümüze uyarız...” ifadesindeki gibi taklit üzere olmaları ya da tahayyül ve tasavvur sonucu aykırı isteklerinin peşinde koşmaları suç teşkil etmektedir.

Allah'ın insan vasfında bir varlık yaratmayı takdir etmesi ile insanın varoluşu mutlak bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu zorunluluk, O'nun adaleti gereği yarattıklarına haksızlık etmemesi sebebiyle bu varlık âleminde insan olarak bizzat seni, beni, onu, Ahmet, Mehmet olarak yaratmayı tayin etmesi demek değildir. Çünkü Allah, insan vasfına sahip bir varlık olarak kulluk yapmaları konusunda varlığı mecbur tutmamış, onları geçici olarak bilinçli hale getirerek, kabul ettikleri takdirde bu vasfa sahip olmakla özgür iradeyle elde edilecek olan güzel durumların yanı sıra kural dışı davranışlarla başa gelmesi muhtemel çeşitli çirkin durumların da söz konusu olduğu ve her durumda yapacakları bütün davranışlarından sorumlu tutulup ebedi

* Beyin, nefisle beden arasında bir arayüz gibi çalışmaktadır. Zihnin duyu organları sayesinde elde ettiği bilgilerle nefis, beyin üzerinden bilinç katmanlarında ulaşabildiği bilgileri karşılaştırarak bir muhakemede bulunur. Bu muhakeme beyin ve sinir sistemi aracılığıyla bedeni uzuvlara iletilerek davranış haline gelir. Her ne kadar beynin farklı işlevi olan kısımları olduğu söylene de fiziki bir nedenle beynin bir kısmının bir şekilde zayı olması da nefsin beden üzerindeki herhangi ruhi veya fiziki muhakemede bulunmasına engel teşkil etmez. Ancak beyinde herhangi bir şekilde meydana gelen aksaklık sebebiyle somatik sinir sisteminin âtıl hale gelip de nefis-beden ilişkisinin kopuşuyla kişi; yeme, içme, uyuma faaliyetleri dışında artık korunma, barınma, üreme ve benzeri canlılık özelliklerini bilinçli olarak gösteremez ve nefsin beden üzerindeki hakimiyeti akamete uğrar.

1 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 170

ödül veya cezaya uğrayacaklarını açıkça beyan ederek teklifte bulunmuştur. Bu yüzden de bu teklifin kabul edenler, özgür irade sahibi olarak söz ve fiillerin sonuçlarından sorumlu tutulacaktır. Bu teklifi, içeriğinden çekinen gökler ve dağlar kabul etmemiştir. Söz konusu teklifi bir tür toprağın kabul edip hareket edebilen canlı bir bedene ve seçme kabiliyetine haiz nefse sahip insan olarak var olmayı seçmesi, herhangi bir insanın kendi var oluşunun mutlak zorunluluk neticesinde olduğu iddiasını geçersiz kılmaktadır. Üstelik de âhirette hesap günü cehennemliklerin “...*Keşke toprak olarak kalsaydım...*”¹ ifadesini Allah’ın Kur’an’da bize özellikle bildirmesi, “Ölüp toz toprağa karışmış halimle kalsaydım” anlamından ziyade “Keşke hala toprak olsaydım, varlık âlemine insan olarak dâhil olmasaydım” anlamına işaret ettiğini göstermektedir. Bununla birlikte, âhirette artık her şeyin ayan beyan ortaya çıkıp net bir şekilde hatırlanacağını, orada insanın kendisi hakkındaki bütün gerçekliğe vakıf olacağına ve böylelikle onun insan vasfına sahip olmanın zorlama olmaksızın söz konusu teklifi kabul etmesinin sonucunda gerçekleştiğini tam olarak anlayacağını bildirmektedir. Çünkü bu ifade “Keşke” anlamındaki “Lev” edatının özellikle kullanılması, söz konusu teklifi kabul etme anında, toprak olarak kalma seçeneğinin de olduğunu vurgulamak içindir. Zaten nefisle birleşip varlığını insan olarak sürdürmeyi seçen bir tür toprak; taş olmak, su olmak, ateş olmak istemiyor, varlık âlemine dâhil olduğu ilk halinde kalmış olmayı istiyor. Üstelik sahabenin büyüklerinden bazıları da bu gerçeği bu şekilde anladıkları için daha yaşarken dahi cehennem azâbı gözlerinin önüne geldiğinde hiç doğmamış olmayı, toprak olarak kalmış olmayı dilemişlerdir.

Dolayısıyla “*Aslında biz özgür irâde ile kulluk yapmayı göklere, yeryüzüne ve dağlara teklif ettik fakat onlar bu sorumluluğu almayı kabul etmediler, ondan tedirgin olup endişelendiler. Ama insan o sorumluluğu aldı...*”² âyeti doğrultusunda şu an bu âlemde senin insan olarak var oluşun, Allah’ın ilmini ve kudretini ortaya koymak için yarattığı varlık âlemi içinden, O’nun zâtına özgür iradesiyle kulluk yapabilecek özelliklerle donatıp insan olarak vasıflandırdığı bir varlık yaratmayı dilemesi ile gerçekleşmiştir. O, akıl sahibi olmayı ve dolayısıyla sorumlulukları kabul etmeyi icbarî yapmayı varlığın ihtiyarına bırakarak bir öneri şeklinde sunmuş ve bir tür toprak da bu öneriyi kabul etmiştir.

1 A. g. e., Nebe Sûresi âyet: 40

2 A. g. e., Ahzâb Sûresi âyet: 72

Bazı zevâtın iddia ettiği gibi “*Cinleri ve insanları yalnızca bana kulluk etsinler diye yarattım*”¹ âyeti, özgür irade ile kulluk yapma teklifini kabul edenlerin sadece ibadet etmeleri için yaratıldığına değil, aksine söz konusu teklifi kabul edecek olanların özgür iradeleriyle şirk koşmadan yalnızca Allah’ın zâtına kulluk yapmaları temel ilkesi üzerine yaratıldıklarına işaret etmektedir. Bu iki ifade arasında şüphesiz büyük bir anlam farkı vardır. Neticede “...Allah’ın sizin îmanınıza ihtiyacı yoktur fakat O kullarının küfre dalıp da azâba uğramalarından hoşlanmaz...”² ve “Allah, zâtına ortak koşulmasını kesinlikle bağışlamaz, zâtına ortak koşmaksızın hakkıyla tövbe edeni ise bağışlar...”³ ifadeleri de bunu teyit etmektedir.

Diğer taraftan doğru düşünce yoksunluklarından ya da şeytanın kibinden kendilerine pay çıkarıp insana olamayacak vasıflar yükleyen hamakat ehli “...Göklerde ve yeryüzünde bulunanların hepsi O’nu tesbih ediyor...”⁴ âyetine rağmen insanın O’na ibadet için yaratıldığı konusunda ısrarlıdırlar. Şayet cinler ve insanlar bu iddia doğrultusunda yaratılmışsa ve de söz konusu olan şey O’na ibadet etmekse, Allah’ın bunlardan önce yarattığı varlıklar, melekler haşa O’na ibadet etmiyor muydu ki zâtına ibadet etmeleri için cinleri ve insanları yaratmış olsun? Oysa ki “...Huzurundaki melekler O’na kibirlenmeden kulluk ederler, yorulup bıkmadan da buna devam ederler.”⁵ buyrulmuyor mu?

Hamakat ehli insanın yaratılışı konusunda bu yanılışıyla da yetinmeyip kendi iddiasını desteklemek için tutarsızca “Ben gizli bir hazine idim bilinmek istedim mahlûkatı yarattım” sözünü de doğru kabul etmektedir. Bu tarz düşünce için de aynı şekilde bir soru sorulabilir. Eğer söz konusu olan şey O’nun bilinmesi ise Allah’ın çok daha önce yarattığı varlıklar, melekler haşa O’nu bilmiyor muydu ki zâtının bilinmesi için bir de insanları ve cinleri yarattı? Üstelik de Allah’ın neden bilinmeye ihtiyacı olsun ki? Kuşkusuz bu soruların cevabını Allah Kur’an’da vermiştir, “...O’nun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, zaten göklerde ve yeryüzünde her ne varsa yalnızca O’na âittir. Sizin de bu söz ile ilgili hiçbir deliliniz yoktur. Bir de tutarsızca Allah hakkında mı konuşuyorsunuz?”⁶ Gerçek şu ki amaçlanan şeyin amaçlayan için bir ihti-

- 1 A. g. e., Zâriyât Sûresi âyet: 56
- 2 A. g. e., Zümer Sûresi âyet: 7
- 3 A. g. e., Nisâ Sûresi âyet: 116
- 4 A. g. e., Haşr Sûresi âyet: 24
- 5 A. g. e., Enbiyâ Sûresi âyet: 19
- 6 A. g. e., Yûnus Sûresi âyet: 68

yacı gidermesi veya ona fayda sağlaması beşerî seviyede ve süflî amaçlar için geçerli olabilir fakat ilahi seviyedeki ulvî amaçlarda böyle bir şey söz konusu değildir. “...Allah’ın, hiç kimsenin hiçbir şeyine ihtiyacı yoktur.”¹ âyeti ile de O, bunu açıkça belirtmiştir. Zaten “...Küfre koşuşturanlar seni tasalandırmasın. Onlar Allah’a âsla bir zarar veremezler...”² ifadesinde de Allah’ın özgür irade ile kulluk yapacak kabiliyette yarattığı insanın gerekenleri yerine getirmemesinin O’nun zâtı açısından bir öneminin söz konusu olmadığını vurgulamaktadır. Gerekenleri yerine getirmeyen insanlar ise artık, “...yiyip içip arzu ettikleri gibi yaşasınlar(!) Ama sonlarının nasıl olacağını yakında anlayacaklar.”³ Nihayetinde Allah’ın ne bir şeye ihtiyacı olmakta ne ibadet edilmeye ne de bilinmeye gereksinim duymaktadır. Bu tür ifadeler Allah’ın aşkın oluşunu kavrayamayanların tutarsız ifadeleridir. Bununla birlikte Allah, “Andolsun ki âdemoğlunu verdiğimiz özelliklerle şerefli ve değerli kıldık. Onları karada ve denizde bineklerle taşıdık. Onları güzel ve lezzetli yiyeceklerle rızıklandırdık. Onları yarattıklarımızın çoğundan bir hayli üstün tuttuk”⁴ buyurduğu insanı, yüzü toprağa bakmayacak bir halde iki ayağının üzerinde, özgür iradesiyle ihtiyacı dışında etkinliklerde de bulunabilme kabiliyetiyle yarattığını vurgulamaktadır. “Sizi yeryüzünde yetki sahibi kılan ve durumunuzu ortaya çıkarmak için size sağladıklarıyla bir kısmınızın seviyesini diğerlerinden üste çıkaran, O’dur...”⁵ ifadesiyle de insanoğlunun sahip olduğu bütün özellikleri, onu yaratan Allah’ın kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak ortaya çıkan farklılıkları teyit edip bunun hikmetine dikkat çekmektedir. Neticede bu açıklamalar bütün olarak ele alındığında görülür ki Allah’a şirk koşmaksızın özgür irade ile kulluk yapmaya talip olmak aynı zamanda insanın, “Niçin varım?” sorusunun da cevabıdır.

Allah’ın özgür iradeyle kulluk yapma teklifini kabul edip bunu yapmaya söz verenlerin, bu söze bağlı kalıp kalmayacakları O’nun mutlak bilgisinde olduğu halde onları sonsuza kadar kalacakları cennete veya sonsuza kadar kalacakları cehenneme yerleştirmeyerek, hak ettikleri sonuçların sebeplerini kendileri tarafından somutlaştırması için onlara ortam hazırlaması da insanın “Bu dünya hayatının anlamı nedir?” sorusunun cevabını içermektedir.

1 A. g. e., Âl-i İmran Süresi âyet: 97

2 A. g. e., Âl-i İmran Süresi âyet: 176

3 A. g. e., Ankebût Süresi âyet: 66

4 A. g. e., İsrâ Süresi âyet: 70

5 A. g. e., Enâm Süresi âyet: 165

Çünkü “O, gökleri ve yeryüzünü, günahlarınızı ve sevaplarınızı âdil bir şekilde ortaya çıkarıp size göstermek için yarattı...”¹ “...Çünkü Allah, kâfir olanın kâfirliğini kesin bir şekilde ortaya çıkaracak, Müslüman olanın da Müslümanlığını kesin bir şekilde ortaya çıkaracak...”² ve “...hanginizin daha mükemmel kulluk yapacağını ortaya koyup size göstermek için...”³ ifadeleri, Allah’ın kullarına vereceği ödül veya cezanın kulların kendi ameli doğrultusunda elde edileceğine özellikle işaret etmektedir. Şüphesiz ki bizler söz konusu bu teklifi ve onu kabul edişimizi hatırlamadığımız gibi “...Ben sizin Rabbiniz değil miyim?...”⁴ sorusuna muhatap oluşumuzu da hatırlamıyoruz; fakat hüküm günü kayıtlar ortaya konulunca O, bize her şeyi hatırlatacak ve de o gün, elbette “Herkes gideceği yeri bilir.”⁵

Ey sen! İşte böyle başladı senin maceran! Şüphesiz ki “...göklerde ve yerde olanların tamamı yalnızca O’na âittir. İstisnasız hepsi O’nun yasalarına tâbidir.”⁶ âyeti uyarınca sen, aslen rabbini bilen ve bir tür toprak olarak sorgusuz sualsiz O’na kulluk eden varlık âlemindeki varlıklardan biriyken, Allah’ın “Özgür iradenle O’nun zâtına kulluk yapma” teklifini aceleci ve cüretkar bir şekilde başına neler gelebileceğini tam olarak dinleyip anlamadan kabul ederek, varlık âlemindeki o bilinçsiz konumunu terk edip seni yaratana karşı olan sorumluluklarını yerine getirmeye razı ve günah işleyebilme kabiliyeti olan bir varlık olarak, O’nun koyduğu kurallara uymayı ve kural dışı davranışlarda bulunursan da bunun ceremesini çekeceğini bilerek kabul ettin. Bu kabul sonucunda Allah da mutlak iyiliğinin göstergesi olarak hiçbir olumsuzluğun olmadığı bir yerde, cennette yaşaman için yarattı seni. Ne var ki özgür irade sahibi olarak hakkıyla kulluk yapmamanın çok ciddi sonuçları varken sen, daha yolun başında tek kuralı bozarak kendine yazık ettin. Buna karşın Allah adaleti gereği “...hatânın sonrasında hemen tövbe edenleri de ben affedip bağışlarım”⁷ buyurması ve zâtının merhameti sebebiyle tövbeni kabul edip senin, var oluşun ve yaptığın hata konusunda artık herhangi haklı bir itiraza sahip olmamana rağmen, davranışlarıyla hak edeceğin ödül veya cezanın delillerini görmeyen ve göstermen için sana, birçok olumsuzluğu barındıran, zorlu aşamaları olmasına karşın hiçbir bahaneyeye

1 A. g. e., Nahl Sûresi âyet: 3

2 A. g. e., Enfâl Sûresi âyet: 42

3 A. g. e., Hûd Sûresi âyet: 7

4 A. g. e., Ârâf Sûresi âyet: 172

5 A. g. e., Tekvîr Sûresi âyet: 14

6 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 116

7 A. g. e., Neml Sûresi âyet: 11

fırsat vermeyecek bir şekilde zaman, mekân ve kurallar dâhilinde son bir şans verdi. Üstüne üstlük O, seni bir başına bırakmayarak “*Kesinlikle önce uyarılırlar, biz haksızlık yapmayız*”¹ buyruğu gereğince, özgür irade ile kulluk yapma konusunda geçmişte yapmış olduğun hatayı unutmaman ve “... *kıyâmet günü, ‘Kesinlikle biz bu gerçeklerden habersizdik’ dememeniz için...*”² verilen bu şansını iyi kullanmayanların başına geleceklerle ilgili vaatleri resûl-leri vasıtasıyla “*Doğru yolu da yanlış yolu da ona göstermedik mi?*”³ ifade- siyle sana hatırlatmış ve bu şansını en iyi şekilde kullanman için bu süreçte yapabileceğin hatalar sebebiyle seni hemen cezalandırmayıp sana tövbe fırsatı da vermiştir. Artık her şey insanın elinde, o ya kabul ettiği bu teklifin olumlu sonuçlarına ulaşabilmek için aklını başına alıp kulluğun hakkını vererek şükürünü ifa eder ve ödülü hak eder ya da nankörlük edip aykırı isteklere kapılarak bilinçsizce davranışlarda bulunur ve cezayı müstahak olur.

Neticede Allah, iradi olarak kulluk yapma teklifini kabul eden bir tür topraktan insan bedenini oluşturup onu nefisle birleştirmiş, zâtının vahdan- niyetini vurgulamak için özgür iradenin etkeni olan nefse de Âdem (a.s.)’ın şahsında bütün eşyayı kavram olarak öğretmiş ve yaratılış esaslı hiçbir hak- sızlığın söz konusu olmaması için bütün nefisleri o tek nefisten türetmiş- tir. “*Sizi tek bir nefisten meydana getirip çoğaltan da O’dur...*”⁴ ifadesinden de anlaşılacağı üzere bütün nefisler bir ve aynı olup kendilerinde mündem- iç olan akla sahiptirler ve fitrat üzere bulunurlar. Ne var ki insan bulun- duğu konumu kaybedip hayatını yeryüzünde devam ettirmeye başlamasıyla kendisine öğretilen kavramların da bilinç düzeyinden katmanlar haline dö- nüşen bilincin alt katmanlarında gizlenmesine sebep olmuştur, “*Allah sizi analarınızın karnından hiçbir şey bilmez bir halde çıkardı. Size fayda sağla- ması için kulaklar, gözler ve zihinler verdi...*”⁵ ifadesinin işaret ettiği gibi in- san doğduktan sonra gördüklerini ve duyduklarını zihninde derleyip topar- lamaya ve hatırlamaya başlar. Nefis, kendisine mündem-iç olan aklın bir cüzü olan zihin ile görüp duyar, hisseder... Gözler, kulaklar ve diğer duyu organ- ları zihnin dış dünyaya açılan pencereleridir. İnsan vasfına sahip olmanın bir sonucu olarak her nefsin hem kendi bedeni ile hem de çevresel etkenler ile etkileşim içinde olması, algı farklılıklarına sebep olmakta ve bu etkenlere

1 A. g. e., Şuarâ Sûresi âyet: 209

2 A. g. e., Ârâf Sûresi âyet: 172

3 A. g. e., Beled Sûresi âyet: 10

4 A. g. e., Enâm Sûresi âyet: 98

5 A. g. e., Nahl Sûresi âyet: 78

bağlı olarak bedenî duygulardan kaynaklı aykırı istekler bazen nefse baskın çıkmaktadır. Bedeni duygulardan kaynaklı aykırı istekler, özünde ölümsüzlük arzusunun kuşattığı zorbalığa meyyal layüsel bir yaşantıyı tasvir eder. Dolayısıyla nefis, bedene âit aykırı istekleri denetleyebildiği sürece insan fitrat üzere olmaktadır; ama aykırı isteklerin sağlıklı bir bedendeki nefse baskın çıkıp aklı âtil hale getirdiği noktada ise doğru yoldan sapma eğilimi gösterip fitratından uzaklaşmakta, iradi olması gereken davranışları güdülerin etkisinde bilinçsizce yapılan hareketlere dönüşmektedir. İşte tövbe fırsatı burada önemini göstermektedir. Nasıl ki bulutlardan kopan benzeş özelliklerdeki yağmur taneleri su halinde farklı mineralleri barındıran topraklardan geçip kaynadıkları noktalarda farklı içeriklere sahip hale gelseler de o kaynaklardan doğan sular buharlaştıklarında nispeten benzeş özelliklere tekrar sahip olurlar. Tıpkı bunun gibi çevresel etkenler sonucu fitratından uzaklaşan insanlar da Allah'ın bildirmiş olduğu emirlere uyarak özgür iradeyle kulluk yapma teklifi karşısında verdikleri sözü yerine getirme çabasıyla bedenî duygulardan kaynaklı aykırı isteklerin sebep olduğu olumsuzluklardan tövbe sayesinde arınıp nispeten benzeş olarak fitrat üzere bulunurlar.

Bu yüzden de Allah “...*Hiç kimse haksızlığa uğratılmadan herkese yaptıklarının karşılığı tam olarak verilir*”¹ buyurarak, bu sürecin sonunda sorumluluk sahibi olan herkesin kendi yaptıklarının karşılığını göreceğini ve hiç kimseye iltimas gösterilmeyeceğini vurgulamaktadır. Elbette ki Allah, canı istediğinde canının istediğini yapan, keyfe keder kural koyan bir varlık değildir. Hiçbir şeyin O'na karşı duramayacağı halde O, yaptıklarını zâtının adaletine ve mutlak ilmine göre yapmaktadır. Artık anlamalısın ki elindeki bu şansı doğru bir şekilde kullanmadığın takdirde kendinden başka ne suçlayabileceğin bir kimse var ne de bu teklifi kabul etmenin pişmanlığıyla “...*Keşke toprak olarak kalsaydım...*”² demekten başka herhangi bir özrü sunabileceğin bir ortam var; çünkü Allah, bu şansı heba edecek olanların durumuyla ilgili olarak insanlara uyarıda bulunup “...*doğru yolda olmak için bir fırsat daha isterlerse de bu onlara verilmeyecektir*”³ buyurdu.

---

1 A. g. e., Nahl Sûresi âyet: 111

2 A. g. e., Nebe Sûresi âyet: 40

3 A. g. e., Fussilet Sûresi âyet: 24

KADER

“...Biz yarattıklarımızın hiçbirinden, hiçbir konuda habersiz değiliz...”¹ buyuran Allah elbette ki daha varlık âlemini yaratmadan önce yaratacağı tüm varlığı ve bu varlıkların birbirleriyle olmasını takdir edeceği etkileşimlerinin neticesini bilmekteydi. Çünkü “Görünmeyenin bilgisi O’na âittir, onları O’ndan başka hiç kimse bilmez. O, karada ve denizde her ne varsa bilir. O’nun bilgisi dışında düşen hiçbir yaprak yoktur. Yerin derinliklerindeki tohumun filizleneni de çürüyeni de ezelde O’nun mutlak ilmindedir.”² Bu âyet bağlamında Levh-i mahfuz ifadesi de Allah’ın mutlak ezeli bilgisini, varlık âleminde her ne olmuş ve olmaktaysa ezelden bildiğinin ve O’nun takdiriyle adalet üzere tedricen oluşan varlık âleminin yaratılışından bir an dahi habersiz olmadığını, hiçbir şeyi unutmadığının, mahlûkat için tespit ettiği kaide ve kuralların hiçbirinin keyfi bir şekilde değiştirilmeyeceğinin ve onların herhangi bir kusur ve hata barındırmadığının beyanıdır. Zaten mutlak iyi olan Allah’ın, insanı yarattıktan sonra öncelikle cennete yerleştireceği halde onun yapacaklarını bildiği için öncesinde melekleri onun hakkında bilgilendirip görevlendirirken “...Ben, yeryüzünde sizin yerinize orada yetki sahibi olacak birini mutlaka yaratacağım...”³ buyurması da bu yüzdendir. Çünkü O, olmuşu, olanı ve olacağı bilmektedir. Yine de O, hataya düşerek ilk emre muhalif davranan ve aynı zamanda insanlığı temsil eden ilk insanı ve onun hanımını dolayısıyla insanları hemen cezalandırıp hak ettikleri yere yerleştirmemiş, zâtının merhametini, ilmini, kudretini ve adaletini göstermek için ikisinin soyundan meydana gelecek olup tercih etme ve bunları fiiliyata geçirebilme yeteneklerine sahip insan olma vasfını bile isteye kabul edenlerle ilgili mutlak ilminde mevcut olan bilgilerin somut hale gelmesini, onlara herhangi bir özre sığınma fırsatı bırakmaksızın ödül veya cezayı onların kendi fiillerinin neticelerine göre hak ettiklerini göstermeyi

1 A. g. e., Enâm Sûresi âyet: 38

2 A. g. e., Enâm Sûresi âyet: 59

3 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 30

murat etmiştir. Bu sebeple “Gökleri ve yeri, günahlarınızı ve sevaplarınızı âdil bir şekilde ortaya çıkarıp size göstermek için yaratan, O’dur...”¹ Şüphesiz ki kişinin yaşayacağı bütün gerçekliği Allah’ın ezelde biliyor olması, O’nun herhangi bir kişinin hayatına müdahale ettiği veya edeceği anlamına gelmemektedir. Çünkü böyle bir müdahale, Allah’ın ezelden bildiği ve kullarına kendi durumları ile ilgili itiraz edemeyecekleri bir delil olarak sunduğu süreci anlamsızlaştıracağı gibi, O’nun böyle bir müdahalede bulunduğu iddia etmek haşa O’nu bir kuklacı konumuna yerleştirmek, ilmini ve kudretini sıradanlaştırmaktır. Bu yüzden de varlık âlemine insan olarak dahil olup bu dünya hayatını yaşamış ve yaşayacak olan kişiler için ne bir zorunluluk ne de onların durumlarını belirleyecek olan bir imtihan söz konusudur. Onlar sadece O’na verdikleri söze bağlılıklarındaki samimiyetlerini, O’nun kendileri hakkındaki mutlak ilminde mevcut olan gerçekliği bu dünyada ortaya koymaktadırlar.

Şüphesiz “Yedi kat göğü ve gökler gibi yedi katman hâlinde yeryüzünü yaratan, Allah’tır. Allah’ın her şeyi en ince ayrıntısına kadar bildiğini ve Allah’ın her şeyi kurallara bağladığını bilmeniz için bunların aralarındaki etkileşimler de Allah’ın kesinleşmiş yasına göre gerçekleşmektedir.”² “O’nun değerlendirmesine göre geçici kıldığı kurallar ve kalıcı kıldığı kurallar ezelde O’nun mutlak ilmi tarafından belirlenmiştir”³ ifadelerinin işaret ettiği üzere Allah, ilminin ve kudretinin yüceliğini, zâtının eşsizliğini ortaya koymak üzere yarattığı bu kâinatın ve onun ihtiva ettiği öğelerin, özgür iradeyle O’nun zâtına kulluk yapacak olanlar da dahil olmak üzere fitrî uyum içinde ve birbirleriyle benzersiz ilişkiler ihtiva eden etkileşimler şeklinde olmasını murat etmiştir. Ancak insanın çevresel etkenlerle etkileşimi, onun nefsinde mündemice olan aklından kaynaklanan tespitlerin, bedenî duygulardan kaynaklanan aykırı isteklerle çatışmasıyla oluşan fikrî, kavli ve fiilî davranışları, Allah’ın maddî ve manevî âlem için tespit ettiği kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlar dahilindeki sayısız ihtimallere bağlı olarak, insanın içinde bulunduğu veya sahip olduğu konuma göre olumlu ya da olumsuz sonuçlar doğuracak şekilde meydana gelmektedir. Bu etkileşimler doğrultusunda; “İnsanların işledikleri günahlardan dolayı karada ve denizde yozlaşma baş gösterdi...”⁴ ifadesi uyarınca insanların ferdi olarak ya da topluluk halinde işle-

1 A. g. e., Enâm Sûresi âyet: 73

2 A. g. e., Talâk Sûresi âyet: 12

3 A. g. e., Ra’d Sûresi âyet: 39

4 A. g. e., Rûm Sûresi âyet: 41

dikleri günahların etkisiyle kendilerine de etki edecek çevresel olumsuzluklar ortaya çıkmakta, “...Küfrünüzden dolayı rabbinizden af dileyin, gerçekten de O çok bağışlayıcıdır”,¹ “O size bereketli yağmurları gönderir”² ve “O, malınızı ve soyunuzu çoğaltır, sizin için bahçeler ve nehirler meydana getirir.”³ ifadeleri doğrultusunda insanlar tövbe edip günahlardan kaçındığında ise kişisel ve çevresel bakımdan olumlu sonuçlar söz konusu olmaktadır. Elbette ki “... Allah’a tövbe edip yalvarıp yakarsınlar diye o toplulukları yoksulluk ve ızdıraplara uğratmıştı”⁴ ifadesi uyarınca bu sıkıntılı durumlar sadece insanların günah ve küfürde ısrarcı olmadığı, fitratlarından iyice uzaklaşıp çığırından çıkmadıkları sürece insanların akıllarını başlarına almaları içindir. İnsanlar başlarına gelen sıkıntılara rağmen yine de buldukları hal üzere devam edip çığırından çıkacak kadar fitratlarından uzaklaşırsa, Allah’ın kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak, “Ardından da onlar uymakla emredildikleri yükümlülükleri tamamen ihmal ettiklerinde, bu sefer de her türlü nimeti üzerlerine yağdırdık...”⁵ ifadesi uyarınca ölünceye kadar neredeyse her işleri rast gider ve ne yazık ki bu hal üzere olanların fitratlarına uygun davranabilmeleri artık mümkün değildir; çünkü “... inkârda haddi aşanların bilinçleri körelir, kulakları tıkanır ve gözleri kapanır gerçek karşısında...”⁶

İnsanı “...Sizi tek bir nefis olarak yaratan, onun hanımını da o nefisten meydana getiren, o ikisinden birçok erkek ve kadın çoğaltıp yeryüzüne yayan...”⁷ Allah, kulları açısından hiçbir bahaneye fırsat vermemek için neyin nasıl oluşacağını ve hangi şartlarda ne tür etkileşimlerin oluşması gerektiğinin kurallarını ezelde belirlemiştir. Bizim bu kuralların birbirleriyle nasıl ve neden etkileşim içine girdiğini tam olarak bilmiyor olmamız veya bu kuralları tam olarak kavrayamayışımız kuralsızlığı gerektirmez. Şüphesiz bütünü kavranamayan şeylerin cüzünün anlaşıldığı kadarıyla bütün hakkında hüküm vermeye kalkışmak, sanki biraz körlerin fil tarifine benzese de biz ancak Allah’ın bizim mevcut algılarımıza uygun hale getirip bize Kur’an’da bildirdiği kadarını bilmekteyiz. Neticede, “Allah, sarsılmaz bir adâlet üzere olan

1 A. g. e., Nûh Sûresi âyet: 10

2 A. g. e., Nûh Sûresi âyet: 11

3 A. g. e., Nûh Sûresi âyet: 12

4 A. g. e., Enâm Sûresi âyet: 42

5 A. g. e., Enâm Sûresi âyet: 44

6 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 7

7 A. g. e., Nisâ Sûresi âyet: 1

*zâtından başka ilâh olmadığına tanıklık eder...*¹ ifadesinden anlaşılmaktadır ki “...Allah kullarına hiç haksızlık yapmaz...”² Bu yüzden de O’nun mutlak ilmi dahilinde olan herhangi bir kişinin hayatı hakkında O’nun ne özel bir takdiri vardır ne de onun hayatına anlık müdahalesi söz konusudur. Allah, hiçbir insan için ne herhangi bir yer ve zamanda nasıl kulluk yapacağını ne onun erkek veya kadın olmasını ne de onların nerede ve nasıl yaşayacaklarını ve öleceklerini bizâtihi takdir etmiştir. Allah’ın insanların ömürleri, cinsiyetleri, dünya hayatında bulunma zamanları, sağlıkları, rızıkları ve benzeri konularda olumlu ya da olumsuz anlamda doğrudan bir müdahalesi olmamıştır.* Hele ki ilim konusunda resûller dışında hiçbir insan için hiçbir şey bahşedilmemiş olup bazılarının vehbî ilim sahibi oldukları iddiası yalnızca ruhsal çöküntüye kapılanların kendi sanrılarını kutsama çabasıdır. O’nun resûlleri ve müminleri kayırması, Allah’ın resûlleri hangi topluma, hangi şartlarda gönderdiği ve onların içinden kimi görevlendirdiği ve insanlarla ilgili söz konusu olan her durumun gerçekleşmesi O’nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak mevcut olan çevresel etkenlere göredir. Çevresel etkenlerden kasıt, insanın kendi dışındaki tüm varlık âlemdir. O’nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak mevcut bir kişiyi oluşturan, yani onun meydana geldiği spermin yumurtayı dölediği an, ebeveynlerin o dönemdeki fizikî ve ruhî durumu, ceninin üçüncü ayının sonunda nefsin bedene intikal ettiği esnasında kâinattaki

1 A. g. e., Âl-i İmran Sûresi âyet: 18

2 A. g. e., Hac Sûresi âyet: 10

* İsrâ sûresi âyet 31’de “...Sizin de onların da rızığını biz veriyoruz...” ve Âl-i İmran sûresi âyet 178’de “*Kâfirler sakın zannetmesin ki ömürlerini uzatmamız kendi yararlarındır!...*” ifadeleri ve benzerleri, insanların ilahlaşmaya kalkışmaması için bir uyarı mahiyetinde, her şeyin müsebbibinin Allah olduğunu ve bunlarla ilgili kuralları yalnızca zâtının takdir ettiğini vurgulamak içindir. Şûrâ sûresi âyet 49’de “...O, belirli kistalara uygun olarak kimine kız çocuğu bağışlar...” âyetinin özgün metindeki dileme anlamına gelen kelime de Allah’a rağmen bir şey yapılamayacağına ve her şeyin O’nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak meydana geldiğine işaret etmektedir. Cinsiyet konusunda doğrudan takdir yalnızca Âdem (a.s.), onun hanımıdır. Bunun sebebi de varlık âlemindeki ilk oluşumların O’nun doğrudan takdirine bağlı olmak zorunda olduğu içindir. Nasıl ki O, yeryüzündeki tüm canlıların şekillerini ve özelliklerini takdir etmiş fakat onların nerede ve nasıl oluşması, O’nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak oluşan kâinatın ve yeryüzünün etkileşimleri sonucunda meydana gelmişse, bir tür toprağın da insan olarak varlık âlemine dahil oluş aşamasında önce erkeğin ve sonra kadının olmasını takdir etmiş, sonraki nesillerin cinsiyetleri çevresel etkenler sonucu meydana gelmiştir. Bu konudaki istisna gibi gözükse İsa (a.s.)’in durumu, onun mucize olarak takdir edilmiş olmasındandır. Bu bağlamda Yahya (a.s.), İsmail (a.s.) ve İshak (a.s.) örneklerinin Allah’ın doğrudan müdahalesi olarak algılanmasının sebebi aslında bu konudaki âyetlerin Allah’ın lütfundan ümit kesilmemesine dikkat çektiğinin anlaşılmasından kaynaklanmaktadır.

genel koşullar, kişinin cinsiyeti ve vücut yapısı, doğum anındaki genel koşullar, taşıdığı genlerin özellikleri, doğup büyüdüğü sosyo-ekonomik hayat ve inanç, yaşadığı coğrafya ve iklim, ilişkide olduğu insanların kültürleri, hayat tarzları ve onun hakkındaki düşünce ve davranışları, mesleği, şeytanî vesveseler gibi varlık âlemi dahilindeki binlerce çevresel etkenlerdir. Aslında bu tür metafizik konuların yeterince anlaşılması ve anlatılması açısından örneklemenin güçlüğü ve yetersizliği büyük bir engeldir. Dolayısıyla görünmeyen âlemle ilgili yorumların anlaşılması için yapılan örneklemeler sadece o konunun daha iyi anlaşılması için yardımcı etmenlerdir yoksa olayın aynıliğini ifade etmez. Mesela nefsin dünya hayatına başlamak için bir bedene yerleşmesi ile ilgili şu şekilde bir örnek verebiliriz; Nefisler “...*Evet, kesinlikle rabbimizsin...*”¹ ifadesindeki samimiyet durumlarını ortaya çıkaracak olan bir bedene sahip olmak için her an teyakkuzda beklemektedir. Nihayetinde belirli şartların gerçekleşip rahimdeki yumurtanın sperm tarafından döllenmesiyle oluşan zigotun, üçüncü ayın sonunda uzuvları belirmiş daha farklı bir canlıya dönüşüp nefisleri taşımaya hazır beden haline gelecek tüm nefisleri uyaran mahiyetini bilemeyeceğimiz bir işaret göndermesiyle birlikte, birbirleriyle yarış içinde olan her nefis, spermelerin yumurtaya ulaşmak için yarıştığı gibi o bedene yerleşmek için yarışır. Ancak buradaki fark, yarışta birinci gelemeyen nefisler, bir bedene yerleşene kadar tekrar tekrar sonraki işaretleri takip edip yarışa devam eder. Şu kesindir ki her nefis için yalnızca bir beden söz konusu olup beden değiştirmek de mümkün değildir. Bir bedene yerleşen nefis bu noktadan sonra, spermin ve yumurtanın taşıdığı genetik özelliklerden maddî ve manevî yönden bir etkileşim içinde olacaktır. Aynı kişilere âit sperm ve yumurtaların tamamının maddî ve manevî açıdan aynı özellikleri taşımadığı, kardeşler arasındaki genetik farklılıklardan anlaşılabilir. Nefsin bir bedene yerleşme konusunda gösterdiği telaş neticesinde edindiği bedenın konumu ve durumu, gece karanlığında bir elbise mağazasına girip elinin dokunduğu kıyafeti alarak dışarı çıkmak zorunda olan bir kişinin durumu gibidir. Eline geçirdiği kıyafet; erkek veya kadın kıyafeti ise cinsiyetine, o kıyafetin rengi ırkına, çocuk veya yetişkin kıyafeti ise ömrüne, kolsuz, paçasız olması sebebiyle sağlıklı veya sakat olmasına, kaliteli olup olmaması sebebiyle maddî ve manevî imkânlarına... gösterge olabilir. Ayrıca nefsin olağan sapmasına etki eden şey, bulunduğu bedenın “Manevî açısı” olarak vurguladığımız her an değişmekte

1 A. g. e., Ârâf Sûresi âyet: 172

olan çevresel koşullarla olan etkileşimidir. Bu da kimyasal işlemlerde istenilen etkileşimin geçerli olması için söz konusu etkileşimle ilgili kuralların “Normal şartlar altında” uygulanıyor olması gerektiği gibi bedenlere yerleşen nefisler için de benzer koşullar söz konusudur. Nasıl ki toprağa atılan tohum kalitesizse tutmazsa, kaliteli olduğu halde toprak uygun değilse çürürse, tohum uygun olmayan mevsimde toprakla buluşturulursa veya tohum en uygun şartlarda toprakla etkileşim sağlayıp yeşerdiği halde filizlendikten sonra şartların uygun olmaması sebebiyle kurursa veya büyümeye devam etse bile toprak iklim ve tohum birlikteliğinin uyumu veya uyumsuzluğu, aynı tohumda farklı bölge ve iklimlerde verim kalitesi ve çeşitliliğine sebep oluyorsa “*Sizi tek bir nefisten meydana getirip çoğaltan da O’dur...*”¹ ifadesinin de vurguladığı gibi bütün nefisler aynı özden neşet etmelerine karşın, yerleşmiş oldukları bedenlerle etkileşimleri birebir aynı olmamaktadır. Tıpkı doğum sonrasında insanların kardeş dahi olsalar, çevresel etkenlerin değişkenliği sebebiyle edindikleri etkileşimlerin farklı olması gibi... Burada asıl önemli olan konu, Allah’ın kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak çevresel etkenlere göre olumlu ya da olumsuz bir hal alabilen bu sürecin insan vasfına sahip olarak özgür iradeyle kulluk yapma teklifini kabul edenlere Allah tarafından teklif aşamasında bildirilmiş olması ve onların da söz konusu teklifi bu şartlarla kabul etmiş olması neticesinde kişilerce sahip olunan veya sahip olunmayan vasıfların Allah’a karşı herhangi bir bahane olarak ileri sürülemeyeceği ve Allah’ın da adaleti gereği, onların konumlarını değerlendirirken sahip oldukları veya olmadıkları vasıfları göz önünde tutacak olmasıdır.

Elbette ki Allah tarafından insanın dünya hayatıyla ilgili doğrudan bir müdahale söz konusu olsaydı, her durumda günahlarına bir mazeret uyurabilen insan için bu büyük bir bahane olabilirdi. Hele ki dünya hayatının var oluş sebebini kavrayamayan ve “İmtihan dünyası” iddiasında olanların bakış açısıyla bakıldığında “Niçin ben sağlık, sıhhat ve varlık içinde imtihan edilmiyorum” veya “Ben şurada yaşasaydım, şu zamanda yaşasaydım, şu şekilde yaşasaydım” itirazında bulunma ya da kişi zengin ise zenginliğini bahane eder, günahlarına, “İmkân sahibi olmasam yapmazdım, müsrif davranışlarda bulunmazdım” derdi. Kişi fakir ise fakirliğini bahane eder günahlarına, “İmkân sahibi olsam yapmazdım, çalıp çırpmazdım” diyebilir; güzel ise güzelliğinin, dikkat çekiciliğinin vesveselere kapılmasında

1 A. g. e., Enâm Süresi âyet: 98

etkisi olduğunu; çirkin ise o sebeple ilgi görme arzusuyla vesveselere kapıldığını, günaha bulaştığını ileri sürerdi... Daha da ilerisi, Allah katında en değerli kullar olan resûller kastedilerek, “Niçin ben değil de o?” sorusuna kadar farklı şekillerde itirazlar sürüp giderdi. Allah’ın herhangi bir insan hayatı için herhangi bir konuda ona bahane bırakacak özel bir takdiri olmasa da “*Biz herkesi yalnızca gücü yettiği kadarından sorumlu tutarız...*” ifadesi uyarınca O, merhameti sebebiyle her bireyi, içinde bulunduğu şartları göz önüne alarak onun davranışlarını değerlendirip hesaba çekecektir. Diğer taraftan da “...*andolsun ki o gün, sahip olduğunuz her türlü imkândan sorgulanacaksınız*”² buyruğu, kişilerin sahip oldukları imkanlar oranında Allah’a ve diğer varlıklara karşı olan sorumluluklarının arttığına işaret etmektedir.

Allah’ın her an bir işte olması, kainattaki düzenin ve yaratılış sürecinin kesintisiz devam edişinin yalnızca O’nun kudreti sayesinde olduğunu, O’nun ezelde takdir ettiği şeylerin her an gün yüzüne çıkmaya devam ettiğini ve O’nun da bu konuda her an her şeyden haberdar olduğunu ifade etmektedir. Yani “...*Yerin derinliklerindeki tohumun filizleneni de çürüyeni de ezelde o’nun mutlak ilmindedir*”³ âyetinde ifade edildiği gibi Allah’ın kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak nemli bir toprağa düşen bir tohumda saklı olan koca bir ağacın, o ağacın gövdesinde ve dallarında çeşitli ahşap eşyaların veya yakılacak odunların ve başka binlerce ağacı oluşturacak tohumların meydana gelmesinin veya çürüyüp kurumasının ne zaman ve nasıl olacağı O’nun tarafından ezelde bilinmektedir. Farklı bir şekilde bu durumu somutlaştıracak olursak; nehir geçen bir vadiye bir tepenin üstünden bakan insanlar, sahip oldukları bilgi ve imkânlara göre bu vadiye bir dinlenme tesisi, sağlık kuruluşu, tatil köyü veya büyük bir işletme görebilirler. Ya da o insanlardan biri, bir sel veya depremle söz konusu yerin toprak yapısının nasıl değişeceğiyle ilgili öngöründe de bulunabilir. Bunların her biri de Allah’ın kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak o bölge için mevcuttur ve bu görüşlerden hangisinin ne şekilde gerçekleşeceği O’nun mutlak ilminde mevcuttur. Bununla birlikte o bölgede gerçekleşecek olan şey, o insanlardan hangisinin o vadiye sahip olacağına veya o bölgede yaşayan insanların kural dışı davranışlarda bulunup bulunmamasına bağlıdır.

1 A. g. e., Mü’minûn Sûresi âyet: 62

2 A. g. e., Tekâsür Sûresi âyet: 8

3 A. g. e., Enâm Sûresi âyet: 59

Elbette ki “...Onlara, nimetten ve ömürden sebeplere uygun olduğu kadarı ulaşacaktır...”¹ âyetiyle ifade edilen kişinin nail olduğu nimet ve ömür konusundaki her şey, Allah’ın onun için bunları takdir etmiş olması sonucu değil, aksine Allah’ın mutlak ilmine uygun olarak O’nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak çevresel etkenlerin etkileşimi ile kulun, kendi özgür iradesiyle yaptığı kişisel tercihlerin sonucunda gerçekleşmektedir. Bununla birlikte insan soyut ya da somut Allah’ın yaratıp kendisine öğretmediği herhangi bir şeyi ne hayal edebilir ne düşünebilir dolayısıyla ne de fiiliyata dönüştürebilir. Bu yüzden de Allah; “*Doğru yolu da yanlış yolu da ona göstermedik mi?*”² âyetinde belirtildiği üzere neyi, nerede, nasıl ve ne şekilde yapacağına kadar her şeyi en ince ayrıntısına kadar insana öğretti; insan da kendi özgür iradesiyle bu öğrendiklerine göre davranışlarda bulunmaktadır. Kendisine çay sunulursa, onu içebilecek durumda ve sunulan çayı içerse “Çaya nail oldu” denir veya bir yemeğe davet edildiğinde o davete gidip yemek yerse “Yemeğe nail oldu” denir. Hiç kimsenin kaç yudum içeceği veya kaç lokma yiyeceği Allah’ın takdiri değildir; fakat bunlar O’nun mutlak ilminde mevcuttur. Kişinin ölümü için de benzer durumlar geçerlidir, “*Allah’ın belirlediği şartlar oluşmadıkça, ölüm vakitleri ezelde bilinen hiç kimsenin ölmesi mümkün değildir...*”³ “... Şâyet evlerinizde kalsaydınız dahi şartlar oluşunca ölecek olanlar ölecekleri yere giderlerdi...”⁴ ve “*De ki: Şayet ölmekten ve öldürülmekten kaçırıyorsanız, kaçmanın aslâ size bir yararı olmaz. Kaçsanız dahi çok az bir süre bu dünyada faydalandırılırsınız*”⁵ ifadeleri her insanın Allah’ın mutlak ilmindeki gerçekliğe uygun olarak yaşayıp öldüğünü bildirmekle birlikte, her insanın ölüm vaktinin O’nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak, genelde çevresel etkenlere özelde ise kişinin yaşantısı ile ilintili bir şekilde gerçekleşeceğine işaret etmektedir. “*Herkes kendine has bir şekilde can verecektir*”,⁶ “*Nerede olursanız olun, yüksek kulelerde bile olsanız ansızın yakalar siz ölüm...*”⁷ ve “...İddianızda samimiyseniz, haydi kendinizden ölümü savuşturun”⁸ şeklindeki ifadeler ise her insanın kaçınılmaz olan gerçeği olan ölümün “...

1 A. g. e., Ârâf Süresi âyet: 37

2 A. g. e., Beled Süresi âyet: 10

3 A. g. e., Âl-i İmran Süresi âyet: 145

4 A. g. e., Âl-i İmran Süresi âyet: 154

5 A. g. e., Ahzâb Süresi âyet: 16

6 A. g. e., Âl-i İmran Süresi âyet: 185

7 A. g. e., Nisâ Süresi âyet: 78

8 A. g. e., Âl-i İmran Süresi âyet: 168

*Allah'ın belirlediği ölüm mutlaka gerçekleşecektir...*¹ âyeti ile beşer için kesinliğini bildirmekte ve her insanın ölüm anında yaşayacaklarının kişinin kendi sevapları ve günahlarıyla ilintili olduğuna işaret etmektedir. “...Sadece günahlarını çoğaltmaları için onların ömürlerini uzatıyoruz...” ifadesi de Allah'ın, günaha dalan insanların hayatına doğrudan müdahale ile son vermediğine aksine bu ifadeye maruz kalanların çığırlarından çıktıklarına ve beşer için takdir edilen ömrün kişilere has olduğuna, kişinin gen yapısına, yaşadığı ortama, yiyip içtiklerine ve pek çok diğer etkenlere bağlı olduğuna işaret eder. “...*Yanımızda olsalardı ne ölürlerdî ne de öldürülürlerdî diyen kâfirler gibi olmayın...*”² ifadesi ise ölmeme konusunda sanki tercihleri varmış gibi ya da nerede nasıl öleceklerini biliyormuş gibi davrananların kınanışına işaret eder. Bununla birlikte O'nun herhangi bir kulu hakkında ezelde mutlak ilmi ne ise o kulun hayatı o şekilde yaşanır ve sonlanır, tıpkı “*Siz doğru yolun dışında kalmak istiyorsanız ve Allah da bunun olmasına izin verdiyse ben size nasihat etmek istesem de nasihatim size fayda vermez...*”³ ifadesinde vurgulandığı gibi. Fakat bu durum insanın bir zorunluluğa tabi olduğunu değil aksine O'nun mutlak ilminin yanılmazlığını göstermektedir. “*Allah'ın yaptıklarında hataya yer yoktur, hatayı kullar yapar ve o hatalardan sorgulanırlar.*”⁴ Bu yüzden “...*Şâyet geri döndürülse, kesinlikle yasaklandıkları kötülükleri yapmaya koyulurlar...*”⁵ ifadesiyle Allah, onların davranışlarının zâtının mutlak ilmine göre olduğunu, O'nun ezelde kulları hakkındaki bilgisinin değişmeyeceğini ve değişmediğini, onların somutlaştırdıkları gerçeğin artık inkâr edilemez hale geldiğini vurgulamaktadır. “...*Onlar, günahlarını sırtlarına yüklenmişlerdir...*”⁶ İşte bu yüzden herhangi bir kişiye yapılan ikaz ve uyarılar ve bu yönde alınan tedbirler, Allah'ın o kul hakkındaki mutlak ilmi doğrultusunda işe yaramaktadır. “... *Evlatlarım! Şehre hep birlikte tek bir kapıdan girmeyin, ayrı kapılardan girin. Allah'tan size gelecek tek bir şeyi dahi engelleyemem'...*”⁷ ifadesinde Yakup (a.s.) bir baba olarak çocuklarının başlarına bir şey gelmesinden endişelenip onlara dikkat çekmemeleri tavsiyesinde bulunsa da Allah'ın resûlü olarak biliyordu

1 A. g. e., Ankebût Sûresi âyet: 5

2 A. g. e., Âl-i İmran Sûresi âyet: 178

3 A. g. e., Âl-i İmran Sûresi âyet: 156

4 A. g. e., Hûd Sûresi âyet: 34

5 A. g. e., Enbiyâ Sûresi âyet: 23

6 A. g. e., Enâm Sûresi âyet: 28

7 A. g. e., Enâm Sûresi âyet: 31

8 A. g. e., Yûsuf Sûresi âyet: 67

ki Allah'ın onlar hakkındaki mutlak ilmi ne ise onların davranışları çevresel etkenler sebebiyle neticede o şekilde meydana gelecektir.

*“Eğer onlara yaptığımız tehdidin bir kısmının başlarına geldiğini sana göstersek ya da seni vefât ettirsek, her durumda sen tebliğ etmekle görevlisin. Hesap sormak yalnızca bize âittir”*¹ âyeti insanların her durumda, mazeret üretmeksizin, mucize beklemeksizin, konumlarının gereğini yerine getirip sebat ederek, Allah'ın emirleri doğrultusunda hayatlarını sürdürmekle mükellef olduklarına işaret etmektedir. Bununla birlikte insanın her şeyin müsebbibinin Allah olduğu bilinciyle kendi davranışlarından sorumlu olduğunu kabul etmesi başka bir şey; *“...Allah olmasına izin vermeseydi, biz de atalarımız da O'ndan başka hiçbir şeye tapmazdık ve O'nun haram kıldığı dışında herhangi bir şeyi haram yapmazdık...”*² diyerek sorumluluktan kaçmaya çalışmak başka bir şeydir. Bu yüzden de insan davranışlarını olumsuzlaştıracak olan şeytanî vesveselerin de çevresel etkenler kapsamında olduğu unutulmamalıdır. Malum olduğu üzere Allah, bir tür çamurdan yarattığı Âdem (a.s.)'in şahsında insanoğluna, *“...Ey Âdem, sen ve hanımın cennete yerleşin, ikiniz de orada bolluk içinde istediğinizden, istediğiniz yerde yiyip için. Şu ağaca da sakın yaklaşmayın, yoksa kendine yazık edenlerden olursunuz”*³, *“...Ey Âdem! Bu İblis sana ve hanımına kesinlikle düşmandır. Sakın sizi cennetten çıkar-masın...”*⁴ buyurarak ikaz etmesine rağmen, insanın aculluğu sayesinde *“...şeytan ikisini de yalnızca sürükledi, böylece onları buldukları halden çıkardı...”*⁵ Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, *“Andolsun ki önceleri Âdem'e emrimizi bildirmiştik fakat o emrimizi ihmal etti. Onu kesin kararlı görmedik”*⁶ ifadesi uyarınca, İblis'in vesveselerinden ziyade insanın kendi sebatıslığı onun cennetten çıkarılmasındaki temel etkidir.

Bu ifadelerden anlaşılmaktadır ki kader; *“...Göklerde ve yeryüzünde zerre ağırlığında da olsa hiçbir şey O'ndan gizlenemez. Hatta ondan daha küçük veya daha büyük olsun, her şey ezelden O'nun mutlak ilmindedir”*⁷ âyeti uyarınca Allah'ın insan hayatının bütün gerçekliğini sebep ve sonuçlarıyla zâtının mutlak ilmiyle bilmesidir. Kaza ise O'nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak aklın mündemiç olduğu nefsin, bir bedenle

1 A. g. e., Ra'd Süresi âyet: 40

2 A. g. e., Nahl Süresi âyet: 35

3 A. g. e., Bakara Süresi âyet: 35

4 A. g. e., Tâhâ Süresi âyet: 117

5 A. g. e., Bakara Süresi âyet: 36

6 A. g. e., Tâhâ Süresi âyet: 115

7 A. g. e., Sebe Süresi âyet: 3

birleşip dünya hayatına başlaması ve sonrasında, insanın bizzat kendisinin çevresel etkenlerle ilintili, özgür iradesi ile elde ettiği tespitlerinin aykırı isteklerle çatışması neticesinde fikrî, kavli ve fiilî davranışlarla -O'nun mutlak ilminde soyut olarak bulunan- bu gerçekliği insanın somut hale getirmesine denir. Bu bağlamda külli irade; Allah'ın yaratmış olduğu soyut ve somut varlıkların, O'nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olmasıdır. Cüzi irade ise O'nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak şuurlu insanın fikrî, kavli ve fiilî davranışlarda bulunmasıdır.

KÖTÜLÜK SORUNU

“...Başlarına bir iyilik gelirse, ‘Bu Allah’tandır ’ diyorlar. Başlarına bir kötülük gelince de ‘Bu senin yüzünden’ diyorlar. De ki: ‘Hepsi Allah’ın değerdirmesine göredir.’ Fakat bu îmanı zayıf olanlar nasıl insanlar ki neredeyse hiçbir konuşmanın içyüzünü anlamıyorlar?”¹ “Başınıza her ne iyilik gelirse Allah’tandır. Başınıza her ne kötülük gelirse de kendinizdendir...”²

Allah, insanın da içinde bulunduğu bu varlık âlemini yaratmayı murat ettiğinde, “...O, onların yaşadıkları yeri ve yaşam şekillerini, nasıl doğacaklarını ve ne şekilde olacaklarını bilir. Hepsi ezelde O’nun mutlak ilmindedir”³ ifadesi uyarınca meydana gelecek her şey O’nun mutlak ilmi dahilinde bulunmaktaydı. Şüphesiz ki O, yaratılma sürecinin öncesinde ve sonrasında varlıkların nasıl bir durumda olduklarını her an mutlak suretle bilmektedir. Zaten varlık âlemini yaratan için bu varlıklarla ilgili herhangi bir meçhulün söz konusu olması muhaldir. Peki bu durumda Allah bilmesine rağmen niçin kural dışı davranacağı halde insanı cennete koydu? Allah, insanların ilk hatasından sonra niçin onların hak ettikleri karşılığı hemen vermeyerek insan vasfına sahip olarak özgür iradesiyle kulluk yapmayı kabul edenleri hiçbir olumsuzluğun olmadığı yurttan birçok olumsuzluğun yaşanma ihtimali olduğu yeryüzüne sürgün edilmelerini takdir edip onları böyle bir serüvenin içine attı? Allah, insanların yaşadığı dünya hayatını ve onun olumsuzlukları ortaya çıkarabilecek şartlarını yaratmadan sadece cenneti ve cehennemini yaratıp cennetlik olanları cennete, cehennemlik olanları cehenneme koysaydı ve “Sevap ve günahlarınıza göre böyle yapıyorum, çünkü siz bir dünya hayatı yaşasaydınız onun neticesi böyle olurdu” deseydi, daha açık ve anlaşılır, daha kolay ve uygun olmaz mıydı? Elbette ki olmazdı. Cehennemlikler hemen buna itiraz ederdi. Öte yandan da Allah insanı önce cennete yerleştirmeseydi O’nun zâtının insana olan lütfu ve merhameti ortaya konmamış

1 A. g. e., Nisâ Sûresi âyet: 78

2 A. g. e., Nisâ Sûresi âyet: 79

3 A. g. e., Hûd Sûresi âyet: 6

olurdu. Buna mukabil varlık âlemindeki varlığını insan vasfına sahip olarak sürdürmeye talip olan bir tür toprak, O'nun emirlerine özgür iradesiyle uyma sorumluluğunu üzerine aldığında "...*Şu ağaca da sakın yaklaşmayın...*"¹ buyruğuna aykırı davranmayıp sorumluluğunun gereğini yerine getirseydi, bu dünya hayatını bu mevcut şekliyle yaşamak zorunda kalmazdı. Şüphesiz ki "*Allah sizi tek bir nefisten yarattı. Sonra da o nefisten onun hanımını yarattı...*"² ifadesi uyarınca Âdem (a.s.)'in hanımıyla birlikte bulunduğu konum aynı zamanda insanlığı da temsil etmekteydi. Malum olduğu üzere O'nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak insan, kendinden önceki nesillerin tutum ve davranışlarıyla ilintili olumlu ya da olumsuz etkilere maruz kalmaktadır. Bu gerçeklerden dolayı, herhangi bir insanın, "Onların suçu sebebiyle biz niçin acı çekiyoruz" demesi bir anlam ifade etmemektedir. Bütün bunlarla rağmen O'nun zâtı karşı konulamaz ve herhangi bir şey tarafından sorgulanması mevzuubahis dahi edilemez olsa da O, âdil olma vasfı doğrultusunda varlıklara hükmeder. Bu yüzden de O, zâtının değerlendirmesine göre iradî varlıkların hak ettiği övgü veya yerginin, ödül veya cezanın sebeplerinin yine iradî varlıkların kendileri tarafından ortaya konmasına izin vererek onlara söz hakkı tanır. Böylece hak edilen ödül ve cezanın âdilâne olduğu ve O'nun da adaletle davrandığı kesin bir şekilde ortaya konmuş olsun. Bundan dolayıdır ki O, "...*Âdem'e secde edin'...*"³ emrine muhalefet eden İblis'i hemen cezalandırmamıştır. Allah onun neden secde etmediğini bildiği halde ona, "...*Kudretimle yarattığıma seni secde etmekten alıkoyan nedir? Kibirlendin mi, yoksa ilâhlık iddiasında bulunanlardan biri de sen misin(!)*"⁴ diye sebebini sordu; onun, "...*Ben ondan daha mükemmelim...*"⁵ şeklindeki kibrini ortaya koyan nankörlük dolu cevabının sonunda, "...*hükümlerinde ortağı da bulunmayan ve bir yardımcıya da ihtiyaç duymayan...*"⁶ Allah, "*Hüküm gününe kadar lânetim üzerine olsun*"⁷ buyruğuyla onu cezalandırdı.

Bu durum özgür iradeyle kulluk yapacak olanlar için de geçerlidir. Allah, zâtının ilahi adaletine uygun olarak yarattığı insana ne kendinin var oluşuna haklı bir itiraz nedeni ne de yaptığı hatalardan dolayı uğrayacağı

1 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 35

2 A. g. e., Zümer Sûresi âyet: 6

3 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 34

4 A. g. e., Sâd Sûresi âyet: 75

5 A. g. e., Sâd Sûresi âyet: 76

6 A. g. e., İsrâ Sûresi âyet: 111

7 A. g. e., Sâd Sûresi âyet: 78

cezalar konusunda bahane sunabileceği herhangi açık bir kapı bırakmamıştır. “Ey ümmî nebî! Senin rabbin, âdemoğlunun tamamının nefislerini kendilerine şâhit tutarak, ‘Ben sizin rabbiniz değil miyim?’ buyurduğunda, ‘Evet, kesinlikle rabbimizsin. Biz bunu kabul ediyoruz’ demişlerdi. Elbette ki bu, kıyâmet günü, ‘Kesinlikle biz bu gerçeklerden habersizdik’ dememeniz içindi”¹ “Şâyet biz onları Kur’an’dan önce bir azapla yok etseydik, ‘Rabbimiz! Hiç değilse bize bir resûl gönderseydin de hor, hakir ve rezil olmadan önce senin âyetlerine uysaydık’ derlerdi”² ve “Onlara resûl göndermeseydik, kendi yaptıklarından dolayı azâba uğradıklarında, ‘Rabbimiz! Şâyet bize bir resûl gönderseydin hemen senin emirlerine uyup müminlerden olurduk’ derlerdi”³ oysa “Allah doğru yolu gösterip ardından da haram-helâl sınırlarını iyice açıklamadıkça, insanları doğru yolun dışındalar diye cezâlandırarak değildir...”⁴ ve Ey ümmî nebî! Rabbin, başkentlerinde âyetlerimizi kendilerine bildiren bir resûl göndermedikçe ülkeleri helak etmez...”⁵ ve “Şâyet onu yabancı dilde bir Kur’an olarak meydana getirseydik, ‘Hiç olmazsa âyetlerinin ayrıntılı açıklanması gerekmez miydi? Arap’a yabancı dilde bir Kur’an hiç olur mu?’ derlerdi...”⁶ ifadelerinden de O’nun insanlara bahane fırsatı vermediği aslında çok açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Çünkü O’nun adaleti böyle bir tavrı gerekli kılmaktadır.

“Elbette ki Allah insanlara hiçbir konuda haksızlık etmez...”⁷ ifadesinde vurgulandığı üzere insanın öncelikle Allah hakkında idrak etmesi gereken şeylerden biri de O’nun kullarına haksızlık etmediği ve haksızlık edenleri sevmediğidir. Mutlak iyi olduğu için her zaman iyi, güzel ve doğru olanı takdir eden Allah ne mahlûkatı zulmetmek için yaratmıştır ne de kötülüğü, kötülük olarak yaratmıştır. Bununla birlikte Allah sadece iyi, güzel ve doğru olanı yaratırken özgür iradeye sahip olanların kural ihlalinde bulunabilmelerine izin vermiş ve böylelikle onları, iyi, güzel ve doğru olanları kural dışı davranışlarla kötü, çirkin ve yanlış hale getirebilecek etkenleri üretecek kabiliyette meydana getirmiştir. Eğer O, insanın kural dışı davranışları sonucunu ortaya çıkan kötülüğe mutlak suretle izin vermeseydi, iyilik ve erdem, bir ölçüte vurulamayacağı için sıradanlaşırdı. Bu yüzden O, zâtı tarafından

1 A. g. e., Ârâf Sûresi âyet: 172

2 A. g. e., Tâhâ Sûresi âyet: 134

3 A. g. e., Kasas Sûresi âyet: 47

4 A. g. e., Tevbe Sûresi âyet: 115

5 A. g. e., Kasas Sûresi âyet: 59

6 A. g. e., Fussilet Sûresi âyet: 44

7 A. g. e., Yûnus Sûresi âyet: 44

meleklerin insan hakkında bilgilendirilip görevlendirilmeleri esnasında duyduğu bilgiler sebebiyle, "...*Onların diriltilecekleri güne kadar bana süre versen'*..."¹ diyen İblis'e müsaade edip onun da olumsuz etkenlerden biri olmasına izin vermiştir. Dindar çevrelerce insanın etkileşimde olduğu çevresel etkenler içinde en baskın olanı şeytanî vesveseler olarak görülse de nasıl ki "...*âhirete iman edeni ve ondan şüphe edeni ortaya çıkartmamız konusunda İblis'in insanları yoldan çıkarmak için vesvese vermekten başka zorlayacak bir gücü de yoktu*..."² ifadesi uyarınca şeytanın ve çevresel etkenlere dahil olan diğer şeylerin insanın davranışını kalıcı bir şekilde zorlayacak etkileri mevcut değildir. Bu yüzden de insanın başına gelen olumsuzluklar onun doğru yoldan ayrılışının bahanesi olarak kabul edilmemektedir. Malum olduğu üzere herhangi bir insanın davranışlarının bir diğerinden olumlu ya da olumsuz anlamda farklı olduğunun ortaya konabilmesi, kimin kurallara uyup kimin uymadığının belirlenebilmesi için bir kıstasa ihtiyaç vardır. Bu yüzden de "*Gerçeği görüp anlamanız için yarattığımız her şeyi zıtlarıyla bir çift olarak yarattık*"³ âyeti uyarınca dünya hayatı insan davranışlarının değerlendirilebilmesi için gerekli olan zıtlıkları içermektedir. Allah'ın kesin yasalarına bağlı olarak O'nun lütfundan meydana gelen gece-gündüz gibi bir kısım zıtlıklar varlığın yararına olurken, O'nun muhtemel şartlara göre değişken olan kuralların serbestliğine bağlı olarak özgür iradeye sahip olanların uyumlu bir etkileşim içindeki mevcut varlık âlemine karşı kural dışı davranışlarla etkileşimde bulunması söz konusu uyumun olumsuzlaşmasına sebep olmakta ve sağlık, düzen, refah gibi olumlu durumlara karşıt olarak kendi zararına olan hastalık, kargaşa, felaket gibi zıtlıklar meydana gelebilmektedir. "*İnsanların işledikleri günahlardan dolayı karada ve denizde yozlaşma baş gösterdi*..."⁴ ifadesi uyarınca insanların başına gelebilecek her kötülük bu doğrultudadır. Aslında insanın tutum ve davranışlarını ortay koyduğu yeryüzü bir yönüyle, raflarında Allah'ın takdir ettiği çeşit çeşitli iyi ve güzel malzemelerle dolu kavanozların düzenli bir şekilde dizili olduğu bir mutfak gibidir. İnsan da nefiste mündemiç olan aklını kullanmayıp kendisine söylenen tarife uymaksızın sadece duygularından kaynaklı aykırı isteklere kapılarak, o kavanozlardaki malzemelerden kiminin rengine, kiminin görüntüsüne, kiminin kokusuna aldanarak yemek yapmışsa ya da sıcak havada yenecek

1 A. g. e., Ârâf Sûresi âyet: 14

2 A. g. e., Sebe Sûresi âyet: 21

3 A. g. e., Zâriyât Sûresi âyet: 49

4 A. g. e., Rûm Sûresi âyet: 41

yemeği soğuk havada, soğuk havada yenecek yemeği sıcak havada yapmışsa ya da sağlıklı bir ortamı gözetmediğinden dolayı bozulup küflenmiş malzemelerden yemek hazırlamışsa, bunlardan yediğinde hem kendi hem de ikram ettiği çevresi olumsuz etkilenecek ve sonuçlarına katlanacaktır. Dahası kendisine dokunduğu halde inatla aynı tür yemek hazırlayıp yemesi sonucunda dokularda oluşacak biçimsizleşme ve bozulma, genler vasıtasıyla soyuna aktarılacaktır. Çünkü iyilik savunmacı ve toparlayıcı olup varlığa yarar sağlarken, kötülük saldırgan ve yayılcı olup varlığa zarar vermektedir. Üzüm suyunu şaraba dönüştürmek suretiyle akla atalet düşürmek, evlilik yerine fuhşu ve zinayı tercih ederek soy bağı ve bu konuda olması gereken sorumlulukları akamete uğratmak, tapınma ihtiyacını yerine getirmek için Allah'a kulluk yapmayı O'nun yerine başka şeyleri ikame ederek ilkesizliği ilke edinmek gibi...

*"Allah, sarsılmaz bir âdalet üzere olan zâtından başka ilâh olmadığına tanıklık eder..."*¹ ifadesi, O'nun varlık âlemi için takdir ettiği her şeyin mutlak doğru ve zâtının tespit ettiği âdilâne kurallara bağlı olduğunu vurgulamaktadır. O, zâtına özgür iradeyle kulluk yapmak üzere insan vasfına sahip olacak bir varlığı yaratmayı takdir ettiğinde, adaleti gereği yarattığı varlıklardan hiçbirini bu konuda zorlamamış sadece teklifte bulunmuş ve kendi tercihiyle bu vasfa sahip olmak isteyen bir tür toprağı insan olarak meydana getirmiştir. Bu doğrultuda O, herhangi biri için neticesi bakımından haksızlık olarak algılanabilecek zorlayıcı bir takdirde de bulunmamış, özel olarak seni, beni, onu yani bizi insan olarak varlık âlemine zorla dahil etmediği gibi bizim insan olarak varlık âleminde sahip olduğumuz konumlara da bizzat müdahil olmamıştır.* Kur'an'da, O'nun kullarına haksızlık etmeyişinin ve onlara herhangi bir bahane bırakmayışının bildirilmesi zorunlu olarak böyle bir yargıya sebep olmaktadır. Bununla birlikte O, özgür iradeyle kulluk yapma teklifinde bulunduğu varlığa tuzak da kurmamış aksine insan vasfına sahip olarak özgür iradeyle kulluk yapmaları konusunda varlığın tamamına, kabul etmeleri durumunda O'nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel

1 A. g. e., Âl-i İmran Sûresi âyet: 18

* Elbette ki insanın dünya hayatında doğuştan kazandığı özellikler rastlantısal olmayıp Allah tarafından ezelden belirlenen kurallar dahilindedir. Ancak bu kuralların bilinmezliği sebebiyle nasıl ki hepsinin bir tesadüfün sonucu olduğunu söylemek yanlışsa, bunların doğrudan Allah'ın takdiriyle olduğunu söylemek de yanlıştır. İnsan türünün geneliyle ilintili olarak vardığımız yargılarda mevcut olan ve insan açısından bilinmezliği söz konusu olan bu kurallar, ilk insan olan Âdem (a.s.) ve onun hanımı veya mucize gerçekleşen resullerin şahsında söz konusu olduğunda kendi içinde değişkenliğe sahiptirler. Tıpkı suyun kaynama noktasının Everest tepesinde, Lut gölü kıyısında ve İstanbul'da değişken olduğu gibi.

şartlara bağlı olarak bu vasfa sahip olduğunda hem çevresel etkenlerle etkileşim hem de kendi yaratılışlarındaki nefis-beden birlikteliği içindeki etkileşim sonucunda olumlu ve olumsuz olmak üzere başa gelme ihtimali olan her konuda varlığı bilgilendirmek ve özgür iradeyle yapılan davranışların sonuçlarına göre ödül veya ceza elde edileceğini açıklamak suretiyle söz konusu teklifi yapmıştır. Bu bilgilendirme şahsi değil umumidir. “Aslında biz özgür irâde ile kulluk yapmayı göklere, yeryüzüne ve dağlara teklif ettik fakat onlar bu sorumluluğu almayı kabul etmediler, ondan tedirgin olup endişelendiler. Ama insan o sorumluluğu aldı...”¹ ifadesinin vurguladığı gibi söz konusu olabilecek olumsuzluklardan ve başa gelebilecek olan cezalardan dolayı diğer varlıklar bu vasfa sahip olmaktan çekinirken, bir tür toprak, elde edeceği güzelliklere kapılıp başa gelme ihtimali olan olumsuzlukları kulak ardı ederek bu teklifi kabul etmiştir. Dolayısıyla bizler, bir tür toprak olarak yaratılmış olmamıza rağmen özgür iradeyle kulluk yapma teklifini kabul edip başımıza gelme ihtimali olan şeylerin farkında olarak, bile isteye insan vasfına sahip olmayı seçeriz. Söz konusu koşulları bilerek özgür iradeyle kulluk yapmaya talip olduğumuz için artık herhangi bir konuda yakınma hakkımız yoktur. Bu doğrultuda nefiste mündemiç olan aklı, doğru ile yanlış arasındaki seçimler konusunda ya bedenî duygulardan kaynaklanan aykırı isteklere hâkim kılarak Allah’a kullukta başarılı olup ebedi ödüle kavuşacağız ya da aklı aykırı isteklerin etkisine bırakarak şeytanî vesveselere kulak verip ebedi azâba uğrayacağız. Bütün bunlara karşın Allah’a inandıklarını beyan edip de O’nun ne kadar adil olduğunu kavrayamayan, kazanın doğurmasını makul görüp kazanın ölümünü kabullenmeyen tutarsız bir kısım insan, muhakeme yetersizlikleriyle orantılı kendi basit ölçütlerine göre ebedi ödül konusunda suskun kalırken cehennemde ebedi kalmanın haksızlık olduğu sonucuna varmaktadırlar. Aslında kendi kendilerini kandırarak çeşitli bahanelere sığınıp haksızlık olarak gördükleri ebedi cehennemin, hak edenlerin kendi aykırı isteklerine bağlı tercihlerinin bir sonucu olduğunu kavrayamamaktadırlar. Oysa ki orada “O gün Allah onlara hak ettikleri cezâyı verecek, onlar da Allah’ın ne kadar âdil olduğunu bilecekler.”²

Şüphesiz ki insanın var oluşu ve benzeri konular hakkında yargıda bulunabilmesi, özgür iradesi ile kulluk yapmaya talip olmakla edindiği nefiste mündemiç olan akıl sayesinde mümkün olmaktadır. “...Allah, daima doğru

1 A. g. e., Ahzâb Süresi âyet: 72

2 A. g. e., Nûr Süresi âyet: 25

*yolda olasınız diye size âyetlerini böyle açıklıyor*¹ ifadesi ise aklın doğruyla yanlışı ayırt etmekle kalmayıp doğru yargıda bulunacağına işaret etmektedir. *“Allah, doğruyla yanlışı ayırt etmeniz için size âyetlerini böyle açıklıyor”*² ifadesi de bunu teyit etmektedir. Ne var ki bedenî duygulardan kaynaklanan aykırı istekler, akla baskın çıktığında kişi yanlışa düşüp aykırı isteklere kapılarak tanrı inancından uzaklaşmakta, her şeyin bu dünya hayatından ibaret olduğu zannıyla şüphesini ve inançsızlığını şekillendiren önyargılarıyla *“Tanrı yoktur”* iddiasında bulunmaktadır. Kendince kusurlu olarak gördüğü dünya hayatına bakarak varoluşu açıklamaya çalışırken, *“Bir tanrı varsa bu kötülöklere izin verdiği için o tanrı kötüdür”* zırvalarıyla açmaza düşmektedir. Bu düşünceyi benimseyen kişi, kendi kendine yoldan çıkmanın zeminini hazırladığı için kötülöklere başa gelme şartlarının aslında insanların kural dışı davranışlarının çevresel etkenler ile etkileşimi sonucunda oluştuğunu görmemektedir. Öte yandan içinde bulunduğu mevcut durumu eksileri ve artlarıyla gözden geçiren her insan, başına musibet geldiği anda, bu musibetin hangi fikrî, kavli veya fiilî kural dışı davranışından dolayı başına geldiğini çoğunlukla bilir. Elbette ki başa gelen musibetler çoğunlukla kişisel kural dışı davranışlardan kaynaklansa da toplumun ve önceki nesillerin varlık âlemiyle olan olumsuz etkileşimlerinin etkisi de yadsınamaz. Aynı zamanda başa gelen musibetler yobaz kâfirler haricindeki insanlar için de bir uyarıdır. Bu yüzden de Allah, *“...Biz de tövbe edip Allah’a yönelinler diye işledikleri günahların bazı olumsuzluklarını kendilerine yaşıyoruz”*³ buyurmaktadır. Buna rağmen *“...İnsanın en çok yaptığı şey ise tartışmadır.”*⁴

İnsanların esas olarak kavrayamadığı şey hem yeryüzünün cennet yaşanması sürülecek bir yer olmadığı hem de mevcut hal üzere özgür iradeye sahip olmanın bir bedelinin olduğudur. Bunu idrak edemeyen bazıları sırf tartışmak için, *“O halde niçin Allah kendi yarattığı kullarını cezalandırıyor?”* sorusuna sığınmaktadır. Bir baba kendi canından ve kanından olduğu halde koruyup barındırdığı çocuklarının kendisine saygısızlık veya hata yapınca azarlayıp ceza bile verirken, Allah, yarattığı sorumsuz bir varlıkken, yaptıklarından sorumlu bir varlık olmayı kabul eden insanı, zâtının uyarılarına rağmen inatla kural dışı davranışa sahip olduklarına nankörlük ettiğinde niçin

1 A. g. e., Âl-i İmran Sûresi âyet: 103

2 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 242

3 A. g. e., Rûm Sûresi âyet: 41

4 A. g. e., Kehf Sûresi âyet: 54

cezalandırmasın? Üstelik de kurallara uymayanın cezalandırılmaması, kurallara uyanın cezalandırılması anlamına gelmez mi, adaletsizlik olmaz mı?

Allah mutlak iyi olduğu için bütün varlığın fitratını, hayır üzere olmasını murat ederek varlık âlemini yaratmıştır. Bu yüzden, yarattığı insanı ve onun hanımını öncelikle hiçbir olumsuzluğun olmadığı cennete koymuş, zâtının adaleti ve merhameti sebebiyle onları fitrat üzere buldukları konumlarını korumaları konusunda “...*Bu İblis sana ve hanımına kesinlikle düşmandır. Sakın sizi cennetten çıkarmasın, yoksa çok sıkıntı çekersiniz.*”¹ “*Doğrusu sen orda ne aç kalırsın ne de açıkta kalırsın*”² ve “*Sen orada ne susuzluk bilirsin ne de güneşten bunalırsın*”³ şeklinde uyarmıştır. O ikisinin kurallara uyma konusunda gösterdikleri sebatsızlık, her ne kadar sonrasında hatalarının farkına varıp tövbe etseler de aslında cennet yaşantısını insanoğlunun çoğunluğunun hak etmediğini ortaya sermiştir. Bu yüzden Allah, insanların hak ettikleri ödül veya ceza konusunda zâtının ne kadar âdil olduğunu göstermek için onların kendi durumlarını ortaya koymalarını istemiştir. Dolayısıyla insanoğlu “...*bir süre yeryüzüne yerleşip hayâtınızı orada sürdürün*”⁴ buyruğu ile bu dünya hayatını yaşamak zorunda kalmıştır. “*Allah gökleri ve yeryüzünü, herkesin işlediği günahları ve sevapları âdil bir şekilde ortaya çıkarılıp kendine gösterilsin ve karşılığı haksızlığa uğratılmadan ödensin diye yarattı*”⁵ buyurmaktadır. Özgür iradeye sahip olarak kulluk yapacak olanların sebatsızlık göstereceklerini ezelde bilen Allah, “...*Allah’a yönelinler diye nimet vererek, felaketlere uğratarak, onların durumlarını ortaya çıkartmıştık*”⁶ âyetine uygun olacak şekilde kâinatı düzenlemiştir. En sonunda da “...*Allah’ın bu muhteşem düzeni sevapları ve günahları mükemmel bir şekilde ortaya çıkarıp sonlanacak. Elbette ki O, yapıp ettiklerinizin her ayrıntısının farkındadır.*”⁷ “...*O, yaratmayı başlatandır, üstelik îman edip zâtının rızâsına uygun davrananların mükâfatlarını adâletle vermek için yeniden yaratacaktır.*”⁸

Bu yüzden de Allah, mutlak ilmindeki gerçekliğe uygun olarak insanların özgür iradeleriyle zâtına ezelde verdikleri söze bağlılık derecelerini gösterip cennetlik veya cehennemlik oluşlarını adil bir şekilde ortaya koyacakları

1 A. g. e., Tâhâ Sûresi âyet: 117

2 A. g. e., Tâhâ Sûresi âyet: 118

3 A. g. e., Tâhâ Sûresi âyet: 119

4 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 36

5 A. g. e., Câsiye Sûresi âyet: 22

6 A. g. e., Ârâf Sûresi âyet: 168

7 A. g. e., Neml Sûresi âyet: 88

8 A. g. e., Yûnus Sûresi âyet: 4

bir sahne olması açısından bu dünyayı ilmi ve kudretiyle; depremler, seller, heyelanlar, hastalıklar, yoksulluklar, savaşlar, cinayetler, akrabalıklar, iktidarlar, dostluklar, sevgiler, mutluluklar, mal-mülk edinmeler ve benzerleriyle iç içe ve diğer varlıklarla etkileşiminin niteliği ve niceliği bakımından son derece mükemmel bir denge üzere yaratılmıştır. “*Biz insana lütufta bulunduğumuzda minnet etmekten uzaklaşır, kibirlenir...*”¹ ifadesi doğrultusunda şayet Allah yeryüzünün göz alıcılığını, oradaki iyi ve güzel olanı mevcut olandan bir milim fazla takdir etseydi, istisnasız bütün insanlar âhireti unutup aykırı isteklerinin peşinde küfre düşerdi. Dünya zevklerinin sarhoşluğuna kendini kaptırıp Allah’tan gafil olmayan hiç kimse kalmazdı. Allah’a olan bağlılıkları Kur’an’da övülen “...Allah’ı anmaktan, namaza hakkıyla devam etmekten, zekât vermekten ne alış-verişin ne de kazancın akıllarını çelemediği insanlar...”² dahi mevcut dünya şartlarına göre bu sarhoşluğa kendilerini kaptırmaktan kaçamazlardı. Bunun aksi olarak “...Başına bir kötülük geldiğinde ise artık her konuda yalnızca bize yalvarıp yakarmaktadır”³ ifadesi doğrultusunda O, yeryüzünde kötü ve çirkin olanın mevcut olandan bir milim fazla oluşmasına izin verseydi, istisnasız bütün insanlar etraflarını saran belalardan ve çaresizlikten yalnızca Allah’a yönelirdi. Ortaya dökülen olumsuzlukların dayanılmaz oluşundan dolayı “*En büyük rabbiniz benim’...*”⁴ diyecek olanı bir tarafa bırakın, herhangi birinin Allah’a kulluk yapmaktan uzak durup O’ndan gafil olabilmesi dahi mümkün olmazdı. Ne var ki gereken özeni göstermeksizin her türlü olumsuzluklardan uzak, cennetten bir köşe arayışındaki sığ zihinler yeryüzünün yaratılış amacını anlayamamaktadır. Elbette ki Allah’ın hiçbir kötülüğün olmadığı bir dünya yaratması mümkündür ve orası hak edilmesi gereken cennettir. Oysaki iyi ve kötü dengesini içeren yeryüzü, asude bir yer olmamakla birlikte Allah tarafından, O’nun “...‘Ben sizin rabbiniz değil miyim?’ buyurduğunda, ‘Evet, kesinlikle rabbimizsin. Biz bunu kabul ediyoruz’...”⁵ ifadesinde söz konusu edilen insanların samimiyetlerini özgür iradeleriyle ortaya koyabilecekleri en uygun ve mükemmel bir yer olarak yaratılmıştır. Bu samimiyetin göstergesi şüphesiz ki Allah’a hakkıyla kulluk ederken O’nun yeryüzündeki nimetlerinden meşru bir şekilde istifade etmek, fakat oraya gönlü kaptırmamaktır. “*Ashında biz, oraya bağlanıp kalmadan en mükemmel şekilde kulluk yapanları*

1 A. g. e., Fussilet Sûresi âyet: 51

2 A. g. e., Nûr Sûresi âyet: 37

3 A. g. e., Fussilet Sûresi âyet: 51

4 A. g. e., Nâziât Sûresi âyet: 24

5 A. g. e., Ârâf Sûresi âyet: 172

*ortaya çıkarmak için yeryüzünü göz alıcı bir şekilde donattık*¹ ifadesi, göz alıcı bir şekilde donatılan yeryüzünde hayatlarını Allah'tan gafil olmadan, hakkıyla kulluk yaparak sürdürenlerle, dünya zevklerine bağlanıp orayı sahiplenmeye kalkışanların ayrışacağı bir ortam olarak hazırlandığını işaret etmektedir. *“Biz gökleri, yeryüzünü ve bunların arasındakileri yalnızca günahlarınızı ve sevaplarınızı âdil bir şekilde ortaya çıkarıp size göstermek için yarattık fakat insanların çoğu bunu anlamıyor”*² âyetinin açıkladığı gibi yeryüzündeki yaşantıyı imtihan dünyası olarak kabul eden genel yanılginın aksine O'nun mutlak ilminde mevcut olan insanlara ve cinlere âit gerçekliğin kendileri tarafından somut hale getirildiği dünya hayatı, sorumluluk yaşına ulaşmadan ölenlerin şefaate nail olarak muafiyet kazanacağı ve de cennetliklerin beraat belgesi edindikleri bir yer, cehennemliklerin ise kendi aleyhlerine delillerin toplandığı bir suç mahalli olarak Allah tarafından takdir edilmiştir. Bütün bu gerçekliğe rağmen hala dünya hayatının imtihan dünyası olduğu iddiasında bulunanların, maruz kaldığı kötülükler karşısında kendisini koruyamayıp anasının karnında süngülenen, zihinsel engelli doğan, üç yaşında tecavüze uğrayan, beş yaşında denizde boğulan, yoksulluktan kırılan, savaşlarda sakat kalan vb. çocukların neden ve nasıl bir imtihandan geçirilmekte olduklarını tutarlı bir şekilde izah etmeleri gerekir. Üstelik de böyle bir iddianın doğru olabilmesi için sorumluluk yaşına ulaşmamış hiç kimsenin başına herhangi bir olumsuzluğun gelmemesi gerekirdi.

Kötülük, temelde haksız çıkar veya itibar elde etme isteğiyle yapılan kural ihlalinin neden olduğu olumsuzlukların genel tanımıdır. En büyük kötülük ise Allah'ın buyruğuna uymamak suretiyle yapılan kural ihlalidir ve bu durum bir yönüyle “Ben senden daha iyi biliyorum” düşüncesiyle ilahlık iddiasında bulunmanın hal diliyle ifadesidir. *“...Allah dileseydi, onları gerçekten sağır ve kör yapardı. Ancak Allah her şeyi kurallara bağlamıştır”*³ ifadesinden de anlaşıldığı üzere Allah, karşı konulamaz ve sorgulanamaz yüce bir varlık olarak her dilediğini yapabileceği halde zâtından kaynaklanan hiçbir şeyin kötü, abes, keyfi ya da rastgele olmamasını takdir etmiştir. Bundan dolayıdır ki kulun yapacağı herhangi bir fiilin gerçekleşmesi veya gerçekleşmemesi, olumlu olması ya da olmaması yönünde en basit görülen şeylerin meydana gelişi dahi O'nun maddî ve manevî alem için tespit ettiği kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak özgür irade sahibi

1 A. g. e., Kehf Sûresi âyet: 7

2 A. g. e., Duhân Sûresi âyet: 39

3 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 20

kulun fikrî, kavlî ve fiilî davranışlarının çevresel etkenler ile etkileşimlerinin neticesine göredir. Çünkü iradi varlıkların diğer varlıklarla iç içe bulunduğu varlık âlemi, söz konusu etkileşimlerle ortaya çıkıp insan davranışlarını ve bu davranışların sonuçlarını etkileyen etkenleri ihtiva etmektedir. Elbette ki insan tarafından rastgele bir karmaşa durumu olarak algılanan bu etkileşim, insanın kavrayamadığı kuralları içeren bir belirsizlik halidir ve bu konudaki kuralların insan tarafından bilinmezliği onların yok oldukları anlamına gelmemektedir.*

*“Başınıza her ne kötülük geldiyse kendi işlediğiniz günahlardan dolayıdır...”*¹ ifadesinin işaret ettiği gibi insanların bazen olumsuz kişisel, çoğunlukla da olumsuz toplumsal davranışlarının çevresel etkenlerle etkileşime bağlı olarak kazalar, hastalıklar, savaşlar, yoksulluklar vb. meydana çıkmaktadır. *“İçinizden sadece Allah’ın emirlerine itaatsizlik yapanların başına gelmeyecek belalardan sakının...”*² ifadesinden de anlaşıldığı üzere “Nemlazımcı” tavırlar sebebiyle zaman zaman kurunun yanında yaş da yanmaktadır. Bunun aksine *“Ey îman edenler! Allah’ın emirlerine uyup azâbından kaçınırsanız, O size doğru ile yanlışı ayırt edecek anlayış verir, günahlarınızın bir kısmını bağışlar, sizi bağışlar. Allah büyük lütuf sahibidir”*³ âyeti uyarınca insan, vaat edilen cezadan kaçınıp ödüle ulaşmak için kendisine verilen imkânları kullanarak belirlenen kuralları benimseyip bu kuralları koyan yaratıcıya itaat ederek fitrat üzere yaşamakla hem başa gelen musibetlerden öğrendiği kadar uzaklaşabilir hem de O’nun azâbından kurtulabilir. Bu yüzden de *“... Rabbinize karşı hem bizim kötülüğünü yasakladığımızın beyanı olsun hem de onlar Allah’ın emirlerine uyup azâbından kaçınınsınlar...”*⁴ ifadesi, insanın samimi olarak doğru davranışlarda bulunup yanlış davranışlardan sakınmakla sorumlu olduğunu, insanın bu tür tavırlar içinde olmasıyla belalardan da uzak durabileceğini vurgulamaktadır. Elbette ki kişi bazında bu yanlış davranışların bir kısmına çevresel etkenler sebep olmuş olabilir. Ancak kişi kendi düşünce ve davranışlarındaki olumsuzluklara karşı nasıl ki aykırı isteklere direnerek müdahil olabilecek durumdaysa bazı çevresel etkenlere âit olumsuzluklara karşı da o çevreden bedenen veya zihnen uzaklaşarak

* Mesela tek yumurta ikizi iki kardeşin aynı şehirde aynı işi yapmasına rağmen farklı kazançlar edinmesi ve insanlara tarafından birinin diğerinden daha fazla sevilmesi hakkında yapılan izahatların bütünüyle sathi olması bu konudaki belirsizlik halinden kaynaklanmaktadır.

1 A. g. e., Şûrâ Sûresi âyet: 30

2 A. g. e., Enfâl Sûresi âyet: 25

3 A. g. e., Enfâl Sûresi âyet: 29

4 A. g. e., Ârâf Sûresi âyet: 164

müdahil olabilecek durumdadır. Bununla birlikte kötülük ne yazık ki meydana çıktıktan sonra toplum hayatından hiçbir zaman tamamen silinmemekte ancak ortaya çıkışı baskılanmakta ya da suçlunun cezalandırılması şeklinde adalete dönüştürülmektedir. Tıpkı Kabil menfur fiili işleyene kadar cinayetin olmaması, oluşundan sonra ise Allah'ın lütfu sebebiyle bu fiili işleyene kısas uygulanmasının adalet gereği olduğunu buyurarak bu fiilin yaygınlaşmasının baskılanması gibi... Neticede “O, insanlara doğru yolu gösterdi, bir kısmı doğru yola uydu, bir kısmı da doğru yoldan uzak durup cezâyı hak etti...” buyrulmakta. O'nun “Doğru yolu da yanlış yolu da ona göstermedik mi?”² buyruğuna rağmen aykırı istekler peşinde olan bazıları ilahlığa kalkışıp bu şekildeki bir kötülüğe sebep olanın aynı şekilde cezalandırılmasının da kötülük olduğunu iddia etseler de suçluyu kayırmak suretiyle bu insancıl(!) iddialarının mağdura daha büyük kötülükte bulunmak olduğunu görememekteler.

Şüphesiz ki hiçbir insan yaşadığı dünya hayatını Allah tarafından mecbur bırakılmış bir rol olarak yaşamamaktadır. O tür kaderci iddialar ferdin ve toplumun kendi sorumluluklarını yerine getirmeyip aykırı istekler doğrultusunda ortaya attıkları bahanelerdir. Oysaki Allah'ın kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak kâinatta olup biten her şey varlık âleminin birbiriyle uyumlu bir etkileşim içinde ve her bir varlığın kendi düzenine göre varlığını devam ettirmesi sonucu gerçekleşmektedir. Ne var ki “Bana dokunmayan yılan bin yaşasın” düşüncesiyle yaygınlaşan kural dışı davranışlar neticesinde meydana gelen varlık âlemindeki olumsuz etkileşimlerle herhangi birinin başına gelen musibetlerden, yakından uzağa pek çok kişi sorumlu olmaktadır. Bu gerçeği görmeksizin, insanların sakat olarak doğmaları, zulüm ve yoksulluk içinde yaşamaları, yaralanmaları, hastalanmaları, sele-depreme maruz kalmaları, özellikle de çocukların, kadınların ve zihinsel yetersizliği olanların maddî ve manevî yönden tacize uğramaları gibi başlarına gelen olumsuz durumların Allah'ın doğrudan takdiri neticesinde olduğunu söylemek, kişinin sağlıklı düşünemediğini gösterir. Elbette ki olumlu ya da olumsuz bir şekilde bizim hayatımıza etki eden her şeyin kuralları O'nun tarafından tespit edilip yaratılmıştır. Fakat O, hiçbir insan için ne özel bir takdirde bulunmuş ne de herhangi bir insanın başına bir olumsuzluk gelmesini takdir etmiştir. Her ne kadar insan ergenlik sonrası dönemindeki bütün davranışlarından sorumlu tutulacak olsa da herkes

1 A. g. e., Ârâf Sûresi âyet: 30

2 A. g. e., Beled Sûresi âyet: 10

kendi kişiliğini oluşturan etkenler ve içinde bulunduğu şartlar gözetilerek mesul tutulacaktır. “...Allah yalnızca verdiği imkânlardan sorumlu tutar herkesi...”¹ ifadesine göre ne devlet reisi sokaktaki adamla ne de alim cahil ile aynı şartlarda sorgulanacaktır. Elbette ki her zaman kötülüğü yapan suçludur. Bununla birlikte “O diri diri gömülen kıza sorulduğunda”,² “Hangi suçtan dolayı öldürüldüğü”³ ifadesi uyarınca mağduriyet oluşturan kötülükler konusunda topluma egemen olan güçler ve ebeveynler de suçlu konumuna düşmektedir. Ayrıca hatalı yöneticileri onaylayan halk da meydana gelen olaylardan bir dereceye kadar sorumlu olmaktadır. Bu konudaki ebeveynlerin özensiz konumunu, toplum düzeninin yeterli ahlakî eğitimden ve caydırıcı cezalardan yoksun oluşunu da göz ardı etmemek gerekir. “Hiç değilse kendini Allah’a adayan keşişlerin ve din adamlarının, onların Allah adına uydurdukları yalan sözlerini ve haksız kazançla geçinmelerini yasaklamaları gerekmez miydi?...”,⁴ “...hiç değilse yaşadıkları yerlerde yozlaşmayı engelleyen dürüst ve erdemli insanların olması gerekmez miydi?...”⁵ ifadeleri de işaret etmektedir ki Allah, kolay istismar edilen sıradan insanların başına gelen her türlü musibetten dolayı öncelikle yetkin olanları, halkın ileri gelenlerini, yönetici ve söz sahibi olanları söz konusu suçun faili ile birlikte sorumlu tutmaktadır; çünkü altın bileziğini pencere kenarına koymayan anne, arabasının kapısını açık bırakmayan baba aynı özeni çocuklarına göstermediği zaman onların her an bir kötülüğe maruz kalmalarına yol açmış olmaktadır. Kendilerinin korunaklı ve güvenli konumlarını toplumun maddî ve manevî yaşantısına yansıtmayan, deprem bölgelerinde yerleşim yeri kurulmasına izin veren, dere yataklarını yerleşime açan, doğanın tahribatına ve toplumda alenî ahlaksızlığın yaygınlaşmasına göz yuman, canlıların birbirleriyle ve cansız varlıklarla aralarındaki düzenin bozulması gibi konuları umursamayan yöneticiler de toplum içinde ortaya çıkan veya toplumun başına gelmesi muhtemel olan kötülöklere yol açmaktadırlar. Bir tür musibet olarak doğuştan edinilmiş olan maddî ve manevî kusurlar ve oluşturdıkları sorunlar da aynı konumdadır. Şüphesiz ki her çocuk ebeveynlerinin özünden, onların bünyelerinde meydana gelen sperm ve yumurtanın birleşiminden oluşmaktadır. Bu özün oluştuğu bünye, bile isteye fitratı bozacak maddelere maruz kalmışsa ya da fitratı bozacak muhitte yaşamak durumunda

1 A. g. e., Talâk Süresi âyet: 7

2 A. g. e., Tekvîr Süresi âyet: 8

3 A. g. e., Tekvîr Süresi âyet: 9

4 A. g. e., Mâide Süresi âyet: 63

5 A. g. e., Hûd Süresi âyet: 116

bulunmuşsa o maddeleri bünyelerine alan veya olumsuz davranışları alışkanlık haline getiren ebeveynler ve öyle bir muhitte yaşanmasına izin veren yöneticiler oluşacak olumsuzluklardan bir noktaya kadar sorumludur. Bunun sebebi de terkedilmeyen alışkanlıkların kişinin genlerine işlemesi ve terk edilmesi oldukça zor bir huy olarak soyaçekimle kendisini devam ettirmesidir. Nihayetinde her insan, çevresel etkenlere bağlı olarak taklit, tasavvur, tahayyül ve tefekkür neticesinde edindiği kişilik özelliklerini oluşturmakta ve bunların bir kısmını yine çevresel etkenlere bağlı olarak sonraki nesillere aktarmaktadır. Bu yüzden de aile reisinden devlet yöneticisine kadar sorumluluk konumunda olan herkes özellikle bebeklik ve çocukluk dönemindeki bireyler başta olmak üzere aileyi ve toplumu her türlü musibetlere karşı koruyup kollamakla sorumludurlar. Topluma egemen güçlerin, canlı veya cansız, akıllı ya da akılsız varlıklara karşı yapılan tahribatlara, soykırımlara, maddî ve manevî kirliliklere, zulme, israfı ve benzeri her türlü hak ihlallerine karşı duyarsız olması, doğaya hükmetme arzusuyla varlıklar arasındaki fitrî sürdürülebilirliğe karşı yapılan olumsuz etkileşimlere göz yumması, insanoğlunun maruz kalacağı büyük zararlara ve kötülöklere sebep olmaktadır. *“Halkı birbirleriyle olan ilişkilerini dürüst bir şekilde yürütürken, senin rabbin şehirleri sadece şirk koştu lar diye yok edecek de değildir”*¹ âyetinin mefhumu muhalifinden anlaşılmaktadır ki halkı Müslüman bir toplum dahi söz konusu olumsuzluklar sebebiyle cezalandırılmaktadır. Geçmiş topluluklarda ve bugünün ilkel toplumlarında, sapkınlık seviyesindeki suçların ve sma, otizm, down sendromu, çocuk felci gibi hastalıkların görölmeyişi göz önüne alınıp insanlığın geldiği nokta ciddi anlamda sorgulandığında, insanların olumsuz etkileşimlerinin nelere sebep olabileceği daha iyi anlaşılabilir. Allah’ın adaletini de belirten *“İnsan yalnızca çalışıp çabaladığına sahiptir”*² ifadesine göre insanın yapıp ettikleri ve sonuçları açısından kendi kendisini kandırarak herhangi geçerli bir bahanesi yoktur. *“Başınıza her ne iyilik gelirse Allah’tandır. Başınıza her ne kötölük gelirse de kendinizdendir...”*³ ifadesi uyarınca insan hayatında meydana gelen her gerçeklik Allah’ın kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak insanın ırk, soy, cinsiyet, sağlık gibi sayısız durumları içeren çevresel etkenlerle etkileşimi, onun fikrî, kavli ve fiilî davranışlarının sonuçlarına olumlu ya da

1 A. g. e., Hüd Süresi âyet: 117

2 A. g. e., Necm Süresi âyet: 39

3 A. g. e., Nisâ Süresi âyet: 79

olumsuz etkide bulunmakla birlikte, insan bu etkenlerden olumsuz olanlara karşı önlem alabilecek vasıflara sahiptir.

Şüphesiz ki herhangi bir musibete maruz kalmak kişi üzerinde maddî ve manevî açıdan bazı olumsuzluklara sebep olmaktadır. Bu yüzden de bazen başa gelen musibetler sebebiyle insanların bir kısmı “Neden ben?” sorusuyla sahip olduğu maddî ve manevî imkânlarının ve umutlarının tamamen elinden alındığı hissine kapılabilir, kendisini bir çıkmazda görebilir ve bu durumdan çevresini sorumlu tutabilir, hatta gerçeklik algısını kaybedip sonu intihara kadar gidebilecek derin bir çıkmaza da düşebilir. Oysa ki başa gelen musibet ne kadar kötü olsa da zamanın geriye alınamayacağı bilinciyle onun gerçekliğini kabullenmek, kişinin yatkın olduğu herhangi bir konuya diğer insanlara nazaran daha yoğun ilgi duymasına, daha fazla harekete geçip başarılı olmasına ve bu sayede kişinin maruz kaldığı musibetin maddî ve manevî olumsuzlukların zamanla hafiflemesine sebep olabilir. Yalnızca musibetlerin gerçekliğini kabullenen kişi, içinde bulunduğu olumsuz durumun ardında saklı olan olumlu durumlardan istifade edebilmektedir. “*Andolsun ki biz insanı zorluklarla baş edecek şekilde yarattık,*”¹ ifadesi uyarınca insan ne kadar büyük musibetlere maruz kalmış olursa olsun, çevresel etkenler ne kadar baskın olursa olsun Allah, zâtına kulluk yapması gereken insanı, maddî ve manevî olumsuzlukların kötü etkilerinden kendisini koruyup kollayabilecek ya da bunları kendisi için bir kazanca dönüştürebilecek donanımında yaratmıştır. Ahiretin varlığını bildirmekle de hem insanın zorluklar karşısında pes etmemesini hem de onların zâtının emrettiği kurallara uygun şekilde yaşamalarını sağlayan etkenlerden biri olmasını sağlamıştır. Aynı zamanda başa gelen musibet türüne göre kişinin elde ettiği kadirşinaslık duygusu sıradan hayatın içinde elde edilemeyecek seviyede olmaktadır. Afganistan’da, Irak’ta, Bosna’da ve benzeri birçok yerde insanlık dışı büyük musibetlere maruz kalıp da bu musibetlerin gerçekliğini kabullenenerler olası travmaların önüne geçip ayağa kalkmayı ve kendi yaralarını onarmayı bilmiştir. Olumsuzluklara maruz kalmak arzu edilen bir şey olmasa da her olumsuzluğun bir olumlu yanı vardır. “...*çekilen güçlüğüün yanı başındadır kolaylıklar*”² ifadesi her olumsuzluğun olumlu bir yönü ve her olumlu durumun olumsuz bir yönü olduğuna işaret eder. Tıpkı herhangi birinin çevresel etkenler sebebiyle küçükken sakat kalmasının veya sakat doğmasının bedenî faaliyetler açısından ona sıkıntı verecek olumsuz bir durum

1 A. g. e., Beled Süresi âyet: 4

2 A. g. e., İnşirâh Süresi âyet: 5

olmasına karşın bu durum, diğerlerine nazaran zihnini daha fazla kullanmasına fırsat vermekte, aynı zamanda onun tehlikeli faaliyetlerde bulunmasını engellemekte, sağlıklı olanlara oranla daha az suça ve günaha bulaşmasına sebep olmaktadır. Bunun gibi öksüz ve yetim olmanın kişiyi sahipsiz ve korunaksız hissettirmesine karşın bu durumun, zamanla o kişinin kendi ayakları üzerinde durmasına katkı sağlayan bir özgüvene sebep olması, ebeveynsiz yetişmenin eksikliklerine karşın kişinin daha bağımsız düşünebilme kabiliyeti edinmesine sebep olması gibi... Fakat inanlar sadece maddî âlemin yasalarıyla alakadar olmakta, manevî âlemin yasalarına ise bigâne kalmaktadırlar. Bunun neticesinde de bir olumsuzluğa maruz kaldıklarında veya bir şey gerçekleşseydi kendileri için çok iyi olacağı zannıyla olmasını istedikleri şeyin gerçekleşmeyişinden dolayı aşırı derin bir üzüntüye düşerler. Oysa bunun böyle olmayabileceğine Allah, “...Hoşunuza gitmeyen şey sizin yararınıza olabilir ve hoşunuza giden şey de sizin zararınıza olabilir...”¹ buyruğuyla işaret etmekte ve “...Allah size keder üstüne keder verdi ki ne elinizden kaçana üzülün ne de başınıza gelene...”² ifadesiyle de başa gelenler konusunda insanın bakış açısını geniş tutması gerektiğini çok açık bir şekilde bildirmektedir. “...Elbette ki Allah her şeyi kurallara bağlamıştır.”³

---

1 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 216

2 A. g. e., Âl-i İmran Sûresi âyet: 153

3 A. g. e., Âl-i İmran Sûresi âyet: 165

NÜBÜVVET VE MUCİZE

Nübüvvet; “...O, insanları âhirette kavuşma gününe karşı uyarmak için kullarından lâyük olana vahyi kesinleşmiş yasına göre indirir”¹ âyetinin de işaret ettiği gibi Allah’ın merhameti sebebiyle resûller dönemi içinde kullarından layık olanı, O’nun zâtının belirlediği doğru yolu insanlara göstermesi için görevlendirmesidir. Bu görevlendirmeyi de “Allah doğru yolu gösterip ardından da haram-helâl sınırlarını iyice açıklamadıkça, insanları doğru yolun dışındalar diye cezâlandırarak değildir...”² buyruğuna istinaden yapmaktadır. Çünkü Allah, hatasından dolayı tövbe eden insana merhamet gösterip “...benden size doğru yolu gösteren bir resûl geldiğinde hemen doğru yoluma uyanların artık korkmaları için bir sebep yoktur ve onlar tasalanmayacaklardır”³ buyurmuştur. Aynı zamanda O böylelikle, özgür iradeyle kul-luk yapma teklifini kabul edenlerin, “...Rabbimiz! Hiç değilse bize bir resûl gönderseydin de hor, hakir ve rezil olmadan önce senin âyetlerine uysaydık...”⁴ ve “Ya da ‘Daha önce atalarımız ortak koşmuştu, biz yalnızca onlardan sonra gelmiş bir nesiliz, boş işlerle uğraşanların yaptığı yanlışlardan dolayı bizi mi helâk edeceksin?’...”⁵ şeklindeki benzer mazeretlerinin önünü kesmiştir.

İnsanlığın bebeklikten olgunluk çağına kadar devam eden resûller dönemi sürecinde, Allah’ın birliğine iman edenlerin bir kısmı resûllerden sonra “Doğru olan dinlerinden ayrılıp bölük pörçük olanlardan da olmayın...”⁶ buyruğunu göz ardı etmişlerdir. Onlar, “...dinin emirlerini aralarında bölüp parçalar hâline getirdiler. Her taraftar kendi inancıyla sevinip böbürlenmektedir”⁷ Böylelikle yeryüzünde Allah’ın birliğine hakkıyla iman edenlerin sayısının bir avuç azınlığa düşüp tevhit inancı kesintiye uğrama noktasına

- 1 A. g. e., Mü’min Süresi âyet: 15
- 2 A. g. e., Tevbe Süresi âyet: 115
- 3 A. g. e., Bakara Süresi âyet: 38
- 4 A. g. e., Tâhâ Süresi âyet: 134
- 5 A. g. e., Ârâf Süresi âyet: 173
- 6 A. g. e., Rûm Süresi âyet: 32
- 7 A. g. e., Mü’minûn Süresi âyet: 53

gelmiştir. Bununla birlikte “*Yarattığımız insanlardan gerçeği gösteren ve o gerçeğe adâleti gözeten bir topluluk da hep olmuştur*” ifadesinin vurguladığı gibi insanlığın olgunluk çağında gönderilen son resûle kadar ilk insandan beri yeryüzünde azınlıkta da olsa tevhit inancına sahip insanlar hep olmuştur. İşte bu yüzden de O’nun, zâtının kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak ahmaklığa kendini kaptırmamış çok az sayıdaki insanlar arasından resûl olma vasfına en layık olanı seçip belirlediği doğru yolu içinde yaşadıkları toplumlara göstermesi için yeni bir resûl olarak göndermesi, nübüvvetin tekrarlanmasını gerekli kılmıştır. Kur’an’da bahsi geçen resûller, Allah’ın ilk insandan beri insanlara doğru yolu göstermek için kendi içlerinden layık olanı bu şekilde görevlendirdiğini son vahye muhatap olanların tam olarak idrak edip ümmî resûle uymaları için onların haberdar oldukları toplumlara gönderilen resuller ile sınırlı kalmıştır. Şayet Kur’an’a ilk muhatap olanlar dünyanın uzak bölgelerinden haberdar olsalardı oralar-daki toplumlara gönderilen resûllerden de hiç şüphesiz bahsedilirdi. Allah, Âdem (a.s.)’dan son resûle kadar insanlara doğru yolu gösteren ve “...‘*Yalnızca Allah’a kulluk edin ve şeytandan sakının*’...”² temel ilkesi doğrultusunda takdir ettiği kurallarını, insanoğlunun gelişimini de dikkate alarak, içinde buldukları konuma göre resûlleri aracılığıyla onlara bildirmiştir; çünkü muhatabın konumunun değişmesi ona karşı olan tutumun değişmesini gerektirir; tıpkı bir babanın çocuğuna bebeklik, çocukluk, gençlik ve olgunluk dönemlerinde farklı davranması gibi... Elbette ki çocuğun konumuna göre babanın onu koruyup kollama konusunda tutumundaki değişiklikler, ona yüklenen sorumlulukların artması gibi yeni durumlar, babanın çocuğuna olan sevgisinin azaldığı veya onu daha az önemseydiği anlamına gelmez. Şüphesiz ki “*Her topluluğa resûl gönderilmiştir...*”³ ifadesi ilk insandan son resule kadar yeryüzünde meydana gelmiş olan bütün toplumları kapsamaktadır. Fakat son resûl olan efendimiz (a.s) sadece kendi toplumuna değil, “...*Seni insanların tamamına resûl olarak gönderdik...*”⁴ hitabıyla tüm insanlığa gönderilmiştir.

Şüphesiz ki insanın zihni gelişimi göz önüne alınarak soyut konuları olabildiğince belirgin bir şekilde çocuklara anlatmak için konuyla ilgili bazı özellikleri somut şeylerle örneklemek gerekir, somut şeylerle örneklemek

1 A. g. e., Ârâf Sûresi âyet: 181

2 A. g. e., Nahl Sûresi âyet: 36

3 A. g. e., Yûnus Sûresi âyet: 47

4 A. g. e., Nisâ Sûresi âyet: 79

gerekiyorsa, insanlığın bebeklik, çocukluk ve gençlik dönemlerine yönelik Allah'ın emirlerinin insanlara resûlleri aracılığıyla tebliğinde ve uygulanmasında da bu usul kullanılmış, soyut konular somutlaştırılmıştır. İnsanlığın bebeklik dönemi diyebileceğimiz ilk dönemlerinde, insanların Allah inancını koruyup kollayan somut vakalar söz konusuydu, "...Allah'a birer kurban sunmuşlardı, fakat kurban onların birinden kabul edilmiş, diğerinden edilmemişti..." ifadesindeki kurbanın Allah tarafından kabul edildiğinin bilinmesi Allah'a sunulan kurbanın bir yıldırımla yakılmasından anlaşılmaktaydı. "...Şüphesiz ki Allah, ateşin yakıp tüketeceği bir kurban getirmedikçe hiçbir resûle inanmamamız için bize emir verdi'..."² ifadesi de bu gerçekliği teyit etmektedir. "...Sizin için o denizi yarıp ayırmıştık, ardından sizi kurtarıp Firavun'un ırkını gözlerinizin önünde boğmuştuk"³ âyeti ve benzerleri de Allah'ın kudretinin mucizelerle somut olarak insanlara gösterildiğine işaret etmektedir.

Biz, "...bütün nebîlere nübüvvetin rableri tarafından verildiğine iman ettik..."⁴ Bununla birlikte Allah'ın hiçbir kul için ezelde özel bir ayrıcalık tanımamış olması gerçeğini de göz ardı etmiyoruz. Elbette ki İbrâhim ailesi ve İmran ailesi gibi tevhidî imana bağlılıklarını hiç kaybetmeyen muteber bir soya bağlı olarak dünyaya gelmiş olmanın sağladığı ayrıcalıklar söz konusu olmuştur. "...Daha önce ataların İbrâhim'e ve İshâk'a nübüvvet verdiği gibi sana ve Yâkup âilesine de nübüvvet vererek lütfunu devam ettirecek..."⁵ ifadesinde kast edilen Yâkup (a.s.)'in oğlunun durumuyla "...Ey Zekeriyâ! Kesinlikle biz seni ismi Yahyâ olan bir oğulla müjdeliyoruz..."⁶ ifadesinde kast edilen Zekeriyâ (a.s.)'in oğlunun durumunda olduğu gibi bu ayrıcalık bazen onların hayrına olacak sonuçlara yol açmıştır. Bazen de "...O senin âilenden değildi. Gerçekten de onun yaptığı, Allah'ın rızâsına uygun bir davranış değildi..."⁷ ifadesinde kast edilen Nuh (a.s.)'in oğlunun durumu gibi onların hayrına olacak sonuçlara yol açmamıştır. Dolayısıyla resûl olarak görevlendirilenler, resûl olarak seçilebilir özelliklerin bir kısmına çevresel etkenlere bağlı olarak, büyük bir kısmına ise kendi kişilikleriyle sahip olabilmıştır. Fakat resûl olarak seçilebilir özelliklere kendi kazanımlarıyla sahip olan

1 A. g. e., Mâide Sûresi âyet: 27

2 A. g. e., Âl-i İmran Sûresi âyet: 183

3 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 50

4 A. g. e., Âl-i İmran Sûresi âyet: 84

5 A. g. e., Yûsuf Sûresi âyet: 6

6 A. g. e., Meryem Sûresi âyet: 7

7 A. g. e., Hûd Sûresi âyet: 46

insanı bu konuda değerlendirmek elbette ki Allah'a âittir; çünkü, "...Allah, *dinî emirleri uygulaması için üstün vasıfları olanı seçer...*"¹ ve "*Hiç şüphesiz tarafımızca onlar en seçkin olanlardandı*"² âyetleri ile bunu teyit etmiştir. Aslında nübüvvetin vehbî oluşuyla ilgili yaygın anlayış, resûllerin erdemlerini ve karakterlerini görmezden gelerek, onların sahip olduğu kişiliğin görevlendirilmelerinde bir etkisi olmadığı düşüncesiyle onları sıradanlaştırmaktadır. Oysa sıradan olmak bir yana onlar, Allah'ın değerlendirmesine göre insanların en üstünü olabilecek yeterlilikteydiler ve neticede de öyle oldular.

Allah'ın değerlendirmesine göre nübüvvet için öncelikli şart, resûller döneminde bir resûl gönderilmesinin gerekliliğinin ortaya çıkmasıyla birlikte, resûl olacak kişinin şirke bulaşmamış namuslu bir kadından doğup kendisinin de şirke hiç bulaşmamış biri olmasıdır. Şirke bulaşmamış namuslu bir kadından doğmuş olmanın önemi kişinin daha ana karnındayken annesinin nabzının, duygularının ve davranışlarının etkisiyle ikisi arasında bir bağ oluşması ve bu bağın doğacak çocuğun hem kişiliğinin oluşmasında hem de sonraki hayatına manevî bakımdan babadan geçen kalıtsal özelliklerden daha çok ve belirleyici bir etkisinin olmasıdır.*

Allah Kur'an'da "*Ey îman edenler! Siz, kadınlarınızla çoğalıp itibar sahibi olur, neslinizi devam ettirirsiniz...*"³ âyetinin Arapça metninde kelime anlamı "*Kadınlar sizin tarlanızdır*" şeklindeki mecaz ifadeye, "*Rabbinin belirlediği şartlara göre, verimli toprakta yenilebilir hoş bitkiler, tuzlu kavruk toprakta ise yalnızca külfet yetiştir...*"⁴ âyetiyle kinayeli bir göndermede bulunup annenin çocuk üzerindeki etkisine, kötü topraktan iyi ürün alınamaz olgusuyla işaret ederken tutarlılık açısından nübüvveteye layık olanların namuslu kadınlardan doğmuş oldukları gerçeğinin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Aynı şekilde Allah'ın "*...Şâyet nübüvvet verilenler de ortak koşsalardı, onların yapmakta oldukları iyi davranışlar da geçersiz olurdu*"⁵ buyruğu ve özellikle İbrâhim (a.s.) konusunda "*...İbrâhim Allah'a ortak koşanlardan biri de değildi*"⁶ vurgusu, resûllerin şirke hiç bulaşmamış olduklarını göstermekte-

1 A. g. e., Şûrâ Sûresi âyet:13

2 A. g. e., Sâd Sûresi âyet:47

* Çarpık zihniyetli Freudyen anlayışa sahip olanların görmek istemedikleri veya mensubu oldukları Yahudiliğin meşru gördüğü enest ilişkiyi mazur görenlerin anlayamadıkları ana-oğul ilişkisinin gerçeği budur.

3 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 223

4 A. g. e., Ârâf Sûresi âyet: 58

5 A. g. e., Enâm Sûresi âyet: 88

6 A. g. e., Enâm Sûresi âyet: 161

dir. Elbette ki insanlığın olgunluk çağında resûl olarak gönderilen efendimiz Muhammed (a.s.)'a kadar sürekli bir döngü şeklinde kendini tekrarlayıp duran nübüvvet, resûl gönderilen toplumlarda kesinlikle bir kişi de olsa tevhit imanına sahip şirke hiç bulaşmamış birinin olmasını gerektirmekle Allah'ın kanunlarındaki incelikleri de göz önüne sermektedir. Nasıl ki yoğurt çalmak için süte az da olsa maya koymak gerekiyorsa tevhit inancının tam olarak kavranması, tevhit inancından uzaklaşmış insanlara onun doğru bir şekilde anlatılabilmesi için de hiç şirke bulaşmayan birinin olması gerekmiştir. Diğer taraftan resûl olarak görevlendirilecek kişi her zaman, içinde yaşadıkları toplumun kendilerini "Kardeşleri" kadar iyi tanıyıp da tebliğ görevine başlayıncaya kadar "...Bundan önce aramızda hatırı sayılır bir adamdın..." şeklinde güvenip saygı gösterdikleri, yalan konuşmayan, yaşantısında süflî sözlere ve fiillere yer vermeyen kişilerden biri olmuştur. Ayrıca "Ey ümmî nebî! Senden önce de kendilerine vahyettiğimiz adamları resûl olarak gönderdik sadece..."² buyruğunun vurguladığı gibi resûl olarak görevlendirilen kişiler her zaman erkeklerden seçilmiştir ve de "...Rabbin, başkentlerinde âyetlerimizi kendilerine bildiren bir resûl göndermedikçe ülkeleri helak etmez..."³ ifadesi doğrultusunda resûl olarak görevlendirilecek kişi, doğru karar verme ve yönetme bilgisi edinip belirli bir seviyede görgü sahibi olarak yapacağı tebliğin öncelikle etkin çevrelere ulaşabilmesi için gönderileceği toplumun başkentinde yaşayanlardan seçilmiştir. Böylelikle resûllerin sahip oldukları ayrıcalıklar, kendi davranışlarını neticesinde olup yaratılış itibariyle onlar açısından bir ayırım söz konusu değildir. Onların sahip oldukları ayrıcalıklar, Allah'ın "...O resûlleri üstün vasıflarından dolayı seçtik ve dosdoğru yolu onlara gösterdik"⁴ buyruğu doğrultusunda, Allah'ın değerlendirmesine göre buldukları ortam ve zaman itibariyle gönderilecekleri toplumda bu görevlendirilmeyi hak edecek üstün vasıflara sahip olarak bu göreve layık olan kişinin, O'nun tarafından seçilip O'nun verdiği görevi hakkıyla yerine getirmiş olmalarının sonucudur.* Yani bir hükümdarın, bir başka ülkeye elçi göndereceği zaman hısımlı, akrabası veya sevdiği bir dostunu değil de o işe en uygun vasıflara sahip birini göndermesi ve o

1 A. g. e., Hûd Sûresi âyet: 62

2 A. g. e., Enbiyâ Sûresi âyet: 7

3 A. g. e., Kasas Sûresi âyet: 59

4 A. g. e., Enâm Sûresi âyet: 87

* Kur'an'da (Yahya a.s.), Yusuf (a.s.), Musa (a.s.) gibi bazı resûllerle ilgili âyetler Meryem:12, Yûsuf:21, Tâhâ:39 ve benzerleri, şayet Kur'an bütünlüğü içinde değerlendirilirse görülür ki buradaki ifadeler, onların resul oluşlarının ezeli takdir sebebiyle oluşundan ziyade O'nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak nübüvvetle görevlendirilenlerin resûl olmaya layık olmalarını sağlayan birçoğu çevresel etkenler dahilindeki aşamalardan geçişlerine işaret etmektedir.

kişinin görevi hakkıyla yerine getirmesi sonucu hükümdarın yanında ayrıcalık kazanması gibi. Neticede onlar, Allah'ın "*Kesinlikle biz âhiret yurduna bağlılıklarından dolayı onları içtenlikle sebat eden kullar yaptık*"¹ âyeti doğrultusunda bu göreve layık olduklarını resûl olarak görevlendirilmelerinden sonra ki süreçte, ahirette verecekleri hesabı gözetererek, Allah'ın rızasına her şeyden fazla önem vererek nefislerinin en meyyal olduğu şeyleri dahi O'nun rızası için feda edecek yapıda olduklarını göstermişlerdir. Bundan dolayıdır ki İbrâhim (a.s.), Allah'a olan bağlılığına hâle getirir endişesiyle cinsel ilişki zevkinin azalması için sünnet olmuş* ve kişinin nefsinin yani kendisini simgeleyen oğlunu dahi Allah'a olan bağlılığını göstermek için O'na kurban etmeye kalkışmakta tereddüt etmemiştir. Yakup (a.s.), kendisini rehavete düşürür de Allah'a olan bağlılığını göstermede gevşeklik yapar korkusuyla çok hoşlandığı deve eti ve sütünü kendisine yasaklamıştır. Süleyman (a.s.), Allah'a olan bağlılığının önüne hiçbir şeyin geçmesine müsaade etmeyeceğini göstermek için atlara olan tutkusunu abartan, çok hoşlandığı güçlü kuvvetli koşu atlarını boğazlamıştır...

Mucize; Allah'ın maddî ve manevî âlem için tespit ettiği kesin yasalarına göre değişmez olan kuralların zorunluluğuna ve belirlediği muhtemel şartlara göre değişken olan kuralların serbestliğine bağlı olarak, uzay-zaman düzlemi içinde nitelik ve nicelik açısından içeriğini kavrayamayacağımız, alışılmışın dışında kendine has kuralları olup yaratılışın tedrici oluşumuna aykırıymış gibi gözükene ve yalnızca O'nun görevlendirdiği resûllerin şahsında zuhur eden benzersiz ve belirsiz oluşumlardır. Mucizenin olağanüstü olay olarak tanımlanıp resûllerin haricinde bazı kişilerin şahsında da görülebileceği iddiası ve bunların keramet, istidrac gibi sınıflandırılması insanın kibriden kaynaklanan büyük bir safсата olup gerçekliği söz konusu değildir. Ne var ki hamakat ehli, Allah'ın belirlediği muhtemel şartlara göre mümin ya da kâfir her insanın başına bazen gelebilecek olan alışagelmışın dışında olmakla beraber benzersizlik ve belirsizlik içermeyen, sık olmasa da zaman içinde tekrarı mümkün olan olayların mucize kapsamında olduğunu

1 A. g. e., Sâd Sûresi âyet: 46

* Allah, insanların yeryüzünde çoğalıp yayılmalarının doğum yoluyla olmasını ve erkeğin üreme işine hevesli olması için de onun bu işten zevk almasını takdir etmiştir. Malumdur ki erkek sünnetsizken daha fazla zevk almaktadır ve bu durum insanlığın ilk döneminde hızlı nüfus artışına katkı sağlamıştır. Ancak insanoğlu belli bir nüfusa ulaştığı dönemde İbrâhim (a.s.)'in sünnet olmasına ve insanların bu davranışı adet haline getirmelerine Allah'ın sünnete izin vermiş olmasının sebebi de O'nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak artan nüfusla birlikte insanoğlunun sapkın cinsel davranışlarının ortaya çıkması ve bunların sünnetsiz olanlarda tedavisiz hastalıklara daha kolay sebebiyet vermesidir.

iddia etmiş ve keramet diye isimlendirerek bunun kendilerine verilen ilahi bir ayrıcalık olduğu yalanını uydurmuştur.

Oysa ki yalnızca Allah'ın resûllerinin şahsında gözüken, O'nun kudretini gözler önüne sererek resûle kulak kesilmesi gerektiğini işaret eden mucizeler, söz konusu resûle "Süleyman'a da tarafımızdan bir ayrıcalık olarak rüzgârın gücünden faydalanabilme bilgisini vermiştik..."¹ ifadesinde bahse konu olan mucizenin "... Minnet mi duyacağım yoksa nankörlük mü edeceğim, bunu ortaya çıkarmak için rabbimin bir lütfudur bu..."² âyetinde belirtildiği gibi lütuf olması için veya "...Biz mucizeleri yalnızca kâfirlere gözdağı vermek için göndeririz"³ ifadesinde belirtildiği gibi resûle karşı çıkan yobaz kâfirlere gözdağı verip had bildirmek içindir. Kendilerine gösterilen mucizelere rağmen inkârda ısrar edip ilahlık iddiasında bulunan ve müminleri yok etmeye çalışanlar sonunda helak edilmişlerdir. Allah, O'nun zâtı karşısında insanın hiçbir gücünün olmadığı gerçeğini kendileri de görüp anlasınlar diye, söz konusu insanların kendilerini diğer toplumlardan üstün gördükleri konulara karşı nispet yaparcasına, resûlleri aracılığıyla ortaya koyduğu mucizelerle had bildirmiştir. Tıpkı O'nun, "...kışın ovalarında inşa ettiğiniz köşklerde, yazın yaylarında taş yontarak yaptığımız evlerde..."⁴ ifadesinde de belirttiği, taş yontarak yaptıkları binalara bakıp da kendilerini diğer insanlardan çok maharetli ve üstün görüp kibirlenenlere, "...Biz Semud'a dışı deveyi aleni bir mucize olarak vermiştik..."⁵ ifadesi uyarınca zâtının görevlendirdiği resûlün şahsında yontulan bir kayadan deveyi canlandırıp ortaya çıkararak had bildirdiği gibi. Tıpkı O'nun, "...insanların gözlerini boyadılar, ortaya koydukları etkileyici göz boyamayla insanları dehşete düşürdüler"⁶ şeklinde ifade edilen, el çabukluğu ve illizyonla insanları etkileyen ve onları kendi aykırı istekleri doğrultusunda yönlendirenlere, "Biz de Mûsa'ya 'Asâni bırak' diye vahyettik. Nihâyet o dev bir yılanı dönüşüp onların uydurdıkları sihri ve sihir âletlerini çabucak yutup yok etti"⁷ âyeti uyarınca zâtının görevlendirdiği resûlün şahsında hileleri yutan asayla had bildirdiği gibi. Tıpkı O'nun, kırık çıkık tedavisiyle, ağrı sızı gidermeyle, apse temizlemele insana vücuduna hükmedebildiklerini sananlara, "Meryem'in oğlunu

- 1 A. g. e., Sebe Süresi âyet: 12
- 2 A. g. e., Neml Süresi âyet: 40
- 3 A. g. e., İsrâ Süresi âyet: 59
- 4 A. g. e., Ârâf Süresi âyet: 74
- 5 A. g. e., İsrâ Süresi âyet: 59
- 6 A. g. e., Ârâf Süresi âyet: 116
- 7 A. g. e., Ârâf Süresi âyet: 117

*ve annesini de bir mûcize yapmıştık...*¹ ifadesi uyarınca Meryem (a.s.)'ın bir erkekle ilişkiye girmeksizin hamile kalıp da o günün akşamında bir oğul doğurmasıyla ve *"...Allah'ın belirlediği şartlara göre, anadan doğma körü de abraşı da iyileştirir ve ölüyü de hayâta döndürürüm..."*² ifadesi uyarınca zâtının görevlendirdiği resûlün şahsında doğuştan gelen rahatsızlıkları iyileştirip ölüleri canlandırarak had bildirmesi gibi. Tıpkı O'nun, kendilerini sözün efendisi olarak gören ve bu konudaki becerilerinden dolayı diğer milletleri acem yani konuşmada ifade becerisi yeterli olmayanlar şeklinde tanımlayıp küçümseyen bir topluma edebî açıdan, *"...Şâyet bu Kur'an'ın benzerini ortaya çıkarmak için insanlar ve cinler toplansalar, birbirlerinden taraf olsalar bile bütün özellikleriyle onun benzerini ortaya çıkaramazlar"*³ âyeti uyarınca zâtının görevlendirdiği son nebî ve resûl olan efendimiz (a.s.)'ın şahsında, kıyamete kadar iman edenlere lütuf, kâfire ise had bildiren bir mucize olan Kur'an'ı göndermesi gibi. Şüphesiz ki *"Zaman geçtikçe onun bildirdiği haberlerin doğruluğunu mutlaka yaşayıp anlayacaksınız."*⁴

---

1 A. g. e., Mü'minûn Sûresi âyet: 50

2 A. g. e., Âl-i İmran Sûresi âyet: 49

3 A. g. e., İsrâ Sûresi âyet: 88

4 A. g. e., Sâd Sûresi âyet: 88

HELAKLER VE KIYAMET

Cennette sebat gösteremeyişleri sonucunda Allah tarafından “... bir süre yeryüzüne yerleşip hayatınızı orada sürdürün”¹ buyruğuyla sürgün edilmelerine karşın insanlar kendi hallerine bırakılmamışlar, “... benden size doğru yolu gösteren bir resûl geldiğinde hemen doğru yoluma uyanların artık korkmaları için bir sebep yoktur ve onlar tasalanmayacaklardır”² müjdesiyle sılaya dönebilmeleri için nasıl yaşamaları gerektiğinin kuralları resûller vasıtasıyla kendilerine açıklanmıştır. “Ne var ki o vahiy anından sana vahyedilene kadar meydana getirdiğimiz nice topluluk, bu uzun zaman diliminde vahyedilenleri tahrif etmişlerdi”³ âyetinin işaret ettiği gibi resûllerin vefatının ardından zamanla, doğru yolu gösteren kurallar, topluma egemen olanlarca aykırı isteklere göre şekillendirilip tahrif edilmiş, şefaatchiler uydurulmuş ve neticede çoğunluğun tevhit inancı putperestliğe dönüşmüştür. Böylelikle onlar, “...kök salmış bir düzen kurdular”⁴ ve “...gösteriş yaparak yaşayan ileri gelenleri, ‘Biz kesinlikle babalarımızdan gördüğümüz inançtayız ve onların izine uyuyoruz’ demekteydiler.”⁵

“Yarattığımız insanlardan gerçeği gösteren ve o gerçeğe adâleti gözeten bir topluluk da hep olmuştur”⁶ buyruğunun da vurguladığı gibi yeryüzünde resûller döneminin başlangıcından bitişine kadar yani insanlığın bebeklik döneminden olgunluk dönemine kadarki süreçte tevhidî iman sahiplerinin mevcudiyeti sayı bakımından az da olsa devam etmiştir. Çünkü “...Andolsun ki senden önce de resûlleri kendi toplumlarına gönderdik, onlara çok açık kanıtlar ve mucizeler getirdiler. Ardından da cehennemi hak edecek suçu işleyenleri azâbımıza uğrattık. Bizim adâletimize uygun olan, müminlere yardım

1 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 36

2 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 38

3 A. g. e., Kasas Sûresi âyet: 45

4 A. g. e., Nûh Sûresi âyet: 22

5 A. g. e., Zuhruf Sûresi âyet: 23

6 A. g. e., Ârâf Sûresi âyet: 181

etmektedir”¹ ifadesiyle işaret edildiği üzere Allah’ın kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak, “*Sonrasında rablerinin resûlüne de baş kaldırmışlardı. Bu yüzden Allah gittikçe şiddetlenen bir azapla helâk etti onları*”² ifadesinin işaret ettiği üzere gönderilen resûller ve ona iman etmiş olanlar yobaz kâfirler tarafından yeryüzünden silinmeye kalkışıldığında, o kâfirlerin helak edilmesi değişmez bir kuraldır.

Bundan dolayıdır ki “...*Firavun onları yeryüzünden silmek istemişti...*”³ ifadesinin de gösterdiği gibi doğru yoldan uzaklaşan kibirlilerin Allah’ın bildirdiği emirlere karşı kayıtsızlıklarının artması, görevlendirilen resûllere karşı gelip onlara karşı çıkma, onları ve beraberindeki tevhidî iman sahiplerini yeryüzünden silme konusunda ısrarlı davranışları, kâfirlerin kendilerinin helak edilişlerinin sebebidir. Zira “*Halkı birbirleriyle olan ilişkilerini dürüst bir şekilde yürütürken, senin rabbin şehirleri sadece şirk koşular diye yok edecek de değildir*”⁴ ifadesi de azabın gelişinin sadece şirk koşulmasından kaynaklanmadığını, şirk koşanların aynı zamanda zulme de meyyal olduklarını göstermektedir. Şüphesiz ki Allah, kibirlenip ilahlık iddiasında bulunan insanları hemen helak etmemiştir. Çünkü “...*Rabbin, başkentlerinde âyetlerimizi kendilerine bildiren bir resûl göndermedikçe ülkeleri helak etmez...*”⁵ ifadesiyle açıklandığı üzere resûlleri vasıtasıyla onlara önce emirlerini bildirmiş, “...*Rabbim! Ben halkımı gece gündüz durmadan tevhide çağırdım,*⁶ “*Üstelik ben onları hepsinin duyacağı şekilde dâvet ettim*”,⁷ “*Sonra onları açıktan açığa da çağırdım, gizli saklı da çağırdım*”⁸ âyetlerinden de anlaşılacağı üzere resûller de onların akıllarını başlarına almaları için büyük bir gayretle kendilerine tebliğde bulunmuştur. Üstelik onların ısrarlı inkârlarına karşın Allah, inkârda ısrar edenler konumlarını iyice bilsinler diye, “*O, insanı bir damla meniden yarattı...*”⁹ ifadesiyle, insanın dünya hayatında ki varlığının penis vasıtasıyla başladığını kibirlenenlerin yüzlerine vurup tahkir etmek suretiyle zâtının karşısında onların ne kadar aciz olduklarını anlamalarını istemiştir. İnsanın meniden yaratıldığı ifadesi Kur’an’da Allah’ın

1 A. g. e., Rûm Sûresi âyet: 47

2 A. g. e., Hâkka Sûresi âyet: 10

3 A. g. e., İsrâ Sûresi âyet: 103

4 A. g. e., Hûd Sûresi âyet: 117

5 A. g. e., Kasas Sûresi âyet: 59

6 A. g. e., Nûh Sûresi âyet: 5

7 A. g. e., Nuh Sûresi âyet: 8

8 A. g. e., Nuh Sûresi âyet: 9

9 A. g. e., Nahl Sûresi âyet: 4

ilmine ve kudretine dikkat çektiği gibi insanın bu dünya hayatına gelişinin pislik borusundan geçerek olduğunu da hatırlatarak kibirli insanın kibrini kırmaya yöneliktir.

Ne var ki bütün bunlara karşın onların gönderilen resûle ve o toplumdaki bir avuç mümine yaptıkları eziyetleri azaltmak yerine, onları öldürüp tamamen ortadan kaldırmaya kalkıştıkları noktada O'nun maddî ve manevî âlem için tespit ettiği kesinleşmiş yasalara ve zâtının belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak kâfirler âdeti, "Güvendiği dağlara kar yağdı" deyişine uygun bir şekilde "...ayaklarımın altında akan şu nehirlerin egemenliği benim değil mi?..."¹ diyen firavun suda boğularak; "...Bu zenginlik sadece benim özel bilgim ve kabiliyetimle olan bir şeydir..."² diyerek topraktan elde ettikleriyle kibirlenen Karun toprağa gömülerek; Allah'ın karşı konulamaz gücünün ve kudretinin somut olarak ortaya koyulduğu bir tarzda üzerlerine taş yağdırılarak, depremlerle, sellerle, salgın hastalıklarla helak edilmişlerdir. Neticede, "...onlar yaşadıkları yerde büyüklük taslamışlardı..."³ Allah ise onlara zâtının lütfettiği özelliklere aldanıp da kendilerinin güç yetirilmez olduğu sanısına kapılmamaları gerektiğini bildirmiş ve resûller vasıtasıyla ortaya koyduğu ve karşı durulamayan mucizelerle zâtının yüce kudretini onlara göstermiştir.

Şüphesiz ki onların bu şekilde helak edilmeleri ne onların kâfir oluşlarının cezasıdır ne de onların nihai cezalandırılmasıdır; sadece resûllerin ve ona iman edenlerin korunmasına yöneliktir. Allah'ın asıl cezalandırması, "Biz sorgulamayı sadece belirli bir sürenin sonuna erteliyoruz"⁴ buyruğuna uygun olarak hesap gününden sonra başlayacaktır. Yoksa "...Ezelde rabbinin tövbe için fırsatı verme kararı olmasaydı, onlar Allah'ın dîni hakkında görüş ayrılığına düştükleri an cezalandırılırlardı"⁵ âyeti de göstermektedir ki sadece günah yüzünden helak söz konusu olmamaktadır. Çünkü O merhamet gösterip kullarını hemen cezalandırmayarak onlara tövbe fırsatı vermektedir.

Müminleri yeryüzünden silmeye kalkışan kâfirlerin başına bu tür felaketlerin gelmesinin yalnızca resûller dönemi için geçerli olmasının sebebi ise "...Allah'ın gökleri, yeri ve bunların arasındakileri yalnızca onların günahlarını ve sevaplarını adil bir şekilde ortaya çıkarıp kendilerine göstermek

1 A. g. e., Zuhruf Sûresi âyet: 51

2 A. g. e., Kasas Sûresi âyet: 78

3 A. g. e., Ankebût Sûresi âyet: 39

4 A. g. e., Hûd Sûresi âyet: 104

5 A. g. e., Yûnus Sûresi âyet: 19

*için belirli bir vakte kadar yarattığını...*¹ bildiren âyetten de açıkça anlaşıldığı gibi yeryüzü, O'nun kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak özgür iradeyle kulluk yapma teklifini kabul edenlerin bu teklife uygun davranıp davranmadıklarını belgeledikleri bir yer olarak orada Allah'ın birliğine iman edenlerin mevcudiyetinin insanlığın olgunluk çağına kadar kesintiye uğramamasının Allah tarafından takdir edilmiş olmasıdır. "...*Seni insanların tamamına resûl olarak gönderdik...*"² hitabının muhatabı olan ümmî resûl döneminde hafızlık kurumunun oluşup ilahi emirlerin tahrif ve yok edilme ihtimalinin son bulması, müminlerin nüfusunun artmasıyla kâfirlerin onları yeryüzünden tamamen ortadan kaldırma şanslarının bulunmaması ve de böylelikle resûller döneminin kapanması neticesinde bu tür helaklerin meydana gelmesi artık söz konusu değildir. Artık son resulden sonra müminlerin yeryüzünden tamamen yok olması sadece kendilerini tevhit dininden uzaklaştırıp Allah'ın doğru yolundan çıkmalarıyla mümkündür. Dolayısıyla "...*Kulluğunuz olmazsa rabbim sizi neden önemsesin ki?...*"³ ifadesi uyarınca, Allah'ın kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak kâfirlerin azâba uğramaları ile ilgili bu kural, kıyametle ilgili bir ipucu vermekte, resûller dönemi sonrasında yeryüzündeki son tevhit imanına sahip Müslümanın ölmesiyle birlikte kıyametin kopacağına işaret etmektedir. "*Allah, îman edip zâtının rızâsına uygun davrananları ödüllendireceği için kopacak kıyâmet...*"⁴ Nihayetinde, "...*Allah'ın bu muhteşem düzeni sevapları ve günahları mükemmel bir şekilde ortaya çıkarıp sonlanacak...*"⁵, "...*vaat edilen diriliş ile ilgili her şey doğrudur*"⁶, "*Nihayet Sur'a üflenip diriliş başladığında*"⁷, "*Nefisler bedenlerine yerleştirildiğinde*"⁸, "*Herkes gideceği yeri bilir.*"⁹, "*Ve kuşkusuz hüküm günü de gerçekleşecektir*"¹⁰, "*Sonra da mümin zerre miktarı da olsa işlediği sevapların karşılığını görecektir*"¹¹, "*Kâfir de zerre miktarı olsa dahi işlediği günahların karşılığını görecektir.*"¹²

1 A. g. e., Rûm Sûresi âyet: 8

2 A. g. e., Nisâ Sûresi âyet: 79

3 A. g. e., Furkân Sûresi âyet: 77

4 A. g. e., Sebe Sûresi âyet: 4

5 A. g. e., Neml Sûresi âyet: 88

6 A. g. e., Zâriyât Sûresi âyet:5

7 A. g. e., Müddesir Sûresi âyet: 8

8 A. g. e., Tekvîr Sûresi âyet: 7

9 A. g. e., Tekvîr Sûresi âyet: 14

10 A. g. e., Zâriyât Sûresi âyet: 6

11 A. g. e., Zilzâl Sûresi âyet: 7

12 A. g. e., Zilzâl Sûresi âyet:8

HAMAKAT EHLİ VE ŞEFAAT

“**E**y insanlar! Rabbinizden size içinizi bâtil inançlardan temizleyecek, îman edecek olanlara doğru yolu gösterip cennete ulaştıracak bir kitap geldi”¹ buyruğuna istinaden şuurlu Müslümanın yapması gereken, İslam’a mal edilmeye çalışılan Kur’an ve sahih sünnete muhalif her türlü tezevirata kulaklarını tıkamasıdır. Şüphesiz ki “...Şefaata hakkının tamamı Allah’a âittir...”² Ne var ki çapraşık düşünceleriyle neredeyse her konuda Kur’an’a muhalif olan hamakat ehli, anlayışı kıt Müslümanları yalan dolanla kandırmış ve onları, Kur’an’ın rehberliğinden uzaklaştırmıştır. Onlar, Kur’an ve sahih sünnet ile kesinlikle uyuşmayan bir zihniyet çerçevesinde “Bir hırka bir lokma” iddiasıyla Allah’ın nimetlerine nankörlük eden, çoğunlukla sadakalarla beslenen, veren elin alan elden hayırlı olmasına rağmen boğazından kendi elinin kazancı hiç geçmemiş birine, kişinin kendi iradesini teslim etmesi ve bağlandığı kişinin söylediklerinin sorgulanmaması esasına dayanan ve keramet safatasıyla ilmi hafife alan, mensuplarını şefaata yetkileri olduğu ve benzeri hurafelerle şirke yönlendiren, tembelliği besleyen, öncelikle kendi tarikatına ve şeyhine âdiyetin olması gerektiğini söyleyerek liyakatsizliği kollayan, kayırmacılığı savunan bir düzen tesis etmişlerdir. Neticede, “Nihâyet namaz bitince hemen işlerinizin başına koşun, Allah’ın lütfundan elde etmeye çalışın! ...”³ ve “...Daha güçlü olabileceğiniz her çeşit silahlarla ve de savaş atlatlarıyla onlara karşı hazırlıklı olun...”⁴ ifadelerine rağmen onların savunduğu masivayı terk etme düşüncesi, haddizatında başlı başına tutarsızca Allah’ın emrine muhalif davranıp dünya işlerinden uzaklaştırılan Müslümanları, kâfir karşısında zayıf bırakan zehirli bir düşünce olarak toplumu kuşatmıştır. Oysa ki Allah Kur’an’da dünyalık sahibi olmayı değil, sahip olunan dünyalığa bağlanılmasını tahkir etmektedir. “...Allah ona saltanat ve nübüvvet

1 A. g. e., Yûnus Sûresi âyet: 57

2 A. g. e., Zümer Sûresi âyet: 44

3 A. g. e., Cuma Sûresi âyet: 10

4 A. g. e., Enfâl Sûresi âyet: 60

vermiş ve pek çok şeyi öğretmişti...”¹ “...onlardan birine yığınla altını mehir olarak vermiş olsanız da ondan sakın hiçbir şey almayın...”² “...İbrâhim âilesine de kitap, kanunlar ve kurallar vermiştik. Ve onlara büyük saltanatlar da vermiştik”³ “...ona âilesini vermiş ve sahip olduklarının bir mislini de tarafımızdan bir bağışlanma ödülü ve kulluk edenlere bir öğüt olarak vermiştik”⁴ ve benzeri âyetler, Allah’ın varlıklı ve zengin olmayı tahkir etmediğinin göstergeleridir. Bunun tam aksine İslam fakirliği ve yoksulluğu benimsemediği gibi onun gerek zekâtla gerek sadakayla gerekse de infakla toplumdan giderilmesini teşvik eder. Şüphesiz ki “O, dünya hayâtında ihtiyaç duyup da isteyeceğiniz şeylerin hepsini size verdi. Allah’ın nimetlerini saymaya kalksanız, onları saymakla bitiremezsiniz...”⁵ buyuran Allah, sayılamayacak miktarda nimeti burun kıvrırsınlar diye kullarına bahşetmemiştir. “Elbette ki Allah insanlara hiçbir konuda haksızlık etmez. Fakat insanlar kendilerine yazık etmektedirler”⁶ ifadesine rağmen onlar, Allah’ın kesin yasalarını ve belirlediği muhtemel şartları kavrayacak bilgi ve anlayıştan yoksun oldukları için “...Hiç şüphesiz ki Allah insanları çok acıyıp bağışlamaktadır”⁷ buyruğuna aykırı bir şekilde insanların kural dışı davranışları sonucunda meydana gelen bela ve musibetleri “Başınıza her ne iyilik gelirse Allah’tandır. Başınıza her ne kötülük gelirse de kendinizdendir...”⁸ âyetine rağmen Allah’ın sevdiğine verdiğini iddia ederek neredeyse yaratıcı ve yaratılan ilişkisini haşa sadoma-zoşizt bir duruma indirgerler. Ne var ki kavrayamadıkları maddî ve manevî âlemin yasalarına bağlı olarak resûllerin başına gelen musibetler onların masivadan uzaklaşmaları için değil ümmetlerinin onların insanî yönlerine şahitlik ederek onlara ilahlık isnat etmemeleri içindir. Buna rağmen hamakat ehli kendilerini resûllerle özdeşirmeye kalkışıp başlarına gelen musibetlerden kendilerine pay çıkarma derdindedirler. Gerçek şu ki kişinin aykırı istekleri Allah’ın emirlerine tercih ederek, itikat, ibadet ve muamelat açısından bir bütün halinde efendimiz (a.s.)’ın hayatını görmezden gelerek sadece onun giyim kuşamının görüntüsünü üzerinde yansıtmayı, onun şeytanın maskarası olduğunun göstergesidir.

1 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 251

2 A. g. e., Nisâ Sûresi âyet: 20

3 A. g. e., Nisâ Sûresi âyet: 54

4 A. g. e., Enbiyâ Sûresi âyet: 84

5 A. g. e., İbrâhim Sûresi âyet: 34

6 A. g. e., Yûnus Sûresi âyet: 44

7 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 153

8 A. g. e., Nisâ Sûresi: 79

Malum olduğu üzere “...Düzü bitmiş de dolambacı kalmış gibi sorular ve davranışlar dindarlık değildir...” Müslümanların bu tür hatalara düşmemesi için Allah, “*Rabbimize yalvararak, riyasız edepli bir şekilde duâ edin. O, aşırıya kaçanları kesinlikle sevmez*”² buyurmuştur. Çünkü dînî konularda aşırıya kaçan kişi sonunda inancında aykırılığa düşmekte, bu aykırılığın sebep olduğu dînî istismar ise toplumu sapkınlığa itmektedir. Şüphesiz ki her Müslüman; Kur’an’ın rehberliğinde yaşayıp tevhidî bir iman ile Allah’ın emirlerine uymak, yasaklarından kaçınmak ve edebe riayet etmek zorundadır. Bununla birlikte seher ve grup vakitlerinde O’nu hamd ile tesbih etme, teeccüde kalkma, düzenli Kur’an okuma, Ramazan’ın son on gününde itikâfa girme, yeme-içme, konuşma ve uyuma konularında itidalli olma ve bir zorunluluk olmasa da gücü yetenin bunları yapması kendi adına büyük bir kazanımdır. Ancak bu tür ibadetler yaparak bu dünyada hayali güçler elde edeceğini sanmak, Allah’ın kitabında ve resûlünün hayatında bulunmayan şeyleri hamakat ehlinde olanların iddia ettiği gibi dînî vecibeler olarak sunmak veya mevcut dînî vecibeleri abartmak İslam’a uygun davranışlar değildir. Dolayısıyla hamakat ehlinin sahiplendiği, Kur’an’a muhalif sözlere ve resûle yalan isnat etme temeline dayanan bu düzenin aslında, ümmet şuuruna ve İslam’a zarar veren, yalan yığını üzerine tesis edilmiş pornografik bir şirk olduğu gerçeği Müslümanlar tarafından artık görülmelidir. Çünkü bunlar, “...kök salmış bir düzen kurdular”³ ve “...ilâhlarımızı ortada bırakmayın ne Ved’i, ne Suva’yu, ne Yegus’u, ne Yeuk’u ne de Nesr’i aslâ sahipsiz bırakmayın” dediler.”⁴

Üstelikte bunların günümüzde yaşayanları, “Din nasihattir” özdeyişini kendilerine mal edip ahlakî öğütlerle toplumu ıslah etmeye çalıştıklarını iddia etseler de toplumun en önemli yapı taşlarından biri olan kadına karşı, ehli kitap mensuplarının davranışlarını içselleştirmek suretiyle kadını insan olarak görmemekte, ona karşı gereken özeni göstermeyip kadının hakkı olan mehrin başlık parasına dönüştürülüp el konulmasına ses çıkarmamakta ve onca âyete rağmen kadınların mirastan mahrum edilmesini görmezden gelip bu konularla ilgili ağızlarından tek bir söz çıkmamakta, erkeklere bu yaptıklarının ne kadar büyük bir günah olduğu hatırlatılmamakta, akrabanın gözetilmesi konusunda zekat-sadaka-infaktan nadiren bahsedilmektedir. Bir de hamakat ehlinde olanlar kendi yerlerini sağlamlaştırmak için geçmişte

1 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 189

2 A. g. e., Araf Sûresi âyet: 55

3 A. g. e., Nûh Sûresi âyet: 22

4 A. g. e., Nuh Sûresi âyet: 23

benzer çelişki ve yanlışlar içinde yaşamış olanlara sırtlarını dayamaktadırlar. Oysaki geçmişte yaşamış olanlardan biri, “Dünle beraber gitti cancağzım ne kadar söz varsa düne âit. Şimdi yeni şeyler söylemek lazım” demesine rağmen, o kişinin sözlerini tekrarlayıp duruyorlar. Eğer o kişi doğru söylediye niçin onun eskimiş olan düne âit sözlerini tekrarlayıp duruyorlar; yok, yanlış söylediye niçin yanlış devam ettiriyorlar? Aslında hamakat ehlinin aykırı istekler doğrultusunda önem verdiği çile sürecinde vücudun ihtiyacı olan uyku ve gıda konusunda kişinin gerekenden az ile yetinmeye çalışması uzun vadede duyu organlarında işlev bozukluğuna sebep olmakta, doğru algılama, sağlıklı düşünebilme kabiliyetlerinin zaafa uğramasına etki etmekte, bunun sunucunda da kendisini dünyadan soyutlamaya çalışan kişi, anlayış kıtlığının sebep olduğu çarpık düşüncelerle ses veya görüntü ya da hem ses hem görüntü içeren sanrılara kapılarak uzlet kaynaklı şizofren bir hayat yaşamaktadır. Oysa insanın fitratına uygun yaşantı ancak bir aile ve toplum içinde olabilmekte, kişinin davranışlarının iyi veya kötü oluşu da toplum içindeki yaşantısına göre değerlendirilmektedir. Çünkü sabır, yardımlaşma, paylaşma gibi insanların durumlarını ortaya koyan kişisel meziyetler ancak toplum içinde yaşamakla kendini gösterir.

Hamakat ehli “*Allah’ın ne kadar güçlü ve merhametli olduğunu kavrayamadı...*”¹ O’nu, eli, gözü, kulağı, olan bir cisme büründürüp O’nun hanımı, çocuğu, ebeveyni, dostu, sevgilisi, yardımcısı olmadığı halde, Kur’an’da Allah’ın zâtının kullarına karşı olan durumunu ifade etmek için kullandığı kelimeleri sözlük anlamıyla değerlendirip O’nun sevgilisinin, dostunun olduğunu iddia edecek kadar ileri gitti. Gerçek şu ki insan aklı, Allah hakkında O’nun Kur’an’da zâtını bildirdiği kadarını kavrayabilir. O’nun mutlak aşkın bir varlık olması ve yarattığı hiçbir şeye benzememesi, kulları tarafından zâtının ilminin ve kudretinin daha iyi anlaşılması için insanî benzetmeleri gerekli kılmıştır. Bu benzetmelerin ne asli olduklarını düşünmek ne de benzetme hallerini Allah’a sıfat olarak izafe etmek, geçici olanı sonsuz olanla ilişkilendirmek doğru değildir; çünkü “...*O, kullarına âit özelliklerden çok uzaktır...*”² ifadesine rağmen Kur’an’daki teşbihlere takılıp kalan hamakat ehli, Allah dengi ve benzeri olmayan ilahi bir varlık olduğu halde O’nu cismani olarak düşünmekten kendilerini alamayıp vahdet-i vücût ve vahdet-i şühût gibi sapkın görüşlere zemin hazırlamıştır. Bununla da kalmamış, “*Nihayet bütün uzuvlarını sağlam bir şekilde düzenleyip ona hayât verdiğimde*

1 A. g. e., Hac Sûresi âyet: 74

2 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 116

*derhal ona secde edin!*¹” ifadesindeki “Ona hayat verdiğimde” anlamına gelen ibareyi Arapça asıl metninde “Ona ruhumdan üflediğimde” şeklindeki kelime anlamının, Allah’ın insana eşya yapabilme kabiliyeti verdiğini vurgulayan bir kinaye olduğunu, onun yeryüzündeki diğer varlıklara karşı olan üstünlüğünü bu şekilde ortaya koyduğunu ve “...Onları yarattıklarımızın çoğundan bir hayli üstün tuttuk”² ifadesiyle de bunu teyit ettiğini anlamaksızın, ehli kitabın “O, insanı kendi suretinde yarattı” iddiası doğrultusunda zımnen “...*Ben ondan daha mükemmelim*’...”³ ifadesini sahiplenip insanın meleklerden bile üstün olduğu iddiasıyla kendisini eşref-i mahlûkat(!) olarak görmeyi yeğleyip merdüm-i dîde-i ekvân olarak vasıflandırmış, zübde-i âlem konumunu da kimselere bırakmamıştır. Hem de “...*Rabbiniz bu ağacı yalnızca iki melek olmamanız veya sonsuza kadar cennette kalmamanız için size yasakladı*”⁴ ifadesiyle İblis, Âdem (a.s.)’ı Allah’ın emrine muhalif davranmaları için ayartmaya çabalarken onu ve hanımını melek olmaya heveslendirip imrendirdiği halde. Üstelik de “...*Allah’a yemin olsun ki bu fâni biri değil! Bu yalnızca bu sûrete bürünmüş saygın bir melektir!*...”⁵ ifadesi uyarınca dünya hayatında bile insanlar kendi içlerinden birinin sahip olduğu vasıfların üstünlüğünü vurgulamak için o kişiyi meleklerle izafe ettiği halde...

Aykırı isteklerin nefiste mündemiç olan akla baskınlığı sonucu ortaya çıkan anlayış kıtlığı çoğunlukla, görülen ve duyulan şeylerin çarpıtılmasına sebep olmaktadır. Bundan dolayıdır ki “*Andolsun ki biz insanı her yönüyle en mükemmel biçimde yaratmıştık*”⁶ âyetinde insanın yeryüzünde yaşayan diğer canlılara karşı durumu vurgulandığı halde çoğunluk, bu ibarenin özgün metinde geçtiği şekliyle ahsen-i takvim teriminden esinlenerek insanın eşref-i mahlûkat olduğunun kastedildiğini zannetmiştir. Oysa bu âyet, sadece diğer somut canlılardan farklı olarak insanın yüzü toprağa bakacak bir şekilde değil de iki ayağı üzerinde durabilecek şekilde ve iradî fiillerde bulunup bizzat kendi iradesiyle kavramları şekillendirebilme kabiliyetine sahip olarak yaratıldığına işaret etmektedir. Yoksa yeryüzü şartlarında yaşayan ve görüntüsü pek çok diğer canlıya benzer şekildeki bir varlığın üreme şekli de göz önüne alındığında “O, insanı bir damla meniden yarattı...”⁷

- 1 A. g. e., Hicr Sûresi âyet: 29
- 2 A. g. e., İsrâ Sûresi âyet: 70
- 3 A. g. e., Ârâf Sûresi âyet: 12
- 4 A. g. e., Ârâf Sûresi âyet: 20
- 5 A. g. e., Yûsuf Sûresi âyet: 31
- 6 A. g. e., Tin Sûresi âyet: 4
- 7 A. g. e., Nahl Sûresi âyet: 4

buyruğu uyarınca dünya hayatına pislik borusundan geçerek dahil olan ve yeme-içme-dışkılama gibi hayvanî özelliklerin bir çoğunu da bünyesinde barındıran ve neticede “*Ey îman edenler! Kendinizi ve âilelerinizi yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem ateşinden koruyun...*”¹ uyarısına rağmen çoğunluğu cehennem yakıtı olacak olan bir varlığın yaratılanların en mükemmeli olması nasıl mümkün olabilir ki?

Allah’ın kabul ettiği iman, Kur’an’ın bildirdiği şekilde bir ve aşkın olana karşı tevhidî imandır. Ne var ki hamakat ehli “...*‘Onların ilâhları gibi bir ilâh edinme kolaylığı sağla bize’...*”² diyenler gibi davranarak gaibe olan imanlarının zayıflığıyla soyut olanı somutlaştırmayı arzulayıp şeyhlerini ilahlaştırmış, “...*bizim kendilerine emretmediğimiz halde yalnızca Allah’ın hoşnutluğunu dileyerek kendilerini dünyadan soyutlama yolunu girdiler, ne var ki gereken özeni göstermediler...*”³ ifadesiyle yerilmekte olan, farklı dinlerden İslam’a girenlerin ihtida etmeden önce heveslendikleri davranışları, “...*Bize bir kaç gün dışında ateş zarar vermez...*”⁴ diyenlerin din edindikleri anlayışları benimsemişler, Allah’ın dîni hakkında kendi aykırı istekleri doğrultusunda iddia ve temennilerde bulunarak, ahiret hayatını kesin kazanmalarını sağlayacak sağlam bir ipucu bulduklarını zannıyla kendileri için şefaathiler edinmişlerdir. Bu şekilde onların “...*Uydurup durdukları şey, dinleri hakkında kendilerini aldattı*”⁵. Öte yandan Allah, ahiret hayatının kazanılması konusunda insanları açık açık uyarmıştır. “*Bu vaade ulaşmak ne siz müminlerin boş umutlarıyla olur ne de kitap ehlinin boş umutlarıyla. Her kim günah işlerse onunla cezâlandırılır ve Allah’ın hâricinde ne bir koruyucu ne de bir yardımcı bulabilir.*”⁶ âyeti doğrultusunda kişinin Müslüman olduğunu ifade etmesi, şirk koşmadan Allah’ın emirlerini dürüst bir şekilde hakkıyla yerine getirmede müddetçe ahirette bir anlam ifade etmemektedir. “*Sonrasında bu Kur’an’a kullarımızdan temiz kabul ettiğimiz Müslümanları vâris yaptık. Fakat onlardan kendine yazık edenler de var, orta yolu tutanlar da var, Allah’ın belirlediği şartlara göre dünya ve âhiret yararına davranışlarda öne geçenler de var...*”⁷ Bundan dolaydır ki “...*Sonrasında haksızlık edilme-*

1 A. g. e., Tahrîm Sûresi âyet: 6

2 A. g. e., Ârâf Sûresi âyet: 138

3 A. g. e., Hadîd Sûresi âyet: 27

4 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 80

5 A. g. e., Âl-i İmran Sûresi âyet: 24

6 A. g. e., Nisâ Sûresi âyet: 123

7 A. g. e., Fâtır Sûresi âyet: 32

den, herkese kazandığı sevap ve günahların karşılığı eksiksiz ödenecektir.”¹ Bilinmelidir ki günahların karşılığında insanın cehennemde ceza çekip de sonrasında cennete gireceği gibi saçma bir iddianın Kur’an’da karşılığı yoktur. “...Her kim Allah’ın emirlerine itaat eder ve resulüne tâbi olursa Allah da onu sonsuza kadar orada kalacağı, alt başlarından ırmaklar akan cennete girdirir...”² ve “Kim de Allah’a ve resûlüne karşı çıkar ve Allah’ın belirlediği hükümleri çiğnerse Allah da onu sonsuza kadar orada kalacağı cehenneme girdirir...”³ ifadeleri doğrultusunda her insan dünya hayatında yaptıklarının karşılığında ya ebedi cennetlik ya da ebedi cehennemlik olacaktır

Allah insanoğluna resûl ya da nebî olsa dahi ne olağanüstü güçler vermiş ne de resûl ve nebî olarak seçtiklerinin dışında insanları herhangi bir konuda doğrudan bilgilendirmiştir. “...Bize özgü, görünmeyene âit bazı bilgileri bildirmiştik ona”⁴ şeklinde vasıflandırılan Musa (a.s.)’ın karşılaştığı kişinin insan suretinde bulunan Cebrail (a.s.) olmasına rağmen genelde insan olarak kabul edilip Hızır olarak isimlendirilmesi, onun aynı zamanda canlılık etkeni olmasından dolayı insan suretindeyken bastığı, oturduğu ya da yattığı toprağın yeşermesinden dolayıdır. Aynı zamanda Süleyman (a.s.)’ın sorusu üzerine “...Sen daha gözünü kırpmadan ben sana onu getiririm...”⁵ cevabını verip sözünü yerine getiren kişi de yine insan suretindeki Cebrail (a.s.)’dır. Her ne kadar hamakat ehli bu âyetleri “Kamil insan” safsatasıyla kendi hevesleri doğrultusunda yorumlasa da insanın bu tür olağanüstülükleri yapabilecek vasıfta yaratılmadığı aşıkardır. Buna rağmen hamakat ehli kendisine pay çıkarmak için resûllerin haricindeki kişilerin de ilahi ilme mazhar olabileceğini iddia etmekten geri durmamakta ve kendilerinin keramet gösterdiklerini söyleyerek mucize gösteren resûllere öykünmektedirler. Bu tür iddia sahiplerini hamakat ehli olarak adlandırmamız da gerçekten öyle olduklarından değil, ortaya saçtıkları safsatalarla şahsi becerilerini dîni istismar etmek için kullanmalarından dolayıdır. Elbette ki insan ilişkilerinin söz konusu olduğu ortamlardaki insanların dolandırıcısından siyasetçisine, falcısından din bezirganına kadar tanınır olacak kadar başarılı olanlarının bu başarılarının gerisindeki temel etken, fert ve toplum olarak insanları çok iyi okuyabilmeleri, umutlarına, korkularına, inançlarına ve

1 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 281

2 A. g. e., Nisâ Sûresi âyet: 13

3 A. g. e., Nisâ Sûresi âyet: 14

4 A. g. e., Kehf Sûresi âyet: 65

5 A. g. e., Neml Sûresi âyet: 40

hayallerine dokunup kendi istekleri doğrultusunda onları etkileyip yönlendirebilecek kabiliyette olmalarıdır. Bunların en kötöleri ise “*Kötü davranışları kendisini cezbeden ve onun iyi olduğunu zanneden...*”¹ ve yaptıklarının gerçekten de insanların faydasına olduğunu kendisini inandırmış olanlardır. İşte bunlar aykırı isteklere bağımlı, anlayış kıtlığından kaynaklı çarpık düşünce sahipleridir.

İşin aslı eşrefi mahlûkat olarak kabul edilen “Kamil insan” safatasının kökeni, Tevrat’taki teşbihlerin, Musa (a.s.)’in ve Süleyman (a.s.)’in yaşadıkları olayların çapraşık hale getirilmesiyle meydana çıkmış olan Yahudi mistisizmidir. Bu mistik anlayış tarihi süreçte Yahudilerin Buhtunnasır tarafında esir alınıp götürüldükleri bölgelerde Hint-İran kültürünün barındırdığı hurafe-lerden ve Hristiyanlığın ruhbanlık anlayışından etkilenmiş haliyle, münafıklar tarafından dindarlık göstergesi olarak İslam dünyasına taşınmış, şeytanî kibrin sirayet ettiği hamakat ehline de sahiplenilmiştir. Ardından da bu anlayışı sahiplenip gavs, kutup, abdal gibi sıfatlara bürünerek genel anlamda kendilerini ricalü’l-gayb olarak tanımlayan hamakat ehli, bu âlemde olan biten her şeyin kendi tutumlarına bağılı olduğunu söyleyerek Allah’ın tasarruflarında ortaklık iddiasında bulunmuşlardır. Ne var ki bu tür iddia sahipleri çoğunlukla çile ve benzeri uygulamaların sonucunda edindikleri çarpık düşünceler, içine düştükleri şizofreniyi dışarıya yansıtmaktadır. Malesef bu hastalıklı durum, kişilik bozukluğuna sahip insanlar tarafından da talep ve takdir görmekte, taraftar ve takipçi oluşturmaktadır. Bu iddia sahiplerinin akıllarını başlarına almaları için düşünce ve davranışlarındaki çelişkiyle yüzleşmeleri kastıyla pek çok soru sorulabilse de kapıldıkları hastalıklı durumu sahiplendikleri için sorulan her soruyu usturuplu bir tevile savuştururlar. Kendilerini Allah dostu olarak da tanımlayan bu tür kişilere söylenecek tek şey şudur: “...Diğer insanların değil de yalnızca kendinizin Allah’ın korumasında olduğunu zannediyorsanız, iddianızda samimiyseniz hemen ölümü arzulayın.”²

“...Sen Kur’an’a inananlara, bir kişinin azâba uğramasının kendi işlediği günahlardan dolayı olduğunu, Allah’ın hâricinde koruyucusunun da şefaâtçisinin de olmadığını, her neyi fide olarak verse de ondan kabul edilmeyeceğini Kur’an ile öğüt ver...”³ Birçok kişinin hadis zannetiği, “İnsanlar uykudadırlar öldükten sonra uyanırlar” sözü aslında insanların çoğunluğunun ahiretteki

1 A. g. e., Fatır Süresi âyet: 8

2 A. g. e., Cuma Süresi âyet: 6

3 A. g. e., Enâm Süresi âyet: 70

dirilişle birlikte büyük bir hayal kırıklığı yaşayacaklarına dikkat çeken özlü bir ifadedir. Ölümün son olduğuna inanan bir kısım insan için aslının öyle olmadığını zaten anlayacak ve onlar “...*Kahrolaydık! Bizi yattığımız yerden kim kaldırdı?...*”¹ diyecekler. Ölümünden sonrasına inanıp da “*Ey îman edenler! Allah’ın birliğine ve resûlünün hak oluşuna, O’nun resûlüne kısım kısım indirdiği Kur’an’a ve önceden indirdiği kitaplara îman etmede kararlı olun...*”² emrine uymayan “*Ve hiç kimsenin kimseye yardım edemeyeceği, hiç kimse-den şefaatin kabul edilmeyeceği, hiç kimsenin günahlarına karşılık bir bedelin alınmayacağı ve hiç kimseye iltimas geçilmeyeceği kıyâmet gününün azâbından kaçının*”³ âyetine muhalif olarak şfaat yalanı uydurup bunun beklentisi içinde olanlar ise umduklarının tam tersi bir gerçekle yüz yüze kalacaklar; çünkü Allah, “...*Kendiniz için her ne hayır yapıp gönderirseniz, Allah’ın değerlendirmesine göre âhirette onun sevabını bulursunuz...*”⁴ buyurmaktadır.

Kur’an uyarı ve müjdeleriyle genelde bütün insanları, özelde Müslümanları muhatap almaktadır. Kur’an’da ehli kitap olarak ifade edilen Yahudi ve Hristiyanlarla ilgili onları hem uyarıp hem kınayan âyetlerin asıl muhatabı artık kitap sahibi olan ümmî resûlün ümmetidir. Müslümanların böyle çarpıcı şekilde uyarılmaları, insan olarak daha öncekilerin yaptıkları hataları yapabilme yeterliğine sahip olmalarından dolayıdır. Şüphesiz ki Allah’ın efendimiz (a.s.) ile ilgili “*Ey ümmî nebî! Aslında biz sana anılıp övülecek bir mevki verdik her iki diyarda*”⁵ buyurması, zâtının kudretinin tecelli ettiği yerlerin bazısını insanoğlu arasında yalnızca ona gösterdiğini “...*rabbinin en büyük delillerindendi gördükleri*”⁶ ifadesiyle bizlere bildirmesi, “*Ey ümmî nebî! Biz seni insanlara ve cinlere sonsuz mutluluğun yolunu gösterecek bir resûl olarak gönderdik yalnızca*”⁷ ifadesiyle onun belli bir kavimle sınırlı olmaksızın hem insanlar hem cinler için resûl olarak gönderildiğinin vurgulanması ve “*Muhammed, (...) Allah’ın resûlü ve nebîlerin sonuncusudur...*”⁸ ifadesiyle de onun son resûl ve nebî oluşundan anlaşılıyor ki Hz. Muhammed (a.s.) insanoğlu içinde Allah’ın değerlendirmesine göre en muteber insandır. Allah, “*O ümmî nebî, müminler için her konuda kendi şahıslarından*

1 A. g. e., Yâsîn Sûresi âyet: 52

2 A. g. e., Nisâ Sûresi âyet: 136

3 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 48

4 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 110

5 A. g. e., Kevser Sûresi âyet: 1

6 A. g. e., Necm Sûresi âyet: 18

7 A. g. e., Enbiyâ Sûresi âyet: 107

8 A. g. e., Ahzâb Sûresi âyet: 40

*daha önceliklidir...*¹ buyurmakla Müslümanlar için de ondan daha değerli ve önemli kimse olmadığını belirtmektedir. “*Ey iman edenler! Seslerinizi nebînin sesini bastırarak kadar yükseltmeyin. Onunla, birbirinizle bağıra çağıra konuştuğunuz gibi de konuşmayın...*”² buyruğu ile de onun resûl olarak insanlar arasındaki konumunun ayrıcalığına dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, “*De ki: Ben sadece sizin gibi bir fâniyim...*”³ buyruğuyla da insan olarak her hangi bir olağanüstülüğünün olmadığına, ona ilahi vasıflar yüklenmesi gerektiğine işaret etmekte, resûllerin insanî yaşantılarında sıkıntılı durumlara düşmeleri de kul olarak diğer insanlardan farklı olmadıklarını göstermektedir. Allah’ın, “*...resûllerin her birine, ‘Şayet bana ortak koşarsan, iyi davranışların mutlaka geçersiz olur ve mutlaka doğru yolu kaybedenlerden biri olursun’ ...*”⁴ ikazıyla, “*Ölüm vaktin gelinceye kadar yalnızca rabbine ibâdet et!*”⁵ buyurması da O’nun zâtına yapılması gereken kulluk konusunda resûllere dahi ayrıcalık tanınmadığının göstergesidir.

“*Ey Kitap ehli! Dînî inancınız konusunda aşırılığa kaçıp da küfre girmeyin ve Allah hakkında yalnızca gerçeği söyleyin...*”⁶ âyetiniyle Allah aslında resûllerini ilahlaştıran Yahudi ve Hristiyanları kınarken Müslümanları da aynı yanlış yapmamaları konusunda uyarılmaktadır. İnsan, resûl de olsa ölüm halinin gerçekleşmesiyle birlikte nefsi berzaha götürülür ve kıyamete kadar artık onlar kendi içinde bulunduğu durumdan da bu dünyada olan bitenlerden de habersiz kalır. Şefaât beklentisiyle kendilerine yalvarışlarda bulunanlara karşı resûllerin, “*...Bize yaptığınız ibâdetlerden gerçekten de habersizdik*”⁷ şeklinde karşılık verecek olmaları da bunu teyit etmektedir. Çünkü yaratılış açısından diğer insanlardan farksız olan resûllerin O’nun değerlendirmesine göre muteber oluşları doğuştan kazanılmış olmayıp buldukları ortamın şartlarına rağmen onların fitratlarından uzaklaşmadan verilen görevi hakkıyla yerine getirmeleri sebebiyledir. Hilyelerdeki abartıların aksine efendimiz (a.s.) her ne kadar etkileyici bir görüntüye, hal ve davranışlara sahip idiye de ne yüzü Yusuf (a.s.)’inki kadar güzeldi ne de vücudu Musa (a.s.)’inki gibi gösterişliydi. Efendimiz (a.s.) yüksek bir belağata sahip olsa da İdris (a.s.)’dan daha fasih ve belîğ de değildi. Bu örnekler çoğaltılabilecek

1 A. g. e., Ahzâb Sûresi âyet: 6

2 A. g. e., Hucurât Sûresi âyet: 2

3 A. g. e., Fussilet Sûresi âyet: 6

4 A. g. e., Zümer Sûresi âyet: 65

5 A. g. e., Hicr Sûresi âyet: 99

6 A. g. e., Nisâ Sûresi âyet: 171

7 A. g. e., Yûnus Sûresi âyet: 29

olsa da bunlar onun diğer resûllerde daha aşağı bir derecede olduğunun değil aksine insanları en değerlisi ve şerefliyi olarak onun itidali temsil ettiğinin göstergesidir; tıpkı savaşlarda galibiyeti de gören, mağlubiyeti de tadan bir insan olduğu gibi. Aklı başında Müslümanlar için onu büyüklüğünün göstergesi, hakkında yapılan hamasi konuşmalar değil bütün insanlar ve cinler için doğru yolun rehberi olarak sahip olduğu tevazu ve bir baba, bir koca ve bir toplum idarecisi olarak ortaya koyduğu dürüstlük, sevecenlik, sebatkarlık, cömertlik, kibarlık gibi insanî özellikleridir. Bir Müslümanın en çok değer vereceği ve seveceği kişi elbette ki efendimiz (a.s.) olmak zorundadır. Bununla birlikte sevgi gözü kör de etmemelidir. Efendimiz (a.s.)'ı sevmek başka bir şey, onu abartılı vasıflarla putlaştırmak bambaşka bir şeydir.

“Ey ümmî nebî! Biz seni insanlara ve cinlere sonsuz mutluluğun yolunu gösterecek bir resûl olarak gönderdik yalnızca”¹ âyetini Kur’an bütünlüğünden kopararak “Seni âlemlere rahmet olman için gönderdik” şeklinde tercüme etmek ve o rahmeti de efendimiz (a.s.)’a verilen şefaathat ve bağışlama yetkisi olarak anlamak büyük bir hatadır. Çünkü “...Günahları yalnızca Allah bağışlar...”² İşte bu tür hataların yanı sıra bir de efendimiz (a.s.)’in müminler açısından değeri ve önemi eklenince, iman edenleri doğru yoldan uzaklaştırmak için her türlü imkânı kullanan şeytan, akıllarını kullanmayan Müslümanları onun şahsıyla kandırıp küfre düşürmektedir. Şüphesiz ki o ve yardımcıları bunu yaparken, zehri zehir olarak sunmaz, ona bir albeni katarak elma şekerine bulanmış olarak sunar ve insanlar da her zaman düşün oldukları şeylerle veya sevdikleri kişilerle tuzağa düşürülürler. Mesela Allah’ın “...Bu şekilde Allah’ın haram kıldığını helâl yapıyorlar. Kötü davranışları kendilerini cezbetmiştir...”³ buyurmasına rağmen efendimiz (a.s.)’in doğum gününü hoş ve iyi bir şey yaptığı sanrısı içinde hicri takvime göre değil de miladi takvime göre her yıl Nisan ayında törenlerle kutlayanlar da “Nesi” uygulamasını canlandırıp şirke bulaştıklarını fark etmiyorlar. Allah zâtını, “...Bil ki ben Âlemlerin Rabbi olan Allah’ım”⁴ diyerek resûlüne tanıtırken, efendimiz (a.s.)’a olan aşırı sevgileri sebebiyle ondan “Kâinatın efendisi” diye bahsedenler de şirke bulaştıklarını fark etmiyorlar. “...Ey Kitap ehli! Dinî inancınızda, doğru olmadığı halde aşırılığa kaçıp da küfre girmeyin...”⁵

1 A. g. e., Enbiyâ Sûresi âyet: 107

2 A. g. e., Âl-i İmran Sûresi âyet: 135

3 A. g. e., Tevbe Sûresi âyet: 37

4 A. g. e., Kasas Sûresi âyet: 30

5 A. g. e., Mâide Sûresi âyet: 77

ifadesiyle inançlarındaki aşırılık sebebiyle kendi resûllerini ilahlaştıranların kınanmalarına rağmen hala efendimiz (a.s.)'a, uluhiyet isnat edilecek derecede söylemlerde bulunup “Sen olmasaydın kâinatı yaratmazdım” benzeri rivayetleri doğru kabul edenler de şirke bulaştıklarını fark etmiyorlar. Allah, “...O'nun hâricinde hiçbir koruyucunuz ve şefaatiniz yoktur...” ifadesiyle insanları uyarıp “...Şefaata hakkının tamamı Allah'a âittir...” ifadesiyle de bunu teyit etmesine rağmen efendimiz (a.s.)'dan şefaata talep edip bekleyenler de şirke bulaştıklarını fark etmiyorlar. Şüphesiz ki insanların “...Uydurup durdukları şey, dinleri hakkında kendilerini aldattı.”³ Onları şirke bulaştıran bu tür iddialar tutarlı bir bilgidен değil vesveselerden kaynaklanmaktadır; çünkü, “Onlardan eğitimsiz olanlarının Allah'ın kitabı hakkındaki bilgileri yalnızca boş umutlardan ibâret tahminlerde bulunmaktan başka bir şey değildir.”⁴ Bu iddiaları sahiplenmenin sonucu da doğru yoldan uzaklaşmaktır. Her ne şekilde olursa olsun şefaata beklentisinde olanları Allah şu âyetle kınamaktadır: “Hiç değilse o vakit, şefaata beklentisiyle edindikleri Allah'ın hâricindeki ilâhlarının onları kurtarması gerekmez miydi? Tam aksine onların akıllarından uçup gitmişti. Bu, onların uydurmakta oldukları yalanlarıydı.”⁵ Allah gönderdiği resûllerle her zaman zâtının birliğine imanı öncelikli olarak şart koşmuş, “Siz sadece Allah'a değil, O'nun hâricinde putlara da tapıyorsunuz ve şefaata yalanı uyduruyorsunuz...”⁶ ifadesi doğrultusunda O'nun hükmüne şefaataçı olarak da olsa birilerinin eklenmesini şirk olarak görmüştür. Ahirette her hangi birinden şefaata beklentisinde olanlar, “...yalnızca onların şefaata edecekleri zannına uyuyorlar...”⁷ oysa “Kıyâmet günü herkes kendini savunma derdindedir...”⁸

Şefaatin olup olmadığı, varsa kimlerin şefaataçı olacağı ve kimlere nasıl şefaata edileceği konusuna gelince, önce şu bilinmelidir ki Kur'an'daki şefaata edebilme durumunda olanları işaret eden âyetlerin tamamı meleklere yöneliktir. “...O'nun belirlediği şartlar oluşmadıkça hiç kimse şefaatte bulunamaz...”⁹ Şartlar oluştuktan sonra ise Allah, maiyetinde bulunan meleklere şe-

1 A. g. e., Secde Sûresi âyet: 4

2 A. g. e., Zümer Sûresi âyet: 44

3 A. g. e., Âl-i İmran Sûresi âyet: 24

4 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 78

5 A. g. e., Ahkâf Sûresi âyet: 28

6 A. g. e., Ankebût Sûresi âyet: 17

7 A. g. e., Yûnus Sûresi âyet: 8

8 A. g. e., Nahl Sûresi âyet: 111

9 A. g. e., Yûnus Sûresi âyet: 3

faatte bulunmaları için izin vererek insanlara karşı onları onurlandıracaktır. “Göklerdeki şefaate edecek pek çok meleğin şefaati de yalnızca Allah’ın tövbesini kabul ettiği ve kendisinden razı olduğu kişi için O’nun şefaate edilmesine izin vermesinden sonra yarar sağlar.”¹ “O hüküm günü, Rahmân’ın değerlendirmesine göre rabbine verdiği sözde durduğu için izin verilenlerin hâricindeki hiç kimse şefaate edemez”² ve de onlar yalnızca Allah’ın konumlarını ve tövbelerini değerlendirdiği kişilere şefaatte bulunacaklar. “Allah’ın değerlendirmesine göre yalnızca O’nun şefaate etmesine izin verdiğinin şefaati işe yarar...”³ Bununla birlikte onlar “...Allah’ın rızâ gösterdiklerinin hâricinde kimseye şefaate edemezler...”⁴ Meleklerin şefaate etme hakkı kazanmalarının sebebi de her zaman mutlak ilmiyle en doğrusunu yapan Allah, insan ile birlikte ortaya çıkacak yeni durumlarla ilgili görevlerini onlara bildirmek ve o konuyla ilgili gerçekleri açıklamak için “...‘Ben, yeryüzünde sizin yerinize orada yetki sahibi olacak birini mutlaka yaratacağım’...”⁵ buyurmasına karşın meleklerin, Allah’tan edindikleri insan hakkındaki tüm bilgilere rağmen “...‘orada kargaşa ve yıkıma neden olacak, ölüme sebep olacak olanı mı yaratacağın!’...”⁶ ifadesiyle insan hakkında yalnızca insanın olumsuz özelliklerinden bahsedip onun olumlu yanlarını bilmiyormuş gibi bu konuda sessiz kalıp şaşkınlık göstermelerinden dolayı “...açıkladıklarımızı da gizlemekte olduklarımızı da biliriz”⁷ buyurarak melekleri kınamış, ardından da ilk insanı kible olarak ikame etmiş ve ... “Âdem’e secde edin”...⁸ buyruğuyla onların kınanışlarını bu tür bir fiil ile somutlaştırmıştır. Bu emrin akabinde onlar da iblisin haricinde bu emre tereddütsüz uyarak O’nun yanındaki muteber konumlarını hak ettiklerini göstermişlerdir. Bu tavırlarından dolayıdır ki Allah melekleri âdemoğlunun karşısında onurlandırmak için yalnızca onlara şefaate etme hakkını verecek. Nihayetinde “Allah onların yaptıklarını da bilir, yapacaklarını da bilir. Onlar ise Allah’ın kimler için şefaate izin vereceğini bilmezler.”⁹ Çünkü şefaate nail olma hakkına sahip olacak olanlar muhtemelen cehennemli hak edecek günahları olmamakla birlikte cennete girecek sevapları da olmayan, sorumluluk yaşına ulaşmadan ölen çocuklar, doğuştan akli

1 A. g. e., Necm Sûresi âyet: 26

2 A. g. e., Meryem Sûresi âyet: 87

3 A. g. e., Sebe Sûresi âyet: 23

4 A. g. e., Enbiyâ Sûresi âyet: 28

5 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 30

6 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 30

7 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 33

8 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 34

9 A. g. e., Tâhâ Sûresi âyet: 110

melekelerini kullanamayıp doğru ile yanlış ayırt edemeyen ve bu hal üzere ölenler, iman ettikten sonra herhangi bir sevap işleme fırsatı bulamadan ölenlerdir. Bunlardan kesin olarak hangileri için şefaatin söz konusu olduğunu ise yalnızca Allah bilir; çünkü. “Kulların ödül ve cezalarının seviyeleri, Allah’ın değerlendirmesine göredir...”¹ Bunun dışında kalanlar için hele de sevabından çok günahı olanlar için şefaatin söz konusu değildir. Şu âyetler bunu net olarak ifade etmektedir: “İnsan yalnızca çalışıp çabaladığına sahiptir”;² “Senin rabbin de her birinin işlemiş olduğu sevapların ve günahları karşılığını onlara tamı tamına verecektir...”³ ve “...Allah bütün insanlara işlemekte oldukları günah ve sevapların karşılığını verecek.”⁴ Şüphesiz ki şirkin bütün doğruları gidermesinden dolayı buradaki mihenk taşı, tevhidi imandır. Her şey bu doğrultuda değerlendirilecek, “Sonra da mümin zerre miktarı da olsa işlediği sevapların karşılığını görecektir”;⁵ “Kâfir de zerre miktarı olsa dahi işlediği günahların karşılığını görecektir.”⁶ “İman edip Allah’ın rızâsına uygun davrananlara gelince, sonsuza kadar dâima orada kalacakları alt başlarından ırmaklar akan cennetlere girdireceğiz onları. Allah’ın vaadi kesindir...”⁷ ve “Bu vaade ulaşmak ne siz müminlerin boş umutlarıyla olur ne de kitap ehlinin boş umutlarıyla. Her kim günah işlerse onunla cezâlandırılır ve Allah’ın hâricinde ne bir koruyucu ne de bir yardımcı bulabilir”⁸ buyurulmaktadır.

Müslüman olduğunu iddia edip kıldığı namazların her rekatında “Ey rabbimiz! Yalnızca sana kulluk ederiz ve yalnızca senden yardım dileriz”⁹ diyen birinin Allah’tan başkasından şefaatin umması, yardım ve korunma beklentisi içinde olması aslında o kişinin yaptığı riyakârlığa Allah’ı şahit tutmasıdır. Allah şefaatin konusunda tek söz sahibinin kendi zâtı olduğunu öncelikle vurgulamaktadır ve “...O’nun hâricinde hiçbir koruyucunuz ve şefaatiniz yoktur...”¹⁰ buyurmaktır. Efendimiz Hz. Muhammed (a.s.) da dahil hiç kimse bu konuda söz sahibi değildir. “...Onların, rablerinden başka koruyucuları da şefaatiniz de yoktur”¹¹ ve şefaatte bulunacak melekler de O’nun

1 A. g. e., Âl-i İmran Sûresi âyet: 163

2 A. g. e., Necm Sûresi âyet: 39

3 A. g. e., Hûd Sûresi âyet: 111

4 A. g. e., Câsiye Sûresi âyet: 14

5 A. g. e., Zilzâl Sûresi âyet: 7

6 A. g. e., Zilzâl Sûresi âyet: 8

7 A. g. e., Nisâ Sûresi âyet: 122

8 A. g. e., Nisâ Sûresi âyet: 123

9 A. g. e., Fâtîha Sûresi âyet: 5

10 A. g. e., Secde Sûresi âyet: 4

11 A. g. e., Enâm Sûresi âyet: 51

izin vermesi durumunda ve O'nun izin verdikleri için şefaatte bulunabilecektir. "... O'nun değerlendirmesine göre, şefaathakına sahip olan sadece O'nun belirlediği şartlara göre şefaathakidir."¹ "... yalnızca bilerek Allah'ın birliğine tanıklık edenler şefaatte bulunabilir."² "... şefaathakı olanların da şefaathi cehennemliklere bir yarar sağlamaz."³ ve "O gün Rahmân'ın izin verdiği ve rızâsına muhalif konuşmayacak olanların hâricinde şefaathak fayda vermez."⁴ Bu ifadelerle de şefaathak konusunda O'nun zâtı haricinde hiç kimsenin hiçbir şey yapamayacağı özellikle vurgulamaktadır.

---

1 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 255

2 A. g. e., Zuhruf Sûresi âyet: 86

3 A. g. e., Müddesir Sûresi âyet: 48

4 A. g. e., Tâhâ Sûresi âyet: 109

KABİR AZÂBI

“**M**elekler, kendilerine yazık eden kâfirlerin nefislerini bedenlerinden söküp alırken onlar, ‘Biz hiçbir kötülük yapmıyorduk’ diyerek kendilerini teslim ederler. Melekler, ‘Elbette ki yaptınız...’¹ “Sonsuza kadar kalmak üzere hemen girin cehennem kapılarından...”² derler. “Melekler, kendilerine iyilik eden müminlerin nefislerini bedenlerinden usulca çekip alırken onlara, ‘Ne mutlu size, işlemiş olduğunuz sevapların karşılığı olarak girin cennetlere’ derler.”³ Çünkü “... ‘Rabbimiz Allah’ deyip emredildikleri gibi dosdoğru olanları ölüm anında ve diriliş gününde melekler ağırlayıp diyecekler ki: Ne korkun ne de tasalanın. Size vaad edilmiş olan cennete sevinin”⁴ buyruluyor. Bu ifadelerin de işaret ettiği üzere insanların büyük çoğunluğu ölüm anında cennete mi yoksa cehenneme mi gideceklerini bilirler. Aynı zamanda, “...cehennemden uzaklaştırılmış olanlar daha önce tarafımızdan cennetle müjdelenmiş olanlardır”⁵ ifadesi de resûller tarafından bildirilen emirlere uyan tevhidî iman sahiplerini kast ettiği gibi ölüm anında müjdelenenleri de kast etmektedir. Kâfirler ise ölüm anında azâba dair olan vaatlerin doğruluğunu kesin bir şekilde anlayıp gidecekleri yeri tam olarak kavrayınca, “... ‘Rabbim! Beni hayâta döndür’”⁶ “‘Dünya hayâtında ihmal ettiğim iman ve rızana uygun davranışları yerine getireyim’...”⁷ derler. Oysaki böyle bir şey kesinlikle söz konusu değildir.

Hangi inanca ve ırka âit olursa olsun genel olarak cenaze törenleri, mevtanın geride kalan yakınlarını yalnızlık duygusundan uzaklaştıran, birbirlerinin acısının paylaşılıp hafiflemesine katkı sağlayan, mevtanın olan biteni hissettiği düşüncesiyle geride kalanların onu rahat ettirme gayretiyle gerekenleri yaptığı ve böylelikle kendilerinin de manen rahatladıkları toplantılardır.

1 A. g. e., Nahl Sûresi âyet: 28

2 A. g. e., Nahl Sûresi âyet: 29

3 A. g. e., Nahl Sûresi âyet: 32

4 A. g. e., Fussilet Sûresi âyet: 30

5 A. g. e., Enbiyâ Sûresi âyet: 101

6 A. g. e., Mü’minûn Sûresi âyet: 99

7 A. g. e., Mü’minûn Sûresi âyet: 100

Dolayısıyla İslâm inancına göre mevtanın özenle yıkanıp kefenlenmesi, ona dua etme kastıyla Allah rızası için namaz kılınması, kibleye bakacak şekilde kabre yerleştirilip defin işinin tamamlanması gibi konuları kapsayan cenaze töreninin mevtaya bir faydasının olmasından ziyade, “Her kim îman edip Allah’ın rızasına uygun davranırsa kendi lehinedir, kim de inkâr ederse kendi aleyhinedir...”¹ buyruğunun da işarete ettiği üzere geride kalan Müslümanlara bir yarar sağlaması içindir. Neticede sanki diriymiş gibi ona abdest aldırıp üzerini örtme, onun iyiliği için Allah’a dua etme şeklinde mevta için yapılan vecibeler, geride kalıp hayatını sürdüren insana ahiret hayatına olan imanı güçlendirmesi, her insanın nihayetinde öleceği, ölümün bir son olmadığı, öldükten sonra kıyamette dirilişin gerçekleşip yeni bir hayatın başlayacağı ve insanın bu hayatta arzu ettiği yere ulaşabilmesinin ancak Allah’a hakkıyla kulluk yapan bir Müslüman olarak ölmesi durumunda mutlu sona ulaşacağı ve hiç kimsenin iltimas görmeyeceği bilincinin canlı tutulması, o bilincin kuvvetlendirilmesi içindir. Bunun için de Allah “Ey îman edenler! Harama-helâle özen göstererek, Allah’ın emirlerine uyup azâbından kaçının ve yalnızca Müslüman olarak ölün”² buyurmaktadır.

Bununla birlikte mevtaya talkın vermek, sonrasında ıskat, devir ve benzeri hurafelerle onun hatırasını bezemek de mevtaya fayda sağlamayan fakat geride kalanlara günah kazandıran bir anlayıştır. Nasıl ki “...kendilerine yetişemeyenlere de korkmaları için bir sebep olmadığı ve tasalanmayacaklarının müjdesini vermek isterler”³ buyruğu, cennetliklerin ölmeyenleri istedikleri halde müjdeleyemediklerini gösteriyorsa, aynı zamanda ölen kişinin ne diğer ölülerden ne de dirilerden herhangi bir şekilde haberdar olmasının mümkün olmadığını da işaret etmektedir. Üstelik “İnsan yalnızca çalışıp çabaladığına sahiptir”⁴ ve ölüm, insanın çalışıp çabalayarak sevaplar için bir kazanç kapısı elde etmesinin önünde engeldir. Ancak Allah uğrunda ölen şehitler kendilerinden sonrakilerin Allah’ın rızasına uygun davranışlarda bulunabilecekleri ortamı sağlamak için canları pahasına ortaya koydukları katkılarından dolayı kendilerinden sonrakilerin Allah’ın rızasına uygun davranışlarda paylarına düşeni alırlar, tıpkı hayrat yaptıran tevhidî imana sahip kişinin, o hayrattan istifade edenler sayesinde sevap kazanması gibi. İnsanın ölümü ile kapanan amel defteri, tevhit inancına sahip Müslümanın yaptırdığı hayrattan istifade edildiği müddetçe, Allah uğrunda ölüp şehit

1 A. g. e., Fussilet Sûresi âyet: 46

2 A. g. e., Âl-i İmran Sûresi âyet: 102

3 A. g. e., Âl-i İmran Sûresi âyet: 170

4 A. g. e., Necm Sûresi âyet: 39

olanları ise İslam'ı ayakta tutmak için canını feda ettiğinden dolayı kıyamete kadar açık durmaktadır. "...Sakın ha sakın Allah uğrunda öldürülenleri cansız zannetme! Aksine rablerinin değerlendirmesine göre canlıdır, rızıklandırılırlar"¹ ifadesindeki rızıklandırma somut bir şekilde olmayıp cennet rızıklarını elde etmeye sebep olan sevap kapısının kıyamete kadar şehitlere kapanmadığını, onların sıradan ölü konumunda bulunmadıklarını göstermektedir. Yoksa kıyamet sonrası hesap gününde beraat elde etmeden cennete giriş yoktur.

"...sizden birinin ölüm anı geldiğinde, görevlerini kusursuz yapan melek elçilerimiz onun nefisini çekip alırlar"² ifadesi, Allah'ın kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak nefsin bedenden ayrılışının ancak insandaki canlılık halinin sonlanması yani ruhunun sönmesi neticesinde olacağını işaret etmektedir. Ölüm anıyla birlikte "...Sizin için görevlendirilen ölüm meleği nefislerinizi bedenlerinizden söküp alacak..."³ ve nefsin ayrılışıyla ceset haline dönüşen beden, soyunup bir köşeye bırakılan giysi durumuna düşecektir. "...yeni bir yaratılışla..."⁴ bedenler diriltilene ve "Nefisler bedenlerine yerleştirildiğinde"⁵ hükmü gerçekleşinceye kadar nefis artık ne bir şey duyar ne de bir şey hisseder. "...onların cezâlandırılmalarının belirli şartlara bağlı bir süresi ve yeri vardır..."⁶ ifadesinin hesap gününü işaret etmesi sebebiyle kabir azâbı diye bir azâbın gerçekliği söz konusu değildir. Buna rağmen Kur'an âyetleriyle çelişerek, kabir azâbının var olduğu iddiasında bulunup atom bombasının düştüğü bölgede anında eriyip buharlaşan veya büyük yangınlarda, patlamalarda ölüp de kendilerine âit ortada bir cesedin olmadığı insanların kabir azâbına uğramaları için kıyamet gününden önce diriltildiklerini varsaymak ya da bir insanın azâbı hissedebilmesi için söz konusu olan nefis-beden birlikteliğini sağlamak için nefsin berzah âleminde alınıp kabre getirilmesi düşüncesine sahip olmak büyük bir tutarsızlıktır. "... nefisler gerçek sahipleri Allah'a götürülürler..."⁷ ve orada "...Diriltilecekleri güne kadar onları aslâ kıpırdatmayan bir engel vardır önlerinde."⁸ ifadelerinden de anlaşıldığı üzere nefisler, kıyamete kadar ne kendisinden ne de başkasından haberdar olamayacak, iradi davranışlarda bulunamayacak

1 A. g. e., Âl-i İmran Sûresi âyet: 169

2 A. g. e., Enâm Sûresi âyet: 61

3 A. g. e., Secde Sûresi âyet: 11

4 A. g. e., İsrâ Sûresi âyet: 51

5 A. g. e., Tekvîr Sûresi âyet: 7

6 A. g. e., Kehf Sûresi âyet: 58

7 A. g. e., Enâm Sûresi âyet: 62

8 A. g. e., Mü'minûn Sûresi âyet: 100

bir şekilde mahiyetini bilemediğimiz bir yerde, kıyametin kopuşuna kadar hiçbir şeyin bilincinde olmadan rüyasız bir tür uyku halinde tutulurlar. Kıyamet günü dirilişin gerçekleşip de “Nefisler bedenlerine yerleştirildiğinde”¹ cehennemliklerin uykudan uyandırılmış gibi “...‘Bizi yattığımız yerden kim kaldırdı?’ diyecekler...”² ifadesi, ölüm hali sonrası nefislerin sanki derin bir uykudaymış gibi hiçbir şeyden haberdar olamayacaklarına ve “...‘Bir gün veya günün bir kısmı kadar kaldık...’”³ ifadesiyle belirtildiği gibi geçen vaktin dahi farkına varmamış olacaklarına işarettir. Ancak yeni bir yaratılışla yaratılıp bu şekilde diriltildiklerinde, ölüm anında kavradıkları gerçekliğin başlarına geleceğinden emin olacaklar.

Muhtemelen kabir azâbından kasıt, “Meleklerin, inkâr edenlerin yüzlerine ve arkalarına vurarak nefislerini bedenlerinden söküp alırken, ‘Kavurucu ateşin azâbını iliklerinize kadar hissedin’ deyişlerini bir görsen!”⁴ buyruğu doğrultusunda, ölüm anında her şeyin yalnızca bu hayattan ibaret olmadığını yakinen anlayacak olan cehennemliklerin kendilerine resûllerin ahiret azâbı hakkındaki uyarılarının bütün çıplaklığıyla ayan olması ve herhangi bir telafi imkânının da artık kalmadığını net bir şekilde anlamaları ve “...Azâbı gördüklerinde, pişmanlık içinde kendi kendilerini yiyip bitirecekler...”⁵ ifadesinin işaret ettiği gibi yoğun bir pişmanlık duygusunu, yıllar gibi gelen bir an içinde yaşamalarıdır. Bu yüzden de Allah, “Herkes kendine has bir şekilde can verecektir...”⁶ buyurmuştur. Çünkü Kur’an’daki, “...Daha sonra, nefislerini bedenlerinden söküp almakla görevli meleklerimiz onlara geldiğinde, ‘Allah’ın hâricindeki yalvardıklarınız nerede?’ diyecekler. Onlar da ‘Bizi yalnız bıraktılar’ diyecekler ve kâfir olduklarına dâir kendi aleyhlerine tanıklık edecekler”⁷ ve “...O kâfirler ölüm acıları içindeyken, meleklerin onların nefislerine saldırıp, ‘Bedenlerinizden çıkın’ diye bağırdığını bir görsen! Ölüm günü aşağılayıcı azap ile karşılık görmeniz, Allah hakkında doğru olmayan şeyler söylemiş olmanız ve Allah’ın âyetlerine karşı kibirlenmiş olmanızdan dolayıdır”⁸ âyetleri kabir azâbından ziyade, ölüm anındaki kâfirlerin ve günahkârların, “Elim kırılıydı da yapmasaydım, dilim kopsaydı da demeseydim” gibi pişmanlıklarına, iş iştenden geçtikten sonraki çaresizliklerine işaret etmektedir.

- 1 A. g. e., Tekvîr Sûresi âyet: 7
- 2 A. g. e., Yâsin Sûresi âyet: 52
- 3 A. g. e., Mü’minûn Sûresi âyet: 113
- 4 A. g. e., Enfâl Sûresi âyet: 50
- 5 A. g. e., Yûnus Sûresi âyet: 54
- 6 A. g. e., Âl-i İmran Sûresi âyet: 185
- 7 A. g. e., Ârâf Sûresi âyet: 37
- 8 A. g. e., Enâm Sûresi âyet: 93

SİHİR VE BÜYÜ/CİNLER

Allah, zâtının kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak mutlak ilminde soyut olarak mevcut olan varlıkların somut hale gelmelerinin bir süreç dahilinde olmasını takdir etmiş, bu gerçeğin anlaşılması için de “Gökleri, yeryüzünü ve bunların arasındakileri altı günde...”¹ yaratmıştır. Bunun aksine somut varlıkların yokluğuna ise “Çarpıp parçalayan kıyâmet birdenbire kopacak”² ifadelerinden de anlaşılacağı üzere kısa bir anda meydana gelmesini takdir etmiştir. Bu doğrultuda O, mahlûkatın faydasına olup da arzu edilen şeylerin bir süreç dahilinde olmasını, zararlarına olup da kaçınılan şeylerin bir anda olmasını takdir etmiştir. Ancak aceleci insan olumlu beklentilerinin hemen bir anda olmasını arzu etmektedir.

Bununla birlikte, zaman konusunda akıllı ve akılsız canlıların birbirlerine karşı durumları mukayese edildiğinde nasıl ki insan için on yıl çocukluktan çıkma yaşı dahi değilken, bir köpek için ömür sayılırsa ya da bir kelebek için nice nesiller demekse, insanla diğer iradi varlıklar arasındaki zaman algısı da uzay-zaman düzleminde bu şekilde görecelidir ve her zaman algı ya da gerçeklik farkı söz konusudur. Bu fark genellikle hızdan kaynaklıdır. Uzay-zaman düzlemi farklılığı özellikle iradi davranışlarda bulunabilen melekler ile insanlar arasında “O’nun emirlerini buyurduğu mevkiye melekler ve Cebrâil süresi elli bin yılı kapsayacak bir günde yükselip çıkar,”³ ifadesi uyarınca kendisini göstermektedir. Benzer şekilde “...‘Sen yerinden kalkmadan ben sana onu getiririm...’”⁴ ifadesi cinlerin de insanlara göre çok daha hızlı hareket edebildiklerini göstermektedir. Bu yüzden de bu varlıklar, hız yetenekleri sayesinde insanların algıladığı zamanı kısa bir sürede fakat çok geniş bir yelpazede değerlendirip kullanabilmektedirler.

1 A. g. e., Secde Sûresi âyet: 4

2 A. g. e., Vâkıa Sûresi âyet: 1

3 A. g. e., Mearic Sûresi âyet: 4

4 A. g. e., Neml Sûresi âyet: 39

Aynı zamanda Allah, kâinatın ve içindeki şeylerin tedrici bir şekilde oluşmalarının yanı sıra o şeylerin oluşumlarını tamamlamalarının ardından bir üst forma dönüşümlerini değil ancak ilk forma dönüşecekleri şekilde bir takdirde bulunmuştur. Ne canlı varlıklarda ne de cansız varlıklar da farklı bir sonuç söz konusu değildir. Uzun ve farklı süreçler sonucu toprakta yetişenlerden meydana gelen bir damla meni, insan vasfına ulaşarak elde ettiği mükemmellikten sonra varacağı en son nokta toz toprak olmaktır. Tıpkı yeryüzündeki her hangi bir canlının ezelde Allah tarafından takdir edilen vasfa ulaşmasından sonra varacağı en son noktanın toz toprak olacağı gibi. Taş, kaya, maden gibi maddeler de hayran olunacak ne tür bir eşyaya dönüştürülmüş olurlarsa olsunlar sonunda onların varacakları sonuç da aynıdır. Bu yüzden de biyolojik evrim veya simya gibi konularının mevcudiyetini kabul etmek bir tür vehimden başka bir şey değildir. Bu gerçekliğin farkına varmayanlar geçmişte ve günümüzde bazı insanların hayal ve gerçeği birbirine karıştırması sonucunda bir şeyleri başka bir şeye dönüştürebilecekleri veya bir anda olması arzu edilen fakat normal şartlarda gerçekleşmesi mümkün olmayan bir şeyin olabileceği inancı, birçoklarının bu tür şeylerin büyü ve sihirle gerçekleşebileceği algısına kapılmalarına sebep olmuştur. Bu insanlar, Allah'ın ezelde her varlık için o varlığa has özellikler takdir ettiğini, bu özelliklerin bir başka varlık için söz konusu olamayacağını, kendine has olmayan özellikleri edinme hevesinin ilahlık iddiası olduğunu ve kişiyi küfre götüreceğini de anlayamıyorlar.

Bu bağlamda sihir denilen şey, el çabukluğu ve sözlerle kişileri yanılsamaya maruz bırakmadır. Bu tür bir şeye muhatap olan kişinin gerçekten olduğunu sandığı şey de sadece göz yanılgısıdır. “...*Bunun üzerine onlar insanların gözlerini boyadılar, ortaya koydukları etkileyici göz boyamayla insanları dehşete düşürdüler*”¹ ifadesinde de işaret edildiği gibi sihir, kişinin el çabukluğu veya hipnoz yeteneği sayesinde etrafındaki kişilerin buldukları ortamda var olan bir şeyi yok, yok olan bir şeyi var sanmalarını sağlayan veya onlara gördüklerini olduğundan farklı bir şekilde algılatan şeydir.*

1 A. g. e., Ârâf Sûresi âyet: 116

* İnsanın hayatında kutsal olan şeyler ilahî düzeyden beşerî düzeye evrilmişse, erotik sahnelere bakmaktan imtina edilmiyorsa, eşcinsel görüntüler kusma hissi vermiyorsa, filmlerde bolca kullanılan içki sahnelerinin etkisiyle Müslümanların evlerinde kadehlerden su içilmeye başlanmışsa, geleneksel yemek türleri hızla azalıyor, ailelerin çocuk sayısında düşüş varsa ve de aileden kopuk yaşam çoğalmışsa, evlilik yaşı gittikçe yükseliyorsa, evlerde evcil hayvan besleyenler artıyorsa... bilinmelidir ki şeytaniler insanlığı yozlaştıracak bütün olumsuz algıları insanların üstüne boca etmektedirler.

Allah'ın kesin yasalarına ve belirlediği muhtemel şartlara bağlı olarak insanlar ve cinler birbirlerine oranla içinde buldukları ortam uzay-zaman düzleminde hem algı hem de gerçeklik yönünden farklılık göstermektedir. "...siz onları aslâ göremezken, o ve onun türündekiler sizi görür..."¹ ifadesi uyarınca O'nun kesin yasalarının zorunluluğu neticesinde cinlerin insanları asli halleriyle görebilmelerine karşın insanlar onları asli halleriyle göremezler. Bununla birlikte O'nun belirlemiş olduğu muhtemel şartların değişkenliği sebebiyle bu iki varlık birbirleriyle etkileşim içinde olabilmekte ve birbirleriyle iletişim sağlayabilmektedirler. "...Doğrusu biz, şeytanî cinlerin inanmayanlarla dostluklarına fırsat verdik."² ve "Hem insanlardan bazılarının cinlerden bazısına sığınmaları da cinlerin kibirlerini çoğaltmış"³ ifadelerinin işaret ettiği üzere her iki türün de birbirleriyle iletişime geçmeleri, şeytanî yani kâfir olanlarıdır. Fakat bu ilişkide iki taraf da uhrevî açıdan zarara uğrayacak olsa da dünyevî açıdan başlarda fayda sağlamış gözükken insan, sonuçta hep zararlı çıkmış ve "...şeytanî cinlerin ayarttığı yerlerde şaşkın şaşkın dolaşan gibi..."⁴ şeklinde tasvir edilmiştir.

"...‘sakın kâfir olma’ demedikçe hiç kimseye büyü konusunu öğretmezler..."⁵ ifadesinden de anlaşıldığı üzere büyü konusuyla uğraşmak, cinlerle iletişime geçmeye çalışmak küfürdür. İşte büyü denilen şey Süleyman (a.s.)'dan beri insanların, cinlerin kendi dünyalarında geçerli olan kabiliyetlerinden ve fiillerinden faydalanmak için onları yönlendirmeye kalkışma çabasının ürünüdür. Mesela araç gereç kullanmadan gerçekleştirilemeyen veya gerçekleştirilmesi uzun zaman alacak olan bazı işleri, cinleri kullanarak gerekenden çok daha kısa bir zaman diliminde meydana getirtmeye ya da ulaştırılması imkânsız gibi gözükken yerlerden onlara bir şeyler getirtmeye çalışmak gibi. Ne var ki bu tür şeyleri dişe dokunur seviyede gerçekleştirebilmek için cinlerden belli bir kesimin denetim altına alınabilmesi gerekir. Allah böyle bir imkânı ve yetkiyi yalnızca Süleyman (a.s.)'a bir lütuf olarak vermiştir. "...Süleyman kâfir olmadı..."⁶; "...Rabbinin belirlediği şartlara göre emrinde çalışan şeytanî cinler de vardı. Onlardan hangisi Süleyman'ın emrinde olması ile ilgili buyruğumuzun dışına çıkarsa ona cehennem azâbını yaşatırdık."⁷ "Her tür yapı us-

1 A. g. e., Ârâf Sûresi âyet: 27

2 A. g. e., Ârâf Sûresi âyet: 27

3 A. g. e., Cin Sûresi âyet: 6

4 A. g. e., Enâm Sûresi âyet: 71

5 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 102

6 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 102

7 A. g. e., Sebe Sûresi âyet: 12

tası ve dalgıç şeytani cinleri de emrine verdik.”¹ “Şeytanî cinlerden onun için dalgıçlık yapan, bunun dışında başka işleri yapanlar da vardı. Onların denetimini bizim elimizdedir.”² âyetleri bu durumu alenen açıklamaktadır. Cinler, insanların alet edevatla uzun sürede yapacakları “...mâbetler, heykeller, havuz gibi kaplar, yerinden kalkmaz kazanlar...”³ gibi eşyaları çok hızlı bir şekilde ve “...siz onları aslâ göremezken, o ve onun türündekiler sizi görür...”⁴ âyeti doğrultusunda asli suretleriyle insanların gözüne gözükmeden ifa ediyorlardı. Ne var ki bazı insanlar meydana gelen bu eserlerin Süleyman (a.s.)’a Allah’ın bu tür lütfu sayesinde olduğu gerçeğini anlamaksızın sadece onun yüzüğü gibi eşyalarla cinlerin denetim altına alınabildiği iddiasında bulunup bazı eşyalarla kendilerinin de bu tür bir güce sahip olabilecekleri sanrısına kapılmışlardır. Bu yüzden de onlar, “...Süleyman’ın saltanatı esnasında da şeytanî cinlerin mırıldandıkları şeylerin peşine düşmüşlerdi. Süleyman kâfir olmadı. Fakat Bâbil’de, Hârut ve Mârut adlı meleklere indirilen büyü konusunu insanlara öğreten şeytanî cinler kâfirdiler...”⁵ ifadesi Süleyman (a.s.)’ın haricindeki insanların cinlerle böyle bir iletişime geçmekle büyük bir günahı yüklenmekte olduklarını vurgulamaktadır. Ayrıca “...Andolsun ki onlar büyü yapma bilgisini satın alanın âhirette hiçbir sevabının olmadığını da biliyorlar...”⁶ ifadesi uyarınca onların ancak bir cini yarım yamalak denetim altında tutup sadece “...koca ile hanımının arasını bozacak...”⁷ kadar basit şeyler yaptırabildiklerine işaret etmektedir. Bunları yaptırabilmeleri de cinlerin kişileri zorlaması şeklinde olmayıp insanın kendi düşüncesi zannedeceği derinlikteki fısıltılarla o kişiyi istenilen yönde kuruntulara sevk edecek şekilde telkinlerde bulunmaktır. “...Onlar birbirlerine, yalnızca sürükleyen vâatler, akhı aldatan sözler fısıldarlar...”⁸ ifadesi uyarınca şeytanın ve şeytanî cinlerin vesvese dediğimiz fısıltılarını, insanlar bir başkasının fısıltısı gibi değil kendi düşünceleriniymiş gibi algılamaktadırlar.

Meleklerin, resûllerin yanında insan suretine bürünebildiği gibi nâdirin de olsa cinler ve İblis de insan suretine bürünüp insanlara görülebilmektedirler. “...Saltanatını elinden almış, tahtına da insan görünümlü birini

1 A. g. e., Sâd Sûresi âyet: 37

2 A. g. e., Enbiyâ Sûresi âyet: 82

3 A. g. e., Sebe Sûresi âyet: 13

4 A. g. e., Ârâf Sûresi âyet: 27

5 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 102

6 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 102

7 A. g. e., Bakara Sûresi âyet: 102

8 A. g. e., Enâm Sûresi âyet: 112

*bırakmıştık...*¹ ifadesi bir cinin Süleyman (a.s.) suretinde görülmesine izin verildiğini belirtmektedir. “...‘Ben, Rahmân’a oruç adadım, bu yüzden de insan sûretindeki hiç kimseyle bugün konuşmayacağım de’² ifadesinde de Meryem (a.s.), kendisini kınayıp üzecek veya ona vesvese verebilecek olan İblis’in ya da cinlerden birinin insan suretine bürünüp kendisine görünmesine karşı uyarılmaktadır. Neticede Allah ezelde yaratmayı takdir ettiği insanın duyularını belirli bir aralıkta kısıtladığı için insanlar cinleri asıl suretlerinde göremez. Bu sebeple onlar ile ilgili olarak görmeyenlerin resmettikleri de yalnızca insanların kendi zihinlerinde oluşturdukları tasavvurlarıdır.

***

“...‘Rabbimiz! Bizi ve bizden önce îman eden din kardeşlerimizi bağışla, kalplerimizde îman edenlere karşı nefrete yer verme. Rabbimiz! Elbette ki sen îman edenleri acıyıp bağışlarsın?..’³

---

1 A. g. e., Sâd Sûresi âyet: 34

2 A. g. e., Meryem Sûresi âyet: 26

3 A. g. e., Haşr Sûresi âyet: 10